închisorile unui preot ortodox

Părintele
Zosim
Oancea

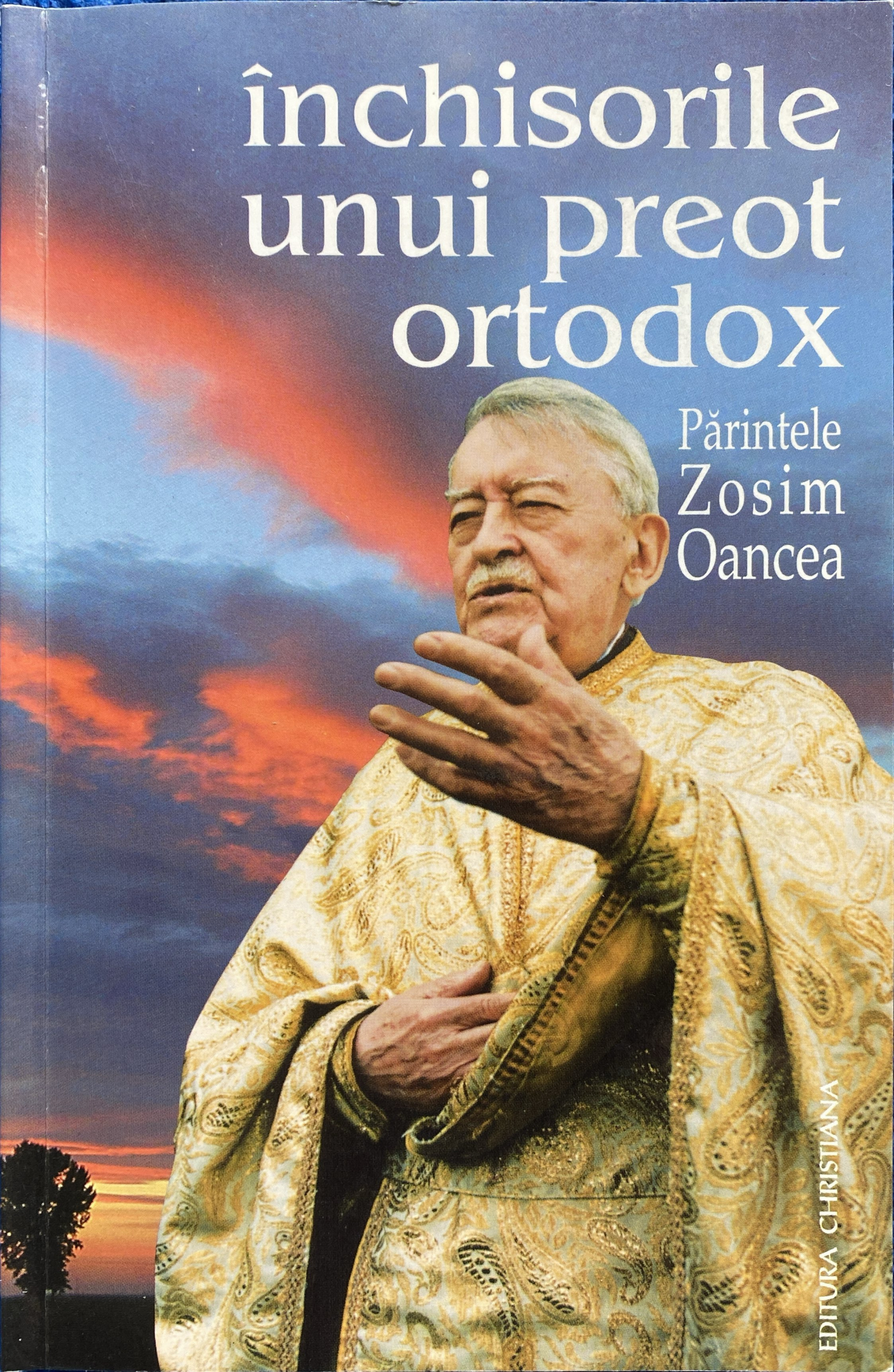

EDITURA CHRISTIANA

Părintele Zosim Oancea

închisorile unui preot ortodox

Coperta:
Valentin Dan

© **Asociaţia Filantropică Medicală «Christiana»**
pentru prezenta ediţie – Bucureşti, 2004

Editura Christiana
Şos. Pantelimon 27, sector 2, 021591 Bucureşti
Tel./fax: 021/2520517; e-mail: chr@mediasat.ro
Consilier editorial: **Gabriela Moldoveanu**
Director literar: **Răzvan Codrescu**

ISBN 973-8125-51-0

Părintele Zosim Oancea

ÎNCHISORILE UNUI PREOT ORTODOX

Ediţie îngrijită,
cuvânt înainte şi note de
Răzvan Codrescu

EDITURA CHRISTIANA

Bucureşti – 2004

Sumar

Cuvânt înainte
7

În loc de prefață
17

SIBIU
19

AIUD
66

BĂRĂGAN
185

NOUA CULME
199

PERIPRAVA
209

Anexă editorială
(Mic dicționar
de personalități
menționate în text)
229

Cuvânt înainte

De obicei, când vine vorba de părintele Zosim Oancea, lumea îşi aminteşte imediat de Muzeul de icoane pe sticlă de la Sibiel, astăzi faimos în întreaga lume. Pentru cei care-l cunosc mai îndeaproape, sau care măcar i-au citit cărţile, părintele Zosim Oancea înseamnă însă cu mult mai mult. Prin ochii de o albastră limpezime ai nonagenarului puţintel la trup, dar încă drept, ne priveşte, certându-ne blând nevrednicia, însăşi conştiinţa creştină şi naţională a unei întregi generaţii mucenicite, sufletul ortodox al Ardealului nostru, pe care urgia unui "secol nebun" n-a reuşit să-l înăbuşe şi a cărui mărturie marchează, ca o pecete de har, şi tulburea dimineaţă a noului mileniu. Părintele Zosim Oancea este el însuşi o icoană vie: *icoana datoriei împlinite*, peste toate vitregiile vremurilor, în numele lui Dumnezeu şi al Neamului românesc.

S-a născut în satul Alma (jud. Sibiu), pe 21 iulie 1911, iar în 1918 a rămas orfan, tatăl său căzând la datorie, în războiul pentru Reîntregire. Pe atunci, orfanii din prin partea locului ajungeau de regulă slugi pe la casele săseşti. Nevoind să audă de aşa ceva, bunicul său s-a străduit din răsputeri şi l-a trimis pe băiat la Liceul „Timotei Cipariu" din Dumbrăveni, să-şi biruiască soarta prin carte..

Tânărul n-a înşelat aşteptările: în 1935, absolvind Teologia la Bucureşti (*Magna cum laude*), devine preot pe lângă Catedrala Mitropolitană din Sibiu şi profesor de Religie la Şcoala Normală de Fete. Păreau să

se profileze, în cazul său, o viață și o carieră tihnite, de dascăl, duhovnic, soț și tată. În 1942 îi apărea o primă carte de predici, scrisă în colaborare. Lumea îl prețuia și îl căuta, iar el știa să se împartă, cu înțelepciune și fără preget, între datoriile curente față de Biserică, Țară, urbe și familie.

Dar iată că "timpul a început să nu mai aibă răbdare" și, în cele din urmă, "și-a ieșit din țâțâni": pe jertfa de sânge a tinerei generații, scadența numeroaselor trădări dinăuntru și dinafară a ridicat o Românie bolșevizată, în care teroarea bezbojnică s-a întins ca o molimă ("ciuma roșie"), măturând din calea ei orice urmă de rezistență național-creștină. Deși om pașnic și cumpătat, părintele Zosim Oancea, prin cinstea sa sufletească și prin zelul său mărturisitor, nu avea cum să scape din gheara bestiei comuniste: în 1948 este arestat și condamnat pentru "crima" de a fi colectat ajutoare în sprijinul familiilor celor ce fuseseră deja închiși – sau chiar uciși – în prigoană.

Nu-și va revedea soția și cei patru copiii (ultimul – astăzi preot – născut după arestarea sa) decât în toamna anului 1963, după 15 ani și 8 zile de detenție politică, răstimp în care a trecut prin închisorile și lagărele de muncă de la Aiud, Noua Culme sau Periprava ("unde era atât de greu încât ne aduceam aminte de Aiud ca de acasă").

Memoriile sale de deținut politic – care cunosc, prin volumul de față, o a doua ediție – au fost publicate mai întâi în 1995, la Editura Harisma din București, sub titlul *Datoria de a mărturisi. Închisorile unui preot ortodox* – volum de o importanță aparte în ansamblul literaturii închisorilor comuniste, atât pentru faptul că

este scris de un preot cu o profundă percepție creștină a lucrurilor, cât și pentru că pana părintelui pare să se muiat în cerneala marilor prozatori ai Ardealului. Faptele și figurile umane (ca portret antologic se poate cita, de pildă, cel al lui Nichifor Crainic, păstos de complexitatea derutantă a personajului, dar totuși transfigurat de compătimitoarea înțelegere creștină a umanului: *cf.* pp. 128-133) sunt zugrăvite din câteva linii sigure, cu toată tensiunea dramatică a împrejurărilor de atunci, dar și cu o notă de abstragere înțeleaptă și chiar hazlie („hazul de necaz"), atât de specifică spiritului românesc și răsăritean în genere. Ceea ce, în lipsa credinței, n-ar putea fi perceput decât ca o tragedie absurdă, devine, în prezența acesteia, o mare încercare a umanului și o lecție de valorificare morală a suferinței, de răscumpărare interioară și de transcendere mistică a ceea ce Mircea Eliade numea „teroarea istoriei".

Rămâne de neuitat, între altele, acea pilduitoare alegorie vizionară a „fluviului suferinței" izvorât de pe Golgota, „care străbate istoria și înglobează în el, ca pe niște afluenți, mai întâi de toate Sfintele Liturghii care s-au slujit și care se vor sluji până la cea din urmă clipă a istoriei, și, în al doilea rând, suferințele personale ale fiecărui credincios" (*cf.* mai sus, p. 30), purtându-le, ca pe o lamură a umanului, spre lumina neînserată a veacului ce va să vie.

Cea mai întinsă și mai densă parte a însemnărilor din detenție se referă desigur la Aiud, unde părintele a stat din 1949 până în 1963 și care reprezintă, alături de Pitești, cea mai cumplită gură de iad a mucenicie creștine românești, „o cruce pregătită de ocupația străină pentru a-i chinui pe români, devenită acum

cruce de chinuire a românilor de către români!". „Sumbra cetate", prevestită sinistru de strigătul repetat al unui gardian: „Aicea-i Aiudul!", aduce parcă aminte de poarta infernului dantesc şi de inscripţia săpată pe ea: *Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate!* Părintele, însă, nu numai că nu-şi pierde speranţa: îşi simte, mai puternică decât oricând, răspunderea misionară de a-i îmbărbăta pe ceilalţi pătimitori: „... rezistenţa noastră stă, în primul rând, în noi, în puterile noastre sufleteşti, pe care ni le întăreşte o singură Putere – cea a lui Dumnezeu". E soluţia lui Steinhardt şi a tuturor celor ce au biruit moral teroarea, însă mai mult trăită şi mai puţin discursivizată.

Se simte permanent, în însemnările părintelui, evitarea parţialităţii, dar şi fermitatea grilei morale, iar un pasaj precum acesta chintesenţiază în conştiinţa posterităţii întreaga axiologie-limită a umanităţii prigonite:

"N-am ţinut niciodată seama din ce categorie politică suntem unii şi alţii, şi asta în toate închisorile ţării. Se făcea deosebirea doar între două categorii: Om şi Neom.

Pe cei dintâi îi unea conştiinţa că suferă pentru un ideal de români şi de creştini, şi că luptă împotriva unei ideologii şi unei politici străine şi inumane.

A doua categorie era a celor de seama maiorului Hârdău (care i-a pus mâna în gât generalului Iacobici), a tuturor vânzătorilor şi degradaţilor, al căror ţel era unul singur: polonicul.

A devenit definitoriu, pentru cea de-a doua categorie, un dialog cu Mâna fără general, care se lansa peste toţi, când era vorba de un supliment de ciorbă sau de terci.

– Domnule general, nu vă gândiţi şi la ziua de mâine? Ce se va spune despre dumneavoastră?

– Nu mă interesează ce va fi mâine! Mă interesează să trăiesc azi! – a răspuns generalul Creţoiu, purtătorul grăitoarei porecle" (p. 137).

După eliberare, cu sprijinul unor oameni binevoitori (printre care şi regretatul academician Andrei Oţetea, al cărui colaboraţionism cu regimul comunist a fost răscumpărat prin multe asemenea acte), redevine preot, preluând în 1964 parohia de la Sibiel (com. Săliişte, jud. Sibiu), unde a găsit biserica "grozav de stricată", în pragul a 200 de ani de când fusese ctitorită. În 1965, specialiştii aduşi de părintele Zosim Oancea redescoperă, de sub 5 straturi de var, pictura originară a Bisericii "Sf. Treime" din Sibiel, zugrăvită de meşterii Iacob şi Stan Zugravul din Răşinari, între 1774 şi 1775.

În Joia Paştilor din 1969, părintele paroh lansează către enoriaşi apelul de a dona bisericii icoane pe sticlă: "Le-am zis că este frumoasă icoana în casă, dar o vezi şi te bucuri tu singur de ea, pe când, dacă o pui la muzeu, o vede şi se bucură o lume întreagă". Pornind de la câteva icoane pe sticlă sparte, uitate într-un şopron, părintele a reuşit, încă din primul an, mai întâi cu sprijinul oamenilor din sat, apoi şi al altor donatori, să adune între 150 şi 200 de icoane, pentru ca astăzi să ajungă la un patrimoniu de circa 700 de icoane pe sticlă şi peste 100 pe lemn, unele vechi de mai bine de două secole, provenite atât din Transilvania cât şi din alte zone ale ţării. Astfel, la 22 de km. de Sibiu, ne putem mândri cu cel mai mare muzeu de icoane pe sticlă din

lume, supranumit, fără prea multă exagerare, "Capela Sixtină de la Sibiel".

Devenit faimos încă din anii '70 ai secolului trecut (când a fost vizitat, printre alții, de însăşi nepoata *Mikado*-ului, adică a împăratului Japoniei, venită să contemple înfiorată "miracolul credinței" din Carpați), muzeul din curtea bisericii ortodoxe din Sibiel (unde curator este astăzi d-na Valeria Nițescu) poartă, începând din anul 2001, numele ctitorului său: **"Muzeul Preot Zosim Oancea"** (adresa: **Sibiel – 2466, str. Bisericii 329, jud. Sibiu**). A fost darul pe care obştea Sibielului l-a făcut părintelui la împlinirea venerabilei vârste de 90 de ani.

Istoria fascinantă a acestei ctitorii, întinsă pe mai bine de trei decenii, se află consemnată chiar de către părintele Zosim în cele două volume intitulate *Muzeul de icoane pe sticlă "Zosim Oancea" din Sibiel*, apărute la Sibiu în 2001 şi 2002[1], precum şi – cu o bogată şi splendidă ilustrare (foto: Alice Ionescu) – în albumul trilingv *O viață, un destin, o icoană/ Une vie, un destin, un icône/ Ein Leben, ein Schicksal, eine Ikone*, realizat în anul 2000 de regretata Irina Nicolau, Ioana Popescu şi Raluca Alexandrescu, cu generosul sprijin al ministrului Culturii de la acea dată, Ion Caramitru, al Muzeului Țăranului Român şi al Fundației "Alexandru Tzigara-Samurcaş". Desigur, cărțile şi reproducerile nu pot egala impresia copleşitoare pe care ți-o dă o vizită la fața locului. Numeroşii vizitatori străini, ajunşi aici de pe toate continentele, rămân uimiți de forța creatoare a tradiției ortodoxe şi a geniului nostru popular. Părintele Zosim Oancea "a pus Sibielul pe harta lumii", cum exclama nu demult un oaspete englez.

[1] Casa de Presă şi Editura Tribuna.

Puțini ştiu că în afara acestei ctitorii de excepție, a memorialisticii de închisoare, a articolelor şi studiilor publicate în diferite reviste bisericeşti (*Mitropolia Ardealului, Telegraful român, Ortodoxia, Revista teologică*) şi a celor câteva cărți de predici (unele tipărite, altele aşteptându-şi încă editorul), părintele Zosim Oancea este şi autorul unui eseu filosofico-teologic "zămislit" mental în temnița Aiudului (1954) şi pus pe hârtie, într-o primă formă, în 1963. Refăcut substanțial în 1984 şi definitivat în 1994, eseul a fost tipărit abia în 1998[2], recomandat de două scrisori ilustre: una de la Constantin Noica ("Curajul Sfinției Voastre, de a vă începe meditațiile de la Eu şi o Carte a Eului, vă apropie, în chip neaşteptat pentru un om al Bisericii, de marea filosofie [...]. Dar căile Sfinției Voastre sunt altele, ducând până la urmă la Revelație [...]. Ideea «organicismului» vă ajută să limpeziți nu numai solidaritatea dintre subiect şi obiect, pe care ştiința de astăzi a regăsit-o, fără s-o poată explica, dar şi adâncimea înțelesului pe care îl dați ideii de «trup»...") şi alta de la Corneliu Mircea ("Am fost impresionat îndeosebi de spiritul sintetic, care conferă lucrării o puternică «osatură» conceptuală, capabilă să prindă în liniile-i de forță o multitudine de «discipline», de la teologie până la fizica atomică, trecând

[2] Preot Zosim Oancea, *Trup şi existență sau Organicismul*, cu o prefață de Constantin Noica, Liga Română de Misiune Creştină (col. "Popas teologic"), Cluj-Napoca, 1998. *Cf.* şi recenzia făcută cărții în periodicul sibian *Puncte cardinale*, anul VIII, nr. 12/96, decembrie 1998, p. 14.

prin psihologie, drept, biologie etc. Există un suflu ardent al expunerii, un patos cuceritor, ce are darul de a subjuga cititorul…”).

Găsim în *Organicismul* părintelui Zosim Oancea multe puncte de convergență cu gândirea părintelui Dumitru Stăniloae, mărturisind încă o dată “cosmicismul” şi “organicismul” viziunii ortodoxe, trecut atât de firesc în percepția românească a lumii sau în ceea ce un C. Noica numise cândva – spre scandalul “apostaților” subțiri – “sentimentul românesc al ființei”.

Astăzi, cu vocea sa în acelaşi timp fermă şi domoală, părintele Zosim ne vorbeşte fără emfază de *răscumpărarea vremurilor* şi de *cuminecarea prin icoană*: “Eu şi generația mea am dus o viață de suferință şi jertfă, dar nu ne-am pierdut încrederea în valorile noastre eterne. Ceea ce am reuşit să fac, cu ajutorul lui Dumnezeu şi al atâtor oameni de bună-credință, este într-un fel o revanşă asupra călăilor generației mele. Am învățat mărturisirea, dar şi iertarea, iar icoana mi s-a părut dintotdeauna o împărtăşire a ochilor şi a sufletelor din bunătatea şi frumusețea care ne leagă şi ne poartă pe toți spre Cel ce a biruit lumea”.

Răzvan Codrescu

Închin această carte memoriei
mult regretatei mele fiice
Magdalena,
trecută pe tărâmul veşniciei
în Ajunul Crăciunului 1993

Simon Chirineanul, cel ce a purtat Crucea Domnului pe drumul Golgotei, a apărut nu pe firul neputinței lui Hristos, ci pe firul dragostei Lui de a ne face și pe noi părtași la propria noastră mântuire. Simon Chirineanul era în acel moment un simbol al întregii suferințe istorice a creștinătății, deci și al suferinței noastre de acum. Jertfa de pe Golgota e ca un fluviu care a izvorât din Dealul Căpățânii și care străbate istoria, înglobând în el, ca pe niște afluenți, mai întâi de toate Sfintele Liturghii care s-au slujit și care se vor sluji până la cea din urmă clipă a istoriei, și, în al doilea rând, suferințele personale ale fiecărui credincios...

În loc de prefață

Ca să răsfoiesc aceste file și să dau la lumina tiparului câteva dintre ele, trebuie să mărturisesc că am purtat o tulburătoare luptă interioară, ca nu cumva să-mi trădez anumite comandamente de conștiință.

Mai întâi hotărârea și voința de a-mi menține calitatea de jertfă a celor 15 ani și 8 zile de suferință în temnițele comuniste din Sibiu, Aiud, Bărăgan, Noua Culme și Periprava. Înțeleg prin „calitatea de jertfă" poziția sufletească de a nu avea, nici în suflet și nici în inimă, vreun gând ori vreun sentiment de nemulțumire, de învinuire față de Dumnezeu – „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai lăsat..." – sau de dușmănie și răzbunare față de oamenii care mi-au cauzat și mi-au administrat suferința.

Apoi starea sufletească de a nu aștepta și de a nu pretinde de la nimeni nici o recompensă, nici un avantaj și nici o laudă, socotind că toate acestea ar fi o profanare și o cădere din poziția de jertfă a suferinței.

În fața acestor obstacole interioare s-a ridicat însă cu tot atâta putere conștiința datoriei de a vorbi în locul celor mulți care „au rămas sub zidurile Troiei" (Radu Gyr), în locul celor „care nu mai sunt", dar a căror suferință s-a împletit, ani de-a rândul, cu a mea și cu a tuturor.

A intervenit apoi, pe măsura unui imperativ categoric, obligația de a divulga, de a descoperi, în fața prezentului și a istoriei, concretizarea în viața omului a ideologiei și a sistemului politic sub care am trăit și am suferit.

În această lumină, tăcerea a început să-mi apară ca o dezertare, ca o laşitate, ca un inconştient egoism, ca o sustragere de la o datorie ce se impune tuturor celor care am cunoscut tenebrele închisorilor comuniste şi care avem, fie cât de puţin, darul de a scrie.

Buna primire a mărturiei mele (apărute iniţial la Editura Harisma, în 1995) m-a încurajat să încredinţez Editurii Christiana, la solicitarea d-lui Răzvan Codrescu, această a doua ediţie îmbunătăţită[*].

Autorul

---

[*] *Printre altele, cititorul mai puţin familiarizat cu viaţa politică şi culturală din prima jumătate a secolului XX beneficiază, prin grija editorilor, de o* ***listă alfabetică*** *plasată la sfârşitul volumului (p. 229 şi urm.), în care sunt înregistrate şi prezentate pe scurt* ***principalele personalităţi publice*** *la care se face referire în text.*

SIBIU

– Le-am văzut şi eu, dar ce importanţă are?...

– Mai bine n-am mai pleca! – reluă Părintele Nicolae, înainte de a da bici cailor, cu destinaţia gara Vânători.

– Am văzut-o şi eu pe femeie – i-am zis eu – cum încerca să-şi ascundă găleţile goale după poartă...

– Ce ziceţi atunci, să plecăm sau să deshămăm caii pentru ziua de azi?... Şi aşa, n-aţi văzut aproape nimic din „Mihai Viteazul", şi cine ştie dacă veţi mai avea vreodată ocazia să veniţi...

De fapt, o dată cu vederea găleţilor, m-a săgetat puţin gândul la ştirea comunicată de un prieten înainte de plecarea la Paris, anume că a fost arestat judecătorul Lică. Însăşi abaterea mea prin satul acesta ascuns, din drumul Paloş-Sibiu, a fost şi din presupunerea că-l voi găsi venit aici de la Sibiu pe fratele Părintelui Nicolae, care mi-ar fi putut da vreun amănunt în legătură cu arestarea judecătorului.

– Acum tot atâta-i... – i-am răspuns, după o scurtă pauză, Părintelui. De altfel, am anunţat şi la Alma că mă voi abate doar pentru câteva clipe, iar în gara Sibiu, la noapte, mă aşteaptă soţia. Vorba cu „găleata goală" şi altele de acest gen nu m-au afectat niciodată.

– Au totuşi puterea de a te tulbura sufleteşte, astfel în-

cât să nu mai fii în stare, la un moment dat, să iei măsurile cele mai potrivite. Eu am pățit-o de mai multe ori! – puse oarecum punct discuției Părintele Nicolae.

O dată porniți la drum, caii n-au mai avut nevoie de bici ca să grăbească pasul. N-a trecut mult și ne-au dat anunțul, cu nechezatul lor caracteristic, că am ajuns la gara pe care o cunoșteau bine și ei, ca și stăpânul lor.

Câteva cuvinte de despărțire, cu urări de bună revedere, după care Părintele Nicolae și-a luat drumul înapoi, spre satul Mihai Viteazul, în timp ce eu urcam scările trenului, sosit aproape concomitent cu intrarea noastră pe peronul gării.

Drumul de la gara Vânători până la gara Ațel (care servește și satul meu natal, Alma) dura în jur de trei sferturi de oră și-mi era bine cunoscut din cel dintâi an de serviciu, în care fusesem profesor de religie la Școala Normală de băieți din Cristur-Odorhei.

De data aceea, însă, mi se părea că drumul nu se mai termină. Și după ce am coborât, un întreg mănunchi de presimțiri, ce-mi stârneau o tot mai mare nelinişte interioară, mă mânau să merg cât mai repede cu putință, să alerg chiar.

Cu această stare psihică am intrat în Alma, unde, de obicei, întârziam cel puțin o zi și o noapte, ca să-i văd și să-i vizitez, la casa lor, pe toți. De data aceea, mânat de aceeași nelinişte ca de un ghimpe al destinului, n-am mai rămas nici măcar o noapte, la gândul că soția mă aştepta în gara de la Sibiu.

Împotriva dezlănțuirii naturii, care parcă mă avertiza, vrând și ea să mă oprească, prin ploaia torențială pornită

chiar la ieșirea din sat, și împotriva insistenței bunei mele surori Maria, nu m-am putut opri.

– Și ploaia-i împotriva plecării dumitale, Bade!

– Întâmplător, am la mine umbrela, care mă apără și de năvălirea ei!

La Copșa Mică aveam trenul de legătură spre Sibiu, cu aşteptare de o jumătate de oră. Până la plecare, ca de obicei, am intrat în restaurantul gării, ca să beau un pahar de apă și să aştept.

Abia aşezat la o masă la care mai erau doi cunoscuți, mi-am dat seama că se petrecea ceva ciudat în jurul meu. Un milițian era plasat la uşa de la intrare, altul la cea care dădea spre sala de aşteptare, în timp ce doi civili s-au apropiat de masa la care tocmai mă aşezasem.

– De unde veniți?... Cum vă numiți?... Poftiți cu noi până la birou pentru o declarație, pentru câteva lămuriri privind nişte colegi de-ai dumneavoastră!

Surprindere, nedumerire... Revenirea în gând a ştirii despre arestarea judecătorului Lică m-a lămurit că nici în cazul meu nu era vorba doar de o simplă declarație, ci că eram de-a dreptul arestat.

De altfel, nici n-a mai fost vorba de declarație. Preocuparea lor era urcarea mea în tren și supravegherea strictă, iar pe mine mă frământa o singură problemă: cum s-o fac pe soție să se depărteze de mine, ca să n-o aresteze și pe ea?

Fatalitatea și-a urmat însă cursul ei. Era după ora 1 noaptea când am ajuns cu trenul în gară. Am coborât flancat și avertizat să nu vorbesc cu nimeni. Soția se afla la uşa de ieşire și n-am apucat să-i spun mai mult decât: „Depărtează-

te de mine, sunt reţinut!".

Ori că n-a înţeles, ori cu gândul că m-ar putea scăpa din mâinile lor, ea s-a luat după noi. Când au băgat de seamă, ciracii întunericului, fără nici o întrebare şi fără să primească nici o explicaţie, au pus mâna şi pe ea. Şi aşa, la câteva ceasuri după miezul nopţii, am păşit pragul casei de cazină... „Două găleţi goale!"... Era 7 spre 8 iulie 1948.

Fără nici o întrebare din partea celor care m-au luat în primire şi fără nici un răspuns la întrebările mele, am fost aruncat într-o grotă întunecată. Nici scaun, nici pat, nici masă – camera dădea impresia că nu avea nici pereţi, că era pur şi simplu o peşteră, cu apă pe jos şi două scânduri pe care să poţi şedea fără să te uzi cu totul. Şi nimeni altul decât eu, cu gândul, cu grija şi cu spaima pentru soţia arestată şi pentru cei trei copii care ne aşteptau acasă, împreună cu mătuşa soţiei, Livia, şi cu fiul ei, Cornel.

Mai pe urmă am aflat că pe soţia mea au introdus-o într-o cameră cu câteva femei necunoscute, de unde, a doua zi, au transferat-o la penitenciar. Ar fi ţinut-o fără termen, ca şi pe celelalte, dacă nu le-ar fi spus că era în stare binecuvântată, cu al patrulea copil, motiv pentru care au catadicsit s-o pună în libertate.

Fireşte că întreaga noapte pleoapele nu s-au închis şi ochii au refuzat odihna, până ce s-a luminat de ziuă pe coridor (nu şi în celula mea, unde întunericul a rămas pe mai departe stăpân).

În sfârşit, în jurul orei 9, s-a deschis brusc uşa şi în cadrul ei a apărut furios şi încrâncenat temnicerul:

– Sus, la anchetă!

Şi l-am urmat, fără să spun un cuvânt, până în camera nesfârşitelor întrebări:

– Numele, prenumele, părinţii... Ce-aţi mai făcut?... Cu cine aţi lucrat?... Spuneţi tot!... Că noi ştim tot... Ce-i cu calendarul?

– Care calendar? – am replicat.

– Vă faceţi că nu ştiţi?

– Ba ştiu atât: că am tipărit un calendar-carte pe anul 1948, la Tipografia Veştemean, intitulat *Credinţa*, având unele deosebiri faţă de cel oficial bisericesc. Calendarul a trecut prin cenzură, unde a suferit o mică mutilare: nu mi s-a aprobat portretul Mitropolitului Şaguna, din veacul trecut, pus în medalion pe copertă, în partea de sus, în dreapta.

– Numai atât?

– Şi asta s-a remediat, căci am umplut medalionul cu un cuvânt de-al lui Avram Iancu: „Deie-şi părerea Europa, judece popoarele civilizate, noi ne luptăm pentru libertatea noastră cea asuprită de a veacurilor nedreptate".

– Şi numai atât?

– Ce alta?

– O să spui tu!

Şi băieţii din jur s-au pus în mişcare. Îmi amintesc trei dintre numele celor ce-au pus întrebările: Moldor, despre care ştiam că era din Avrig, Nistor şi pantofarul Löprich. Cei mai mulţi îmi erau necunoscuţi, dar s-au arătat foarte iscusiţi când şi-au luat rolul în primire, „la morişcă".

Ca încălzire, s-au repezit cu câteva palme şi două sau trei serii de vergi. Au sperat poate că ar fi destul pentru dez-

legarea sacului.

Disperați că nu le-a ieșit pasiența, au trecut la organizarea „morișcăi". Aceasta era și în raport cu greutatea persoanei mele, care pe atunci era ceva mai mare. Le-a fost ușor să-mi pună cătușele, prinzându-mi amândouă mâinile, dar le-a fost mai greu să-mi treacă mâinile încătușate peste genunchii îndoiți. Și mai greu a fost încă la băgarea lemnului între mâinile încătușate și sub genunchii îndoiți. „Băieții" erau însă experți și în această operație, reușind să facă în așa fel încât, în câteva minute, victima să atârne ca mielul la „belitoare" între cele două mese de care se sprijineau capetele bățului.

– Eeei!... ne mai spui ceva sau îi dăm drumul?

La totala mutenie cu care li s-a răspuns și la semnul discret al lui Moldor, doi dintre cei mai solizi au pus mâna pe capetele bățului și au pornit „morișca". Adică, victima era învârtită pe băț de către cei doi, în vreme ce ceilalți o loveau pe nimerite cu alte bâte – în cap, pe tălpi, pe spate, după cum ajungea fiecare mădular al trupului deasupra, în iureșul vârtejului.

Ca să se odihnească, mai făceau câte o pauză, atârnându-mă între cele două mese. Mă odihneam și eu o dată cu ei, și atunci mi-a venit ideea să provoc eu însumi, din când în când, oprirea „vârtelniței". Simulam pierderea cunoștinței, ceea ce nu le convenea. Nu că-i interesa viața omului, dar le era teamă să nu piardă o sursă de informare înainte de a fi fost complet „stoarsă".

După clipele de odihnă, cursa se relua, iarăși și iarăși, doar-doar pe fila albă, întinsă după fiecare vârtej, victima va

cere să aștearnă recunoașteri de vini dictate de ei și cu totul fictive.

De fapt, ce le-aș fi putut spune decât că am încercat să dau o pâine neagră copiilor unuia sau altuia dintre cei care erau deja închiși?... Firește că interpretarea lor era deja cu totul alta. Eu însă nu înțelegeam ce voiau ei să le spun mai mult, în legătură cu calendarul *Credința*...

Enigma s-a dezlegat într-una dintre repetatele nopți de cazna, când dintr-o cameră de anchetă vecină am auzit glasul unuia dintre tinerii care ne ajutaseră la vânzarea calendarului, glas ce părea a fi al lui Târnoveanu.

– Știa popa că o parte din venitul vostru de la vânzarea calendarului intra în ajutorul unor familii de huligani?...

– Noi n-am discutat niciodată cu dânsul în acest sens. Eram încredințați că voia să ne ajute pe noi, oameni fără de lucru în acel moment, și-n același timp să-și desfacă și calendarul.

Mi-am dat atunci seama că, indiferent de declarațiile lor, voite sau nevoite, reale sau ireale, nu voi termina cu cazna până ce nu voi semna tot ce s-ar pune, prezumtiv și abuziv, pe socoteala mea. M-am liniștit, de asemenea, cu gândul că fiecare om are o limită a sa de rezistență, dincolo de care toți au făcut ceea ce au fost siliți să facă: au scris ceea ce li s-a cerut și li s-a dictat, sub rezerva că adevărul se va putea restabili în fața instanței de judecată.

În ultimele zile ale săptămânii de anchetă, mi s-a introdus în celulă un al doilea deținut, evident ca să mă tragă de limbă. N-avea să afle de la mine mai mult decât cele scri-

se în camera de anchetă de către „tovarăşul" Nistor, în seama căruia mă lăsaseră până la urmă.

La împlinirea săptămânii de anchetă, am fost scos de lângă tovarăş şi m-au introdus într-o cameră mare, aflată la subsolul clădirii, împreună cu mai mulţi care trecuseră şi ei prin vămile caznei.

Îi interesa pe toţi *cazna* la care am fost supus, căci e-rau mai multe feluri de cazne.

– Cu becul aţi făcut cunoştinţă, Părinte?

– Cum adică?

– Aşa, îţi pun înaintea ochilor un bec de minimum 500 W şi te silesc să-l priveşti, fără să clipeşti, ceasuri, uneori zile în şir, până când ţi se tulbură mintea şi nu mai ştii ce spui, ba chiar spui tot ce ţi se spune să spui, fără să mai ai vreun discernământ.

– Dar prin şocul electric aţi trecut?

– Nici prin asta! Mie mi s-au administrat palme, vergi şi, în cele din urmă, „morişca". Dar şocul electric cum se administrează?

– Uite, îl rugăm pe profesorul Zabloschi să ne spună!

Legat la frunte, cu dureri necontenite de cap (fusese arestat de pe masa de operaţie, interzicându-li-se medicilor să mai facă intervenţia), tânărul profesor Zabloschi, absolvent al Seminarului Teologic de la Iaşi, îşi oferi îndată informaţia, care avea şi părţile ei hazlii.

– Te pun cu mâna la curentul electric; mai bine spus, îţi arată unde să pui mâna.

– Şi dumneata ţi-ai pus-o?

– Eu m-am făcut că nu înţeleg, iar gardianul mi-a prins

mâna în mâna lui, ca să-mi arate. Curentul electric, fireşte, l-a izbit mai întâi şi mai tare pe el, aproape să cadă la pământ. „Mama şi d-zeii tăi!", a urlat din răsputeri. Fapt este însă că s-a mulţumit să-mi administreze doar câteva picioare în spate şi în piept, după ce m-a doborât la pământ.

Câteva zâmbete pentru prostia gardianului şi câteva clipe de tăcere în faţa dramei, care continua, a lui Adrian Zabloschi...

– Şi, îndrăznesc să vă întreb eu acum, mai există şi alte moduri de chin?

– Fără limite, Părinte! Imaginaţia şi perversiunea „umanismului socialist" depăşesc orice închipuire. Merită inventariate, dintre cele ştiute şi auzite de noi, cei de aici, cel puţin încă două:

Picătura de apă, care cade în creştetul capului, în mod regulat, mereu în acelaşi loc. De la o vreme cade ca o lovitură de ciocan, de baros. Ai senzaţia că ţi se crapă capul şi ajungi, în cele din urmă, la aceeaşi confuzie mintală, în care nu mai ai proprietatea cuvintelor şi a declaraţiilor impuse. Dar cea mai sadică şi mai scabroasă este, fără îndoială, cea care urmează, practicată la Arad de către o gardiancă (de o femeie, deci!): aceasta se dezgoleşte în faţa anchetatului tânăr, pe care, de asemenea, îl dezgoleşte cu mâinile ei. Dacă respectivul este mai impulsiv, îi provoacă uşor o erecţie a organului sexual, iar ea îl loveşte cu un beţigaş peste membru, până i-l învineţeşte. Ca să scape, victima e gata de orice declaraţie!

O altă tăcere s-a lăsat, pentru câteva momente, în camera de la subsolul Securităţii, tăcere întreruptă de oftatul a-

dânc al unuia venit de numai două zile din Mediaş şi care aducea o informaţie cutremurătoare: „Poate că-ntr-unul din aceste chinuri a murit, săptămâna trecută, la Securitatea din Mediaş, şi doctorul Mureşan..."

– Care doctor Mureşan, chirurgul?

– Da! Marele chirurg de la Spitalul public din Mediaş. Dar mai bine să încheiem acest capitol de groază prin care am trecut, într-un fel sau altul, abia de câteva zile, fiecare dintre noi. Hai, Benedict, şi-ţi ia în primire rolul de judecător! Uite, noul client aşteaptă!...

Ceea ce m-a izbit din primul moment la aceşti oameni era încercarea tuturor de a uita atât de ceea ce lăsaseră afară, cât şi de ceea ce avea să se întâmple în viitor, de a discuta orice probleme şi întâmplări, chiar dintre cele mai hazlii, numai să treacă vremea.

Noul client era un tânăr beat, adus de miliţieni şi băgat direct în camera noastră. Benedict Zubcov, mare mutilat de război, arestat şi considerat şi el instigator şi uneltitor împotriva ordinii de stat, avea darul, prin umorul lui, de a împrăştia norii şi de a coborî câteva raze în bezna sufletelor chinuite de la „subsolul casei de cazna". S-a erijat îndată în anchetator, dându-şi repede seama că noul venit se credea deja într-o cameră de anchetă, mai ales că cei prezenţi, arestaţi doar de câte două-trei săptămâni, erau îmbrăcaţi în haine încă bune.

– Cum te cheamă?... De unde eşti?... Tata?... Mama?... Ce-ai făcut, de-ai ajuns aici?

– Am... am... înjurat o doamnă...

– Acum e doamnă, hai?... Cum i-ai zis? Hai, spune!

– A-a-atunci a-a-am crezut că-i a-a-alta şi... şi i-am... i-am zis...

– Hai, spune! Cum i-ai zis?

– Apăi, apăi, i-am zis... i-am zis... cu-cu-curvă.

– Aşa i-ai zis tu „doamnei" Ana Pauker?!

Interogatul dădea înapoi, încerca să regrete, şi întreaga cameră se prăpădea de râs, nu numai pentru ce făcuse „inculpatul", cât mai ales pentru seriozitatea cu care l-a executat „anchetatorul" Benedict Zubcov.

Zi după zi, am început să mă obişnuiesc cu atmosfera din cameră şi să intru în rolul meu de preot, care mi se părea mai necesar acolo decât oriunde. De multă vreme cunoşteam teoretic că suferinţa îl poate distruge pe om, dacă nu există un sprijin de natură spirituală, precum şi reversul monedei, că suferinţa îndurată cu ajutorul divin îl purifică şi-l întăreşte pe om. Acum era cazul aplicării şi verificării acestor lucruri, atât în viaţa mea personală, cât şi a celor din jurul meu.

– Cum e, Părinte, întâmplarea aceea cu Simon Chirineanul, care I-a ajutat Mântuitorului să-Şi ducă crucea pe dealul Golgotei?

– E foarte simplu, dragii mei; prin suferinţa lui, acel Simon Chirineanul a participat la unica şi aceeaşi jertfă a lui Iisus Hristos, pentru mântuirea noastră.

– Şi dacă nu era acest Simon Chirineanul, s-ar fi compromis mântuirea noastră?

– Nicidecum, Mântuitorul Şi-ar fi dus singur Crucea.

Simon Chirineanul a apărut nu pe firul neputinței Lui, ci pe firul dragostei Lui de a ne face și pe noi părtași la propria noastră mântuire. Simon Chirineanul era în acel moment un simbol al întregii suferințe istorice a creștinătății, deci și a suferinței noastre de acum. Ca să înțelegem mai bine, să facem o analogie. Să socotim jertfa de pe Golgota un fluviu care a izvorât din Dealul Căpățânii și care străbate istoria, înglobând în el, ca pe niște afluenți, mai întâi de toate Sfintele Liturghii care s-au slujit și care se vor sluji până la cea din urmă clipă a istoriei, și, în al doilea rând, suferințele personale ale fiecărui credincios.

– Toate suferințele creștinilor?

– Nicidecum, ci numai cele duse în duhul învățăturii Lui și în exemplul Crucii Lui. Concret: pe Golgota, la dreapta și la stânga Lui, au fost răstigniți, o dată cu El, și doi tâlhari; pentru unul, suferința a fost, cu adevărat, numai un chin, suportat cu cârtire și scrâșnire din dinți, câtă vreme pentru celălalt ea a fost degrabă mântuitoare: „Astăzi vei fi cu Mine în Rai!".

În sinea mea eram foarte îngrijorat de soție și de copiii de acasă, rămași, cum am mai arătat, doar cu bunica Livia și cu unchiul Cornel. Soția a apărut la penitenciar o dată cu celula femeilor, la „apă și closet". Apoi n-a mai fost văzută. Într-o bună zi, am primit un semn – un bilet – în micul pachet permis după terminarea anchetei. Din acest bilețel am înțeles că era acasă.

M-am liniștit în această privință și îmi dădeam seama că eram de-acum al lor, al celor de aici, ca să le refac speranța și să le ușurez clipele, atât prin tălmăcirea în sens creștin a diverselor probleme care mi se puneau, cât și prin istorisiri morale și chiar hazlii uneori, cum a fost și cea care urmează:

– Cum e, Părinte, povestea pe care ne-ați promis-o, cu acarul și ciocnirea de trenuri?

– Vreți să vă mai înveseliți puțin?... Ei bine, s-a întâmplat la un examen de verificare a cunoștințelor personalului de la C.F.R., pe undeva prin Moldova. Treceau prin fața comisiei acari, conductori de tren, controlori de bilete, manipulatori, oameni de tot felul. Pe unul, cu serviciul la un canton, l-au întrebat:

– Ești în vreme de noapte și vezi două trenuri venind pe aceeași linie, din direcții opuse. Ce faci ca să înlături catastrofa?

– Foarte simplu! – a răspuns omul. Fac un semn rotativ cu lampa de petrol.

– Da, dar ai avut numai câțiva stropi de petrol și s-au terminat.

– Atunci fug în casă și iau lampa de la grindă și semnalizez cu ea.

– Da, dar afară plouă și sunt de ajuns câteva picături de ploaie ca să se spargă sticla lămpii. Ce te faci?

– Aprind chibrituri, unul după altul, și le arunc în față.

– N-ar fi rău, dar ai numai două-trei chibrituri și s-au terminat, iar trenurile sunt tot mai aproape.

– Mă duc din nou în casă și iau un tăciune din vatră și semnalizez cu el.

– Da, dar e pe la ora 3 noaptea și nu mai găsești nici

cenuşă în vatră. Ce te faci?

– Mă duc şi o scol pe Marița.

– Şi ce-ai să faci cu Marița ta?! – izbucniră în râsete membrii comisiei.

– Mă duc şi-i spun: „Hai, fă Mariţo, să vezi şi tu o ciocnire de trenuri cum n-ai mai văzut de când te-a făcut mă-ta!”.

Moara de deasupra măcina înainte, fără întârzieri, fără pauze, fără frâne. Nu ne puteam da seama dacă trecătorii de pe stradă auzeau vreodată ceva, dar pe verticala pereților, prin uşile întredeschise, ca şi prin scările dintre etaje, semnalele ei ajungeau şi în subsolul nostru. Țipete, scâncete, hohote de plâns, urlete, scurte comenzi, înjurături de mamă, de dumnezei, de toți sfinții, o întreagă simfonie a satanei cobora până dedesubt, ca un permanent *memento* a ceea ce s-ar mai fi putut repeta şi cu noi.

Coşmarul se amplifica la fiecare pas pe coridorul speluncilor şi, mai ales, la fiecare deschidere de uşă... Aduc pe cineva sau vor să-l ducă?...

De la zece arestați, câți am găsit la intrarea mea, numărul din cameră se triplase, aşa că nu mai era nici un loc gol pe duşumeaua de scândură putredă şi mucegăită. Doar pe o masă veche de lemn, din colțul din dreapta, sprijinită de doi pereți, s-ar mai fi putut încovriga cineva, cu riscul de a se prăbuşi peste cel adăpostit sub ea, la vreme de noapte.

Şi riscul n-a întârziat să se ivească... Era spre seară, când o mână mânioasă a deschis uşa, împingând cu putere în celulă un om voluminos, de proporții inimaginabile.

– Sunt... sunt... Halaga!

– Care Halaga, cel de la restaurantul „Mielul alb”?

– Acuma-i cam „Mielul blând” – replică un vechi cunoscut şi prieten al arătării ce trebuia să cântărească mult peste o sută de kilograme.

– Noa! Unde să-l culcăm să se simtă bine la noi? Oare îl va ține măsuța din colț?

– Încolăcit bine, poate că ar încăpea, dar nu garantez rezistența...

S-a zgâlțâit puțin masa, până ce s-a urcat şi s-a aşezat Halaga pe ea. S-a încolăcit cât i-a îngăduit grosimea pântecelui, dar n-a apucat să se lase pe de-a-ntregul, că un trosnet puternic ne-a speriat pe toți şi i-a trezit chiar şi pe cei ce deja adormiseră. Norocul celui de sub masă a fost rama groasă a ferestrei din față, de care s-a agățat scândura laterală a mesei, dând astfel posibilitatea trupului enorm al lui Halaga să alunece şi să se rostogolească până la picioarele lui.

– Noa! Fire-ar să fie, că m-a trezit din somn! – îşi exprimă regretul noul locatar al camerei nr. 1 de la subsolul „casei de cazną”.

Pentru trecerea vremii, oamenii au mai găsit un mod prin care să-şi poată ocupa timpul cât mai mult: jocul de şah. Pentru înțelegerea lucrurilor, e nevoie însă de o mică precizare, ca nu cumva să-şi închipuie cineva că în temnițele roşii se puneau la dispoziție „duşmanilor clasei muncitoare” table de şah sau alte obiecte de distracție.

Aşa-numita „tablă de şah” putea fi o hârtie simplă sau o foaie de carton, rămasă în vreun buzunar sau strecurată pe

ascuns prin crăpătura uşii de mâna vreunui gardian cunoscut. Pe acea foaie, unul mai priceput desena pătrățelele de şah şi, tot aşa, figurile, pe pătrățele mai mici de hârtie. În camera noastră operația a fost făcută de mâna talentată a lui Benedict Zubcov.

Camera era împărțită în două echipe, egale ca număr, dintre cei care se pricepeau cât de puțin. Mulți au învățat şah abia acolo. Se juca mai întâi individual, fiecare dintr-o echipă cu fiecare din cealaltă echipă. În final, jucau echipele între ele, ca să se formeze o echipă a camerei.

O dată terminat campionatul pe cameră, urma jocul cu camera de alături, care se desfăşura astfel: peretele despărțitor era de scândură, astfel încât era uşor de comunicat. Fiecare cameră îşi avea „şpicherul" ei, care se aşeza la o crăpătură mai pronunțată dintre scânduri şi comunica mutările: a1 la b2; b2 la c3 etc.

Meciul a fost câştigat de camera noastră, dar s-a soldat cu puțin bucluc. Gazdele noastre de deasupra – securiştii – s-au alarmat de cele ce auzeau că se întâmplă în camerele de la subsol şi au dispus anchetarea „cazului". În imaginația lor, anunțarea mişcărilor a devenit un „cifru" prin care „bandiții" îşi comunicau planurile de uneltire împotriva regimului şi – de ce nu? – planuri deghizate pentru evadare. Fireşte că ancheta n-a reuşit să dovedească nimic, ci doar să-i pună pe anchetatori într-o situație penibilă.

Aşa am petrecut în subsolul casei de tortură până într-o după-amiază de la sfârşitul lunii august. Se plimba încă lumea pe străzi, copacii erau încă în verdele lor de aplecare

spre toamnă, iar în aerul blând se simțea mirosul de fân cosit. O coloană tristă, îngălbenită de aerul închis al temniței, a ieşit din casa blestemată, a trecut de-a curmezişul străzii, prin dreptul măreței clădiri a Mitropoliei, apoi a ținut-o înainte, pe stânga, ca s-o cotească pe strada spre Biserica din groapă şi să intre în clădirea din spatele Tribunalului, cu gratii la ferestre şi cu lacăte grele la porți. Nu era alta decât cea a Penitenciarului județean Sibiu. Întregul grup, format de Securitate ca un grup unitar de uneltire împotriva ordinii de Stat, se afla acum într-o singură cameră, la cel mai înalt etaj – al treilea – al Penitenciarului. Cameră mai mare şi mai luminoasă decât cea de la subsolul Securității, dar tot aşa de goală. Nici pat, nici scaun, nici masă, fără saltele, fără perne, fără nici un alt obiect pentru dormit, pentru mâncare sau pentru curățenie. Numai scândura goală, murdară şi duşmănoasă, asemeni celor care stăpâneau clădirea...

Zdrang!... a răsunat zăvorul uşii, după ce toată coloana a reuşit să se îngrămădească în spatele ei, în picioare, fiecare cu bagajul lui alături, ca într-o sală de aşteptare pentru un tren care întârzia.

– Să ne organizăm, fraților! – rupse deodată profesorul Zabloschi tăcerea care se lăsase sumbră peste toate gândurile noastre.

– Cum să facem?

– Experiența are cuvântul! – am spus, şi ne-am uitat cu toții spre veteranul aflat acum la a treia încercare: Tavi Florea.

– Foarte simplu! – răspunse acesta. De o parte şi de alta a camerei.

– Cum? – se arătară nedumeriți câțiva.

– Uite aşa! Întâi ne numărăm, să vedem câți suntem, şi apoi ne împărțim în două grupuri egale. Un grup trece la dreapta, iar celălalt la stânga, lăsând de o parte, spre uşă, loc pentru tineta de murdării, iar de cealaltă parte loc pentru ciubărul de apă. Împărțim peretele rămas la câți suntem de fiecare parte, astfel încât să-i revină fiecăruia un spațiu egal, însemnat pe perete. Favorizați sunt, fireşte, cei mai subțirei, dar asta-i dreptatea.

– Dar pe jos?

– Fiecare cum putem. Dacă ne asociem câte doi, punem o pătură sub noi şi cu a doua ne acoperim, completând, fie sub noi, fie pe noi, fiecare cu ce mai avem: haină, pantaloni, ciorapi, până şi cravata, cât om mai avea-o.

Acestea fiind zise, ne-am organizat şi am început să ne orientăm în spațiul penitenciarului. Aflându-ne la ultimul etaj, mai sus de noi era podul. Un etaj mai jos, arestați de drept comun: unii judecați, alții în curs de judecare. Sub camera noastră, se afla o cameră-şcoală, cu delincvenți minori, de până la 10-11 ani, palizi, cu gâturile subțiri, flămânzi şi zdrențăroşi. Prezența noastră era pentru ei un ajutor şi totodată o ispită.

O vreme, am fost nevoiți să scriem acasă după pachete, şi familiile se prezentau cu ele la poartă. Din pachetele noastre le aruncam şi minorilor. Dar foamea acestora era departe de a putea fi ostoită cu ce li se arunca, aşa încât era peste putință să nu-i ispitească traistele pe care unii le agățau peste noapte afară, la ferestre, cu cârlige de fier. Şi-au procurat unelte, ca să dea asalt traistelor, din care reuşeau să

scoată mereu câte ceva. Fireşte că nimeni din cei păgubiți nu s-a supărat. Am făcut haz şi ne-a părut bine că i-am putut ajuta şi în acest fel. Dar pentru nefericiții şcolari mai mare primejdie decât foamea şi slăbirea trupească era şcoala de crimă şi de hoție în care creşteau şi se specializau. La etajul de sub noi era un schimb continuu de informații. Şi mai era şi o cameră mare, unde se puteau strânge toți, cameră în care se adunau şi făceau „schimb de experiență". Şi nu erau între ei numai hoți de găini sau de haine vechi, ci şi unii de talie internațională. Nici unul dintre ei nu-şi detesta loviturile încercate, ci-şi comentau greşelile de execuție care făcuseră să fie prinşi, făcându-le corectivele necesare, astfel ca în viitor să reuşească.

Curând avea să dea un exemplu de acest învățământ unul dintre şcolarii minori, pe nume Rudi. Probabil că-şi împlinise stagiul sau condamnarea – nu cunoşteam situația lor juridică – şi a fost eliberat.

– A plecat Rudi!... A plecat Rudi! – ne-au dat de ştire ceilalți copii, într-una din zile, în jur de ora 11.

Rudi a plecat, dar după trei zile a fost adus înapoi vânăt, cu lovituri pe față şi pe întreg corpul, şi cu capul plin de cucuie.

Ce se întâmplase? Îndată ce a ieşit, a dat o lovitură ca să-şi pună în aplicare învățăturile însuşite. Şi, ca să fie o lovitură de prestigiu, n-a dat-o oricui, ci... şefului Siguranței de Stat din Sibiu!

Din grupul nostru, după scurgerea anilor, îmi amintesc de următorii:

Legați direct de mine, prin calendarul *Credința*, erau Luca, lucrător și mic comerciant, cu o mică prăvălie pe strada Tribunei; Târnoveanu, de meserie frizer; mai pe urmă, au venit preoții din Cisnădie: Nanu – preot ortodox – și Cristea – preot greco-catolic (amândoi vânduseră calendarul tipărit de mine).

Mai erau apoi: Adrian Zabloschi, tânăr profesor, refugiat din Basarabia, cu domiciliul undeva pe la Ocna-Sibiului; frații Sică și Lică Popescu, refugiați și ei din Iași, vlăstare dintr-o veche familie boierească (își legau obârșia de cronicarul Miron Costin); Benedict Zubcov, fiu de preot român basarabean și de mamă ucraineancă. Deși avea ca pregătire Dreptul, la Sibiu își deschisese un atelier de fotograf. Era mare mutilat de război, cu proteză la piciorul stâng și numai cu două sau trei degete la mâna stângă; Grigore Lechințan, zis Lică, și el mare mutilat de război, fără brațul stâng; avocatul Aurel Cioran, fratele filosofului Emil Cioran; judecătorul Emil Băncescu; doctorul Crăciun; învățătorul Cernescu; Halaga, cel de la „Mielul Alb"; muncitorii Chirilă (de la Tipografia Arhidiecezană), Ion Marcu din Tău, Tavi Florea (veteranul), Ioan Popa din Sibiu, Iosif Florea și Lupu din Sebeș, Hader din Cisnădie și Dumitru Banea (din Vurpăr, dar cu domiciliul la Sibiu). Cel mai în vârstă dintre toți cred că a era minunatul și optimistul inginer Ioan Andrei.

Ca și la Securitate, au început și aici discuțiile pe probleme de cultură, de religie, de politică, nu fără ușoare încercări de înveselire a atmosferei.

– Și cum e, Hadere, cu Pământul: se mișcă ori nu se mișcă?

– Așa cum v-am mai spus, că se mișcă Soarele, da' domnii-s proști!

– Bine, domnule Hader, dar n-am stabilit că Pământul e rotund și se mișcă în jurul Soarelui? – reluă Lică Popescu, în încercarea lui de câteva zile de a-i administra cele mai vizibile probe. Nu ți-am argumentat eu că, dacă Pământul ar fi plan, corabia, pe mare, s-ar vedea dintr-o dată în întregime, de sus până jos? Noi însă vedem mai întâi partea de sus, catargul, și numai pe măsură ce se apropie de noi i se vede și partea de jos.

– Astea-s tot de-ale domnilor! – replică Hader, a cărui putere de înțelegere era cu mult sub limita argumentelor oferite.

– Ai tu dreptate, măi Hadere, că dac-ar fi rotund, s-ar răsturna și s-ar vărsa! – încheie râzând, cu vocea lui apăsată de bariton, Aurel Cioran. De ce nu-l lăsați pe om liniștit, în universul lui poetic în care s-a trezit, dacă numai așa poate să-l înțeleagă? – li se adresă el celor ce se opintiseră câteva zile în șir să-l lămurească pe Hader și, eventual, pe cei care ar mai fi fost de aceeași părere.

Că mai erau și alții de părerea lui Hader, a dovedit-o Marcu din Tău, care l-a întrebat pe judecătorul Lechințan, cu care era vecin de pat: „Apăi, Domnule Judecător, chiar rotund să fie Pământul?".

Curios că, deși știam cu toții că ni se va face proces, nu se discuta nimic în legătură cu procesul, cu lămurirea acuzațiilor ce ni se aduceau, cu punerea de acord în declarațiile pe care aveam să le dăm în fața justiției, având în vede-

re că nu existau nici martori, nici dovezi materiale privind incriminările care ni se aduceau. La dosarele întocmite toate prin cazne, nu existau decât declarațiile acuzaților contra altor acuzați.

Probabil că în sinea tuturor se consolidase îndoiala față de corectitudinea viitorului proces și eram convinși cu toții că sentințele sunt ca și hotărâte, nu de către justiție, ci de către atotputernica Securitate.

Pornirea generală era fuga de sine, de sinele neliniștit și presat de grija celor de acasă, de „cât" va dura calvarul și dacă nu cumva se va sfârși prin ceea ce se zvonea, ca să fim cât mai timorați: pedeapsa cu moartea. Ieșirea din acest sine tulburat se făcea printr-o serie de supape: rugăciunea de dimineață și de seară, discuțiile de care am pomenit și unele mici distracții, ca jocul de șah și glumele conjuncturale (acestea din urmă putându-se reduce toate la *a face haz de necaz*).

Clipe de emoție aducea doar ziua de primire a pachetelor de acasă. Deși nu te vedeai cu cei dragi, pipăind pachetul și cuprinsul lui, simțeai că pipăi aievea mâinile și sufletele lor. Nu era o zi fixă de primire a pachetelor, dar aveam un semnal, dat de băiatul de drept comun care ne aducea pachetele de la poartă, semnal specific pentru fiecare. *Hau!... hau! hau!* – era, de exemplu, semnalul pe care-l dădea când urca scările cu pachetul tânărului muncitor Lupu; sau: *Aleluia!... aleluia!* – când era pentru preoți.

Tânărul acesta, deținut de drept comun, care ne aducea pachetele de la poartă, era din Rășinari, în vârstă de 20 de ani, și executase deja o pedeapsă de patru ani.

– Și cum e cu conștiința dumitale, cu misiunea dumitale în societate? – îl întrebă într-o zi cineva din cameră, în timp ce preda pachetul lui Lupu.

– Foarte simplu și foarte corect: că dacă n-aș fi eu, cu misiunea mea de hoț, ce s-ar face atâția milițieni, avocați, judecători, atâtea categorii de oameni care-și câștigă pâinea din faptul că exist eu ca hoț?

Nu prea aveai timp de replică, căci dispărea în salturi pe scări în jos, grăbit să revină cu o altă încărcătură, cu bucurii și emoții pentru alții care-l așteptau.

– Faceți jocurile, domnilor! – atenționau șefii de echipe, după terminarea rugăciunii de dimineață și a micului dejun. Menționez că la rugăciune unii nu îngenuncheau, însă toți păstrau liniștea și urmăreau rostirea câte unuia care venea la rând: *Tatăl nostru... Împărate ceresc...* – și altele, care se știau pe dinafară.

Ca și la Securitate, s-au confecționat tabla și figurile de șah de către același maestru al desenului, Benedict Zubcov. A fost mult până s-a găsit creionul, căci bucățelele de carton de la cutiile de alimente se pretau de minune la desenarea figurilor: coroana de rege, de regină, nebunii, caii etc.

Un adevărat război și aici: fiecare dintr-o echipă cu fiecare din cealaltă, iar la urmă echipele între ele. Se iscau nu o dată discuții, ba chiar scandaluri, în interiorul aceleiași echipe, pentru fiecare mișcare de răspuns la mișcarea echipei adverse.

Lip!... lip!... – au răsunat, într-o zi, palmele învățătorului Cernescu pe obrazul prietenului său, Lică Popescu.

– Stați, măi, oameni buni, că doar jucăm să ne treacă vremea și să uităm de necaz!

Nu-mi amintesc când a intervenit împăcarea, care a urmat în mod sigur și curând, între cei doi. Rezultatul a fost pentru toți suspendarea acelui tur de campionat între echipe.

– Astăzi mi-ai fost tare drag, Băncescule! – l-am agrăit într-o seară, după cină și după rugăciune, pe judecătorul Băncescu, în timp ce ne așezam pe patul robiei, pe care ne nimeriserăm unul lângă altul.

– De ce, Părinte? De ce?

– Pentru că ai cântat mai puțin!

– Apăi, dacă-i așa, eu pot să nu mai cânt deloc!

– Ba nicidecum! – am intervenit, știind că pentru dânsul cântecul era supapa de descărcare, după cum fiecare avea propria lui supapă, în acea perioadă de efervescență dinainte de ancheta judecătorului de instrucție și de proces.

– Vă mulțumesc și vă rog să-mi mai explicați o dată misterul cel mare al jertfei Domnului Hristos, ca și al tuturor jertfelor din istorie, inclusiv pe cel al jertfei noastre.

– Păi așa cum v-am mai spus-o, am putea asemăna Jertfa cea mare pentru mântuirea lumii cu un fluviu uriaș, care a izvorât de pe Golgota și străbate istoria, înglobând în ea toate Sfintele Liturghii și toate suferințele oamenilor, care-și mențin caracterul de jertfă. Dar se mai poate înțelege și altfel, ca o anulare a timpului și a spațiului și ca o prezență a noastră pe aceeași colină a Golgotei, participând, prin mica și neînsemnata noastră suferință, la aceeași Unică Jertfă de mântuire a oamenilor. Este ceea ce se arată în ectenia de la

Sfânta Liturghie: „Pentru cinstitele daruri ce s-au adus și s-au sfințit, Domnului să ne rugăm! Ca iubitorul de oameni, Dumnezeul nostru, Cel ce le-a primit pe dânsele în sfântul, cel mai presus de ceruri și înțelegătorul Său jertfelnic, întru miros de bună mireasmă duhovnicească, să ne trimită nouă dumnezeiasca Sa milă și darul Sfântului Duh, să ne rugăm!”.

– Sssst... Sssst... – se cerea încetarea șoaptelor celor ce mai șușoteau, ca să se poată dormi.

Am încercat și eu să-mi potolesc gândurile și îngrijorările pentru cei lăsați acasă, ca să pot ațipi. Când toate încercările se epuizau – urmărirea în imaginație a unei turme în mers sau unduirea unui lan de grâu – fără să-mi pot osteni pleoapele, ancoram la cea din urmă, dar singura liniștitoare pentru mine, în acea vreme, era rugăciunea inimii, pe care o repetam până la adormire: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul”...

Zi de bărbierit. O așteptam și eu, pentru că barba preoțească îmi fusese rasă din ordinul directorului penitenciarului, Ioan Popa, în cea dintâi zi de strămutare de la Securitate la Penitenciar. Subliniez că fiul directorului Popa era coleg de școală cu fiica mea, Magdalena.

Am luat atunci hotărârea că nu-mi voi mai lăsa barbă de preot până când nu voi fi sigur că nu mi-o va mai tăia nimeni.

Cine era bărbierul? Zolti – un țigan băieș din Poiana Sibiului, hoț de cai. Când făcea socoteala cailor furați și trecuți în Banat, ajungea la numărul de 54: „Zic zău, cam atâția au fost cu toții!”.

– Zic zău – relua Zolti povestea, în timp ce te rădea, cu câte o pauză de se usca săpunul pe barbă –, mi-a plăcut maioreasa, şi ei de mine, dar trebuia să-i arăt că sunt bogat, că am cu ce s-o ţin!

– Dar maioreasa era singură? – îl întrebă odată unul dintre clienţii de la bărbierit.

– Era văduvă de război, zic zău, şi avea nevoie de cineva cu bani.

– Şi cum i-ai arătat că ai bani?

– Aşa, zic zău, că i-am spus că am turme de oi prin Mărginime. N-a fost mulţumită cu ce i-am spus şi a vrut să le vadă...

– Atunci, cum ai scos cămaşa?

– Aşa, că am vorbit cu ciobanii de la câteva turme, i-am plătit bine şi am stabilit o zi în care să vin cu dânsa, iar ei să mă primească ca pe un stăpân.

– Şi?...

– Şi aşa a fost. Când ne-am dat jos din maşină, erau aşezaţi cu toţii în rând şi mi-au strigat: „Să trăieşti, stăpâne!”.

– Şi dumneata?

– Am trecut pe la toţi, am dat mâna cu fiecare şi le-am dat tuturor daruri: unuia opinci, altuia căciulă, celuilalt o cămaşă, la toţi câte ceva. Le-am dat câteva ordine, le-am spus că o să mai vin, i-am salutat şi ne-am urcat în maşină, în timp ce ei strigau plini de râvnă: „Să trăieşti, stăpâne!”.

– Va să zică, ai „dus-o”, cum s-ar zice, de data aceea, dar cum a mers mai departe?

– Zic zău, dânsa avea o casă mare la Cluj şi l-am lăsat

la ea şi pe băiatul meu cel mare, ca s-o slujească la ce avea nevoie.

– Şi câţi ani are băiatul dumitale?

– Zic zău, a făcut milităria şi e destul de chipeş.

– Dar dânsa n-avea pe nimeni?

– Zic zău, mai avea un verişor, care rămânea zile întregi la dânsa.

– Şi n-ai observat nimic între ei?

– Zic zău, i-am găsit într-o dimineaţă pe amândoi în pat, da', zic zău, n-aş putea spune că ar fi făcut ceva...

Povestea lui Zolti se repeta mereu, aceeaşi în toate celulele, devenind o distracţie pentru mulţi. Pentru mine însemna o poveste tristă şi-mi veneau mereu în minte cuvintele profetului, potrivite şi nouă, celor îmbrăcaţi în aceleaşi haine vărgate ca ale lui Zolti: „Şi cu cei fără de lege a fost socotit...”

Cât despre Zolti, s-a spus că, venind ordin să fie transferat în închisoarea din Alba Iulia, a încercat pe drum să fugă de sub escortă şi a fost împuşcat. Cei de afară, din Mărginime, au spus că de la dispariţia lui Zolti n-au mai dispărut nici cai de prin Poiana şi din împrejurimi.

Şi zilele se scurgeau fără prea mare diferenţă între ele, fiecare dintre noi silindu-se să-şi mascheze frământările interioare. Doar din când în când mai scăpa câte unul vreun oftat prelung, de sub şurubul strâns al stăpânirii de sine.

O zi s-a arătat mai solemnă, mai trăită de toţi, nu numai pentru semnificaţia ei, de unire a Transilvaniei cu patria-mamă, după primul război mondial, ci şi pentru poziţia

ei de simbol al luptei pentru libertate a neamului românesc în toată istoria lui: 1 Decembrie.

La început, n-a vorbit nimeni... Un discurs al tăcerii, după programul de dimineață. Se înnoiseră toți, cu haine curate, ca pentru sărbătoare. Apoi un murmur, în care se distingeau și scurte ironii, a început să treacă lanț, de la om la om, împreună cu o fotografie. De fapt, nu era o fotografie, ci o tăietură din vechiul cotidian *Universul*.

– Cine sunt cei doi? – m-a întrebat unul dintre vecinii de pat.

– Cum, nu-i cunoşti?! Unul, cel înalt, e Nicolae Iorga, iar cel mic, cu un singur ochi, este Armand Călinescu, îmbrăcați amândoi în uniforma Frontului Renașterii Naționale – F.R.N.

Profesorul Zabloschi n-a spus cum a reuşit să obțină din afară decupajul din ziar; intenția lui era să ne arate cum şi-a bătut joc regele-dictator Carol II de politicienii români de atunci, încătuşându-i în centura şi diagonala F.R.N.-ului. Singurii care n-au acceptat au fost, dintre cei mai vechi, Iuliu Maniu, Ion Mihalache şi Gheorghe I. Brătianu, iar dintre cei mai noi, Corneliu Codreanu.

– Şi cum au reuşit să-l încingă în centură şi să-i treacă diagonala peste piept marelui savant al istoriei româneşti?

– Regele Carol cunoştea slăbiciunile tuturor. S-a folosit de mândria şi orgoliul savantului, care se credea pe sine şi mare politician, ba mai mult, un fel de rector al politicii româneşti, prin publicația lui *Neamul Românesc*. La un moment dat, i-a oferit conducerea guvernului, dar în acest timp conducea, de fapt, ministrul de Interne, Argetoianu. A fost o

perioadă de tristă amintire şi de cruntă ironie, căci sub preşedinția de Consiliu a lui Nicolae Iorga nu s-au plătit salariile corpului didactic timp de mai multe luni. Atunci, într-un sat românesc, s-a petrecut o scenă penibilă: în timp ce copiii de la şcoala primară erau afară, în pauză, învățătoarea, nemâncată cine ştie de când, şi-a băgat mâna după pâine în traista unui elev! Pauza însă s-a terminat, elevii au dat buzna în clasă şi biata învățătoare a fost prinsă în această poziție: cu mâna în traista copilului.

– Şi Profesorul n-a putut face nimic pentru colegii săi din învățământ?

– A dat o singură explicație, după căderea de la preşedinția de Consiliu: „Eu n-am fost eu!”...

O prezență curioasă în celulă a fost cea a preoților din Cisnădie, Nanu (ortodox) şi Cristea (greco-catolic), care, aşa cum am mai arătat-o, s-au adăugat la aşa-zisul „grup calendaristic”, împreună cu Luca şi Târnoveanu. Vina le era aceea că difuzaseră în parohiile lor calendarul *Credința*.

– Şi ce conținea calendarul, Părinte? – erau curioşi alții din cameră.

– Nimic ilegal, că doar a trecut prin cenzură şi o parte din exemplare le-am desfăcut prin parohii.

– Atunci?!

– Doar prezumția că din procentul lor de vânzare ar fi fost ajutate familii de arestați.

– Şi dacă a fost la cenzură, s-a tăiat ceva din text?

– Nimic din text, doar, cum am arătat-o şi la anchetă, medalionul cu Mitropolitul Andrei Şaguna, de pe copertă, în

partea de sus, în dreapta. A rămas, în schimb, medalionul cu Avram Iancu, din colțul de jos, din stânga.

– Și a rămas alb medalionul cu Șaguna?

– Nu, l-am umplut cu cuvintele lui Avram Iancu, pe care le-am spus la anchetă și le repet și acum: „Să ia aminte Europa! Să știe popoarele civilizate! Noi ne luptăm pentru dreptatea noastră cea asuprită de a veacurilor nedreptate!”.

– Citatul ăsta spunea mai mult decât medalionul tăiat! – încheie nou-intratul Părinte Cristea.

– Dar să ne mai înveselim puțin! Hai, Târnovene, repetă puțin discursul acela ținut într-o adunare de proletari din Brașov!

– Lucrurile s-au întâmplat așa: în tumultul și învălmășeala din sala de adunare, s-a ridicat, la un moment dat, responsabilul politic al fabricii, cerând ascultare:

– Tovarăși!... Tovarăși!... Tovarășul Mitică...

– Trăiască!... Trăiască!...

– Stați, stați puțin, tovarăși!... Tovarășul Mitică de la atelierul...

– Trăiască!... Trăiască!...

– Stați, stați, tovarăși, și-ascultați până la capăt! Tovarășul Mitică de la atelierul... a furat, tovarăși! A fu-u-u-u-ra-a-a-at, tovarăși!

– Huooo!... Huoooo!... Huooooo!...

Întreaga cameră hohotea de râs, nu atât pentru povestirea în sine, cât pentru gesturile și arta cu care reproducea Târnoveanu scena cu discursul de la adunarea de proletari din Brașov.

N-a trecut mult de când se liniștiseră spiritele și s-au reluat întrebările în legătură cu calendarul *Credința*.

– Ce v-a făcut să scoateți un calendar, de vreme ce exista calendarul Bisericii?

– Mai întâi că în anul 1948 era centenarul Revoluției de la 1848, motiv pentru care am ales cele două medalioane, cu cele două figuri proeminente de atunci: Mitropolitul Andrei Șaguna, președintele Adunării de pe Câmpia Libertății de la Blaj, și Avram Iancu, conducătorul revoluției. Și a mai fost un motiv. Eram nemulțumit de calendarele Bisericii, care puneau zodiacul și mersul vremii. În locul acestor rubrici, eu am pus citate din oameni de cultură: filosofi, literați, teologi etc.

– Cu zodiacul înțelegem, dar cum ați explicat lipsa rubricii cu mersul vremii?

– Am pus în el o întâmplare privind lipsa de exactitate a prognosticurilor despre mersul vremii, din calendare. Era vorba de un țăran, care își adunase cu o zi mai înainte fânul în căpițe, fără să fie încă bine uscat. Citind în calendar că a doua zi o să fie vreme frumoasă, s-a dus de dimineață să-și risipească fânul. Țăranul se afla la ultima căpiță când s-au ridicat nori deși și s-a dezlănțuit o ploaie torențială. În fața acestei situații, țăranul a luat-o la fugă, să ajungă acasă până să stea ploaia. A intrat iute în casă, a pus mâna pe calendar, l-a deschis la pagina cu mersul vremii, l-a pus în mijlocul curții și i-a zis: „Na! Să știi și tu că nu-i vreme bună!”.

– **H**ai, măi, Hadere, de ne mai spune și tu ceva, de pe vremea când ai fost tu jandarm!

– Da' a fost chiar jandarm? – interveni Bobu Marcu din Tău.

– Oho, şi încă ce jandarm!

Fără să aştepte prea multă rugăminte, conştient de talentul lui de povestitor ţărănesc, Hader luă vorba.

– Apăi, să vedeţi, că postul de jandarmi din comuna X era cantonat într-o casă pustie, nelocuită ani de-a rândul, despre care se spunea de către oameni că noaptea se arată nişte năluci, ca nişte stafii ale unor oameni morţi, îngropaţi în pivniţa casei. Ştiam şi eu vorba şi s-a întâmplat să rămân într-o noapte singur la post, căci ceilalţi erau plecaţi în patrule prin alte sate care ţineau de postul nostru de jandarmi. Unul din ei – chiar şeful de post – s-a întors însă mai devreme, pe la ora 3 din noapte, şi s-a gândit să facă o glumă cu mine. Peste tunica de uniformă, s-a învelit cu un cearceaf şi a bătut la geam. Cum m-am trezit somnoros, lângă mitraliera pusă în stare de funcţionare, mi s-a părut că a apărut la geam fantoma, cu mâinile întinse spre mine, gata să mă ia...

– Şi ce-ai făcut?

– Ce era să fac? Am pus mâna pe mitralieră şi trage-i... şi trage-i... de s-a făcut praf acoperişul casei din curtea de alături. Eram cu mâinile încleştate pe mitralieră şi nu m-am putut opri până când n-a reuşit şeful de post, intrat repede în cameră, să mi le descleşteze cu forţa.

– Şi ce s-a mai întâmplat?

– Ce să se mai întâmple? Am stat câteva zile bolnav de spaimă şi a trebuit să plătesc şi despăgubiri pentru acoperişul casei.

– Aşa zic şi eu jandarm, măi Hadere! – sublinie judecătorul L., căruia-i făceau o deosebită plăcere povestirile lui Hader.

– Da' cu ăia cu comorile cum zici că a fost? – îl luă din altă parte Traian Chirilă, muncitor tipograf la Tipografia Arhidiecezană din Sibiu.

– A fost aşa, că unuia, care voia să se îmbogăţească, i-a spus cineva să clocească un ou, timp de şase luni, subsuoară, şi va scoate un drăcuşor care-i va aduce orice va cere... Nu i s-a părut greu, mai ales că era în vreme de iarnă. A început clocitul şi, aşa cum i s-a spus, a ieşit un drăcuşor, care i-a adus bani pe vrute, lucruri preţioase şi tot ce i-a mai poftit lui inima.

– Şi cât a ţinut asta? – l-a întrerupt unul din cealaltă parte a camerei, toţi fiind captaţi de talentul şi imaginaţia muncitorului-ţăran Hader din Cisnădie.

– Ar fi ţinut cât ar fi vrut, dar pe om l-a cuprins frica să mai trăiască aşa, cu dracu-n casă...

– Şi ce-a făcut?

– Tot ăla de i-a spus cu clocitul l-a învăţat şi cum să scape de drac: să meargă la târg şi să-l vândă într-o baniţă de grâu. Şi omul a făcut aşa. Însă drăcuşorul nu s-a lăsat vândut şi apărea pe marginea baniţei, când erau tratativele mai înaintate...

– Şi?...

– Într-o bună zi, a apărut un cumpărător care l-a întrebat: „Cât face baniţa cu drăcuşor cu tot?". Şi târgul s-a încheiat repede.

– Măi Hadere – conchise atunci pe marginea poveştii Relu Cioran –, noi am putea cloci aici toţi dracii din lume!

Cât am fi vrut să ocolim povestea cu caznele, coşmarul revenea din când în când, îndeosebi când apărea câte unul venit proaspăt din „grota" de peste drum.

Aşa s-a întâmplat la venirea copilului de prăvălie Iosif Florea, de origine din Sebeşul Mic. Era acuzat de a fi trimis mâncare copiilor unui consătean de-al său închis, pe nume Călin. Avea o faţă luminoasă şi ochi strălucitori, dovedind, prin toată înfăţişarea şi gesturile lui, tot atâta iubire cât curaj bărbătesc, în pofida vârstei destul de fragede.

Dezlegarea şi golirea sacului s-au făcut uşor şi repede. Am aflat de la el că nu s-a schimbat prea mult genul caznelor. A trecut şi el prin „morişcă", a fost tratat şi cu becul aprins, ca şi cu picătura de apă. Culmea este că auzise şi el de anchetatoarele care-şi dezgoleau pulpele, ca să-i excite pe cei anchetaţi.

– Şi cum ţi s-au administrat toate acestea?

– Aşa cum, desigur, aţi mai auzit, „morişca" e de forţă majoră, ca să-ţi frângă mai repede atât forţa fizică, cât şi voinţa. În faţa becului aprins, a început să mi se tulbure vederea, am ameţit, iar până la urmă am leşinat. La picătura de apă am avut senzaţia că-mi crapă capul, că mi se desface creierul... Am auzit şi de alte cazne, cum e aceea cu anchetatoarele care-şi dezgolesc pulpele şi-i dezbracă şi pe cei anchetaţi, ca să le irite uretra, peste care-i bat apoi cu un beţigaş... Am auzit de la un deţinut venit de la Securitate dintr-un oraş din apusul ţării, cu care am stat câteva nopţi în celula de peste drum.

– Prin urmare, ai auzit şi tu de asta!

– E ceva scabros!

– Scabros, scârbos, dement... dar s-a practicat şi se practică!

– Mă-ndoiesc că imaginaţia diavolului ar fi putut atinge culmi mai înalte decât le-au atins nenorociţii de români şi de românce aflaţi în slujba diavolului roşu! – trase concluzia veteranul nostru cel mai îndrăgit, inginerul Ioan Andrei.

– Culcarea, domnilor! – ne atenţionă glasul plantonului de pe sală.

Câteva minute mai pe urmă, în vreme ce unii se desfătau în dulcea evadare a viselor, cei mai mulţi se zvârcoleau în coşmarul numit „morişcă", sau „bec", sau „picătură de apă"...

– Părintele Oancea la vorbitor!

– Eu?!

– Da!... Da!... O cunosc bine pe doamna.

Fără să-mi cred ochilor, în fereastra de vis-à-vis, de la Tribunal, printre cele care veneau mereu, era şi soţia mea, cu doamna Mânecan. N-o mai văzusem de la ora fatală a celor „două găleţi goale".

Nu era propriu-zis un vorbitor, ci o înţelegere prin semne, zâmbet şi lacrimi, între două ferestre. Aproape că nu-mi venea să cred, pentru că soţia mea era în stare binecuvântată, în jur de şase luni, şi se deplasa greu. M-am bucurat mult... şi, pentru întâia oară în lunile de despărţire, mi-a mijit lacrima în colţul genelor. Cum va arăta a patra minune?... O va putea purta până la sfârşit?

Neliniştea din urmă îmi stăruia mereu în gând, fără să fi ştiut atunci că la coborârea pe scările Tribunalului, de la e-

taj la parter, soția mea a căzut pe scări și a fost internată în spital. S-a luptat din toate puterile ei de mamă, cu tot apăsul de rugăciune, să nu piardă copilul!

Poate că undeva ne întâlneam, pe razele pătrunzătoare ale vorbirii cu Dumnezeu, eu accentuând și repetând mereu făgăduința că, dacă va naște cu bine, cel din urmă rod al iubirii noastre va fi închinat lui Dumnezeu.

Și timpul s-a depănat, cu unele plecări și cu mai multe veniri, cu frământări, cu rugăciuni, cu glume, cu jocuri... Crăciun, Bobotează, zăpadă, ger, până la începutul unei formale cercetări a dosarelor de către un oarecare judecător de instrucție.

– Și v-au bătut rău la anchetă? – m-a întrebat judecătorul de instrucție, într-un moment de lipsă a securistului care-l asista.

Până la urmă i-am declarat totul, adică cum m-au bătut, dându-mi seama că era binevoitor. După câțiva ani, m-am încredințat cu totul de omenia lui, când l-am întâlnit, în aceeași haină vărgată, în Mormântul fără cruce de la Aiud.

După ceasul de instrucție, care s-a făcut doar cu câțiva din grup, nu m-au mai dus în aceeași cameră, ci m-am trezit într-o celulă îngustă, de la etajul I, între oameni aduși de curând, tot cu scopul de a fi judecați și puși câtăva vreme „la adăpost". Între ei, trei figuri de mărgineni, ciobani cu iți și cojocul de oaie pe umeri.

– Propriu-zis, de ce v-au adus pe dumneavoastră aici? – i-am întrebat, după ce am schimbat câteva vorbe, și m-am încredințat că erau oameni de omenie.

– Să vedeți, Domnule Părinte, noi suntem poienari și

avem turmele pe Bălțile Dunării. Am venit la sat la o nuntă a unor rudenii de-ale noastre...

– Și?...

– În cursul nunții, am glumit și noi, retrași într-o cameră, în patru, cu o țuică caldă...

– Doar atâția ați fost?

– Da, numai patru, însă unul era Iuda în carne și oase, și a doua zi ne-a turnat.

– Și ce-ați putut spune sau face, într-un ceas de veselie la o nuntă, ca să intrați după zăbrele?

– Ia, niște nimicuri, vorbe de șagă, că n-aveam nici săbii, nici gloanțe, nici dinamită...

– Totuși au avut poate un motiv din care să tragă concluzii că ați fi periculoși pentru siguranța Statului.

– Ca să vă spunem pe drept și pe scurt, uite cum s-au petrecut lucrurile. Am găsit în camera unde ne-am retras un calendar-carte, nu din cele de perete...

– Ei, și?

– Noi ne-am uitat la chipuri, nu prea ne interesa scrisul...

– Și ale cui erau chipurile, și ce ați făcut?

– Chipurile erau ale conducătorilor de azi, Petru Groza, Ana Pauker și altele. N-am făcut nici un rău persoanelor, dar am zis câte ceva de fiecare... De pildă: „Ăsta-i Stalin, care se ține de brașoave"; sau „Ăsta-i Groza, care a adus groaza din Rusia"... și așa la fiecare câte ceva.

– Și v-au ridicat așa de repede?

– Chiar de-a doua zi, dar numai pe noi trei. Pe cel de-al patrulea nu, ceea ce dovedește că el a fost Iuda!

– Şi ce-aţi păţit pe urmă?

– Ce să păţim? Ne-au bătut la Jandarmerie şi la Siguranţă, iar acum aşteptăm să ne judece, în timp ce oile noastre sunt pradă lupilor, prin Bălţile Dunării...

– Dar dumneata, moş Sabine, de unde eşti şi ce-ai făcut, de te-au adus aici?

– Io, Domnule Părinte, sunt din Ormindea şi zău nu ştiu de ce nu-mi dau drumul! Că Domnul Avocat mi-a spus: „Moşule, eşti liber!". Domnul Procuror mi-a spus: „Moşule, eşti liber!". Şi tot aşa mi-a spus şi Domnul Preşedinte, după judecată. El mi-a spus aşa: „Să te duci până la penitenciar şi de acolo au să-ţi dea drumul". Nu ştiţi oare să-mi spuneţi de ce nu-mi dau drumul?

– Poate te ţin până vine dosarul de la Tribunal la închisoare... Dar ce-ai făcut, de-ai intrat pe mâna lor?

– Să vedeţi, Domnule Părinte, totul mi s-a tras de la o pomană. Io-s cantor bisericesc, şi la pomană am avut o discuţie cu alţii.

– Şi ce-ai vorbit de rău?

– Apăi, că nu-s mulţumit cum merg lucrurile. Era şi primarul de faţă, şi el mi-a spus: „Bagă de seamă că o să ajungi şi tu unde e Iuliu Maniu!". Io i-am răspuns: „Aş vrea eu să mor la spatele lui Iuliu Maniu!".

– Şi te-au ridicat de îndată?

– Nu, că m-am ascuns prin băile părăsite, câteva luni. De aceea mi-or spus şi Domnul Avocat, şi Domnul Procuror, şi Domnul Preşedinte: „Moşule, eşti liber!". Şi nu ştiu de ce nu-mi dau drumul!

– Dar chiar numai atât ai zis, că ai vrea să mori la spatele lui Iuliu Maniu?

– O mai fost ceva, Domnule Părinte – mi-a spus el cu glas scăzut, plecându-se la urechea mea. La percheziţie mi-au găsit şi *Cărticica şefului de cuib*.

– După cum văd, ai trecut prin atâtea închisori şi ai călătorit în atâtea dube, cu fel de fel de deţinuţi. Cum te-ai descurcat în toate acestea?

– Foarte bine, c-am prins secretul: când te-ntreabă câţi ani ţi-au dat, trebuie să răspunzi: „Douăzeci de ani de muncă silnică" – şi ţi se dau toate onorurile!

– Va să zică te-ai obişnuit cu toate; de ce eşti acum atât de neliniştit?

– Apăi, pentru că nu ştiu de ce nu-mi dau drumul! Dacă şi Domnul Procuror, şi Domnul Avocat, şi Domnul Preşedinte mi-au spus că sunt liber, atunci de ce nu mi-au dat drumul?! Şi mi-i mai mult de feciorii mei şi de sacul de merinde pe care l-au dus înapoi...

– Cum adică?

– Apăi, să vedeţi! La judecată, au venit feciorii şi ginerii mei cu maşina şi mi-au adus cu ei şi un sac de merinde. Dacă le-au spus şi lor că sunt liber, s-au întors înapoi, în munţi, cu sac cu tot, şi io flămânzesc aici! Nu ştii Dumneata de ce nu-mi dau drumul?

A înţeles mai târziu moşul Sabin David de ce nu i-au dat drumul. După procesul grupului nostru, am revenit cu toţii în camera noastră. Ne-am întâlnit o dată cu moş Sabin şi cu ceilalţi la plimbare, pe coridor, şi el mi-a spus: „Acum am înţeles, Domnule Părinte, de ce nu-mi dau drumul: acum sunt în lagăr, fără termin!".

– Şi feciorii ştiu?

– Ştiu, că le-am trimis vorbă şi mi-au trimis merinde. Noroc bun, Domnule Părinte!

În camera mică, până la procesul nostru, mai aveam de făcut o experienţă, cu ocazia unui pachet trimis mie de acasă.

– Hau!... Hau!... Hau!... – îl anunţa din nou răşinăreanul pe tânărul Lupu că vine cu pachetul, ca repede s-o ia din nou pe scări în jos.

– Să vedem cine urmează – îmi ziceam.

– Bing-Bang!... Bing-Bang!... – glasul clopotelor.

Era semnalul meu şi mă întrebam: ştiu oare cei rămaşi în cameră la ce celulă sunt? M-am pus la pândă. Când băiatul a fost aproape de camera îngustă, am bătut eu la uşă.

– Aici eşti, Domnule Părinte?

– Da, băiete! Roagă-l tu pe gardian să-ţi deschidă!

La camera mea de sus n-ar fi avut atâta importanţă, căci primeam pachete aproape toţi. Aici, însă, nu numai că nu primea decât unul, dar atât cei trei ciobani, cât şi moşul David se aflau după o săptămână de înfometare cruntă.

Îmi rămăsese puţin din pachetul primit la Securitatea din Sibiu, în schimb poate că niciodată până atunci n-am trăit atât de intens fericirea pâinii rupte din propria-ţi nevoie pentru cel mai flămând decât tine. Eram fericit şi pentru faptul de a fi putut contrabalansa egoismul crunt şi criminal al unui tânăr, pe numele lui Colhon, ce se dădea rudă cu un şef legionar din judeţul Alba. Nu se ştia cum ajunsese aici. Fără nici o omenie, de când intrase în celulă (mi-a spus poienarul

Fântână), a speculat patima fumătorilor, luându-le felia de pâine în schimbul ţigărilor pe care le comanda să-i fie trimise în pachet, deşi el nu era fumător.

– Şi nu vă dădea nimic din pachetul pe care-l primea?

– Nimic, Domnule Părinte! L-aţi văzut şi ieri cum tot dădea târcoale, învârtind pachetele de ţigări, doar-doar îi va face careva semn. De când aţi intrat dumneavoastră aici, n-a mai îndrăznit să ofere direct ţigările, şi nici oamenii n-au mai cerut, fiindu-le ruşine de dumneavoastră.

N-am mai spus nimic, dar mi-am adus aminte de un caz asemănător despre care mi se povestise şi pe care-l considerasem neverosimil. Era vorba tot de un pătimaş, care şi-a dat pâinea pe ţigări şi apoi a murit, înfometat, în închisoare, rămânându-i afară o casă de copii orfani...

N-am scăpat prilejul şi, chiar în acea seară, la ora de explicaţii creştine pe care le începusem de cum intrasem în celulă, am adus vorba despre diversele forme în care poate deveni creştinul ucigaş al semenului său.

– Aşa-i, Domnule Părinte! – puse punct spuselor mele acelaşi mărginean Fântână. Şi vinovaţii sunt amândoi, atât cel care-şi dă pâinea, cât şi cel care se foloseşte de patima altuia ca să se sature el!

La vorbitorul de la fereastră s-a putut înţelege că mâine avea să înceapă procesul nostru la Tribunalul Militar. Ştirea s-a transmis cu iuţeală în toate camerele unde fuseseră izolaţi aşa-zişii şefi de organizaţie.

Am primit-o şi eu şi m-am frământat toată noaptea,

nemulțumit, în sinea mea, că, deşi am avut la dispoziție o vară întreagă, nu ne-am gândit serios să ne punem de acord depozițiile care ni se vor cere acum, în fața instanței de judecată. Nu ştiam sigur ce am declarat la anchetă unul despre celălalt. Nu ne-am gândit serios că Securitatea voia să dea un caracter politic încercării noastre de a ajuta familiile celor arestați.

Personal, am avut o singură discuție cu unul dintre prietenii mei, discuție din care am văzut că respectivul mă punea într-o poziție mai grea; propriu-zis, se punea în seama mea ceea ce făcuse un altul, cu scopul vădit de a-l uşura pe celălalt. Eu l-am rugat doar atât: să spunem adevărul!

De fapt, asupra nici unuia din grup nu s-a găsit ceva compromițător, prin care să se fi putut justifica încadrarea noastră ca „organizație politică cu scopul uzurpării ordinii de Stat": nici liste, nici registre, nici puşti, nici mitraliere, nici vreun alt fel de arme...

În acea seară, am adormit mai greu ca altădată, târziu de tot, aşa că abia am putut prinde un ceas de somn, ca să mă odihnesc puțin înaintea procesului.

De dimineață, mişcări repezi, comenzi scurte, mai întâi la camera mare, unde se aflau cei mulți, ca pe urmă să ne vină şi nouă rândul. În decurs de o jumătate de oră de la începutul operațiunii, eram echipați cu toții, în camera cea mare de la poartă.

Urmăream atent toate mişcările. Mi s-a părut curios când a apărut directorul cu numai o pereche de cătuşe în mână. I-a privit pe toți, ca să se îndrepte apoi spre mine. O răzbunare din trecut? Nu avea de ce. O teamă să nu fug? Cu atât mai puțin! Atunci? Probabil că numai satisfacția sadică de a vedea un popă în cătuşe...

Ne-au încărcat apoi în dubă, ca, în câteva minute, să ne descarce la Tribunalul Militar. Jur-împrejur era armată, cu mitraliere, cu puşti, cu două tunuri de o parte şi de alta, de parcă ar fi fost judecat statul major al hoardelor lui Gingis-Han!

Şi au ieşit plăieşii din dubă, nu ca să treacă prin fața lui Sobieski, ci printre coloane de cătane româneşti cu degetul pe trăgaci!

Între ei: Adrian Zabloschi, cu bandaj pe frunte, cu ochii descoperiți doar atât cât să-şi vadă drumul, aşa cum fusese luat de pe masa de operație, fără să fi ajuns să mai fie operat, şi lăsat, din acel moment, fără nici o asistență medicală.

Grigore Lechințan, mare mutilat de război, cu proteză la piciorul stâng, care i-a fost ciuntit, şi cu plăgi pe toată partea stângă a trupului.

Un popă în cătuşe, căruia cel ce i le-a pus, directorul Ioan Popa, îi spusese, la primirea în temniță, că i-a ascultat şi i-au plăcut predicile ținute în catedrala Sibiului.

Un avocat devenit scheletic: Aurel Cioran; apoi o mână de muncitori şi doi preoți care nu ştiau precis pe ce motiv fuseseră aduşi aici. Li s-a spus doar de nişte calendare pe care, ca pe alte câteva publicații, ei le recomandaseră credincioşilor, să le cumpere şi să le citească.

Mai erau câțiva intelectuali, răvăşiți de grijile zilei,

unii „cu casa-n spinare”, fugiți din fața puhoiului năvălit de peste Nistru.

Doar șeful de la „Mielul Alb”, Halaga, își legăna povara celor peste 100 de kilograme înfășurat într-un halat vechi, ca să pară cel mai nenorocit om din lume...

Așa ne-am înșirat pe banca acuzării, neavând alt public în spate decât câteva rude înlăcrimate, iar în față Tribunalul, compus din ofițeri ai armatei române, și alături, mai degrabă timorați, avocații din oficiu.

Mă uitam în jur, cu privirea rătăcită și gândul aproape absent. N-am îndrăznit să-mi întorc ochii înapoi, ca să nu întâlnesc careva dintre ai mei. Așa am așteptat citirea actului de acuzare.

Spre surprinderea noastră, actul de acuzare contrasta total cu temerile noastre că se merge spre pedepse maxime. Nedumerirea s-a lămurit câțiva ani mai târziu, la Aiud, când a apărut, îmbrăcat în haine vărgate, și procurorul care ne-a citit la proces actul de acuzare. Tot într-o atmosferă liniștită au urmat și depozițiile noastre. Una cu totul hazlie, a lui Halaga, ce stătea cu corpul înclinat în față, să nu i se vadă burta, și care a încheiat: „Am inimă milostivă, de moldovean, Domnule Președinte!”, știind că președintele era și el moldovean. Apărarea a fost doar de formă. Avocatul meu a pus totuși un interes deosebit în apărarea pe care mi-a făcut-o. În schimb, mai mult decât procurorul m-a acuzat însuși avocatul Mânzărariu, încercând să treacă pe seama mea acuzele ce se aduceau clientului său!

Procesul s-a desfășurat fără nici un martor, fără corpuri

delicte, doar pe baza depozițiilor noastre, din care se putea descifra o singură culpă: o pâine dată unor copii înfometați, ai căror tați se aflau deja în închisoare.

Fără să mă gândesc, stând acolo, pe banca de acuzare, mi-a venit în minte figura eroului de roman Jean Valjean, acuzat că a furat o pâine ca s-o dea tot unor copii înfometați. El a fost condamnat pentru că a furase o pâine, noi aveam să fim condamnați pentru că am dădusem una...

Seara, masă rotundă în camera de penitenciar, cu darea cuvântului cu precădere celor de specialitate: judecători sau avocați.

– Ce ți se pare c-ar putea ieși din toată tevatura aceasta, domnule judecător Lechințan?

– Dragă, ori că toată trambalarea noastră la Tribunal a fost doar o formalitate, pedeapsa urmând să se dea după concluziile Securității, ori că armata, reprezentată prin specialiști juriști, nu-i de acord cu acele concluzii, ceea ce pentru noi ar însemna pedepse ușoare, date pentru acțiune de ajutor, și nicidecum pentru crimă de uneltire.

A doua zi, rechizitoriul și pledoariile avocaților. Cum am arătat și mai sus, avocatul meu a fost logic și elocvent. În schimb, avocatul Mânzărariu a venit cu sublinieri ce nu aveau nici o legătură în cauză, numai ca să-mi creeze mie o atmosferă defavorabilă și, implicit, să ușureze situația clientului său.

– A fost un măgar! Nici nu i-am dat mâna! – mi-a spus seara clientul favorizat de Mânzărariu, care nu era altul decât Aurel Cioran.

Aşa s-a încheiat şi a doua zi, cu rechizitoriul şi pledoariile, fără să se dea sentința şi fără să se anunțe data pronunțării.

Abia după zece zile, după ce s-a dus la Bucureşti şeful Securității, inspectorul Crăciun, desigur cu dosarele, s-a dat sentința. Era evident, de la prima citire, că sentința dată nu avea nici o legătură cu actul de acuzare sau cu depozițiile, ba nici măcar cu rechizitoriul!

– Exact ceea ce ați sesizat dumneavoastră, domnule judecător! – i-a spus seara, la masa rotundă, învățătorul Cernescu judecătorului Lechințan.

Pedepsele mergeau până la 15 ani. Socotit şeful grupului, lui Adrian Zabloschi i s-au dat 15 ani, urmând cu 12 ani judecătorul Lechințan, apoi eu, cu 10 ani, iar după mine Aurel Cioran, cu 7 ani, şi alții. Față de temerile noastre, pedepsele au însemnat totuşi o uşurare.

– Şi aşa nu-i facem! Fiți pe pace! – era oarecum părerea de încurajare a tuturor.

O dată cu sentința, pronunțată la 14 februarie, mi-a venit şi vestea că, în ziua de 13 februarie, deci cu o zi înainte, poposise la țărmurile vieții a patra minune, un băiat căruia i-am pus numele Zosim-Dorin Oancea.

În aceeaşi zi de februarie însorit, uitându-mă printr-o ferestruică din fundul coridorului, de la etajul doi, pe partea de vis-à-vis a străzii, am văzut-o pe fetița mea, Magdalena, care se întorcea de la şcoală. Mergea către casa cumpărată de mine, aflată pe strada numită atunci 10 Mai, mai târziu – 13 Aprilie, iar mai de curând – Octavian Goga. Mergea cu capul întors spre casa blestemată, în care îl închiseseră oamenii pe tatăl ei. Se uita spre ferestre, sperând că, poate-poate, acesta avea s-o vadă. Şi n-a greşit, căci am văzut-o şi m-am mângâiat...

Să fie oare şi acesta un răvaş trimis de undeva, din tainicele vistierii ale Iubirii celei Mari, ce ştie şi poate să lumineze, la timpul potrivit, cumplitele întunecimi ale disperării?

AIUD

Seară de început de martie. N-au apucat băieții să-și organizeze jocurile, când s-a dat comanda: „Echiparea și bagajele!".

Era de fapt evenimentul așteptat. Știam cu toții că trebuia să vină, dar nu ni se spusese când. Mai mult ca sigur că nu știau nici conducătorii penitenciarului. Totul era dirijat de la Centru.

Comenzi scurte, mișcări rapide, tăcere totală. Cu efectele pe care le aveam la noi, cu cele ce ni s-au adus de la magazie, într-o jumătate de oră am fost gata cu bagajele.

Un singur zgomot, tocmai la sfârșit: zornăitul lanțurilor de la picioarele a trei condamnați de drept comun, trei țigani, desigur hoți, care trebuiau încărcați în aceeași dubă cu destinația Aiud. Din nou mi-am adus aminte de cuvintele: „Și cu cei fără de lege ai fost socotit"...

Într-un sfert de ceas, duba a ajuns la gară, față în față cu vagonul-dubă care urma să se ataşeze celui dintâi tren cu destinația Vințul de Jos – Alba Iulia. Cu aceeași excepție, a zornăitului de lanțuri, și încărcarea în vagonul-dubă a avut loc într-o apăsătoare tăcere.

Pe toți cei care luam pentru întâia oară drumul osândei ne-a impresionat mult bunăvoința gardienilor care ne păziseră până atunci, de a ne recomanda să luăm cu noi, din lucrurile personale, și cutare sau cutare lucru, căci, repetau ei, „unde mergeți e mai greu decât aici..."

Dar unde?... Nu spunea nimeni, însă bănuiam toți.

În vagonul-dubă, în partea din față, cu pază specială, au fost aşezați țiganii, în lanțuri. Ceilalți, la întâmplare, pe băncile din jur. Doar una dintre ele era mai înaltă: cea pe care s-a aşezat sutașul în greutate, Halaga.

– E tronul de rege! – se mândrea Halaga și râdea de-i sălta burta în sus.

– Ia dă puțin cu mâna în jos și pipăie pe sub capac! – îl îndemnă veteranul Tavi Florea, care mai fusese condamnat în 1941 și care acum era deținut din nou.

– Al naibii să fie! – exclamă Halaga, după ce făcu ce i se zisese. Acesta-i closetul!

Și regele detronat se înghesui lângă ceilalți, pe bancă, mai ales că „tronul" începea să fie solicitat pentru funcțiunea lui specifică.

Nu mi-am dat seama cât am călătorit, ci doar că se crăpa de ziuă când s-a oprit trenul și că vagonul nostru a rămas pe loc. Ne aşteptam ca în cinci-zece minute să se deschidă uşa lângă un peron lateral, ceea ce s-a și întâmplat.

Primii coborâți au fost țiganii cu lanțuri la picioare, urmați de ceilalți, fără nici o alegere. Toți am intrat direct între două cordoane de gardieni, dintre care unul comanda. Tot acesta atenționa la răstimpuri, amenințător și sinistru: „Aicea-i Aiud!... Aicea-i Aiud!".

Era destul. Se împlinea bănuiala noastră că ne vom începe canonul în cea mai grea temniță din sud-estul Europei.

În grup, înfricoşare şi tăcere de mormânt. Doar cei trei ţigani din fruntea coloanei repetau printre zornăiturile lanţurilor: „Douăzeci de ani trăieşte cocoşul cu grăunţe de la vecini!”.

Aiudule, temniţă cruntă,
Fă-te, zăludule, piatră măruntă!
Focul mânce-te, că nu te saturi:
Mereu vrei scâncete şi bei oftaturi!...

Abia acum ne dădeam seama, cu fiecare pas făcut, de adevărul versurilor chinuitului poet Radu Gyr, pe care le murmura veteranul Tavi Florea, în nopţile de veghe de la Sibiu.

De la poartă, unde s-au făcut înregistrările, lăsând la stânga un corp de clădiri de care aveam să aflăm mai târziu că erau Secţiile, grupul a fost oprit în faţa Celularului. S-au deschis uşile şi am fost înghesuiţi repede pe crucea T-ului uriaş.

– Biro!... Bagă-i la echipare!

Întreaga coloană a fost înşirată pe aripa din dreapta T-ului, înaintând apoi, pe rând, la primirea echipamentului de puşcărie: bonetă, zeghe şi pantaloni vărgaţi, împreună cu perechea de bocanci daţi la întâmplare, rămânând să-i schimbăm noi între noi, care cum se potriveau.

Am fost introduşi apoi în camera din stânga aripei, pentru depunerea echipamentului personal, ţinând asupra noastră doar trei cămăşi, trei indispensabili şi pătura sau salteaua (cine avea).

Operaţiunea a mers destul de încet, timp suficient ca să-mi arunc ochii asupra imensei clădiri care, după scrisul de pe frontispiciu, purta acelaşi an de zidire cu cel în care m-am născut eu: 1911.

De pe crucea T-ului se vedea lungimea cozii care, la liberă apreciere, nu era greu să-ţi dai seama că era egală cu cele două laturi, din dreapta şi din stânga. Un adevărat T mare, asemănător crucii vechi romane, pe care se răstigneau toţi făcătorii de rele, cu excepţia celor ce posedau titlul de cetăţean roman.

După formă, deci, toată acea clădire imensă, cu trei etaje, era adecvată destinaţiei ce i s-a dat: aceea de a chinui. O cruce pregătită de ocupaţia străină pentru a-i chinui pe români, devenită acum cruce de chinuire a românilor de către români!

Ridicându-mi apoi ochii, m-au impresionat imensele plase de sârmă, care legau între ele coridoarele de pe o parte şi de pe alta a aripilor. Rostul plaselor – cum am aflat mai târziu – era de a opri sinuciderile prin aruncarea de la etaje.

Fiecare pas pe coridoarele celor trei etaje, podite cu scândură groasă de stejar, aveau un ecou puternic, părând să-i atenţioneze pe cei vechi, ca şi pe cei nou-veniţi că orice mişcare poate fi observată şi înregistrată din toate direcţiile.

Curând aveam să cunosc şi interiorul celulelor, care se înşirau ca romburile fagurelui din stupul de albine, de o parte şi de alta a braţelor T-ului. Pe crucea T-ului am avut şi o surpriză cu totul neaşteptată. Fireşte că programul cu deţinuţii nu s-a oprit pe timpul încarcerării noastre. De sus, de la etaje, coborau, pe celule, mereu alţi deţinuţi (unii aflaţi de

ani de zile în sumbra cetate), pentru câteva minute de plimbare, în vreme ce alții urcau.

La un moment dat, unul dintre cei ce urcau s-a oprit la 3-4 metri în fața mea și m-a agrăit:

– Părinte, Părinte Oancea, nu mă recunoşti?

– Dar... cine eşti?

– Sunt Viorel al lui Culiță Bleahu al Barnii.

– Tu eşti, Viorel?!...

Dar dialogul s-a întrerupt, la urletul lui Biro, care i-a ordonat să urce scările. Pentru mine, scurta şi neaşteptata întâlnire a fost ca o lumină fulgerătoare deasupra satului în care ne-am născut şi am copilărit amândoi (el fiind cu câțiva ani mai tânăr decât mine): am văzut curtea şi casa moşului meu Zosim, şi am văzut biserica în care mi-am murmurat cele dintâi rugăciuni...

Dar o altă comandă m-a trezit din scurta visare şi m-a făcut atent la noua operațiune prin care trebuia să trecem: încarcerarea, cu luarea amprentelor şi semnătura personală. Era pecetluirea pentru atâția ani, furați din puținii – în raport cu eternitatea – dați omului să trăiască liber pe fața pământului.

Alte comenzi scurte ale aceluiaşi Biro, care dirija pe crucea T-ului, şi întreg grupul încolonat, cu puținele efecte lăsate în mână, a început urcuşul scărilor până la etajul I. Aici, lucrurile erau socotite şi ne-au îngrămădit în trei celule, pe aripa din dreapta, pe partea dreaptă, primele celule după celula zisă „Neagra", una lângă W.C.

M-am nimerit în celula a doua, cu încă şapte din grup, între care Benedict Zubcov, Aurel Cioran, Chirilă, doctorul

Sârbu (Crăciun), veteranul Tavi Florea şi alți doi, de care nu-mi mai amintesc.

Opt oameni, într-o celulă de maximum doi!

Ce să ne facem, fraților?! Iată casa noastră, iată orizontul nostru: doi pereți văruiți, o fereastră mare în față, după care se profilează grilajul de fier gros, rotund, destinat să-i apere pe deținuții tuturor timpurilor de ispita evadării. Mai era de observat, la spate, uşa văruită în interior, un vas de lemn pentru apă şi tineta de murdării din colțul de lângă uşă.

Gol totul şi nimic pe jos. Cum să ne aşezăm? Aceeaşi poveste: întâi măsuratul spațiului, ca să vedem cât revine fiecăruia.

– Cum s-o facem?

– Foarte simplu, cu o sfoară întinsă pe perete şi prin împărțirea în locuri egale. Iar ca să avem cu toții şi ceva aşternut pe scândură, ne asociem câte doi, astfel încât, din bruma de efecte ce ne-a mai rămas, să punem şi sub noi, şi pe noi.

– Toate ca toate, dar puțin spațiu pentru un om!

– O să mai stăm şi pe dungă unii, iar alții pe spate, în mod alternativ.

– Dar în somn cine comandă?

– Ghiontul! – izbucni în „haz de necaz" veteranul Tavi Florea.

– Patul robiei! – sublinie Relu Cioran, cu care am făcut pat comun.

Pătura mea era mai groasă, bună de pus pe scândură, rămânând să ne acoperim cu a lui. Seara, aşternutul ni se îmbogățea cu ciorapii de lână şi cu pantalonii, iar deasupra

cu toate celelalte pe care le mai aveam: mantaua şi haina de zeghe, şi tot restul de lenjerie ce ni se lăsase.

„Şi a fost ziua întâi!".

A doua zi de dimineață, le-am făcut o propunere:

– Să nu uităm, fraților, că rezistența noastră stă, în primul rând, în noi, în puterile noastre sufleteşti, pe care ni le întăreşte o singură Putere – a lui Dumnezeu. Sunteți de părere să continuăm cu ceea ce am făcut la Sibiu, cu rugăciunea?

– Din toată inima, Părinte!

Şi am murmurat, în pustiul celulei, cea dintâi rugăciune de după încarcerare.

Golul a dispărut, iar liniştea şi încrederea au coborât de pe alt tărâm în celulă şi în inimile noastre.

Buuumm!... Buuumm!... Buuumm!...

– Ce zgomot să fie acesta, care pare a veni de pe crucea T-ului?

– Terciul!... Terciul!... – ne informă acelaşi veteran Tavi Florea, ieşit doar de trei ani din casa blestemată de la Aiud.

– Dar de unde ştii că-i terciul?

– După sunet!

– Cum după sunet?

– Aşa, că dacă mâncarea e mai groasă, bubuitura e mai plină, iar dacă mâncarea e mai subțire, bubuitura e mai slabă, mai dogită.

Şi începu împărțirea, de la celulă la celulă, pe toate etajele, căci fiecare etaj îşi avea ciubărul lui.

Buuumm!... buuumm!... marca distanța dintre celule. Încă un buuumm!... şi se opri la celula noastră. Dar, în loc să

se deschidă uşa celulei, se deschise ferestruica – vizeta, pe numele ei specific de puşcărie – şi apăru mâna bucătarului – fără înscrisul biblic: *mene, tequel, fares* (numărat, cântărit, împărțit) – cerând pe rând cele opt gamele.

Pleosc! – se descărca polonicul din mâna bucătarului, iar cel de la vizetă, ajutorul de bucătar, o întindea altuia, celui cu serviciul în celulă, ca operațiunea să meargă cât mai repede.

– Da, într-adevăr, e mai gros decât cel de la Sibiu. În definitiv, ce-i terciul ăsta?

– Nimic mai mult decât un cir de mămăligă, numai că ăsta de la Aiud, dacă-l laşi să se răcească, în zece minute se îngroaşă mămăliga.

– Spălarea gamelelor, fraților! – dădu comanda acelaşi veteran Tavi.

– Dar unde?

– N-ați văzut cele două vase din colț?

De cel mare se serviseră şi peste noapte, dar nu-l observaseră pe cel mic, destinat apei, în care chiar mai lucea o dungă de câteva degete de apă stătută.

– Da, cumsecade oameni, căci ne-au adus şi apă...

– De unde?! – preciză veteranul. Cine ştie de când stă apa aceasta aici, rămasă de la alți necăjiți ca noi! Şi, ca să nu fim luați prin surprindere, grăbiți-vă să vă descărcați de toate neputințele, că acuşi se deschide uşa şi ne ducem afară!

Abia au apucat să-şi termine toți nevoile şi... tranc!... s-a deschis uşa şi a apărut în pragul ei, furios şi răcnind, gardianul Florea, numit de deținuți Nebunul.

– Apă şi closet!

– Comoara o iau eu, de data aceasta – şopti Tavi, punând mâinile pe ciubărul cel mare.

– Pe al doilea îl iau eu – replică Relu Cioran; şi îi dădură drumul, unul după altul, într-o tăcere de mormânt, pe coridorul de lemn de stejar, până la capătul lui.

– Mai repede, bandiţilor! – urmă a doua comandă. Încă n-aţi terminat?! Şi tu, mă, ăla de acolo, nu-l mai ţine de vorbă pe ăla..., lasă-l să se...!

– Nu era ăsta – l-am întrebat pe Tavi – cel care striga: „Aicea-i Aiud!... Aicea-i Aiud!”?

– Totul e să te ridici deasupra lor – le-am spus la revenirea în cameră. Să nu te atingă sufleteşte, să-i înţelegi în micimea şi în mizeria lor sufletească. Bine că nu sunt toţi aşa. L-aţi văzut pe cel de la echipare? Nu-i spunea Biro tot Florea? O fire blajină, cu un ochi puţin chiorâş şi cu vorbă bună...

Un ceas de meditaţie, întinşi pe patul robiei, în tăcere totală, de adormire iepurească, să nu te vadă pe vizetă; de parcurgere în gând a întregului drum, din celula chinurilor la sala de judecată şi până în celula dinspre miazăzi, de pe aripa dreaptă a T-ului...

Bing!... Bing!... Bing!...

– Aţi auzit? De data aceasta e mai subţire. Trebuie să fie mizerabila ciorbă de arpacaş, ale cărei boabe se pot număra, câteva zeci într-un polonic – preciză Tavi Florea.

– 15... 10... 20... 25... – cele mai multe numărate în gamela lui Chirilă... Şi din nou spălarea gamelelor, în butoiaşul adus acum, plin cu apă.

De pe patul robiei, iată că am mai descoperit ceva nou în strâmta noastră celulă: dosul uşii, cu sute şi mii de forme, de figuri, de semnături, de valuri, de nori, care ori evoluau, ori se transformau în raport cu poziţia din care le priveai sau cu gradul de somnolenţă al celui care se uita.

– Ia să vedem, n-a scris nimeni pe uşă data când se va elibera? – se ridică în capul oaselor tipograful Chirilă.

– Ca la Sibiu? – îşi reaminti vecinul său.

– Da, unul care şi-a fixat o anumită dată şi a fost eliberat chiar în acea zi.

– O simplă întâmplare! – încercă să încheie discuţia Relu Cioran.

– Tot atâta!... – se hotărî Chirilă, ridicându-se în picioare. Îmi scriu şi eu o dată.

– Dar cu ce? – îl întrebă vecinul.

– Cu cuiul ăsta! De ce credeţi că-l port de atâta vreme cu mine? La percheziţie am reuşit să-l trec din buzunarul hainei mele în zeghe. Că nu-i vorba de scris, ci de zgâriat varul de pe uşa de tablă a celulei.

Şi a zgâriat Chirilă pe dosul uşii de tablă: „La data de 1 Decembrie 1949 voi fi eliberat”.

– Noa! Aşteaptă, Chirilă! Dar dacă ţi se va oferi mai degrabă, să te ţii de cuvânt, să nu pleci! – îi replică prietenos Benedict Zubcov.

După masă, spectacol, în curte, spre miazăzi: plimbarea de-a valma a câtorva celule, în mai multe reprize, celula noastră fiind cea din urmă. La ieşire, Tavi Florea ne-a avertizat încă o dată: „Grijă la soldatul de pe turelă şi la gardia-

nul din curte!".

– Ce favoare pentru noi, Tavi, de a te avea îndrumător în toate tainele puşcăriei! – îi şopti şi-l bătu pe umăr Relu Cioran.

– Uite-i pe cutare şi pe cutare! – cunoscuţi din diferite grupuri. Iată-l pe doctorul mic şi puţin şchiopătând, care a trecut pe lângă noi când ne aflam la încarcerare. Ne-a şoptit atunci că e din grupul constănţean.

– Cum a zis că-l cheamă?

– Cipi ... Cepi... cam aşa ceva.

– Da, Cepi! – întări doctorul Sârbu. Îl cunosc de la Facultate. E macedonean. Ne-am întâlnit câteva clipe şi la „apă şi closet". A apucat totuşi să-mi spună că la Securitate, în anchetă, i-au pus o mitralieră în braţe şi l-au fotografiat aşa – ca să le servească în proces ca dovadă!

În sfârşit, iată-ne plimbaţi şi cu celula aerisită. Noroc că ne protejează vremea, în acest început de primăvară destul de dulce.

– Nu socotiţi să ar fi folositor să ne reluăm întreţinerile culturale şi religioase de la Sibiu?

– Cum să nu? Numai să faci bine, Părinte, să începi azi sfinţia ta! – spuse doctorul Sârbu.

Printre discuţiile purtate în primele zile la Sibiu cu cei ce cunoşteau greutăţile închisorii din experienţele anterioare, a fost şi cea despre povara timpului – povara timpului gol din închisoare pentru cei care n-au cu ce să-l umple, care n-au resurse interioare şi nici capital suficient de cunoştinţe la care să mediteze, să le combine, să ajungă la anumite sinteze – cu un cuvânt, să dea de măcinat morii gândului, a sufletului şi a inimii.

– Până una-alta, mi se pare ceva curios aici, sub sarica mea! – intră în vorbă acelaşi doctor Sârbu. Când calc pe pătratul acesta de scândură, ca un petic al podelei, sună a gol. Dacă dau cu pumnul de jur-împrejur, sună a plin, iar sub petec, a gol...

– Ia să vedem! Unul să ia seama la vizetă şi la paşii gardianului de pe coridor! – interveni Benedict Zubcov.

– Dar cu ce scoţi peticul? – întrebară ceilalţi.

– Nici o grijă! – îi asigură marele mutilat de război, în timp ce-şi scotea cuţitul ascuns în proteza pe care o purta la piciorul stâng.

Întâi probă, cu o mişcare mică, cu lama introdusă pe fiecare latură a pătratului. La mişcarea din urmă, pătratul aproape să sară singur afară.

– Binişor – îl mângâie Benedict, şi-l ridică în sus.

– Ooo, Doamne! – am exclamat toţi. Minunea Ta, Doamne! Dragostea Ta, Doamne!

Nici mai mult, nici mai puţin decât Biblia – întreagă!

– Pune capacul la loc! Pentru azi e destul! L-am văzut pe El! Ne-a vorbit El!

„Cu nici un chip nu te voi părăsi!" – am rostit din versetele Bibliei, cu lacrimi în ochi, în timp ce ceilalţi şi le ştergeau pe ale lor.

Restul programului zilei l-am trecut cu totul automat, prezenţi doar cu trupul, dar cu sufletul, cu gândul la marea minune. Nu ne-a tulburat nici al doilea Bing!... Bing!... al zilei. N-am mai numărat nici unul boabele din zeamă.

Tot la fel de absenţi ca şi faţă de programul zilei, am

stat în rând şi la programul de seară, operaţiune executată de o întreagă trupă de gardieni. Tot aşa la apelul nominal, cu răspunsul fiecăruia, ca şi la final: Trăiască Republica! Să-nflorească!

Şi după umbrele serii, urmară cele ale nopţii, cu stihii răscolite, parcă adunate şi căutate anume ca să creeze un tablou sinistru, imagini de spelunca, de hăuri întunecate, cu ecouri de iad şi de sfârşit de lume.

– Hau! Haauuu!... – urla lupoaica despre care am auzit dimineaţa, tot de la Tavi, că fusese adusă de pui în curtea închisorii din Aiud. Ziua nu-i auzea nimeni glasul, dar noaptea nimeni n-o putea opri.

– Dreapta-a-a!... Dreapta-a-a!... Ţine dreapta-a-a! – răsuna toată noaptea strigătul soldaţilor de pe turelă (ca să nu adoarmă – am primit pe urmă explicaţia).

– Lapte!... lapte!... lapte!... – striga doctorul Cazacu, de la etajul III, bolnav de pelagră şi ştind că pentru vindecare avea nevoie de lapte.

– Eu sunt dac!... Eu sunt Decebal!... – striga, din sfert în sfert de oră, la secţia a II-a, vis-à-vis de celular, un altul, despre care nu ştia nimic nici veteranul nostru.

– Linişteee! – tuna, din ceas în ceas, de la etajul III, cel mai bătrân dintre fraţii gardieni Maier... O linişte care-i speria şi-i trezea pe mulţi!

– Asta e ce e, că l-aţi auzit, dar ia să-l vedeţi la chip! – ne informă dimineaţa Tavi Florea. E ca o arătare, cu un ochi mai sus decât celălalt, o făptură făcută şi aleasă parcă anume să trezească groază. Doctorii cu care am mai stat eu în celulă

l-au etichetat ca un tip lombrozian.

Noapte de Aiud! Ni se concretiza tot mai mult acel refrenul ameninţător de la primirea în gară: „Aicea-i Aiud!... Aicea-i Aiud!..."

– Şi tu, Tavi, ai dormit cu toate acestea toată noaptea!

– O să dormiţi şi dumneavoastră, toţi. Încă o noapte, două, şi n-o să mai auziţi. Aşa s-a întâmplat şi se întâmplă cu toţi. E, din acest punct de vedere, ceea ce ne-aţi spus dumneavoastră, Părinte: *ridicarea deasupra lor*. Nu numai deasupra insultelor, a batjocurii, ci şi deasupra a tot ce securiştii ne-ar putea administra ca să ne timoreze, să ne distrugă nervii, rezistenţa morală, să ne facă să ne târâm înaintea lor şi să cerşim o nenorocită de libertate. Eu am trecut peste toate acestea încă din prima mea închisoare, după aşa-zisa rebeliune... E ceva asemănător cu cei care locuiesc lângă calea ferată şi ajung să nu mai audă nici un tren, din cele multe care trec toată noaptea pe lângă casa lor.

Am tăcut cu toţii şi eram în admiraţia lui Tavi Florea, un simplu muncitor, trecut însă prin marea şcoală a suferinţei şi a contactelor cu atâţia oameni de caracter şi de cultură.

– Buumm!... buumm!... buumm!...

De data aceasta zgomotul nu venea de pe crucea T-ului, ci de undeva de dedesubt.

– E o bătaie în perete!... – preciză Tavi Florea.

– Dar cum?

– Bateţi şi dumneavoastră, Părinte, şi puneţi urechea la perete!

– Buumm!... buumm!... buumm!...

– Cine-i? – se auzi stins glasul ce venea din camera de dedesubt, de la parter.

– Suntem noii veniți! Dar dumneata cine eşti?

– Pune cana de tablă cu gura pe perete şi urechea pe fundul ei!

Am executat comanda şi am dat semnalul.

– Ascultă! Auzi acum mai bine?

– Da-a-a!

– Sunt preotul Grebenea, de la Sibiu.

– Extraordinar! – aproape că am țipat.

Nemaipomenit! Nu-mi venea să cred, dar am răspuns:

– Eu sunt preotul Zosim Oancea de la Sibiu.

– Profesorul de la Şcoala Normală! – izbucni cu tot atâta bucurie glasul de dedesubt.

– Dar cum ați ajuns acolo?

– Se vede că în mod providențial. I s-a părut gardianului de serviciu că aş fi avut mişcări suspecte în celula mea de la Zarcă şi m-a adus aici, la izolare, într-o cameră albă.

– Într-adevăr, providențial! Şi ce ne puteți spune la repezeală?

– Mai întâi, câți sunteți şi care mai sunt? Mai e vreun cunoscut de la Sibiu?

– Poate-l ştiți pe Tavi Florea, revenit acum cu noi...

– Ați nimerit bine cu el! Vă va îndruma şi vă va spune şi cum să vă păziți de iscoditori, cum le mai spunem aici, de turnători. Până una-alta, să ştiți că toți cei mari de la Sibiu se află la Zarcă şi le voi comunica. Noroc bun!

Şi convorbirea luă sfârşit.

– Ei, fraților, vedeți cum se sparge izolarea? De-acum

ştim că putem sta de vorbă şi cu cei din dreapta, şi cu cei din stânga, ca şi cu cei de deasupra şi cu cei de dedesubt.

Şi astfel, rând pe rând şi încetul cu încetul, ni se lărgi orizontul informațional: prin ochiul magic al vizetei, prin bilețele lăsate în câte un colț, la „apă şi closet", prin întâlniri cu câte un întârziat voit, din altă celulă, de obicei tot acolo, la „apă şi closet".

A fost cazul recent al întâlnirii lui Benedict cu Halaga, din camera vecină nouă.

– Ce-ai pățit, Halaga? Am auzit ceva vorbă din camera voastră.

– A strigat după mine un gardian... Parcă se numea Chioreanu, aşa l-a strigat Biro.

– Şi ce ți-a spus?

– M-a batjocorit! Mi-a zis: „De unde ai ieşit, balaure? Lasă că o să-ți scadă aici burta!".

Aproape că am aflat, în scurtă vreme, toate secretele etajului. Ştiam că vis-à-vis de noi se afla grupul de la Constanța, iar pe coada T-ului erau lăgăriştii. L-am cunoscut şi m-am întâlnit, la plimbare, cu protopopul Baba, de la Alba Iulia.

– Câți ani ți-au dat, Zosime?

– Zece, Părinte Protopop!

– Lasă că n-o să-i faci!

Într-o bună zi, o altă apariție de basm: o pungă coborând cu o sfoară de sus, de la etajul II sau III, şi oprindu-se în dreptul ferestrei noastre.

– Repede, un cârlig! – şopti Tavi Florea.

– Dar de unde un cârlig?

– Căutați la mine! – șopti el, în timp ce deschidea fereastra. Sub zeghea mea de la căpătâi e un cârlig potrivit.

Se gândise veteranul și la asta, era pregătit.

– Poftim!

Era tocmai momentul. Prinse ușor sfoara cu cârligul, o apropie de geam și puse mâna pe pungă. O trase înăuntru, o deschise și amuți câteva clipe, ca să izbucnească apoi, concomitent cu lacrima de bucurie din ochi, la strigătul:

– Moș Ilie!... Moș Ilie! E de la moșul Băra Ilie, din Vurpăr, unchiul lui Ion Banea, și care stă la etajul III încă din 1941. De unde-o fi aflat de noi? Poate de la părintele Grebenea... Repede, să-i scriem! A pus în pungă și o foiță de hârtie și un muc de creion.

– Ce să-i scriu?

– Vrea să știe cine suntem. Scrie, Părinte, de noi și de cât mai mulți din lotul nostru!

Operațiunea o dată terminată, Tavi puse la loc hârtiuța și creionașul moșului în pungă, scutură puțin sfoara – semn că era gata – și-i dădu drumul, cu pungă cu tot. Parașuta o luă încet pe drum în sus, către cel care o lansase.

– Formidabil! La asta nu m-aș fi gândit niciodată! – exclamă rar-grăitorul Relu Cioran.

Așa, încetul cu încetul, cu câte o surpriză precum cea de mai sus, cu vârtejuri de zi și vijelii de noapte, intram în ritmul temniței grele de la Aiud.

Încercam și ne luptam pentru liniștea personală interioară, ca și pentru înțelegerea și împăcarea generală din cameră. Iar când se ivea totuși câte o neînțelegere, când unul

voia geamul deschis, iar celălalt îl voia închis; când unul voia să fredoneze ceva, iar altul să doarmă, responsabilul cu pătratul de sub sarică ridica ușor scândura și scotea Cartea.

O dată cu ea, cobora pacea în celulă, iar subsemnatul începeam tâlcuirea.

– Unde am ajuns, Părinte, cu explicarea *Fericirilor*?

– A rămas să facem o sinteză și o paralelă. Adică, o sinteză a învățăturii Mântuitorului despre fericire și o paralelă cu concepția lumii despre fericire. S-o facem acum!

– Gata! – și își lua locul fiecare pe patul robiei.

Prin urmare, privind prima fericire dintre cele rostite de Mântuitorul în Predica de pe munte, la *Matei* 5, 3-12, se socotesc fericiți cei săraci în duh, cei care se cred pe sine drept cei mai săraci în viață spirituală, după exemplul monahului bătrân Avva Pahomie, care trăise zeci de ani în rugăciune. Era pe patul de moarte, înconjurat de alți monahi, și făcea semnul de apărare.

– Ce vezi, Avva? – îl întrebară monahii.

– Îi văd pe îngeri venind să-mi ia sufletul și-i rog să mă mai lase o zi, ca să-ncep a mă pocăi.

Și au înțeles frații că era desăvârșit.

În concepția lumii, se socotesc fericiți cei mândri, cei care se cred pe sine cei mai bogați în fapte bune și-i privesc cu dispreț pe ceilalți.

În fericirea a doua, Mântuitorul îi fericește pe toți cei ce plâng, firește pentru păcatele lor, câtă vreme lumea îi fericește pe cei ce râd și petrec, fără să se gândească că viața aceasta are și un sfârșit.

În fericirea a treia, Mântuitorul îi fericește pe toți cei

blânzi, care caută să ocolească orice conflict cu semenul lor, chiar cu riscul sacrificiului personal. În schimb, ei trăiesc liniștiți pe pământ – și în sensul acesta ei moștenesc, cu adevărat, pământul.

Flămânzii și însetații după dreptate, din fericirea a patra, sunt cei ce așteaptă cu încredere că Dumnezeu le va rândui toate cele necesare pentru viață, câtă vreme lumea îi fericește pe cei care se ridică să-și facă singuri dreptate.

– Cum ați defini dumneavoastră această dreptate despre care strămoșii noștri romani spuneau: „Să se facă dreptate și să piară lumea"?

– Într-o gândire organicistă, care mă frământă de mai multă vreme, s-ar putea defini *dreptatea* astfel: *totalitatea mijloacelor materiale și spirituale pentru realizarea specifică a fiecăruia.* În lumina acestei definiții, s-ar putea înțelege prin dreptatea din fericirea a patra dreptatea materială, iar prin cea din fericirea a opta cea spirituală. Cât privește fericirea a cincea, e limpede de înțeles: cei milostivi sunt cei ce îmbrățișează cu iubire activă suferința și lipsurile aproapelui, pentru care lucru, la rândul lor, vor fi miluiți. Din această poziție față de semeni, românul a făcut proverbul: „Cine pe sărac ajută, pe Dumnezeu împrumută!".

Înainte de a continua această sinteză, vreau să vă spun că prezentele explicații nu sunt singurele posibile. Cuvântul Evangheliei e ca un izvor, din care se pot scoate mereu noi și noi sensuri, potrivit vremii și oamenilor.

După fericirea a șasea, toți cei cu inima curată Îl vor vedea pe Dumnezezeu. Sunt doi termeni: *inima curată*, care ar putea însemna omul fără vicleșug, omul sincer, în sensul

etimologic al cuvântului, *sine cera*, care înseamnă mierea *fără ceară*. Al doilea termen: *Îl vor vedea pe Dumnezeu*, firește nu în substanța Sa, în care „nici un om nu L-a văzut", ci din lucrarea Sa. Pilda cea mai apropiată de noi acum este tocmai viața noastră de aici. Doctorul Ranca, medicul oficial al închisorii, a spus textual, în fața multora, la infirmerie: „Eu nu-mi explic cum puteți trăi cu sub 800 de calorii pe zi, când, după toate teoriile medicale, ar trebui să fiți cu toții morți!". În opinia lumii, aceasta s-ar datora hazardului, sorții, norocului. În experiența noastră, faptul de a continua să trăim îl datorăm lui Dumnezeu. În faptul acesta noi Îl vedem pe Dumnezeu.

Fericirea a șaptea pare mai ușor de înțeles. Când s-a născut Fiul lui Dumnezeu în lume, îngerii au cântat, arătând scopul venirii Lui: „Pe pământ pace". Prin analogie, toți cei care se ostenesc pentru pacea lumii se numesc fiii lui Dumnezeu. În opoziție, lumea l-a idealizat de multe ori pe cuceritor, pe războinic, chiar pe despot și pe tiran.

Cum am amintit și mai înainte, în fericirea a opta e vorba de suferința pentru dreptatea spirituală, definită ca urmare a lui Hristos. Ideea se continuă și devine mai clară în fericirea a noua, în care e vorba de cei ce suferă pentru urmarea lui Hristos.

De pe muntele fericirilor, ochiul divino-uman al Mântuitorului a văzut în îndepărtatele vremuri viitoare ale istoriei: rugurile martirilor și martirelor, chinurile bătrânilor, lacrimile mamelor aruncate cu pruncii la sân în arena fiarelor sălbatice.

Erau suficiente imaginile ca să încheie cu arătarea sin-

gurei şi adevăratei fericiri, din poziţia destinului etern al omului: „Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră multă este în ceruri!”.

Cât de mare distanţă între idealul Lui şi idealul minor al lumii de atunci, ca şi al unei mari părţi a lumii de azi, cuprins în epicureicul: „Să mâncăm, să bem, că mâine vom muri!”. Bim!... Bim!... Bim!...

De săptămâni, de luni, acelaşi Bim!... Aceeaşi *aqua clara, acqua chiara* (din care românul a făcut: „apă chioară”), cu boabe numărate de arpacaş şi cu pâinea tot mai mică...

Întreaga după-amiază s-a meditat, atât în celulă, cât şi la plimbare, sau la „apă şi closet”. Nu s-a ţinut seama – propriu-zis, ne-am ridicat deasupra lor – de răcnetele gardianului Florea, nici de comenzile lui Biro, nici de sarcasmele şefului de gardieni care, la al doilea Bim!... (cel de seară), la raportul unui tânăr flămând că nu sunt boabe în ciorbă, i-a răspuns: „Dacă ai vrut boabe, să fi rămas la mă-ta acasă!”.

Mi-a fost rezervată, la plimbare, o a doua fugară întâlnire cu patriarhala figură de la Alba Iulia, protopopul Baba. Ca şi la cea dintâi, când i-am spus că mi-au dat zece ani, mi-a răspuns şi acum: „N-ai nici o frică, că nu-i faci!”.

– Şi dac-o fi voia Domnului aşa?

– Ne supunem ei, cu încredinţarea că El e cu noi! – grăbi vorba, la despărţire, venerabilul preot şi protopop de la Alba Iulia.

Se înţelege că nu lipseau din programul zilei nici discuţiile despre mersul politic al lumii, şi în speţă al ţării.

Pe ce temeiuri?

Din scurte discuţii la plimbare, din şoaptele la perete sau la ieşirea la apă, din ceea ce ne comunicau plantoanele (şi ei deţinuţi, întrebuinţaţi la curăţenie şi la alte servicii pe sală), din cele obţinute de la gardienii cumsecade, din câte un petic de ziar, lăsat cu voie sau fără voie pe câte un scaun etc., etc. Toate acestea formau temeiurile din care se combinau, se amplificau uneori de către imaginaţia creatoare, se ţeseau presupuneri, teorii, speranţe. Pentru cei care nu aveau suficient suport moral, aceste discuţii erau hrana cea de toate zilele.

La o plimbare împreună cu mai multe celule, mi-a şoptit L.M., din lotul Arad, că vecinul său de celulă, celebrul avocat de pe vremuri Istrate Micescu, n-are nici un alt suport decât aceste ştiri, pe care le cere avid de la cei cu care se întâlneşte: „Spune-mi, dragă, şi o minciună, numai spune-mi ceva!”.

La un moment dat, problema care frământa lumea politică din afară, cu mare ecou şi în Mormântul fără cruce de la Aiud, a fost „veto”-ul de la Consiliul de Securitate. Din cauza „veto”-ului nu se putea lua nici o hotărâre, pentru că el era arma permanentă a ruşilor faţă de orice problemă care-i dezavantaja pe ei sau pe sateliţii lor.

Va fi înlăturat sau nu va fi?... Toţi se frământau şi toţi doreau să fie înlăturat, în speranţa că ar avea urmări şi asupra noastră, a celor din închisori, care, în majoritate, eram condamnaţi pe bază de prezumţii de vinovăţie – fără dovezi şi fără martori.

La un moment dat, a apărut pe sală un planton nou, puţin mai în vârstă. Ne-a spus că era bănăţean şi că făcea parte dintr-o organizaţie fictivă, făcută de Securitate, căreia

i-au dat şi un nume poetic: „Dunărea albastră”!

– Ne-au adunat într-o noapte – ne spunea. Ne-au făcut o organizaţie, i-au dat un nume frumos: „Dunărea albastră”, ne-au judecat şi ne-au aruncat aici!

Acelaşi „Moş” bănăţean trecu repede, într-o dimineaţă, prin faţa celulelor, şi le spuse tuturor: „Au regulat-o pe Veta! Au regulat-o pe Veta!”.

– Da’ nu-i minciună a dumitale, Moşule?

– Asta nu! Că de ale mele sunt sătul şi eu!

– Greu de crezut – lua vorba Relu Cioran, după izbucnirea în râs a tuturor pentru originala informare a Moşului. E interesantă forma hazlie în care ne-a strecurat Moşul ştirea, dar cine ştie dacă nu i s-a dat intenţionat de către cineva, ca să vadă cum comentăm? Principiul care stă la baza Consiliului de Securitate e cel al consensului, care, de fapt, paralizează orice acţiune. Asta înseamnă să creezi instrumente inoperante. Lumea aşteaptă lucruri mari de la ele, şi în realitate ele nu pot rezolva nimic...

E cam ceea ce ne spunea profesorul nostru de limba română de la liceu, Dumitru Scurtu, despre Liga Naţiunilor, că e „ca o cioară pe turnul înalt al bisericii armeneşti” (era vorba de biserica armenească din Dumbrăveni), care-şi deschide aripile, îşi cască pliscul şi o ţine toată ziua într-un continuu: Ca-a-a!... Ca-a-a-a!... Altceva nu face!

– Oare ce-o fi, Tavi, în dimineaţa asta cu Bum!... Bum!-ul?

– Ce să zic? Semn bun nu-i! Dacă nu vine încă într-o jumătate de oră, atunci *amin*!

Şi... *amin* a fost. Îmi mai păstrasem, într-un colţişor al traistei, câteva bucăţi de zahăr din cel din urmă pachet primit de la Sibiu. Am scos zahărul şi l-am împărţit la toţi. Nu-mi mai amintesc câte bucăţi i-au revenit fiecăruia.

Apoi, fără să ne îndemnăm unul pe altul sau să ne sfătuim, ne-am trezit cu toţii în picioare, cu mâinile încrucişate pentru rugăciune. Cu o zi mai înainte, citisem în Cartea de sub sarică versetul: „Nu numai cu pâine va trăi omul!”. Ni s-a dat prilejul de a trăi, practic, tainele vieţii descoperite în Cartea Sfântă.

Am scos apoi Cartea din ascunzişul ei, de sub podină, şi am început să citim. N-am apucat însă să terminăm un capitol, când de pe sală s-a dat ordinul: „Bocceaua cu lucruri şi afară!”.

Nu-şi putea da seama Benedict dacă din lipsă de timp sau din uitare nu mai băgase Cartea la locul ei, sub podea, ci o lăsase sub câteva boarfe, la căpătâi.

– Înăuntru! – răsună a doua comandă a gardianului Chioreanu.

Şi am intrat să vedem minunea. Era răscolit totul sub căpătâie, iar peste Carte era aruncată o altă cârpă decât cea lăsată de Benedict Zubcov.

– I-o fi luat Dumnezeu vederea sau i-a înmuiat inima?

Şi într-un caz, şi în altul, se chema tot minune, că nu era gardianul Chioreanu omul care să treacă cu vederea şi să acopere o călcare a regulamentului ca aceasta. Era semn de la Dumnezeu, Care a vrut ca Sfânta Carte, să mai rămână cu noi. Dumnezeu ştia că mai aveam nevoie de această formă materială a prezenţei Lui, în starea sufletească de pendulări

între *vom fi* sau *nu vom mai fi*...

Şi Bum!... Bum!-ul n-a mai venit. O săptămână, o lună, câteva luni, până ce a apărut într-o altă compoziţie: un bim!... bim!... mai subţire şi servit cu polonic mai mic.

– S-a dus terciul de la Aiud, feciori! – exclamă acelaşi Tavi Florea.

Abia în acest răstimp ne-am dat seama cu toţii că terciul acela gros, terciul de Aiud, a fost de fapt baza alimentării noastre.

Din când în când, mai venea câte un mesaj de pe coada T-ului, de la lăgăriştii, fie prin scurte întâlniri, când ieşeam la plimbare sau la apă, fie prin tânărul gardian-infirmier, care deschidea doar vizeta şi arunca câte ceva în celulă, cu pronunţarea numelui adresantului.

– Ce-i cu tine, Zosime? – m-a întrebat părintele Baba, la una dintre aceste scurte întâlniri.

Am întins mâinile umflate şi am arătat şi înspre picioare.

– Avitaminoză! – conchise bătrânul apostol, în timp ce o cotea spre coada de miazăzi a T-ului.

N-a trecut mult – o oră sau două – până când s-a deschis vizeta celulei, de către acelaşi gardian-infirmier, şi s-a rostogolit în mijlocul camerei un pachețel, cu indicaţia numelui, care nu era altul decât al meu, iar cel care îl trimisese era părintele Baba.

Mare a fost curiozitatea să vedem ce se afla în el. Ştiam cu toţii că lăgăriştii primeau pachete şi presupuneam că trebuia să fie ceva din conţinutul pachetului primit de părinte chiar în ziua aceea. Cu îndemânare de expert, Benedict Zubcov desfăcu sforicica cu care era înfăşurat pachețelul, apoi încă un înveliş de hârtie, şi secretul era descifrat: vitamine!

– Să le împărţim, fraţilor! – am decis eu, cu toată sinceritatea.

– Nicidecum! – replică Aurel Cioran. Mai întâi că trebuie să respectăm voia celui care le-a trimis, apoi nu-i vorba de nişte bomboane, ca să ne satisfacem o plăcere de moment, ci de un tratament care numai în întregime îşi face efectul.

Acordul a fost general, iar în ceea ce m-a privit pe mine, fapta părintelui Baba a fost providenţială, fiindcă, pentru o vreme, m-a readus pe linia de plutire.

Seara, am adormit întrebându-mă dacă avea-voi vreodată prilejul să-i răsplătesc părintelui Baba jertfa pe care a făcut-o pentru mine şi, în cele din urmă, pentru copiii mei?

A doua zi, la plimbare, celula noastră a fost scoasă o dată cu cea vecină, în care se afla şi Halaga. Cu tot regimul alimentar sub normal, Halaga se ţinea încă destul de bine în carne.

– Benedict! – strigă Halaga, pe şoptite, atât cât să-l audă Benedict Zubcov. Rămâi la urmă!

Făcându-se că se leagă la proteză, Benedict rămase la coada celulei noastre, avându-l în spate pe Halaga.

– Ce s-a întâmplat?

– O luai pe coajă azi-noapte!

– Da' de ce?

– Am cântat în celulă, ca la Sibiu, ca să-mi treacă oful

şi zăduful.

– Şi ce-ai cântat?

– Ei, ce ştiu şi eu: „Ce frumoasă este viaţa/ Când te prinde dimineaţa...”

– Şi?

– Şi... zdranc!... a deschis gardianul uşa, m-a scos afară şi a început să mă croiască.

– Stai, măi frate! – i-am zis. Dar el dă-i, şi dă-i, de m-a muiat tot. Nu mai pot!

– Ei, lasă, că a vrut doar să mai ia de pe tine câteva kilograme...

N-a trecut mult de la bătaia lui Halaga şi am fost chemaţi toţi cei din lot la poartă, ca să ni se citească rezultatul recursului.

O singură schimbare: Halaga redus la cât a executat.

N-a produs prea mare mirare, că-i ştiau toţi situaţia de la „Mielul alb”, unde rămăsese fratele său, cel cu 140 de kilograme. Era restaurantul preferat al multor potentaţi, inclusiv al Securităţii, iar fratele lui a fost gata să arunce oricât în cumpăna dreptăţii.

Un episod plăcut în sâmbăta care a urmat, pe când avea loc scuturatul păturii în curte. La întoarcere, în dreptul camerelor de echipare şi încarcerare, o agrăire scurtă:

– Părinte!

– Cine eşti?

– Tot eu! Viorel Bleahu, fiul lui Culiţa, din Alma.

Era a doua întâlnire. Dar n-am avut nici de data aceasta timp să ne lămurim, să-l întreb cum şi când a venit şi

de ce este acuzat.

Dialogul s-a transformat într-un lung monolog, care m-a stăpânit toată după-masa.

Ce se întâmplase cu mine, la prima întâlnire? De ce nu-l recunoscusem? Fireşte că fusese ceva psihic, pentru că era o întâlnire la care nu mă aşteptasem. Fusese ceva asemănător cu ce i s-a întâmplat Mariei Magdalena când i S-a arătat Domnul Hristos, după Înviere. Ea L-a luat drept grădinarul, pentru că nu se aştepta să-L întâlnească. La fel, Luca şi Cleopa, în drumul spre Emaus, când L-au luat pe Domnul drept un străin.

Mi-am adus aminte, de asemenea, de un arestat – nu-mi mai aduc aminte numele – din Ocna Sibiului, care ne-a povestit, în închisoare, la Sibiu, de întoarcerea lui din prizonierat, din Rusia sovietică. Când a intrat în curte, ziua-n amiaza mare, n-a fost recunoscut de cele două fiinţe dragi lui, care se aflau şi ele în curte: mama şi sora.

– Bună ziua! – le-a zis.

– Bună să-ţi fie inima! Da' cine eşti?

– Am înlemnit! – povestea el în continuare. Nu-mi venea să cred. M-am schimbat eu într-atât încât să nu mai semăn cu cel care am fost? Nu m-am mirat atât de mama, dar de soră? Slăbit cum eram, aproape să cad când am mai făcut încă un pas spre ele.

– Da' mamă, şi tu, Mărie, nu mă mai cunoaşteţi?!

Abia în acea clipă, ochii lor încţoşaţi s-au limpezit şi s-a răsfrânt în ei chipul pentru care vărsaseră atâtea lacrimi şi murmuraseră atâtea rugăciuni.

De altfel, asta mi s-a mai întâmplat tot mie, şi tot la

Aiud, când, fiind tot la plimbare, m-a strigat cineva de la etajul II. Cineva cu a cărui voce fusesem obişnuit ani de-a rândul.

– Cine eşti?

– Titus Trifa!

– Aaa, Titus Trifa!...

Adică fiul preotului Iosif Trifa, întemeietorul Oastei Domnului, cu care lucrasem şi de la care învăţasem gazetărie, iar cu Titus însuşi colaborasem mult, în aceeaşi lucrare a Oastei Domnului.

Cam aceasta a fost starea mea psihică la cea dintâi întâlnire cu Viorel Bleahu, când nu l-am recunoscut, şi a trebuit să-mi spună el cine este!

Şi vremea s-a scurs în acelaşi ritm punctat de strigătele gardienilor, de schelălăitul lupoaicei, împletit cu urletele de pe turele: Dreapta!... Ţine dreaptaaaa!...

A fost mai greu în iarna dintâi, cu asprimea gerului, fără să avem căldură – ţevile de calorifer nu se încălzeau niciodată cât să simţi cu mâna că radiază.

De la o vreme, aşa cum ne spusese Tavi Florea, am început să ne obişnuim cu toate, să nu-i mai auzim pe gardieni, nici pe soldaţii de pe turele, nici urletele lupoaicei, nici şuieratul crivăţului. Ba am început să ne învăţăm şi cu frigul, mai bine zis să luptăm contra frigului, cu armele rezistenţei fizice, susţinute şi întărite de cele spirituale.

La trezirea din somn, dimineaţa, deschideam ferestrele, ca să dea năvală în celulă, printre gratiile înghetate, toată asprimea Făurarului. În acelaşi timp, noi, locatarii celulei înghetate, ne dezbrăcam până la brâu ca să ne călim, cu ulcica de apă pe care o aveam fiecare pentru spălat.

Se închidea apoi fereastra şi ne puneam cămaşa – singura permisă – şi peste ea zeghea din stofă ţesută rar şi fără căptuşeală. Şi ni se părea că îmbrăcăm toate cele nouă cojoace ale Babei Dochia.

Şi peste toate gândul, cu puterile lui. Să te ridici deasupra tuturor greutăţilor şi răutăţilor.

Mai greu au trecut sărbătorile. Iisus a fost totuşi prezent în celule: în colindele murmurate, în strânsul mâinilor, în glasurile tremurânde care rosteau urarea: „La mulţi ani!".

Pe la ceasul vecerniei din ziua întâi de Crăciun, când paznicii au întârziat ceva mai mult pe la căminele lor (pe întreg etajul era de pază doar Florea cel bun), a început să răsune, ca într-o catedrală pravoslavnică, întâi mai încet, apoi tot mai plin, Irmosul Naşterii: „Îngerii cu păstorii măresc,/ Iar magii cu steaua călătoresc..."

Şi întrebarea: „Cine-i? Cine-i?" a înconjurat celularul, ca să se întoarcă şi să se furişeze, prin toate celulele, răspunsul şoptit: „Părintele Imbrescu, de la Biserica Boteanu din Bucureşti".

Glasul de bariton al Părintelui Imbrescu a declanşat o explozie generală. Întâi un zumzet, de pe toate laturile T-ului uriaş, ca să crească şi să răsune apoi, ca un vuiet de ape multe, vestirea despre Cel născut în ieslea Betleemului.

Mai pe urmă, un alt glas frumos, de pe coada T-ului, le-a făcut pe celelalte să tacă, continuând singur pe melodia „O, ce veste minunată".

A venit şi-aici Crăciunul

Să ne mângâie surghiunul.
Cade albă nea
Peste viața mea
Care-aici se stinge.
Peste viața mea
Cade albă nea,
Peste suflet ninge.
Tremură albastre stele
Peste lacrimile mele.
Dumnezeu de sus
În inimi a pus
Numai lacrimi grele.
Dumnezeu de sus
În inimi a pus
Pâlpâiri de stele.
Maica Domnului curată,
Ad-o veste minunată.
Izvorăște-n prag
Zâmbetul tău drag.
Îl așteaptă-n prag
Cei din închisoare...

Câteva momente de tăcere emoționantă, de meditație, de gând de mulțumire chinuitului poet Radu Gyr – care tot pe aici, pe undeva, întocmise versurile de mai sus, ca și pe cele ce urmează, cântate de aceeași voce de tenor duios a diaconului de la Patriarhie:

O, brad frumos, ce sfânt erai

În altă sărbătoare.
Mă văd copil cu păr bălai
Și ochii de cicoare.

Revăd un alb și sfânt cămin
Și chipul mamei sfinte,
Imagini de Crăciun senin
Mi-apar și azi 'nainte.

Un brad cu daruri și lumini
În amintiri s-arată.
Prin vis zâmbește ca un crin
Copilul de-altădată.

Azi nu mai vine Moș Crăciun
Ca-n noaptea de cenușă,
Ci doar durerile-mi s-adun'
Să-mi plângă după ușă.

Trozește lacătul de fier,
Se stinge câte-o viață,
S-aude glas de temnicer
Pe lespedea de gheață.

Omătul spulberat de vânt
Se cerne prin zăbrele
Și-mi pare temnița mormânt
Al tinereții mele.

– Gura-a-a-a!... Soarele și dum...

– Atenție, a intrat în serviciu Florea Nebunul!

Și tăcerea s-a coborât o dată cu noaptea, ca o prelată uriașă, peste Mormântul fără cruce de la Aiud.

Şi au trecut şi Anul Nou, şi Boboteaza cu acelaşi trist şi înlăcrimat „La mulţi ani cu sănătate!/ Să vă dea Domnul tot ce doriţi:/ Sănătate şi libertate!/ La mulţi ani să trăiţi!”.

Cu fulgii de zăpadă, cu gândurile, cu discuţiile, cu nemulţumirile interne ale celulei, împăcate totdeauna când apărea Cartea de sub duşumea, a trecut iarna, calendaristic, însă vremea friguroasă s-a prelungit pe tot parcursul lunii martie. S-a răsfrânt îndeosebi asupra mea, în trei săptămâni de gripă, fără nici un ajutor medical. Cele din urmă zile ale lui martie au început totuşi să zâmbească, ceea ce mi-a dat curajul, sâmbătă, să ies şi eu la scuturatul păturii.

La întoarcerea din curte, am fost îndrumaţi să ocolim întreaga latură a T-ului, trecând prin faţa celulelor dinspre răsărit şi cotind prin faţa W.C.-ului. În cea dintâi celulă de lângă W.C. se afla tot lotul sibian. Între ei era şi tâlharul din Sebeşel, Iosif Florea. Acesta mi-a şoptit, din uşă: „Părinte, mi s-a recunoscut detenţiunea dinainte de proces!”.

Fără să spun nici un cuvânt, am întors doar capul şi am făcut, tot cu capul, un semn discret de împărtăşire a bucuriei lui Iosif Florea. A fost însă destul atât ca ochiul rău al şefului de gardieni, care pândea de la etajul II, să observe, să se coboare şi să dea ordin gardianului de serviciu să fiu dus la el. Zadarnic m-am căznit să-l lămuresc că suntem din acelaşi lot, că Iosif Florea m-a acostat şi că eu nu i-am vorbit nimic. Ordinul s-a dat: izolare într-o cameră albă, pe latura de răsărit, pe unde trecusem când ne-am întors de la scuturatul păturii. M-au băgat acolo fără pătură, doar cu ce eram îmbrăcat. Spre norocul meu, luasem peste zeghe şi paltonul

negru de lână, ţesut la război de către bunica mea Fimia. Mi-a fost lăsat la încarcerare, pentru că nu aveau să ne dea mantale de zeghe.

Spre deosebire de celula neagră, care n-avea nici o fereastră şi prin care treceau şi ţevile de calorifer, celula albă era ca toate celelalte şi, în plus, cea în care m-au băgat pe mine avea şi un geam spart. Temperatura era aproape de cea de afară. Mobilier nu avea, doar tineta de murdării, care s-a întâmplat să aibă un capac de lemn (tineta toată era de lemn) ce mi-a servit drept pernă.

Cât timp aveam să stau acolo nu mi-au spus, dar aveam să aflu mai târziu, de la cei care auziseră comanda în întregime. A fost vorba nici mai mult, nici mai puţin decât de... 30 de zile.

Timpul era suficient pentru ca, la expirarea lui, cel pedepsit să fie internat la infirmerie pentru cele din urmă zile de viaţă. Se făcea această internare, de ultimă oră, ca să se poată nota în condica mortuară că respectivului i s-a dat asistenţă medicală.

Eu nu m-am pierdut cu firea, crezând că ar fi fost vorba doar de o noapte. Mi-am pus în gând să nu dorm deloc, de teama unor complicaţii pulmonare, după cele trei săptămâni de gripă. Am rezistat somnului, dar n-a mai rezistat inima. După bătăi repezi, pulsul începea să bată rar şi neregulat. La intrarea în cea de-a doua noapte, mi-am dat seama că trebuia să dorm. În acest scop, îndată după închidere, m-am aşezat la orizontală, strâns în paltonul de lână, pe scândura goală, cu capacul tinetei în loc de pernă.

După rugăciunile obişnuite, am rostit, în continuare,

una singură: „Dă-mi, Doamne, somn!... Dă-mi, Doamne, somn!... Dă-mi, Doamne, somn!". La un moment dat, am trăit ceva curios, ceva analog cu procesul de dedublare al lui Ivan Karamazov din romanul lui Dostoievski, *Fraţii Karamazov*. Numai că era ceva mai complicat, era o triplare. Îmi priveam în faţă masca fizică, având pe cap o scufie tricotată de mine; la dreapta îmi vedeam fiinţa mea cugetătoare, iar pe scândură îmi simţeam trupul – şi dădeam cu pumnul în scândură ca să mă conving că e trupul meu şi că sunt treaz.

În sfârşit, am apucat câteva clipe de somn, care mi-au coborât puţin pulsul.

Zdranc!... mi s-a deschis şi mie uşa ca să-mi duc tineta la deşertat. De apă nu putea fi vorba, că nu aveam vas cu care să-mi aduc.

Nu mi-am dat seama niciodată, mai pe urmă, de unde mi-a venit inspiraţia, cum mi-a dat prin gând, ce mână ocrotitoare pentru mine şi pentru copiii mei m-a condus să acţionez cum am acţionat.

La întoarcerea de la W.C., n-am mai intrat în celula de izolare, ci am luat-o la fugă până la crucea T-ului, unde am început să strig: „Am acasă patru copii şi nu vreau să mor aici ca un câine! Aduceţi medic şi, dacă va constata că nu sunt bolnav, să mă împuşcaţi!".

Nu mi-am dat seama cum arătam în acea clipă; am văzut doar că s-au pus în mişcare gardienii, cu Biro, cu Florea, cu şeful de gardieni care mă băgase la izolare, şi am auzit ordinul: „Să fie dus la celulă!".

Când am ajuns în dreptul celulei mele, am strigat: „Să spuneţi copiilor mei că am murit creştineşte şi româneşte!".

Am vrut să trec mai departe, dar m-au oprit şi mi-au deschis celula mea. La intrare l-am auzit pe Benedict Zubcov spunând: „Am crezut că-i nebun!".

N-am avut timp, în acel moment, să dau atenţie celor spuse de Benedict Zubcov, că a venit îndată felcerul închisorii şi mi-a adus ceva medicamente.

După plecarea felcerului, nu le-am putut spune nimic celor din celulă, ci mi-am tras pătura peste cap; abia atunci m-am gândit la vorbele lui Benedict şi am început să plâng. Era cel dintâi plâns de când intrasem cu soţia, cu „două găleţi goale", pe uşa securităţii din Sibiu...

N-a trecut mult, poate numai câteva săptămâni de la izolarea mea în celula albă, când, într-o dimineaţă înfrigurată, în celula de vis-à-vis de a noastră s-a bătut tare şi disperat în uşă. Gardianul a alergat furios, agasat de stăruinţa bătăii, ca la deschiderea uşii să fie întâmpinat de un bătrân, cu degetul la gură, spunându-i: „Nu-i tulbura somnul!".

Un ceas mai pe urmă, au sosit cu targa, ca să-l scoată pe cel intrat în somnul de veci.

Cine să fie? De veghe la vizetă, ca de obicei, Benedict a exclamat: „E un tânăr frumos! E chiar el, Iosif Florea!".

Am încremenit cu toţii, ne-am făcut semnul crucii şi am rostit cât ne-am adus aminte din rugăciunile de înmormântare. Mai târziu, am aflat că fusese mutat de câteva zile, o dată cu agravarea bolii, din celula de lângă W.C. în această celulă în care nu se mai afla decât un singur deţinut, în afară de bătrânul care apăruse în uşă.

Ne-am amintit că, după spusele lui cu recunoaşterea

prevenţiei, era exact ziua în care i se împlineau cei doi ani de condamnare! Aşa s-a eliberat, la împlinirea termenului, Iosif Florea, dar nu ca să ajungă în calda îmbrăţişare a mamei şi a miresei sale din Sebeşel, ci ca să intre în recea împărăţie a umbrelor.

Şi pentru ce? Pentru că dăduse o bucată de pâine copiilor flămânzi ai unui arestat, mare luptător împotriva tiraniei roşii, pe numele lui Călin, de origine tot din Sebeşel.

Cu un scurt moment de reculegere, cu rostirea rugăciunilor de înmormântare şi cu un întristat: „Dumnezeu să-l odihnească", am încheiat încă o zi de durere, în Mormântul fără de Cruce de la Aiud.

Iar câteva săptămâni trecute automat, cu aceleaşi treziri, aceleaşi mese apoase, aceleaşi aţipiri în urletul lupoaicei şi în strigătele soldaţilor de pe zid.

Fără să ne vină a crede, în şoapte de la celulă la celulă, când treceam la plimbare sau ieşeam cu murdăriile la „apă şi closet", a început să se înfiripeze un miraj.

– O nouă *fata morgana*?

– De ce n-ar putea fi şi o realitate?

Locul de naştere al mirajului se afla la parter, în celulele rezervate celor puţini care lucrau pe atunci în fabrică.

– Şi din ce se ţesea mirajul?

Din cele auzite de la ei că se va mări fabrica, ba că s-ar fi încorporat atelierelor închisorii o întreagă fabrică din Aiud. Toate aceste zvonuri erau purtate de „paraşute", în sus, pentru cei mulţi, speriaţi de foame şi de sicriele ce ieşeau zilnic pe poarta închisorii, că nu mai reuşeau tâmplarii

să confecţioneze atâtea sicrie câte erau necesare.

Într-o bună zi a venit şi confirmarea, prin trecerea, din celulă în celulă, a câtorva conducători, cu întrebarea adresată fiecăruia:

– Tu ce eşti, mă?

– Eu sunt tâmplar!... Eu sunt fierar!...

– Dar tu?... Dar tu?... Dar tu?...

Croitor, zidar, pantofar – se înşirau toate meseriile, fără să se ştie de ce aveau nevoie la data respectivă.

După câteva zile de la întrebări, veneau cu lista: „Vino tuuu!... şi tu!... şi tu!".

– Am greşit şi de data aceasta, că le trebuiau fierari.

La o nouă întrebare, mai inversam unii, ca să vedem mai pe urmă că iar am greşit, că de data aceea le trebuiau alte meserii... Şi mirajul se amplifica, o dată cu crescânda teroare a foamei şi cu fantoma ultimei ei consecinţe: moartea.

În ce consta mirajul?... Era de acum cunoscut: 500 g pâine, ciorbă cu polonic mare şi, mai ales, promisiunea de scrisoare acasă şi cu totul nesperatul vorbitor cu familia, care era pentru noi ca un basm îndepărtat, cu „a fost o dată!"...

Ne-am tot gândit şi ne-am întrebat ce urmăreau ei cu întrebările: „Tu ce eşti?... Tu ce eşti?... Dar tu?... Dar tu?...", căci ei ştiau prea bine că cea mai mare parte din muncitori fuseseră separaţi şi duşi la Gherla, iar criminalii de război şi studenţii erau la Piteşti... Ştiau, deci, că aici erau numai intelectuali. Ar fi putut întreba mai degrabă: „Tu la ce te pricepi?". Dar nu!... Ei urmăreau, de fapt, ca prim obiectiv, distrugerea morală, depersonalizarea, despărţirea de identitatea noastră reală.

Într-o bună zi, s-a făcut o strigare mare, de la celulă la celulă: „Cine vrea să intre în fabrică, să coboare la parter!”. Şi au coborât atât de mulţi încât s-a umplut parterul. Atunci s-a comandat: „Dezbrăcarea!”.

În locul fantomelor, au apărut scheletele. Doar chiloţii le acopereau goliciunea. M-am îngrozit!... Aveam dinaintea ochilor târgul de sclavi: o masă de oameni care trebuiau internaţi toţi, luni de zile, pentru refacere, mai bine-zis pentru readucerea la o linie de plutire, aşteptau, cu bătăi puternice de inimă, să fie angajaţi.

Şi călăii au început să se mişte: şefii de gardieni, doctorul Ranca, în frunte cu înaltul şi încruntatul director Farcaş. S-au perindat de la om la om, cântărindu-i pe toţi cu ochii, pipăindu-le din când în când muşchii de la braţe, de la picioare, să vadă ce mai pot stoarce din această gloată de sclavi ai secolului XX, înainte de a-i adăuga la cei mulţi, din mormintele fără cruce din cimitirul Aiudului.

– Da' voi ce căutaţi aici? – se repezi şeful gardienilor pe toată închisoarea, Codreanu, spre două chipuri încremenite, care priveau spectacolul fără să-i mai intereseze personal dacă vor fi aleşi sau nu pentru muncă. Eram eu şi părintele Baba, care încă mai întârzia, ca lăgărist, pe coada T-ului.

– Sus cu voi, că sunteţi popi!

Fără să mai replicăm ceva – nici n-aş fi avut faţă de cine – am luat-o încet spre treptele care urcau la etajul întâi al T-ului.

– Noa! Părinte Zosime, ce ai de spus?

– Sunt bucuros că am văzut jalnica tragicomedie, după două secole de predicare în lume a ideilor de fraternitate, egalitate şi libertate. Mă doare mai mult urâta faţă a omului nerecunoscător. Cetăţeanul acesta, Codreanu, care ne-a trimis sus, şi-a adus o fată la noi, la Şcoala Normală, pentru care m-a rugat atunci s-o primim, şi fata mi-a fost elevă. Acum nu mai ştie nimic şi nu mă mai cunoaşte...

De atunci n-am mai coborât la târgul de sclavi, care se repeta aproape lunar, probabil atât din pricina înmulţirii comenzilor, cât şi din pricina deceselor, multe şi dese, ale muncitorilor.

Cât despre veteranul clerului, părintele Baba, n-a mai zăbovit mult pe coada T-ului. Nu ştiu dacă s-a eliberat de la Aiud sau a mai fost purtat, ca lăgărist, şi pe la Canal. Eu am mai rămas ani mulţi la Aiud, după care au urmat Bărăganul, Noua Culme şi Periprava. Nu mai ştiu unde şi cât a mai trăit, dacă a ajuns în libertate. E unul dintre marile regrete ale vieţii mele, pentru care mi-am luat hotărârea, după o sugestie din nuvela *Scadenţa* a scriitorul francez Paul Bourget, că, dacă aici, în viaţa pământească, nu i-am putut fi recunoscător, să încerc, prin smeritele mele rugăciuni, să-l ajut pe celălalt tărâm al existenţei umane.

Recrutarea de noi şi noi muncitori pentru fabrică a dus, în mod firesc, la schimbări în celular. Fabrica a urcat şi la etajul I, şi cele dintâi celule vizate au fost cele de pe cele două aripi scurte ale etajului. Aşa că n-a trecut mult şi s-a auzit din nou cunoscutul: Zdranc!... – şi comanda scurtă: „Faceţi-vă bagajele!”, numai că de data aceasta ea ni se adresase şi nouă.

La ieşirea rapidă afară, am constatat că, de fapt, întreg etajul era pe fază, ca să se facă pritocirea pentru care au avut grijă să se întocmească listele de mai înainte. Întrebarea pe care ne-o puneam fiecare, tainic, era dacă o fi scăpat vreuna dintre celule fără un ciripitor?

– Aşa! Cel puţin să ne cunoaştem mai bine unii cu alţii! – am rupt eu tăcerea, în celula cea nouă, de pe coada T-ului, în care am fost repartizat.

De la distanţă – fie la plimbare, fie la trecerea pe coridor – ne mai văzuserăm, şi mai stătuserăm de vorbă şi la „telefonul" de perete. Acum, însă, stăteam faţă către faţă, în aceeaşi cameră, gata să ne ducem împreună viaţa până la un nou: Zdranc!

– Ei, fraţilor, să ne organizăm! – luă cuvântul unul care părea a fi cel mai tânăr. Suntem opt şi începem cu marcarea zidului, cu asocierea între noi şi cu desfacerea bagajelor.

Încet-încet s-a furişat şi noaptea, şi când toţi păreau deacum în libertatea viselor, eu mai vegheam încă. Nu-mi puteam abate gândul de la Cartea rămasă sub duşumea, de la Biblia pe care n-am mai avut timp s-o scoatem de acolo şi s-o luăm cu noi. O va mai găsi şi o va mai folosi cineva? Sau va cădea în mâinile pângăritorilor, care s-o arunce în flăcări mistuitoare?

Noua celulă mi-a oferit o surpriză şi o bucurie cu totul neaşteptată: întâlnirea cu inginerul Nelu Borcea, de origine din Sălişte, un om cu totul deosebit din toate punctele de vedere. Material, mi-a adus o uşurare cu sacul lui de paie, pe care l-am folosit amândoi ca pernă, după trei ani de zile în

care dormisem doar pe scândura goală. Mi-a fost însă de mai mare folos în cele duhovniceşti, la susţinerea sufletească a celor din celulă.

Şi am mai avut, în noua celulă, încă o fiinţă plăcută şi de mare folos, în calitatea lui de medic: tânărul doctor Stamate. Era la stânga mea, pe patul robiei, şi când mi se părea că inima mea o lua razna, îi întindeam mâna ca să-mi controleze pulsul: „E bine, Părinte!" – şi pulsul mi se liniştea.

Îi fericeam pe cei care reuşeau să treacă „Rubiconul", să ajungă la cele 500 de grame de pâine şi la polonicul mare, în timp ce majoritatea am rămas în afara mirajului, iar mizeria fiziologică înainta cu paşi grăbiţi.

– Mă mir cum de mai trăiţi! – repeta mereu doctorul Ranca. Sunteţi zilnic sub 800 de calorii, ceea ce nu-i suficient nici pentru un om care stă întins pe pat. Doar dacă, prin cine ştie ce tainice puteri ale organismului, în împrejurări ca acestea el ajunge să asimileze şi celuloza!

Efectul vizibil al distrofiei era umflarea gleznelor şi, în final, a mâinilor şi a feţei. Vizita medicală aducea cu potcovitul cailor. Doctorul Ranca stătea pe scaun, iar coloana înainta spre el. El nu făcea altceva decât să apăse cu degetul jos, la „chişiţă" – la călcâi.

– Încă nu-i destul, Zosime!

Adică nu era destul de rău ca să mă poată trece la al doilea miraj: infirmeria, extinsă pe toate laturile scurte ale T-ului, la dreapta.

După o săptămână, în noaptea premergătoare vizitei medicale, am avut un vis cu Badea Culiţă, cântăreţul bise-

ricesc din sat, tatăl lui Viorel, care era şi el aici. Mi-a ieşit înainte cu o tăviţă, pe care se aflau pâine şi câţiva struguri, ca să slujesc Sfânta Liturghie.

M-am sculat vesel, căci îl mai visasem pe Badea Culiţă şi după toate visele cu el urma o schimbare în bine. Vizita care a urmat mi-a confirmat din nou această benefică experienţă.

– Noa! Zosime, acum e bine! – adică acum eram îndeajuns de rău bolnav ca să poată justifica internarea mea la infirmerie.

Era bucuros şi doctorul, şi nu pricepeam de ce. În mai multe ocazii, mi s-a părut că voia să mă protejeze. Oare-i vorbise cineva afară despre mine?

Şi iată-mă în celula salvării, ajuns, în sfârşit, la cel de-al doilea miraj, având în plus un turtoi de porumb cât pumnul, copt în cuptorul de pâine, crăpat şi tare, de se putea desface cu dalta. Ciorba era aceeaşi, se puteau număra boabele de arpacaş şi fasole. Şi totuşi, turtoiul crăpat a însemnat ceva.

Experimentasem fenomenul de atâtea ori, în celule, cu cei mai slăbiţi. După servirea ciorbei, înainte de a începe să mâncăm, luam fiecare din ciorba noastră câte o lingură, pe care o adăugam ciorbei celui necăjit. În felul acesta, pe lângă cele 12 linguri de ciorbă, care însemnau porţia fiecăruia, lui i se mai adăugau 6 sau 7 linguri, mai mult decât jumătate de porţie, ceea ce se resimţea în cumpăna lui vitală.

Cam acelaşi lucru însemna adaosul de turtoi, dar nu atât cât socoteau gardienii, unii bucuroşi, alţii răutăcioşi,

care se dedau la glume necuviincioase.

– Ce, nu eşti mulţumit nici cu atât, moş Ioane? Ţi-ar trebui acum şi fete mari?

– Pentru aşa ceva nu mişcă! – îi replică moş Ioan, cioban sfătos şi demn din Poiana Sibiului.

La vreo două săptămâni după internarea mea la infirmerie, am avut un vis ca multe alte vise prevestitoare de pe parcursul închisorii. L-am povestit dimineaţa, în celulă, îndată după trezirea tuturor.

– Să ştiţi că, începând de azi, nu vom mai avea turtoi la masă, ci pâine! Azi-noapte mi s-a arătat soţia mea în vis, cu o pâine albă în mână, pe care mi-a întins-o. Era bucuroasă.

Câteva minute mai pe urmă, când se trecea cu coşul prin faţa celulelor, în locul turtoiului crăpat s-a adăugat o bucată de pâine!

Cu infirmeria, lărgită, până la urmă, până la o pătrime din celular, s-a ameliorat puţin starea sănătăţii oamenilor, dar nu s-a înlăturat cu totul dezastrul. Încă un pas înainte avea să se facă într-o nouă etapă.

Fără să ne mai întrebe: „Tu ce eşti, mă?... Tu ce eşti, mă?”, şi fără să ne mai poftească la „târgul de sclavi” de la parter, într-o bună zi s-a făcut strigarea: „Cine este apt de muncă, să-şi pregătească bagajul!”.

Am coborât şi eu de data aceasta, cu tot bagajul, tot la parter, unde avea loc împărţirea prin celule, după câte locuri erau libere în fiecare. Cum nu se înghesuia nici unul să intre în celula de lângă W.C., în care era un singur loc liber, am

ţâşnit eu, ca împins de o mână a destinului, deşi mă aflam în spatele grupului de repartizat.

Lângă uşa deschisă, m-a întâmpinat un tânăr zâmbind, cu întrebarea: „Sunteţi preot?". „Da!" – i-am răspuns, obişnuit acum cu experienţa de a constata că eram recunoscut ca preot chiar şi în hainele vărgate de puşcăriaş.

Tânărul Sebastian – aşa se numea – mi-a devenit unul dintre cei mai apropiaţi fii duhovniceşti pe care i-am renăscut sufleteşte, în lanţurile mele de la Aiud. Între cei din celulă se mai aflau: un plutonier de jandarmi din judeţul Bihor, mare povestitor de întâmplări de vânătoare, şi comandorul de aviaţie Anca, din comuna Desubpădure.

Ca mărime, celula era ca toate celelalte din celular, numai că, în loc de scândura goală, se aflau acolo 6 paturi de fier suprapuse, patru pe un perete şi două pe celălalt, cu un spaţiu liber spre uşă, pentru tineta de murdării şi cea de apă. Mai mult, pe paturile de fier erau şi saltele – destul de tari, dar satele. Fireşte că erau fără cearşaf şi pernă.

Era liber un pat suprapus, înspre fereastră. Mi-a convenit, atât pentru motivul de a nu mai avea pe cineva deasupra, cu senzaţia că-ţi joacă pe cap, cât şi pentru orizontul mai larg, atât de lumină, cât şi de gând.

Pentru că Sebastian m-a primit ca pe un preot, şi ceilalţi la fel, am încheiat cea dintâi zi petrecută cu ei cu o rugăciune scurtă, şoptită de mine şi murmurată de toţi.

Şi iată-ne, după săptămâni, luni şi ani de învârtire pe loc între patru pereţi albi, privind cerul doar printre zăbrele groase de fier, un grup întreg de oameni, răsfăţându-ne

acum privirea într-o curte largă, cu oameni care o traversează, care intră într-un atelier sau în altul, fără lanţuri la picioare, fără cătuşe la mâini şi fără gardieni la spate, aşteptând o repartizare la un loc de muncă!

Faţă de cele câteva minute de plimbare din curtea închisorii, în rânduri păzite de gardieni, cu mâinile la spate, momentele prezente de aşteptare păreau rupte din neţărmuirea timpului.

Şi grupul creştea cu cei care coborau, pe rând, din celular şi intrau în aceeaşi curte a fabricii. Aici ne amestecam, ne strângeam mâinile, ne cunoşteam, faţă către faţă, cu cei cu care vorbisem ani de zile la urechile pereţilor.

– Dar ce fac acum cu noi? Ce aşteptăm?

– N-aveţi nici o grijă! – răspunse, venind spre noi, legănându-se, sprijinit pe baston, în partea piciorului defect, sibianul nostru: Alexe Eşianu.

– Alexe! Ne-ai văzut? Ne-ai recunoscut şi în hainele acestea de zebră?

– Ba bine că nu! De când mă tot zgâiesc prin fereastra croitoriei la fiecare grup nou care coboară în fabrică, doar-doar voi recunoaşte pe careva din Sibiu!

– Şi acum ce urmează?

– O să vină în curând gardienii, cu şefii de echipe de la diversele ateliere, pentru repartizare. După câte ştiu, sunteţi o serie norocoasă, căci au mare nevoie la tâmplărie. Dar până atunci să întrebuinţăm timpul cu folos pentru dumneavoastră, căci nu prea arătaţi a fi în carne. Noi, cei mai vechi de-aici, ne-am făcut un obicei în a-i sprijini pe cei nou-veniţi cu ceva de-ale mâncării. Unii ca mine, care suntem lăgărişti,

mai primim câte un pachet de acasă, şi toţi cei din fabrică profită de o mică cartelă cu care se mai poate cumpăra câte ceva de la cantină.

– Bine, dar asta înseamnă că vă rupeţi voi de la gură ca să ne daţi nouă...

– La rândul nostru, am primit şi noi de la alţii, aşa că nu facem decât să întoarcem şi noi, la rândul nostru, nu celor care ne-au dat, ci celor care sunt acum în situaţia în care am fost şi noi. Dar vorbă multă, sărăcia omului! Luaţi şi ascundeţi, deocamdată, să nu ne vadă gardienii şi turnătorii, căci în fabrică o să găsiţi momentul potrivit pentru a mânca.

Nu era mare lucru: câteva bucăţi de zahăr, câte un măr, o felie de pâine „de-acasă", din pachetul lui, primit cu doar o zi mai înainte...

Ce minunată-i iubirea! – m-am gândit când le-am primit şi eu. Ea e aceeaşi în toţi, aşa cum am văzut-o în mâna celor ce-şi rup din gamela lor de supă ca să-l ajute pe cel mai necăjit; în inima de aur a părintelui Baba, ca şi în toată fiinţa croitorului şchiop, Alexe, care ar putea fi numit şi el, precum cel din calendar, „Omul lui Dumnezeu".

În sfârşit, iată-i! Vin spre noi! Dar nu-i nici unul fioros; dimpotrivă, cel ce ne-a vorbit s-a prezentat cu atâta căldură şi zâmbet:

– Sunt Nicolae Băzărea şi am nevoie de doi oameni, la lucru uşor...

N-a apucat să termine vorba, când a ţâşnit de la spatele lui, cu un ţipăt de bucurie, vărul din frate al soţiei mele: Aurel Ursu.

– Unchiule Zosim, vino la noi!

– Relule, şi tu eşti aici?!

Nu-mi amintesc de cel de-al doilea; ştiu doar că, după ameţitoarea îmbrăţişare, m-am instalat la masa de şlefuit piese de domino, într-o atmosferă mai tinerească şi cu o stare sufletească mult mai bună decât a osândiţilor din celule.

Nu-mi amintesc de toţi cei de la masa de şlefuit piese de domino, doar de tânărul inginer din lotul de condamnaţi Oradea, Ioan Ţârlea. L-am reţinut mai mult după sfârşitul tragic pe care l-a avut, sfârşit despre care am auzit abia mai târziu. În cursul nu ştiu cărui an, Ioan Ţârlea a fost dus pentru un supliment de anchetă la securitatea din Oradea. Acolo a avut învoirea să i se aducă mâncare de acasă. I-a adus de-ale gurii chiar mama lui – şi a urmat drama: s-a intoxicat din mâncarea adusă de acasă şi a murit!

La masa de lucru, Ioan Ţârlea era vesel şi cânta întruna, deşi n-avea ureche muzicală. El însă se distra în felul acesta. L-a distrat mult şi a înţeles nota care îl viza pe el când le-am povestit despre un cantor – cântăreţ bisericesc – care cam striga în biserică. La sfârşitul unei slujbe, a venit la cantorul acela o femeie bătrână, care i-a spus că plânge întotdeauna când îl aude pe el cântând.

– Şi chiar atât de mult te-a mişcat cântarea mea, mătuşă?!

– Cum să nu, dragă, că de câte ori te aud pe dumneata cântând, îmi aduc aminte de – fie iertat – tată-meu, că avea un măgar care zbiera întocmai ca dumneata.

De la Ioan Ţârlea am aflat şi povestea unui alt condamnat din lotul Oradea, pe care l-am cunoscut şi eu, mai pe

urmă, în fabrică: Androne Olteanu. Acesta fusese condamnat la 8 ani de închisoare pentru că şeful de judeţ al organizaţiei, pe numele lui Corbuţ, declarase la Securitate că se gândise cât de bun ar fi fost Olteanu Androne la strângerea ajutoarelor pentru copiii celor închişi. Dar Corbuţ nu-i comunicase niciodată acest gând lui Olteanu Androne, ci-l scrisese doar în declaraţia sa dată la Securitate. Androne Olteanu a fost totuşi arestat şi condamnat pe baza prezumţiei că, dacă s-a gândit Corbuţ cât de bun ar fi fost acesta în organizaţia de ajutorare a copiilor celor închişi, înseamnă că şi el e periculos! Aceasta, în concordanţă cu principiul juridic al lui Vîşinski: decât să scape un vinovat, mai bine să moară 99 de nevinovaţi! Tocmai invers principiului juridic clasic: decât să moară un nevinovat, mai bine să scape 99 de vinovaţi.

Puţin mai departe de masa noastră de lucru, l-am zărit pe minunatul inginer din lotul nostru, Ioan Andrei, cu câţiva ani mai în vârstă decât ceilalţi. Lucra numai cu cineva, parcă era Ştefan Cârjan, din lotul de tineri fotbalişti din Bucureşti, din care făcea parte şi fiul meu duhovnicesc, Sebastian.

– Care e şef, domnule inginer?

– Amândoi!... Amândoi!... Şi şefi, şi colaboratori! – mi-a răspuns domnul inginer cu zâmbetu-i caracteristic, care nu-l părăsea nici în crunta mizerie în care se afla acum.

– Ştii, Părinte, ce mi-a zis gardianul?

– Care gardian, domnule inginer?

– Ăsta care se plimbă de la un capăt la altul al atelierului, ca să ne supravegheze.

– Nu mi se pare un om rău...

– Nu, dar e şiret, trage cu ochiul şi când crezi că nu te vede.

– Dar cum aţi constatat?

– Apoi, să vedeţi cum! – îşi începu povestea, râzând, inginerul. Când e în dreptul nostru, noi tragem serios cu treaba, iar după ce trece, uneori o mai slăbim, din cauza oboselii. O slăbim, crezând că el nu ne mai vede. Într-o bună zi, după ce a trecut la câţiva paşi de noi, a făcut brusc stânga-mprejur şi mi-a zis doar mie: „Mă, ţie încă-ţi place lucrul ca la câine lanţul!” – râse, depărtându-se de mine, inginerul Ioan Andrei.

Cu regimul din fabrică, hrana nu ni s-a îmbunătăţit prea mult. Turtoiul în plus, din făină de porumb, şi polonicul mare nu echivalau cu energia consumată în orele de muncă. Iar ciorba era aceeaşi *acqua chiara* de la celular. Îmi stăruie în amintire chipul înfricoşat al unui inginer sas de la Braşov, care mi-a spus într-o zi: „Tremur tot când mă apropii de ciubăr şi văd că e numai apă, apă, apă!”...

În condiţiile de mai largă informaţie, am aflat, din primele zile, veşti despre trei morţi tragice, de ultimă oră.

Întâi, a părintelui Imbrescu de la Biserica Boteanu din Bucureşti, care ne-a mângâiat sufletul cu irmosul cântat de el la cel dintâi Crăciun al nostru la Aiud, ca şi cu irmosul Paştilor ce au urmat. Fiind om înalt şi spătos, nu-şi putea potoli foamea cu cele câteva linguri de ciorbă, servită cu polonicul mic. Ca să aibă totuşi măcar o dată pe zi senzaţia de saţietate, începuse să strângă în gamelă: terciul de dimineaţă, ciorba de la amiază şi ciorba de seară, ca să le mănânce o

dată cu porția zilnică de pâine. Totul, prin urmare, redus la o singură masă. S-a spus că aceasta i-ar fi produs o ocluzie intestinală, care i-a cauzat moartea în celulă, fără nici o asistență medicală.

Al doilea caz e al tânărului medic de origine macedo-română Nicola Gheorghe, căsătorit cu o elevă de-a mea de la Școala Normală din Sibiu, Lucia Frăcea, fiica învățătorului meu de la Școala Primară, Ioan Frăcea, originar din Tilișca-Sibiu. Eram încă în celular când, trecând prin fața secției a II-a, în drum spre baie, m-a strigat pe nume cineva de la Secție. Câteva zile mai târziu, ne-am întâlnit, pentru câteva clipe, ca să-mi spună că era soțul Luciei Frăcea. Ne-am bucurat amândoi mult de întâlnire, am încercat să-i dau curaj și ne-am despărțit, cu sentimente ca între tată și fiu. De atunci nu l-am mai văzut, dar am auzit, mai pe urmă, cu multă durere, povestea care urmează.

S-a îmbolnăvit, se zice, de inimă, și a fost până la urmă internat la infirmerie. Ca să fie salvat, ar fi avut nevoie de 7 sau 8 grame de penicilină. Nu i s-au dat, și tânărul macedo-român, venit cu mult dor în România, ca să trăiască în mijlocul fraților lui români, devenit apoi tată a doi copii, murise în temnița Aiudului, având, în inima-i bolnavă, imaginea Pindului natal, a soției și a celor două mlădițe care-l așteptau să le crească în căsuța lor de la Sibiu...

Între figurile mari pe care le-am găsit la intrarea noastră în temnița Aiudului a fost și cea a generalului Constantin Petrovicescu. Îl cunoscusem încă de la Sibiu, în minunata-i casă din apropierea cimitirului public, iar la Aiud l-am văzut la plimbare, din celula noastră, de pe aripa dreaptă a

T-ului, etajul I. Unii l-au întâlnit la Parchet și au rămas foarte impresionați de starea sa sufletească, după atâția ani de ispășire, condamnat sub acuzația de a fi fost criminal de război. Mai târziu, la o nouă schimbare de celulă, am aflat de la avocatul bucureștean Nicolae Chisălicescu despre absurdul sfârșit al generalului, într-o celulă de la Zarca – aripa cea mai vechi al închisorii.

– Cum, nu știați nimic despre moartea Generalului?!

– N-am știut nimic până acum, decât că era la Zarca și că avea nevoie de o sondă ca să urineze.

– Ei, tocmai de această sondă îi e legat sfârșitul.

– Dar cum? N-o avea la el?

– Tocmai asta-i, că nu avea la el o sondă în mod permanent; când avea nevoie să urineze, i-o aduceau de la infirmerie.

– Și?...

– I-o aducea, de obicei, gardianul-sanitar Petrică, zis Fonfu – poreclit așa de deținuți din cauza unui defect de vorbire.

– Ăla care a spus că s-a pus cu burta pe medicină și a făcut-o praf în trei luni de zile?

– Da, chiar el. A plecat de la infirmerie să-i aducă Generalului sonda. Acolo s-a ambalat într-o discuție cu gardianul de serviciu – căruia deținuții îi dăduseră epitetul de nebun –, au băut ceva împreună, și Petrică Fonfu s-a întors de la infirmerie fără să-i fi adus Generalului sonda.

– Și?...

– Cum acest lucru era fatal, Generalul a făcut uremie și a murit.

În aceeaşi zi, am aflat despre un act de pilduitoare lucrare, de dreaptă judecată şi de smerită pedeapsă a lui Dumnezeu. După ani de crime – ni povestiseră multe încă dinainte de venirea noastră la Aiud –, directorul Farcaş a fost înaintat – n-am aflat în ce slujbă – la Bucureşti. În cabina unui camion, în care-şi încărcase diverse lucruri pentru a le transporta la Bucureşti, se afla şi fiica sa – unicul copil. Pe drum, accident. S-au ciocnit cu un alt camion, încărcat cu ţevi de construcţie. Una dintre acele ţevi a pătruns prin pieptul şi inima bietei fete, care nu avea altă vină decât că era fiica unui nenorocit, de pe urma căruia îşi plâng, până în ziua de azi, atâtea mame copiii, omorâţi cu frigul şi cu foamea, mai ales în cursul cumplitei secete din anul 1947 (când fusese o foamete atât de cruntă încât, la plimbarea scurtă din curte, se povestea că deţinuţii mai tineri erau cu ochii în patru să găsească firicele de iarbă şi orice soi de buruieni pe care să le smulgă şi să le mănânce).

Dar să revenim pe firul timpului la cele dintâi zile de contact cu munca din fabrică şi, mai ales, cu oamenii necăjiţi, aduşi fără nici o vină reală în cetatea de groază a Aiudului.

După una din zilele grele de muncă şi de emoţii, în celula noastră de lângă W.C. povestirile de vânătoare ale plutonierului din Bihor au însemnat o reală relaxare.

– Şi cum era cu vânătoarea în Bihor, domnule plutonier?

– Iepuri cu sutele, dar se nimerea şi câte un vânat mai mare, cum a fost într-o zi un cerb.

– Şi... a fost greu cu cerbul?

– Nu atât greu, cât curios.

– Adică?

– Să vedeţi! Eu am luat poziţia cea mai sigură. Am îngenuncheat, mi-am potrivit puşca, am ochit drept între coarne şi... pac! Cerbul s-a răsturnat...

– Şi?...

– Ce să mai fie? După obiceiul vânătoresc, caut eu să văd pe unde a intrat glonţul. Mă uit între coarne, unde ochisem, şi... nimic! Caut pe întreg pieptul, şi nici urmă de gaură!

– Atunci, pe unde să fi intrat?! – interveni nerăbdător al doilea vânător din celulă, comandorul de aviaţie Anca, din comuna Desubpădure.

– Caut în părţi, şi pe dreapta, şi pe stânga, şi... nimic! Încerc atunci la cel din urmă punct: gaura de la spate, ca să constat că, de fapt, pe acolo intrase!

– Asta-i nemaipomenit! Dumneata ai ochit între coarne şi glontele a intrat pe viceversa!

– Cum s-a întâmplat, cum nu, dar aşa a fost! – a ţinut să aibă ultimul cuvânt tot el, vânătorul îndemânatic din câmpia Bihorului.

Povestirea a creat o atmosferă de destindere, potrivită lecţiei de religie pe care mă gândisem să le-o ţin în fiecare seară.

– Ce bun a fost Domnul nostru Iisus Hristos cu toţi cei necăjiţi! – a încheiat şi în acea seară tânărul Sebastian, în timp ce eu mă întrebam, privindu-l: „Oare aşa îl asculta şi

sclavul Onisim pe Sfântul Apostol Pavel, în temnița sa de la Roma?"...

– Și așa, Sebastian, în loc să te faci avocat, cum te-ai pregătit, te-ai făcut fotbalist și ai ajuns aici?

– De, Părinte, altfel te cunoșteam eu pe dumneata?

– Și chiar nu-ți pare rău?

– Nicidecum!

– Și ceilalți din echipă?

– Nu l-ați văzut pe nea Fane Cârjan? Îl cunoaște toată lumea. El știa multe de afară din cele ce ne spuneți dumneavoastră aici.

Și eram toți bucuroși de scurta rugăciune cu care încheiam ziua de trudă, dar și de mulțumire sufletească, în acel mormânt fără cruce care întruchipa însă, în multe forme, Crucea neamului românesc!

Rând pe rând, ne-am întâlnit în fabrică cu cei cu care stătusem în prima celulă, având mereu ca primă întrebare: Ce mai știți de Cartea noastră?

– Se pare că știa despre Carte și un ciripitor din camera vecină, de lângă camera neagră, ciripitor care a predat-o, desigur, autorităților! – m-a informat Relu Cioran.

– Păcat că nu și-a mai continuat funcția ei harică, de mângâiere, de liniștire și de întărire, pentru noi și pentru oamenii necăjiți care sunt sau care vor mai veni pe aici!

Era o supoziție doar, pentru că adevărata soartă a Cărții pe care cerul ne-o dăruise în toiul suferinței noastre n-am aflat-o niciodată, rămânând doar cu minunata amintire a ceea ce ea reprezentase pentru toți, în clipele cele mai grele.

Se considera un eveniment intrarea în fabrică a unuia venit recent din afară. Cine e? De unde a venit? Cine-l cunoaște? Interesul era să străpungem cortina de ceață dintre noi și cei de afară, să mai aflăm ceva real despre mersul lumii și, mai ales, despre cei dragi nouă, de acasă.

Uneori nu se aflau prea multe, alteori convorbirea cu respectivul devenea interesantă, cum a fost cazul cu cineva din jurul Clujului. N-a fost greu de găsit cel mai potrivit, cel mai apropiat de ținutul noului venit, în persoana istețului muncitor Vasile Botcă din Măgoaja. După zile de tatonări și întrebări, cu toată dibăcia lui, Vasile Botcă n-a putut afla altceva de la respectivul decât că era țărănist. Însemna totuși ceva. Putea, bunăoară, să afle noutăți subterane, despre ce fel de oameni mai populează Securitățile. Ca să nu dea greș, Vasile Botcă s-a făcut și el țărănist, și l-a întrebat direct:

– Dar, pe unde ai umblat dumneata, ai întâlnit mulți țărăniști, din ăștia de-ai noștri?

– Nu prea, dar geme lumea de tineret!

Simpatic a fost cazul unui oltean, nou intrat, pentru care, firește, s-a căutat și s-a găsit un oltean. Câteva zile de pregătire, de apropiere, de câștigat încrederea, ca să-i pună apoi întrebarea: „Ce mai e nou pe afară?".

– A murit vaca lui Băjenaru! – a răspuns scurt olteanul, și a tăcut.

Răspunsul olteanului a fost de pomină pentru serii întregi de deținuți, atunci când voiau să spună că nu era nimic nou sau demn de relatat.

Și totuși a intervenit ceva în interiorul închisorii: sosirea noului director, după plecarea lui Farcaș.

– Cum arată şi cum este noul director? – l-am întrebat pe Sebastian, care culegea ştiri din cele mai ascunse locuri ale închisorii.

– E unul care a apărut azi în fabrică, cu nasul cam roşu, şi care spun oamenii că s-ar chema Dorobanţu. Cum va fi, vom vedea. Noi să ne facem programul şi, pentru că suntem la momentul de destindere, să-l rugăm pe domnul comandor să ne povestească şi dânsul ceva din păţaniile sale de vânător.

– Vă povestisem – începu comandorul Anca – despre mistreţul de la Hoghilag, sat de lângă Dumbrăveni, şi voi continua azi. Aflându-mă la flotila de la Mediaş, am auzit de această namilă de mistreţ, care îngrozise tot satul şi făcea pagubă pe întreg cuprinsul hotarului. Într-o zi liberă de zbor, m-am echipat, mi-am luat ordonanţa cu mine şi... la drum! De la Mediaş la Halta Hoghilag nu-i chiar cale lungă. Mai mult a durat drumul de la haltă la pădurea unde se adăpostea namila.

Prin mijlocul pădurii se cască o prăpastie adâncă, pe care se prelinge un mic pârâiaş, terminându-se jos într-o baltă urât mirositoare. Prăpastia era, de fapt, drumul mistreţului, din vârful pădurii până la baltă, unde mergea să se răcorească. Am fost prevăzători şi am luat din sat şi o căruţă cu un cal, pe care l-am lăsat să pască lângă baltă.

Pentru stârnirea namilei, am trimis soldatul sus, cu consemnul să tragă trei focuri atunci când o reuşi să-l pornească pe mistreţ pe prăpastie în jos. Şi iată că aud: pac!... pac!... pac!... Nu pierd nici o clipă şi mă pregătesc de atac. Mă proptesc pe genunchi, cu arma încărcată, o pun la ochi şi

aştept. Nu trece mult şi apare gadina, sărind peste o creangă groasă, căzută cruciş peste prăpastie. Profit de ocazie şi: pac!... pac!... pac!... L-am nimerit drept în frunte, iar din cauza vitezei cu care venea, s-a mai dat de câteva ori peste cap. A fost destul să mă ajungă cu piciorul de dinapoi, ca să mă răstoarne şi pe mine. Respir mulţumit că am scăpat cu atât şi aştept să ajungă şi soldatul jos.

Ce să facem acum cu el? Cum să-l încărcăm numai doi oameni în căruţă? Chibzuim şi până la urmă hotărâm: tragem căruţa lângă mistreţ, în prăpastie, urcăm mistreţul pe dunga prăpastiei şi-i dăm drumul jos, în căruţă.

– Straşnic! – am încheiat eu. Exact ca Dănilă Prepeleac cu căruţa lui cu boi, la rădăcina copacului pe care-l tăia!

Domnul Anca n-a mai zis nimic. Poate că şi-a dat seama că povestirea ar fi părut verosimilă dacă se încărca mistreţul direct în căruţă, decât să-l urce pe buza prăpastiei, de unde să cadă în căruţă. Dar nu s-a supărat. Povestea era doar pe linia braşoavelor vânătoreşti – o replică a poveştii cu cerbul a plutonierului major.

– **E** cu fasole, dragă, e cu fasole! – îi informa generalul Creţoiu pe cei pe care-i întâlnea în curtea fabricii despre ce se gătea la bucătărie.

Generalul fără mână, numit în închisoare *Mâna fără general*, venea, împreună cu alţi inapţi de muncă, să facă unele servicii la bucătărie, în schimbul unui supliment de mâncare. Informaţia pe care o oferea despre meniul zilei era în loc de „Bună dimineaţa!”.

Şi, într-adevăr, a fost „cu fasole” frecată, groasă, şi nu

cu boabe de numărat. În plus, era servită cu polonicul mare.

– Care să fie cauza? Ce urmăresc oare? Şi-au schimbat punctul de vedere de a ne distruge prin muncă, înlocuindu-l cu cel de a ne salva pentru muncă, pentru producţie? S-au alarmat de mulţimea morţilor şi de scăderea capitalului vitelor de muncă? Sau au devenit sensibili la criticile şi protestele Sănătăţii?

– Oricare ar fi motivul, fasolea groasă ar putea fi salvatoare pentru noi toţi, adică pentru cei din fabrică, ca şi pentru cei mulţi, rămaşi încă în celular: în vechea închisoare a Aiudului, numită Zarca, precum şi la secţia a II-a.

Şi fasolea groasă n-a ţinut numai o zi sau două, ci săptămâni în şir, ceea ce a condus la scăderea numărului de morţi.

În faţa evidenţei, într-una din seri le-am spus celor din celulă că fac legământ pentru „afară": să am în fiecare zi de Paşti, pe lângă celelalte mâncăruri, şi o mâncare de fasole.

– Drept omagiu! – m-a întrerupt Sebastian.

– Drept reabilitare a acestei legume disprețuite de zicala din popor: „Hire-ai de râs, ca făsoaica [fasolea] în ziua de Paşti!". Căci, iată, s-au salvat aici, prin această fasole, atâtea vieţi omeneşti!

E adevărat că la un moment dat hidrogenul sulfurat a aprins celularul. Chiar în noaptea de după discuţie, când era adormită aproape toată lumea, ne-am trezit într-o răbufnire ca de explozie, de s-a speriat şi gardianul de pază din curte, care a exclamat: „Noa, drace!".

Minunea n-a durat totuşi prea mult, ci doar atât cât să

scadă mortalitatea sau să înceteze protestele din străinătate. Începeam, de altfel, să ne însuşim tot mai mult cea de-a doua presupunere, pentru că simţeam, de la o vreme, pe pielea noastră, tot ce se întâmpla pe plan politic extern şi atingea, cât de puţin, şi interesele României.

În ceea ce mă privea, nu mă afectau prea mult toate aceste seisme, fie că erau spre rău sau cât de puţin spre bine. Instinctiv, m-am ferit şi de mai bine – n-am luat niciodată un supliment de mâncare, pentru că mi-ar fi provocat, poate, un şoc în organism. Fără să cunosc anumite consideraţii medicale, m-am gândit că e mai bine să mă mărginesc la ceea ce ştiam că pot avea în fiecare zi, pentru că stomacul nu e un balon pe care să-l umfli diferit, de la zi la zi.

Mă afectau mai mult schimbările de cameră şi ale locului de muncă, chiar când mă favorizau, aşa cum a fost trecerea din echipa lui N. Băzărea la atelierul de vopsit jucăriile din lemn, al cărui şef era pictorul Tomaziu.

– Ce spuneţi despre N. Băzărea? – m-a întrebat într-o zi unul dintre conducătorii noului atelier.

– Ce să zic? Un omuleţ scund, dar cu o înaltă statură duhovnicească şi românească. Cred că nu-i supărat că am plecat de la şlefuit piesele de domino...

– Dimpotrivă, e bucuros că aţi scăpat de prăfăraia de acolo! – mă linişti vărul soţiei mele, Aurel Ursu.

A venit, de altfel, şi el cu mine. Nu eram nici unul pictor, dar în noul atelier aveam doar rolul de a da fondul. Era un atelier plăcut, atât ca muncă, cât şi ca atmosferă duhovnicească.

Statul meu acolo n-a durat însă prea mult. Tocmai lu-

cram la jucăria „Ursul şi vulpea taie lemne”, când a apărut în uşa atelierului un gardian.

– Ce-o fi cu gardianul din uşă? Are şi o listă în mână!

N-a terminat bine vorba Aurel Ursu, că gardianul s-a uitat pe listă şi m-a strigat doar pe mine. Bagajul din atelier era doar gamela, astfel încât a trebuit să-l urmez şi la celular, ca să-mi iau întreg bagajul.

Mi-a fost destul de greu sufleteşte să mă despart de celula dintâi, unde fusesem cu sibienii mei, dar parcă mă desprindeam şi mai greu de celula în care-l întâlnisem pe Onisim al meu, pe Sebastian. Şi aceasta fără să-i pot strânge cel puţin mâna, căci erau cu toţii la muncă.

Mergând după gardian, m-am trezit la închisoarea socotită drept cea mai grea din Aiud, Zarca. Era corpul cel mai vechi, zidit pe la jumătatea secolului trecut. Acum era anume destinat pentru cei socotiţi căpetenii şi mai periculoşi.

Pe sală erau mulţi cu bagaje, culeşi, ca şi mine, unii din fabrică, alţii din celular sau de la Secţia a II-a. Operaţia fusese organizată de mai înainte, căci pe lista şefului de gardieni eram deja repartizaţi pe celule, astfel încât el doar ne-a citit, şi am intrat, în grupuri de câte opt, în celulele destinate.

Peisajul celulei era altul. Nici scândură goală, ca în celulele de dinainte de muncă, nici paturi de fier suprapuse, ci doar două priciuri de lemn, dintr-un perete în altul, unul jos şi altul sus.

N-a durat mult şi au trecut, de la celulă la celulă, ca la închidere şi deschidere, primul gardian împreună cu alţi doi, citind lista cu cei prezenţi în fiecare celulă.

Dintre cei cu care m-am nimerit, îmi amintesc de ur-

mătorii: Nichifor Crainic – poet şi gânditor, de la celebra revistă *Gândirea*, fostul meu profesor de la Facultatea de Teologie din Bucureşti; colonelul Sorescu (?) – fost aghiotant al lui Ion Antonescu; generalul Oncica – fost comandant al oraşului Bucureşti; şi tânărul asistent universitar Tertulian Langa. Speriat la început de însuşi faptul de a fi la Zarca, printre căpetenii şi cei mai periculoşi, m-am recules, mai pe urmă, dându-mi seama că era, de fapt, un favor, o ocazie de a cunoaşte şi acest departament al Aiudului şi de a veni în contact cu reale personalităţi ale trecutului apropiat.

– Mă mai cunoaşteţi, Domnule Profesor?

– Părinte Zosime, mi s-a vorbit despre dumneata şi mi s-a spus că eşti aici.

– Începem cu o rugăciune?

Mi s-a părut că propunerea era aşteptată de toţi, după felul cum au reacţionat, luând cu toţii poziţia de rugă. Aşa s-a transformat şi această celulă într-un mic Tabor de transpunere sufletească în lumina nepieritoare a lui Dumnezeu.

Şi începutul scurt, făcut de mine, l-a continuat Profesorul, prin cea mai frumoasă rostire pe care am auzit-o vreodată a *Psalmului 50*: „Miluieşte-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta...”

Zdranc! Apă şi closet!... – a anunţat gardianul, îndată după verificarea listei la toate celulele.

Şi n-a deschis numai o celulă, ci mai multe, de la etaj. Toţi împreună, unii necunoscuţi, alţii cunoscuţi, dar cu care nu ne mai văzusem de mulţi ani.

– Mi-a fost dor de dumneata, Părinte Zosime! – mi-a

şoptit din spate Nistor Chioreanu, sucindu-mi în acelaşi timp capul, ca să mă sărute.

– La ce celulă eşti? – l-am întrebat eu, buimăcit cu totul de surpriză şi de emoţie.

– Sunt în celula de alături. Aşa că te-am auzit strigat pe listă. Dar cu cine mai eşti în cameră?

– Cu Nichifor Crainic, cu generalul Oncica... cu Tertulian Langa...

– Fereşte-te de Crainic!

– Cum?... Şi de ce?!... Doar mi-a fost profesor la Bucureşti şi...

– Tocmai de asta v-au pus împreună, ca să-şi împlinească rolul!

– Adică?!... Nu înţeleg!

– N-ai înţeles până acum, de când faci puşcărie, că în fiecare celulă e unul cu un anumit rol? Faptul însuşi de a vă fi adus aici pe cei care n-aţi fost până acum e ca să afle ce gândiţi, ce vorbiţi, ce faceţi!

– Şi chiar el e cu rolul?! De necrezut! – abia am mai putut articula, în timp ce mâinile mi-au căzut în jos, ca într-o criză acută de dezamăgire.

În curând, am avut, din păcate, dovada celor spuse de Nistor Chioreanu, prin constatarea prezenţei Profesorului lângă noi, în timpul discuţiei, în strâmtul şi înghesuitul spaţiu de la W.C.

Cum s-a putut întâmpla aşa ceva?! Cum l-au putut prinde în laţ pe Profesorul lor, care le vorbea de la atâtea tribune: de gândire, de literatură, de Teologie, în conferinţe publice, la cursurile de la Facultate, despre mistică, lumina

taborică, Dostoievski, cu idealizarea lui Alioşa... şi altele asemenea?! Mi-a revenit în amintire, ca şi cum ar fi fost ieri, manifestaţia lor, a studenţilor, la suspendarea din '33 a *Calendarului* – cotidianul scos de el, Nichifor Crainic...

Ce s-a întâmplat cu el?

În gând, în ceasul târziu din noapte, cât m-a ţinut acea adâncă frământare, mi-a coborât cuvântul Evangheliei: „Nu vă temeţi de cei ce ucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă, ci vă temeţi mai vârtos de cel ce poate să piardă şi trupul şi sufletul în Gheena!" (*Matei* 10, 28)...

Prin urmare, acesta-i diagnosticul: *asasinat sufletesc*.

Dar cu ce? Aveam să aflu chiar de la el că i se promisese o carte poştală, ca să-i scrie fetei lui, singura fiinţă pe care o mai avea pe lume.

Pumnal perfid. De un an întreg îl ţineau cu promisiunea. Şi, în naivitatea lui, mai credea totuşi că-i vor da o carte poştală, fără să se gândească şi la alt lucru, că de la primirea şi scrierea unei cărţi poştale până la trimiterea ei e o cale lungă şi cu totul incertă...

Dintre ceilalţi din cameră, mi-au făcut o foarte bună impresie aghiotantul Mareşalului, colonelul Sorescu, atât ca ţinută, cât şi ca orizont cultural, precum şi Tertulian Langa – ţinută şi fire de filosof creştin, împreunate cu pietate de anahoret.

În contrast cu aceştia, cu totul neplăcut, ba chiar dizgraţios pentru viaţa în comun, se comporta generalul Oncica. Era îndeosebi un neînduplecat duşman al deschiderii geamului. Mai mult, n-am putut afla de unde-şi procurase hârtie ca să astupe cele mai mici crăpături ale geamului, ca

să nu mai existe nici o respirație prin care să se împrospăteze, cât de puțin, atmosfera dintre cele patru ziduri albe ale celulei! Desigur, cel mai greu de suportat cu geamul închis era momentul tinetării.

– Dar miroase, domnule general!...

– Ăsta-i mirosul! Ce să-i faci?

Ce să mai zic despre Profesorul meu, ale cărui pendulări între cele două extreme ale omului mi se păreau oarecum conforme poziției de asasinat moral în care se afla?

Într-o bună zi, am făcut o considerație în celulă privind necazul pe care ni l-au făcut și ni-l fac în toată vremea informatorii – în limbajul folosit în închisoare: *turnătorii*. Am spus că, dacă va veni vreodată vremea să se poată scrie, ar fi bine să se scoată o carte cu toți turnătorii, ceva analog – dar pe dos – cu *Viețile Sfinților*, adică să figureze repartizați pe luni și pe zile; o lucrare intitulată: *Cartea trădătorilor de neam*.

Nichifor Crainic parcă a profitat de ocazie ca să confirme justețea avertismentului pe care mi-l făcuse, în prima zi de Zarcă, la întâlnirea de la W.C., prietenul meu de la Sibiu: „Ferește-te de Crainic!".

Crainic era lângă noi, asculta... Acum încerca să contrazică ceea ce spusesem, fără să-și dea seama că, de fapt, se autoacuza:

– Părinte Zosime, eu n-am dat informații decât despre Dragoș Protopopescu și Radu Mironovici! Despre cel dintâi nu s-au putut verifica. Poate că era un fapt de afară, nu din închisoare. În schimb, despre Radu Mironovici, da!

Sistemul de lucru cu informatorii era conceput în așa

fel că toate informațiile le aduna din celule unul singur, anume plantonul de pe sală, care s-a nimerit a fi Nae Paleacu, ca să le predea apoi ofițerului politic.

Dar Nae Paleacu făcea joc dublu. Înainte de a le prezenta ofițerului politic, el le prezenta pentru cenzură lui Nicolae Pătrașcu – recunoscut drept conducător moral al Zarcăi de toate categoriile de condamnați. Acesta le examina și stopa informațiile despre Radu Mironovici, așa cum le stopa – de oricine ar fi fost vorba – pe toate cele ce prezentau un grad de periculozitate pentru cel în cauză.

Despre doi ziariști sârbi, ajunși la Zarca și băgați în celula noastră, ni s-a spus, din aceeași sursă a plantoanelor, că Nichifor Crainic a scris adevărate romane!

Întrebarea ce mi-a stăruit tot timpul în conștiință, cât am stat împreună, a fost: „De ce n-a putut opune mai multă rezistență? De ce *s-a lăsat asasinat*?".

Într-o mică măsură, mi s-a părut că am găsit un răspuns privindu-i manifestările spirituale contradictorii, ca și anomaliile sale fizice.

Fizic, era o construcție anormală. Picioare scurte, de pitic, și trunchi de uriaș, începând cu cele de mai jos „dependente", care-i atârnau, încât îi erau necesare două tinete, din cele mai mici, de ceramică, pentru a-și putea satisface deodată ambele necesități.

Ca atitudini psihice și spirituale, avea luări contradictorii de poziție, ca în cele ce urmează:

– Numai să fie arpacașul gro-o-o-o-s! – exclama la auzul hârdaielor, pentru ca îndată după aceea, la rugăciunea de seară, să rostească grav, cu o voce și o dicție de serafim,

Miluieşte-mă, Doamne... !

Şi invers: acum vorbea ca un *pater seraficus*, despre cele trei căi ale vieţii mistice, încât îi ridica sufleteşte pe cei din celulă, ca în al doilea moment să răbufnească senzual: „Ah, dac-aş avea acum o femeie!".

Am rămas până în momentul de faţă cu întrebarea nedezlegată pe deplin: Să fi făcut toate acestea ca să-i inducă în eroare pe cei pe care-i slujea, sau erau ele urmarea naturală a unei ereditcăţi îndoielnice, venite de la tatăl său, căruţaşul de pe undeva, din jurul Bucureştilor?

Am consemnat această imagine negativă a lui Nichifor Crainic cu multă strângere de inimă şi îndoială. Până la urmă, m-am gândit că nu se poate trece sub tăcere, că au fost prea mulţi cei ce l-au cunoscut sub acest aspect şi care ar putea scrie şi ei, făcând să rămână doar această imagine negativă.

Cei care i-au cunoscut creaţia, atât cea de afară, cât şi cea din închisoare, au trecut peste neputinţele omului şi l-au apreciat pentru cea de-a doua imagine, zămislită de geniul lui. Împreună cu Radu Gyr, au fost două pârghii de susţinere a moralului în închisorile comuniste din acea perioadă. Şi dacă noi, preoţii, i-am cuminecat la sărbători pe cei închişi, după metodele catacombei creştine din primele veacuri, poezia celor doi s-a furişat printre zăbrelele înghetate, pe tăbliţe de săpun, scrise cu un cui sau cu un gătej, prin şoaptele de la telefoanele murale, în toate celulele, întărind şi dând nădejde în biruinţa finală a binelui. „Potirul", „Baldovin şi Mădălina", „Unde sunt cei care nu mai sunt?" ş. a. – au fost pâine spirituală în foamea cea mare de acolo. Şi dacă s-au păstrat

cumva şi s-au eliberat şi ele, o dată cu purtătorii lor, încât să se poată tipări, vor însemna pentru Nichifor Crainic, ca poet, o imagine pozitivă – un pandant al celeilalte imagini –, iar pentru literatura română – o mare îmbogăţire.

Pe coridoarele sumbre ale Zarcăi putea fi văzut un întreg mănunchi de oameni celebri, care au înfruntat toate rigorile, toate umilinţele, toate batjocurile din cea mai cruntă închisoare din sud-estul Europei.

În afară de N. P., identificat în imaginea mea cu un erou dintr-un roman al meu aflat în pregătire, *Ion Pădure*, privind societatea românească între cele două războaie mondiale, m-au impresionat îndeosebi, acolo la Zarca: profesorul Manu, fost colaborator, la Paris, al soţilor Curie, în probleme de energetică nucleară; Vică Negulescu, pe care l-au acuzat şi l-au condamnat la moarte pe motivul că ar fi condus, de la Zarca (?!), acţiunea zisă de „reeducare" de la Piteşti, având ca scop compromiterea partidului comunist; Ghiţă Pop, fruntaş ţărănist; şi, desigur, generalul Iacobici.

Am aşteptat cu multă atenţie vizita medicală pe care o făcea la Zarca tot doctorul Ranca. Emoţia propriu-zisă nu era pentru vizita în sine, ci era provocată de gândul surprizelor, neştiind cu cine mă voi întâlni.

Şi, într-adevăr, emoţia mea a fost justificată mai ales de întâlnirea omului pentru care în casa bunicului meu Zosim se păstra un adevărat cult. Moşul meu, Zosim, făcuse parte din regimentul Viena, comandat de generalul Iacobici, tatăl celui de la Zarca. Deşi neînsemnat în grad, la o vizită la regimentul Împăratului, caporalul Zosim Popa, datorită vocii

şi ţinutei lui, a fost pus să dea comanda pe întreg regimentul, din ordinul generalului.

Şi iată-i acum, faţă în faţă, pe fiul unuia şi pe nepotul celuilalt!

În scurtul răstimp aflat la dispoziţie, i-am spus generalului toată istoria de mai sus, şi era fericit. Trupeşte, însă, era la pământ.

– Cum e, generale? – l-a întrebat doctorul Ranca (care, după felul cum s-a comportat cu el ca medic, dădea să se înţeleagă că nu avea dezlegare să-l ajute cu ceva).

Drept, dezbrăcat până la brâu, cu oasele ieşite în relief, părea un schelet pentru studiu. N-a zis nimic, doar s-a arătat. După cum cunoşteam simptomele bolii, toţi cei prezenţi la vizita medicală ne-am dat seama că era în ultimul grad de distrofie. Rezultatul examenului a fost negativ, nu în ceea ce priveşte diagnosticul, ci măsurile de tratament pentru refacere.

Şi a ieşit generalul, drept ca o lumânare, fără să riposteze şi fără să se milogească.

„O, omule, în înălţimea ta!" – mi-am adus aminte de cuvântul marelui pedagog Pestalozzi, faţă în faţă cu celălalt aspect, despre care acelaşi pedagog elveţian spunea: „O, omule, în decăderea ta!".

Despre sfârşitul generalului Iacobici, petrecut la Zarca, am aflat mai pe urmă: nu numai că l-au lăsat fără tratament, dar, ca să-l poată spiona cât mai necruţător, i-au introdus în celulă pe maiorul Georgescu, poreclit Hârdău. Erau numai ei doi acolo.

Dar cine era maiorul şi de ce era poreclit Hârdău? Îl

cunoşteam de la fabrică şi i se dăduse porecla după îndemânarea de a-şi goli cel dintâi gamela de mâncare direct pe gâtul făcut pâlnie. Îi erau de ajuns câţiva paşi ca să termine şi să revină la hârdăul de mâncare, de unde nu pleca – nici huiduit de bucătar, nici lovit de gardian – până nu i se mai umplea o dată gamela.

Ei bine, pe mâinile unei asemenea brute a fost dat generalul, un om de cel mai mare prestigiu al armatei române, dinainte şi din timpul celui de-al doilea război mondial!

Într-o zi, o celulă de deţinuţi din Zarca, coborâţi la plimbare pe spaţiul mic, din faţa clădirii, au înregistrat o scenă de groază. Trecând pe sub fereastra celulei generalului, l-au văzut pe acesta ridicat la geam, ca şi cum ar fi vrut să strige sau să spună ceva. În al doilea moment, însă, s-a văzut mâna păroasă a maiorului prinzându-l de gât şi doborându-l de la fereastră, probabil pe pat. Generalul Iacobici a rămas mort.

Cine i-a fost asasinul real?

Despre sfârşitul generalului Iacobici s-a vorbit dimineaţa, după ce ne-am făcut rugăciunea şi am primit terciul. În celulă s-a lăsat o atmosferă grea şi se simţea nevoia unei înviorări. Ca de obicei în asemenea împrejurări, le-am povestit o întâmplare de demult, din satul meu, cu un anormal care, cu încă una ca el, au dat foc şurii şi se amuzau de izbucnirea vâlvătăii, în vreme ce lumea alerga din toate părţile să stingă focul.

– Dar „anormalul" şi cea ca el erau, în cuvântul românesc, proşti, nu-i aşa? – mă întrerupse Nistor Chioreanu.

– Fireşte că da!

– Mă!... Dar mulţi proşti au mai fost în satul vostru! – mă complimentă Nistor Chioreanu, în celula căruia fusesem mutat doar de câteva zile.

Făcea aluzie la obiceiul meu, încă din libertate, de a întrebuinţa asemenea cazuri pentru înseninarea sufletească.

Atmosfera s-a înviorat pentru moment, dar curând ea a fost sfâşiată ca o pânză spintecată de cuţit de zdrancul uşii şi de glasul gardianului şef:

– Oancea Zosim, bagajul!

Au înţeles toţi că mi se terminase canonul şi că, împreună cu alţii din cei aduşi cu câteva luni mai înainte la Zarca, eram culeşi din celule, ca să ne ducă înapoi.

– Unde?

– Se vede că li s-au înmulţit comenzile la fabrică! – preciză Nistor Chioreanu, în vreme ce ne luam rămas bun.

Am părăsit celula cu emoţia ultimelor îmbrăţişări, împreunate cu gândul şi întrebarea tainică: „Ne vom mai revedea vreodată?”.

În faţa vechii clădiri, aşteptau încolonaţi ceilalţi, iar după terminarea operaţiei de adunare şi citire a listei pentru verificare, o a doua comandă scurtă ne-a precizat direcţia: Celularul!

În drum spre celular, în gândul tuturor s-au împlântat întrebările de rigoare: „În ce celulă vom nimeri? Cu ce oameni? Ce vor să facă, de fapt, cu noi?”.

Drumul a fost însă scurt şi ne-am trezit din nou pe crucea T-ului, în aşteptarea listei cu repartizarea pe celule.

Personal am aşteptat liniştit, având şi de data aceasta încredinţarea că sunt rânduite de undeva toate, în folosul nostru uneori, dar întotdeauna în folosul *cuiva*.

N-am ţinut niciodată seama din ce categorie politică suntem unii şi alţii, şi asta în toate închisorile ţării. Se făcea deosebirea doar între două categorii: Om şi Neom.

Pe cei dintâi îi unea conştiinţa că suferă pentru un ideal de români şi de creştini, şi că luptă împotriva unei ideologii şi unei politici străine şi inumane.

A doua categorie era a celor de seama maiorului Hârdău (care i-a pus mâna în gât generalului Iacobici), a tuturor vânzătorilor şi degradaţilor, al căror ţel era unul singur: polonicul.

A devenit definitoriu, pentru cea de-a doua categorie, un dialog cu Mâna fără general, care se lansa peste toţi, când era vorba de un supliment de ciorbă sau de terci.

– Domnule general, nu vă gândiţi şi la ziua de mâine? Ce se va spune despre dumneavoastră?

– Nu mă interesează ce va fi mâine! Mă interesează să trăiesc azi! – a răspuns generalul Creţoiu, purtătorul grăitoarei porecle.

Într-un anumit chip, intrarea în a doua celulă de fabrică s-a asemănat cu cea dintâi, în care l-am întâlnit pe Sebastian. Numai că de data aceasta erau două figuri despre care aveam relatări frumoase, ca şi dânşii despre mine, aşa încât întâlnirea a însemnat o bucurie reciprocă.

– Cum? Prin ce pronie aţi aterizat, Părinte, în celula noastră?

– Ar fi foarte uşor să le atribuim pe toate destinului, dar nu unui destin orb, ci unui destin căruia, în terminologia creştină, i se spune *Voia lui Dumnezeu*.

– Tocmai asta vrem să descoperim! – reluă avocatul Nicolae Chisălicescu, însoţit de gestul inginerului Ioan Veţeleanu, ce vădea aceeaşi părere.

– Venim mai mulţi de la Zarca! – am reluat eu vorba. Suntem din cei duşi acum câteva luni, cine ştie pentru ce verificare.

– Admirabil! Sunteţi în măsură atunci să ne destăinuiţi şi nouă ceva din misterele închise după cortina Zarcăi.

– Nu-i vorba de mister. E acelaşi sistem, aceeaşi viaţă, aceeaşi suferinţă. Doar câteva figuri despre care s-ar putea spune că, prin personalitatea lor, închid în ele, realmente, mistere.

– Tocmai aceasta ne interesează pe noi! – preciză avocatul Chisălicescu. Pe Nicolae Pătraşcu l-aţi întâlnit?

– Fizic, nu! Dar i-am simţit prezenţa prin puterea lui, exercitată asupra tuturor, indiferent de provenienţa politică.

– Cum?

– Mai întâi că în problemele zilnice care se pun, sau în ştirile care se propagă, uneori lansate chiar de responsabilul politic, ca să vadă cum reacţionăm, toţi aşteaptă părerea lui: „Ce zice *el*?". În al doilea rând, el exercită un real rol de conducător subteran al întregii unităţi Zarca. Deosebit de importantă e verificarea, zi de zi, a informaţiilor ce se pregătesc pentru politic.

– Ei, dar asta cum se mai poate? – întrebă inginerul Veţeleanu.

– Pentru că s-a reuşit să se pună pe sală, în serviciul de plantoane, oameni credincioşi, care fac joc dublu. E vorba de doi: Nae Paleacu şi Luca Damaschin. Ei strâng informaţiile de la toţi informatorii din Zarca şi, înainte de a le preda ofiţerului politic, le trec pentru triere pe la camera lui Nicolae Pătraşcu. În felul acesta, la politic ajung informaţii inofensive pentru cei despre care se dau.

– Straşnici băieţi! Dar când se face colectarea de la informatorii din celule?

– De obicei, în timpul plimbărilor, sub un motiv oarecare, informatorii rămân în celulă. În acelaşi timp, primesc şi plata, „talerul de linte", câte un polonic plin. Schimbul se face rapid, se dă una şi se ia alta. Şi tot rapid se mănâncă şi suplimentul, ca la întoarcerea de la plimbare să nu se observe nimic suspect.

– Aţi avut vreo dovadă materială despre acest schimb de valori?

– Mult prea evidentă, cu Profesorul nostru.

– Cu Nichifor Crainic?

– De la intrarea mea în celulă, a ţinut să mă atenţioneze sau, ştiu eu, să-mi arate o dexteritate a lui... Mi-a spus textual: „Părinte Zosime, eu am o metodă a mea de a-mi spăla gamela".

– Cum, Domnule Profesor?

– O ling!

– Cum vine asta?! – insistă, zâmbind, inginerul Veţeleanu.

– Simplu, o linge. Şi poate, cu tot capul lui pătrat, să ajungă cu limba în toate colţurile gamelei.

– Ha!... ha!... ha!... Dar v-a făcut proba?

– Proba era zilnică şi la toate mesele. Şi aşa l-am surprins şi la întoarcerea de la plimbare, când nu reuşise să termine linsul gamelei după polonicul-supliment.

– Păcat de el!

– Şi totuşi, credeţi-mă, întreg negativul... se topea ca prin farmec atunci când, la rugămintea celor din celulă, începea să recite din poeziile proprii create chiar în temniţă: *Tu!, Eu!*, sau lunga şi minunata baladă *Baldovin şi Mădălina*. (În paranteză fie spus, la publicarea ei recentă e schimbat numele fetei. Cred că numele sub care a circulat în închisoare, deci numele iniţial, era mai potrivit.)

– Ce e în esenţa ei, ce vrea să spună, ce mesaj conţine această baladă?

– După propria-i explicaţie din celulă, în general vrea să fie o reabilitare a Codrilor Vlăsiei, iar în subsidiar, un fragment, un aspect din cele multe ale dramei neamului românesc sub ocupaţia otomană.

În Codrii Vlăsiei, despre care se ştia doar atât, că-i adăposteau pe tâlhari, apare stupina lui Nicoară, lângă care a odrăslit şi crescut fermecătoarea Mădălina.

La o incursiune turcească, între fetele luate de hoarde, a căzut şi Mădălina, îndrăgită chiar de comandantul păgânilor. La trecerea Dunării, a luat-o pe calul lui. Ea s-a prefăcut că-l îndrăgeşte şi a început să-l mângâie pe faţă, până ce i s-a potrivit să-şi înfigă dinţii în gâtlejul turcului, căzând amândoi în valorile spumegânde ale apei.

Baldovin a pescuit-o pe Mădălina, ce-a murit cu zâmbetul pe buze, de fericire că nu s-a lăsat pângărită de păgân.

Un zvon nou s-a furişat într-o dimineaţă, curând după venirea noului director, Dorobanţu: Canalul, alegerea pentru Canal. Frământări, discuţii, speranţe: scrisori, pachete, vorbitor...

Să nu ştii nimic de luni, de ani... dacă mai ai pe cineva acasă, dacă-ţi mai trăiesc copiii... dacă... dacă... dacă...!

Şi zvonul s-a transformat curând în realitate, prin sosirea unei comisii – zise „străină" – cu medici, cu militari, un nou fel de „târg de sclavi", doar că ceva mai discret.

Intrau doar câte doi, trei şi defilau prin faţa juriului, care le „cântărea" din ochi îndeosebi pulpele şi muşchii braţelor.

Scrisori, pachete, vorbitor... s-au învârtit toată noaptea şi în imaginaţia mea...

Ce-or mai fi făcut acasă?... Radu, Magdalena, Horia... Dar cel mai mic, pe care nu l-am văzut încă?... Se răscolea un basm, care părea trecut şi uitat... Acum parcă se treziseră, ca să răvăşească mintea şi inima unui om demult mutat sufleteşte în lumea celor duşi. Şi totuşi, ce-ar fi să-ncerc?...

Abia intrat pe uşa întredeschisă discret şi înainte de a fi putut fi „cântărit" ca pulpe şi muşchi, mi s-au tăiat toate speranţele de către glasul categoric al doctorului oficial al închisorii, Ranca:

– Imposibil!... Insuficienţă cardiacă, hipertensiune arterială, hipertiroidism...

Comisia s-a lămurit, iar eu m-am strecurat prin aceeaşi uşă întredeschisă, pe coridorul asaltat de alte schelete, împinse de aceleaşi doruri şi de aceleaşi speranţe.

– Ei, şi cum a fost?

– Probabil aşa cum trebuia să fie.

De altfel, înainte de a intra, mi-a venit în minte rugăciunea recomandată de Sfântul Macarie pentru atari împrejurări: „Doamne, facă-se voia Ta!”.

Un singur lucru îl ştiu sigur: că doctorul Ranca mă proteja oarecum. Poate că ştia el mai multe din cele ce se ascundeau în spatele mirajului scrisoare, pachet, vorbitor...

În schimb, ori de câte ori am cerut să intru în fabrică, sau să mă retrag din nou la inapţi, doctorul a aprobat asta, pe baza aceloraşi diagnostice...

După venirea în fabrică, de la Zarca, am intrat definitiv în departamentul fierărie.

Debutul l-am făcut la tăvile de copt pâine; pâine neagră, după modelul sovietic, din aluat mai subţire decât cel obişnuit, care nu se putea pune pe lopată. Era turnat în aceste tăvi, asemănătoare celor de cozonac. Dar instruirea? Ciocanul, tabla şi nicovala în mână. Mai departe: să te descurci!

– Omoar-o, părinte! – mi-a strigat, în jurul amiezii, meşterul fierar Roşca, zis Mustăciosul, deţinut şi el.

Totuşi, până seara tava a fost terminată şi bună de recepţie, iar meseria învăţată. N-a trecut mult şi am ajuns şef de echipă la tăvi, sub supravegherea şefului de atelier, domnul şi mândrul muncitor din Câmpia Turzii, pe nume Gheorghe Duca.

– Dar Nagy cum progresează, Părinte? – m-a întrebat într-o seară, la recepţie, meşterul Duca.

– Ziaristul ungur? Întrebaţi-l pe dânsul, că e aici!

– Nagy, iar are burtă tava!

– Las' să are el, că eu n-am! – îi replică figura scheletică ce-i stătea în faţă, râzând şi ea de postura sa de meseriaş.

Meseria mergea cum mergea, dar mi se accentua, din zi în zi, o insomnie pe bază nervoasă. Nu m-am putut vindeca cu bromura primită de la infirmerie. Uneori se întâmpla să n-o am nici pe aceea, după ce, la o nouă pritocire, am ajuns în celulă numai cu muncitori. Socotind că ar fi ceva deosebit, vreun tonic care lor nu li se dădea de la infirmerie, în lipsa mea goleau ei sticla. Într-o bună zi, le-am şi spus: „Măi, oameni buni, în sticla asta e un medicament care dumneavoastră nu vă face bine!”.

Trebuia să găsesc o cale de liniştire... Şi am găsit-o. Mai bine zis, am primit-o din darul Sfântului Duh: Sfânta Liturghie.

Că ea mi s-a dat în dar de la Dumnezeu reiese din faptul că, în afara închisorii, eu nu mi-am pus niciodată problema să învăţ Sfânta Liturghie pe de rost. Până la arestare, am fost profesor de religie şi slujeam la Catedrală cam o dată pe lună. Şi iată că, o dată cu gândul de a încerca să rostesc Sfânta Liturghie, marea şi sfânta rugăciune mi-a curs în întregime în memorie, de la „Mărire... Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul... ” până la cea din urmă cântare: „Fie numele Domnului binecuvântat!”.

Şi am primit liniştea. Cum puneam capul pe perna de paie şi începeam cu „Mărire Tatălui...”, apăreau şi îngerii buni ai somnului, ca în scurt timp să trec în lumea visului.

Iar când mă trezeam, în timpul nopții, continuam cu Sfânta Liturghie... exact de la cuvintele la care adormisem. Și așa, până dimineața. Dacă se întâmpla să o termin o dată, o luam de la început, până la o nouă adormire.

Curând mi-am dat însă seama că darul nu era numai pentru mine, ci pentru noi toți, începând, firește, cu cei cu care eram în cameră.

Ocazia mi s-a dat foarte curând, când m-am întors la inapți, la pavilionul secției a II-a. Aici nu mai erau celulele mici, de la Celular și de la Zarca, ci camere mari, cu priciuri suprapuse.

– Bine-ai venit, Părinteee!

– Bine, dar...

– Nu mă mai recunoașteți?

– După față, da! Dar nu-mi amintesc numele...

– Doctorul de la Făgăraș!

– Acum, da!... Domnul doctor... Stroe Stanciu, nepot sau strănepot al Episcopului Armatei, de mai de demult, tot Stroe, originar din...

– Cacova, județul Sibiu – completă doctorul.

Dânsul era mai departe cu patul de locul liber care mi s-a arătat mie. Ca veteran al salonului, a trecut îndată la actul doi, care se impunea după tot tipicul, făcându-mi cunoștință cu toți locatarii, începând cu cei de pe același prici cu mine: distinsul grup al petroliștilor de pe Valea Prahovei, în frunte cu profesorul universitar Antonescu.

– Numele dumneavoastră îmi spune ceva... Nu sunteți cumva rudă cu judecătorul Antonescu de la Sibiu?

– Nici mai mult, nici mai puțin decât frați.

– Am fost coleg, ca profesor, cu soția judecătorului, Doamna Antonescu, profesoară de limba franceză la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu, și l-am avut elev pe fiul dânșilor, Dinu.

Un alt grup distinct, care mi-a atras atenția, a fost cel al preoților catolici, proveniți din câteva centre ale Transilvaniei. Era într-o duminică dimineața când i-am văzut rugându-se împreună, în șoaptă, cu mult peste o oră. Întreaga cameră a păstrat liniște.

– Domnule doctor – l-am agrăit, după terminarea rugăciunii preoților catolici, pe doctorul Stroe Stanciu –, ați putea să-mi dați câteva răspunsuri la Sfânta Liturghie?

– Cum să nu!... Numai să veniți aici, pe priciul nostru, că-i mai dosit de ușă și de vizeta ei.

Și a fost cea dintâi Sfântă Liturghie *cu toți* și *pentru toți*, nu în șoaptă, ci în surdină, și în adâncuri de suflet, și în baie de lacrimi.

La sfârșitul ei, în noua „catedrală", ca în trecuții ani de la amvonul celei de la Sibiu, le-am spus câteva cuvinte de învățătură, privind Evanghelia zilei.

S-a realizat și un moment de ecumenicitate, pentru că au luat parte la liturghia noastră și preoții catolici, care ne-au rugat ca pe viitor să le spunem și lor ora rugăciunii noastre de fiecare zi, ca dânșii să fie gata până atunci cu rugăciunile lor. Și clipele trăite așa s-au repetat de atunci în fiecare dimineață, urmate de școală – o școală evanghelică, cu expuneri, întrebări, răspunsuri –, clipe pe care le-am mai trăit în mic și cu rugăciune mai scurtă în celulă cu fiul meu duhovnicesc,

„născut" în închisoare, Sebastian.

Bum!... Bum!... răsună uşa izbită în fugă de pumnul plantonului, care anunţă milităros: „Pregătirea pentru apă şi closet!".

Şi zdrang!... zdrang!... se deschideau uşile, ca în câteva minute să ne aflăm toate camerele – cu excepţia TBC-iştilor – în curtea, mult prea mică pentru atâta lume, de la secţia a II-a.

În mijlocul curţii un mic W.C., doar cu trei găuri, la care se alinia o coadă lungă de solicitanţi. Şi, pentru că era peste putinţă să ajungă toţi la una dintre cele trei găuri ale W.C.-ului în timpul redus de plimbare, s-a recurs la alte căi de satisfacere a nevoilor, ca să nu mai avem probleme – cel puţin cu treaba mare – în cameră... În primul rând, se deschideau câteva guri de canal, existente în curtea de plimbare. Pe fiecare dintre ele se puteau aşeza câte patru – spate către spate...

Dezgolirea în faţa tuturor nu mai era o jenă pentru cei care se pretau la acest mod de evacuare. Mai mult, unii-şi continuau discuţia, în poziţia de „broască", cu ortacul de plimbare, pe tot timpul evacuării, ca şi al toaletei.

Un al doilea mod, în afara W.C.-ului, era folosirea propriei tinete – ciubăr de scândură – aduse din cameră pentru golire. Fiecare cameră în jurul tinetei ei... Din camera noastră se „evidenţiau", în general, câţiva mai în vârstă, cărora le era mai greu să se înghesuie la una dintre cele trei găuri sau la gurile de canal.

– Uite-l, mă, Zosime, pe popa Marin Ionescu, de la

Cuibul cu Barză din Bucureşti! – mă agrăi, la o plimbare, ziaristul Victor Medrea. E ca o balenă împăiată!

Era, într-adevăr, o arătare unică... De la cel puţin 100 kg greutate, se topise şi acum era un schelet. Pielea burţii n-a vrut însă să se retragă şi-i atârna acum ca un şorţ până la genunchi. A avut neşansa, de data aceea, să fie prins în clişeul ziaristului Victor Medrea, îndată după terminarea tinetajului.

Şi, în jurul întregii panorame, se continua plimbarea peripatetică, în mici grupuri, în raport de personalităţile prezente, cărora li se puneau probleme teologice, filosofice, potrivit profilului personalităţii anturate.

Pentru mine, întâlnirea cu Victor Medrea a fost în acelaşi timp surpriză şi bucurie. Era de origine din jurul Sighişoarei şi ne-am găsit câţiva cunoscuţi comuni, chiar şi cu numele lui de Medrea.

Încercam acum să identificăm diversele grupuri, cu discuţiile lor, dependente, cum am mai spus, de profilul cultural al personalităţilor anturate.

– Uite-l şi pe profesorul Ion Petrovici! – îmi atrase atenţia Victor Medrea.

– Da, îl recunosc! – i-am spus. Şi are figura tot atât de impunătoare ca în vremurile demult trecute când eram student la Facultatea de Teologie din Bucureşti şi alergam la conferinţele pe care le ţinea la Fundaţia Dalles, la Fundaţia Carol sau la Universitate.

Aici, în curtea mică, în jurul lui era cercul cel mai larg, oamenii fiind foarte interesaţi nu numai de discuţiile sale filosofice, ci şi de un nou gen de poezie, care se termina

întotdeauna cu o poantă filosofică.

– Dar cum a ajuns aici? Criminal de război, instigator prin poezia sa? Cum?

– Nu! Criminal de război în nici un caz! Se zice că ar fi fost într-o organizație.

– De ce natură?

– În cadrul fostului partid gogo-cuzist, în care se afla și avocatul Istrate Micescu. Au căzut în mod destul de naiv, în raport cu personalitatea lor. S-au apucat să formeze un guvern, care să preia puterea îndată ce va cădea actualul guvern, cădere pe care ei o socoteau iminentă.

– Cam tot așa se zice că a căzut și celălalt profesor, prezent aici, la spatele nostru, cu cercul său de ucenici: Nichifor Crainic.

– Cum, e și Crainic aici?! A fost și el coborât de la Zarca?

Nu-mi puteam stăpâni mirarea și încă nu-mi venea să cred, până când, întorcându-mi capul, l-am văzut la spate, atât de aproape de noi încât, cu puțină atenție, se putea auzi întreaga discuție pe care o întreținea cu o altă figură cunoscută.

– Dar cine-i cel de-al doilea? – mă întrebă Victor Medrea.

– A!... e chiar cel cu care a lucrat la Zarca, Nae Paleacu, un tânăr student la filosofie.

– Cum adică... au lucrat împreună?

– Nae Paleacu era planton la Zarca și avea sarcina, de la ofițerul politic, să strângă notele de la informatorii din celule. Nae Paleacu n-a putut-o duce prea mult în dubla sa

postură: de a-i servi și pe deținuți, și pe ofițerul politic.

– Cum adică?

– Așa, că înainte de a preda informațiile ofițerului politic, le prezenta, pentru cenzură, lui Nicolae Pătrașcu.

– Și?

– Acesta i le înapoia, pentru a le preda mai departe, după ce le cerceta și le oprea pe cele mai defavorabile deținuților. În cele din urmă, l-au prins cu această duplicitate și l-au băgat, vreme de peste șase luni, la izolare grea, în celula albă, în toiul iernii. Mă bucur nespus de mult că-l văd și că e tot așa de viguros cum era când l-am cunoscut.

De la distanța la care eram, am putut auzi clar convorbirea dintre ei:

– Bine, Domnule Profesor, cum ați putut face dumneavoastră treaba asta, cu cultura dumneavoastră, cu tot trecutul dumneavoastră de scriitor, poet, ziarist și, mai ales, de profesor de Teologie? Eu sunt Nae Paleacu, un pârlit de student, dar dumneavoastră?!

– Dar cum, măi Nae, cine a spus? Cum de s-a auzit?

– Știu eu, Domnule Profesor? Lumea intuiește aici, au simțurile foarte ascuțite... Rar să le scape ceva.

– Cred totuși că numai Luca Damaschin a spus!

– L-ai auzit? – îmi șopti, încetinind pasul, Victor Medrea. E intrigat de cine a spus, cum de a ajuns la urechile oamenilor, și nu de faptul în sine, de ceea ce a făcut!

– Dar cine e Luca Damaschin?

– Tot un deținut și un băiat bun, care era al doilea planton, cu Nae Paleacu, la Zarca, în aceeași poziție de duplicitate. Dar uite colo ceva interesant, privind insensibili-

tatea omului!

– Ce anume? – l-am întrebat.

– Vezi, colo, la gura canalului, unul din cei patru, spate la spate? Se dă drept un fost secretar al lui Iuliu Maniu.

– Am întâlnit mulți cu această pretenție.

– Că a fost secretar al lui Iuliu Maniu sau nu, el mă interesează acum doar ca tablou. Îl vezi pe celălalt că stă în fața lui și continuă discuția ca la cafenea?

– Într-adevăr, nu mai au oamenii nici o jenă, nici o pudoare... – am încheiat eu, dezamăgit și scârbit, discuția.

– Ga-a-a-t-a-a-a!... A trecut timpul!... La cameră!... – răsună glasul plantonului, un fost ofițer, condamnat pentru delict de trecere frauduloasă a frontierei. La revedere! Cu bine!

Cercul peripatetic s-a desfăcut. Unii s-au repezit să-și ia tinetele, alții-și căutau soții de cameră. Toți se îndreptau spre intrare, nu de dragul camerei și a priciului, ci ca să nu mai dezlănțuie urletele gardianului de serviciu (care, de data aceasta, nu era un om de omenie).

Panorama aceea, cu care aveam să mă învăț mai pe urmă, m-a obsedat tot restul zilei. Cine-ar putea descrie vreodată toată această mizerie materială, ca și morală? Ce penel ar putea-o reda pe pânză? Oameni scheletici, descoperindu-și fără jenă toată goliciunea, pentru a se așeza pe una dintre cele trei găuri deschise de canal, spate la spate, sau pe tinetele lor, în mijlocul curții...

Târziu, când a încetat chiar și soldatul de pe turelă cu: „Dreapta! Ține dreapta!", când s-a stins și urletul lupoaicei

și s-a potolit și gardianul Maier, cel cu figură lombroziană, am reușit, de la etajul trei, să-mi alung imaginea celor văzute la plimbare și să-mi încep rugăciunea cu cel dintâi imn al Sfintei Liturghii: „Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul..."

Pe cât fusese ziua de dezamăgitoare, pe atât mi-a fost noaptea de binecuvântată. Am avut un vis căruia teoria lui Freud nu i-ar găsi nici o explicație. Fără nici o îndoială și cu toată smerenia, l-am considerat trimis de Sus, cu un caracter profetic în ceea ce mă privea.

Mă aflam la ușa din dreapta a unui sfânt altar, ținând cu mâinile o tavă cu elementele Sfintei Împărtășanii: pâine și vin. În fundul altarului, pe scaunul arhieresc, ședea Maica Domnului. Eu îi oferam pâinea și vinul, necesare la Sfânta Liturghie. Maica Domnului se uita oarecum sever la mine și nu dădea nici un semn că mi le va primi. Am început s-o rog printre lacrimi: „Maica Domnului, de ce ești supărată pe mine? Te rog, iartă-mă și primește de la mine Sfintele Daruri!". Maica Domnului s-a sculat de pe scaun, a venit și mi-a luat, cu fața bucurată, pâinea și vinul...

Am adormit și mi-a spus cineva în vis că altarul în care o văzusem pe Maica Domnului era al Catedralei din Timișoara, în care eu nu fusesem niciodată! Visul acesta mi-a dat certitudinea că voi scăpa și că voi sluji din nou Sfânta Liturghie.

După câțiva ani de la eliberare, fiind nevoit să-mi fac un tratament medical la Timișoara, m-am dus să văd Catedrala. Altarul era întocmai cel în care-mi vorbise și mă încurajase Maica Domnului!

Abia ne-am şters gamela după terciul cel mic, de dimineaţă (terciul cel mare n-a mai apărut), când a tunat din nou, din uşă-n uşă, strigătul gardianului, cu o altă poruncă: „Toată lumea afară, fără bagaje!”.

M-am grăbit să mă echipez, fără să bănuiesc despre ce era vorba.

– Stai liniştit, Părinte! E pentru recrutare în fabrică.

– Cum, mai recrutează şi de aici, din categoria inapţilor?!

Au ieşit câţiva şi din camera noastră. Unii din curiozitate, să vadă cum decurge alegerea, alţii din plictiseala de a mai sta degeaba, simţindu-se capabili de ceva efort într-o muncă mai uşoară.

– De data aceasta adunarea a ţinut puţin! – şi-a început relatarea inginerul petrolist C. A. Directorul Dorobanţu a fost expeditiv:

– Tu ce eşti, mă?

– Eu sunt tebecist!

– Şi eu! – replică directorul.

– Dar tu?

– Eu am ulcer stomacal!

– Şi eu!

– Dar tu?

– Eu am insuficienţă cardiacă!

– Şi eu!

– Dar tu ce ai, mă?

– Eu am hepatită!

– Şi eu!

– Dar tu, bătrâne, ce ai?

– Eu am piatră la rinichi!

– Şi eu!

– Dar tu, tinere de acolo, ce ai?

– Eu... eu... sunt tâmpit! – rosti până la urmă mucalitul student J. R.

– Şi eu... Ce-ai spus, mă?! Fir-ai al...

Şi, cu aceasta, târgul s-a închis. Directorul cu nasul roşu s-a mulţumit cu câţiva tineri voluntari, plictisiţi să mai stea în cameră, deşi aveau diagnostice destul de serioase.

După masa de la amiază şi scurta aţipire pentru digestie, am fost solicitat să le explic o taină, greu de înţeles cu mintea: cum se poate ca trei să facă totuşi unul?

– De priceput e mai greu, e mai uşor de crezut, de vreme ce e vorba de o taină.

– Cum ar fi asta?

– E aşa, că pricepem cu raţiunea pe baza datelor primite prin simţuri. E orizontul propriei raţiuni. Dincolo, în orizontul celor nevăzute, nepipăite, nemirosite, negustate, se poate pătrunde numai cu ocheanul credinţei.

– Şi raţiunea nu ajută cu nimic?

– Ba da! Ea ne poate pregăti un fel de trambulină, formată din analogii, ca bază de lansare a rachetei spirituale pe care o numim credinţă. În această funcţie a definit-o Sfântul Pavel ca „adeverire a celor nădăjduite, dovadă a celor nevăzute” (*Evrei* 11, 1).

– Prin urmare, raţiunea ne serveşte analogiile de la care călătorim mai departe, pe aripile credinţei, spre o treaptă superioară de cunoaştere! – sintetiză problema profesorul

Antonescu.

– Întocmai! – am reluat eu firul. Analogii s-au făcut multe. Nu le voi enumera acum pe toate, ci am să încerc să analizez una mai potrivită nivelului dumneavoastră de cultură.

– Vă ascultăm!

– Să ne gândim la un trup, la orice trup! Să zicem, din lumea plantelor, mai apropiat de noi, o desfătare a ochilor, un deliciu al mirosului, podoaba grădinilor: trandafirul.

Ne dăm seama că în el se află permanent o lucrare de *geneză*, fără de care n-ar fi apărut şi nu s-ar putea menţine în existenţă. În fiecare toamnă, frunzele şi toată podoaba florilor se ofilesc şi cad, ca să se regenereze şi să izbucnească din nou la zâmbetul celor dintâi sclipiri ale primăverii.

Dar toată această lucrare de geneză nu este pentru sine, ci susţine o altă lucrare în trupul plăpând al trandafirului: *viaţa*, care clocoteşte, se zbate şi se îndreaptă către un sfârşit, către un scop. Nu e ea, viaţa însăşi, scopul; ea nu trăieşte ca să trăiască, ci ca prin ea să se realizeze trupul în cea de-a treia lucrare a sa: rodirea, pe care s-o numim *finalitate*.

Deci: trei în unul. Şi acest lucru nu poate exista altfel decât în trei.

Iată cum se răstoarnă absurdul. Nu că-i greu de gândit şi de înţeles, trei formând unul, dar nu se poate explica unul fără cele trei lucrări: *geneza*, *viaţa* şi *finalitatea*. Şi aceasta în trandafirul plăpând, în firul de nisip, în unitatea uriaşă a universului fizic, ca şi în Trupul spiritual, unic, infinit şi absolut, Care este, în acelaşi timp, Tată, Fiu şi Duh Sfânt.

– Nimic mai simplu şi mai logic! – conchise tot minu-

natul profesor Antonescu. Ceva analog cu oul lui Columb.

La o nouă plimbare, tot de undeva, de Dincolo, mi s-a hărăzit o surpriză şi, în acelaşi timp, o mare bucurie. În coloana care se învârtea în jurul panoramei, am văzut, la o distanţă cam de 10 rânduri de oameni, o figură cunoscută. Am depăşit rând după rând, până ce m-am aflat în spatele noului venit de afară, care nu era altul decât Mitu Banea din Sibiu.

– Mitule! – şi n-am mai putut zice altceva.

– Părinte!... Părinte!... – şi ce n-au putut spune vorbele înlăcrimate, a spus îmbrăţişarea rapidă, ca să nu oprim roata, cu măcinişul ei de gânduri, de planuri, de speranţe.

„Cum?... Când?... Pentru ce?...” – ca să ajung la întrebarea care mă ardea în suflet: „Ce fac ai mei, soţia, copiii?” (cu accent deosebit pe Magdalena, de care eram curios să ştiu cum s-a dezvoltat ca fată).

– Sunt bine. Doamna e în slujbă. Copiii sunt mari şi cam tot primii la şcoală, iar Magdalena e a mai frumoasă fată din Sighii!

Mi-a mai spus multe Mitu Banea, cu verva lui inepuizabilă, care s-au împlântat cu scăpărări de foc în sufletul şi inima mea. N-a mai existat lume, n-a mai existat temniţă, nu mai vedeam oameni; în toată fiinţa mea curgeau, ca nişte şuvoaie de ape multe: „Sunt bine! Doamna e în slujbă! Copiii sunt mari şi tot cam primii la şcoală, iar Magdalena e a mai frumoasă fată din Sighii!”...

Casă, soţie, copii... să auzi deodată despre ei, după ani de zile de izolare... să-ţi dai seama că nu sunt un basm, că totuşi trăiesc... mai mult, că sunt bine... Le-am socotit pe

toate acestea – şi le socotesc până în ziua de azi – un mesaj de Sus, trimis după ani de aşteptare... Intrarea la cameră s-a consumat în gând de rugăciune: „Ce minunat eşti, Doamne! Cum ştii Tu să trimiţi mângâierile Tale, când puterile răbdării noastre ajung la grele încercări!”...

Ca o supremă confirmare a gândului meu din rugăciune, L-am văzut pe Mântuitorul, tot în vis, plutind în spaţiul închis dintre cele două paturi suprapuse ale celulei şi umplând uriaşa clădire a celularului.

Nelipsit din curtea mică de plimbare, de la secţia a II-a, era Onu, un omuleţ mic, cu defect la un ochi, dar întotdeauna cu mătura în mână, lăsat tot timpul afară, pentru curăţenia W.C.-ului. Nu-ţi puteai da seama pe ce linie politică a putut ajunge şi el la închisoare. Era util însă nu numai pentru curăţenie – cât ne privea pe noi –, ci şi pentru numele lui, sinonim cu al marii Societăţi a Naţiunilor [Organizaţia Naţiunilor Unite].

Numele lui era folosit de planton, un fost ofiţer, atunci când voia să ne mai comunice ştiri cu caracter politic din lumea largă, aflate de la gardieni sau de la proaspeţii intraţi de afară.

– Onule, Onule! Nu faci toată ziua nimic, Onule! Stai şi mănânci pâinea degeaba, Onule!

Onu zâmbea şi trăgea doar cu ochiul cel sănătos, că el ştia că nu era vorba de el, ci de Societatea aceea mare din America, ce era în plină şedinţă de toamnă, de câteva săptămâni, şi realmente nu făcea nimic.

Pe de o parte, Consiliul de Securitate era paralizat în

hotărâri, prin criteriul consensului pe care îl avea la bază, faţă de care opera veto-ului sovietic, ori de câte ori nu le convenea acestora ceva în raport cu drepturile omului. Plenul Adunării era, de asemenea, paralizat prin lipsa de mijloace coercitive pentru impunerea hotărârilor pe care le lua. Cea mai elocventă dovadă de aceasta eram chiar noi, cei scoşi din lume şi din viaţa cea de toate zilele, în vreme ce Charta Drepturilor Omului, care-i stă la temelie, e cea mai liberală lege din istorie şi pare însăşi raţiunea de a fi a „omului” de la New York.

Şi nenorocirea e că situaţia e aceeaşi şi astăzi, cum s-a văzut şi se vede din Iugoslavia până în Irak şi din Cecenia până în Palestina...

„Onule, Onule, nu faci, în toată istoria, de ieri şi de azi, nimic, Onule!”...

– Şi spuneţi, Părinte, că dimineaţă ne părăsiţi?

– M-am săturat şi eu de stat pe scândurile astea. Şi sunt atâţia şi acolo care mă aşteaptă, cu fel de fel de probleme sufleteşti. Profit de acest timp frumos, iar când mă voi sătura de lucru, mă voi întoarce înapoi.

– Şi cum a fost azi la comisie?

– Destul de uşor, că oase de rupt primesc ei bucuroşi! De altfel, oameni au fost puţini, iar cererea de muncă destulă.

– Dar ştiţi că ne-aţi rămas dator în problema adevărului trupului...

– Să continuăm chiar acum să rotunjim problema, cât se poate de scurt...

– O clipă, să ne aşezăm!

Abia se servise ciorba de seară. Mai era câte un întârziat la spălarea gamelei. În câteva minute, toate au fost gata.

– Daţi-i drumul, Părinte!

– Prin urmare, *unul în trei şi trei în unul* ar fi un aspect al adevărului trupului. Dar acest adevăr prezintă şi un alt aspect, legat de fiinţa lui concretă şi de funcţionarea lui efectivă. Ca exemplificare, să luăm tot trandafirul.

Îl ţinem în mână, îl pipăim şi ne dăm seama că are o structură: crenguţe, înveliş, fibre, un lichid alb care-l străbate. Toate la un loc le-am numi *adevărul structural sau ontologic* al trupului, răspunzând la întrebările: *Ce este?* şi *Cum este?*

În trupul acesta se constată o funcţionare, strâns legată şi condiţionată de structură, răspunzând la întrebarea: *Cum merge?* sau *Cum funcţionează?* Răspunsul la această întrebare stabileşte *adevărul funcţional* al trupului.

Ca să înţelegem mai bine cele de până aici, ca şi cele ce urmează, să mai luăm în consideraţie şi un alt gen de trup, un obiect făcut de mâna omenească: roata.

Ca adevăr structural, îi constatăm părţile din care e făcută: esenţa lemnoasă, legăturile de fier etc.

În raport de toate acestea, i se stabilesc: viteza, turaţiile etc., formând la un loc adevărul funcţional al roţii.

E gata, ar putea să meargă, dar mai are un cusur: nu poate merge singură. Mai are nevoie de cel puţin încă o roată ca să-şi îndeplinească funcţiunea. Cea de-a doua trebuie să meargă cu aceeaşi viteză, la aceleaşi turaţii, pe acelaşi teren, toate condiţionate de aceeaşi structură. Deci, acelaşi adevăr structural şi acelaşi adevăr funcţional. Am făcut-o şi

pe aceasta şi o conectăm pe aceeaşi osie cu cea dintâi, formând astfel o însoţire – o „societate" – şi ajungând la al treilea adevăr al roţii – ca şi al trandafirului, ca şi al omului: *adevărul social*.

– Am înţeles, Părinte. Prin urmare, în mod natural nu se poate constitui o societate făcând abstracţie de cele două trepte anterioare: adevărul structural şi adevărul funcţional.

– Just! Acest lucru vreau să-l spun şi să punem în lumină artificialitatea şi falsitatea internaţionalismului marxist, de a sări peste două trepte, mai bine-zis de a le neglija şi de a bate monedă numai pe societate ca bază primă a organizării vieţii omeneşti.

Dar să revenim la căruţă, căreia i-am făcut şi un proţap. Mai are nevoie de o mână care s-o tragă. Apare, deci, a patra treaptă a adevărului, căreia îi zicem *adevărul guvernal*.

– Din lumea trupurilor vii putem lua în considerare câteva exemple?

– Destul de multe. A văzut cineva vreodată, amestecate în acelaşi muşuroi, furnicile roşii cu cele negre?! Sau matcă-regină de albine conducând un stup de viespi?! Şi aşa mai departe...

Sunase demult stingerea... Pe zid începuseră strigătele: „Dreapta! Ţine dreapta!", iar îngerul somnului apăsă uşor, pe rând, pleoapele triste ale celor scoşi din lume.

La a treia intrare în fabrică, la fierărie, am nimerit la presele electrice, iar, ca ritm de muncă, într-o perioadă de apel la întrecere.

Foarte aproape de mine cu presa era macedoneanul

Stere, care mai purta şi porecla de Mustăciosul, pentru mustăţile lungi şi răsucite, la care ţinea foarte mult. Avea umor cu prisosinţă, ne înveselea adesea şi mustăţile lui, care parcă râdeau continuu, aveau şi ele un rol...

– Cum a fost, nea Stere, cu întrebarea despre întrecerea în muncă?

– A venit şi la mine, aici, la presă, normatorul ăla micu' şi m-a întrebat direct, fără nici o introducere: „Dumneavoastră cum înţelegeţi întrecerea în muncă?".

– Şi ce i-aţi răspuns?

– Uite, aşa! – şi i-am şi arătat. Ne uităm fiecare, şi-n dreapta, şi-n stânga, şi dă-i!, şi dă-i!, şi dă-i!, cu ochii la presă, cu mâinile atente la manipulare şi cu piciorul pe pedală. Şi dă-i!... şi dă-i!...

A fost un moment de pauză la toate cele vreo 8 prese, dintre care la una lucram şi eu. Toţi am izbucnit în râs la demonstraţia pe care nea Stere nu numai că o repeta, dar o trăia în tot umorul ei originar. Aceasta cu atât mai mult cu cât ştiam toţi că „normatorul" era unul dintre deţinuţii care, neştiind şi neputând împlini nici o muncă, se complăceau în singura ocupaţiune de care erau capabili: delaţiunea, adică ceea ce în mod curent numeam *turnătorie* – nu în metal, ci în minciuni ucigătoare de oameni.

De altfel, numitul „normator" devenise subiect de haz şi din alte intervenţii pentru întrecere. Caracteristic în definirea acestor întreceri a fost şi răspunsul dat de doi foşti căpitani de marină, care lucrau – numai ei doi – la confecţionarea unei şalupe pentru expoziţie.

– Dumneavoastră cum aţi înţeles să vă întreceţi?

– Adică cum? Hai să vedem care e mai prost!

De a doua zi nu s-a mai lucrat la şalupă şi ea a rămas mai multe luni la stadiul în care o lăsaseră cei doi, până la apariţia unui alt specialist, căpitanul Aramă, provenit din docurile de la Constanţa.

Ca pildă de atitudine demnă şi în concordanţă cu situaţia noastră juridică de atunci, a fost răspunsul dat de veteranul în închisoare, Trifan Traian de la Braşov, în şedinţa de lămurire a procesului de întrecere în muncă. Provocat de zeloşii iniţiatori – din aceeaşi categorie de „normatori" –, domnul Trifan Traian, cum i se spunea cu mult respect de către toţi, a dat, în faţa întregului front al deţinuţilor, următorul răspuns: „Robu-i rob şi munceşte cum i se cere. El nu mai e stăpân nici pe libertatea şi nici pe munca sa".

Tot în această perioadă, în schimbul de noapte, la prese lucra şi Gheorghe Gheorghiescu. Îl întâlneam de obicei dimineaţa, când dânsul ieşea de la lucru, iar eu intram. De fel era palid şi tras la faţă, cu un nas superacvilin, înrămat de câteva dungi negre, marcate de degetele murdare de la manipularea presei.

– Ce face satana noaptea, fraţilor?...

– Lanţuri, fraţilor, lanţuri!

Îi rămăsese acest refren, devenit salut de dimineaţă, din ceea ce-i povestisem despre predica unui minunat preot, bolnav, la „Oastea Domnului", la Sibiu.

De fapt, lanţuri lucra şi dânsul, la cea mai mare şi mai murdară presă, şi era conştient că în hainele rupte şi murdare, cu dungile negre pe faţa-i pământie, aducea mult cu o

închipuire a făuritorului de lanțuri sufletești.

Am stăruit asupra lui Gheorghe Gheorghiescu pentru că e unul dintre oamenii minunați rămași în mormânt anonim și fără cruce, în cimitirul iadului de la Aiud.

O altă figură pe care am cunoscut-o în acea vreme, tot la prese, a fost un alt macedonean, Guli, de la care am rămas cu informații interesante despre macedo-românii răspândiți până departe, în sudul Greciei. Unii au ajuns figuri deosebite, nu numai în comerț, ci pe toate treptele societății.

– Când m-am încorporat în armată – ne povestea el –, am aflat că generalul comandant al regimentului era tot armân.

– Și?

– A doua zi am ieșit la raport și l-am salutat aromânește.

– Armân și tu? – m-a întrebat.

– Armân! – și ne-am îmbrățișat.

Însă figura care m-a preocupat îndeosebi, ca analiză psihologică și profil moral, a fost tocmai cea a șefului secției de prese, Enăchescu.

Nu era șef pe linie de meserie, ci pe linie politică. Făcea parte din lotul de reeducați de la Pitești, devenit și el educator și bătăuș. De la Pitești fuseseră duși la Canal, iar acum erau împrăștiați, în același scop de reeducare, pe la toate închisorile din țară.

Acum nu mai avea nici un elan în această activitate. L-am surprins adesea cu privirea pierdută, fixată undeva în gol, încremenit, parcă speriat de o nouă zeiță a morții.

Față de mine se purta respectuos. Fiind fiu de preot, l-

am chemat într-o zi lângă mine la presă și i-am vorbit așa:

– Vreau să te întreb, așa cum mi-ar plăcea mie ca un alt preot să-l întrebe pe un copil al meu, într-o situație precum cea de aici: ți-ai păstrat credința în Dumnezeu?

– Da, Părinte!

O mărturisire scurtă, subliniată de tremurul sincerității, izbucnită poate din adâncul răscolit al unei conștiințe trezite.

Scriu acest cuvânt în baza comportării lui, de când a apărut în fabrica de la Aiud, de a nu face rău nimănui. Cum eram destul de expeditiv la lucru, terminam repede norma la presă și plecam prin fabrică, cu un scop pe care Enăchescu l-a sesizat destul de repede:

– Ați plecat prin parohie, Părinte?

Și totuși n-am simțit nici o urmare de pe urma vreunei informații date de el.

Despre ceea ce a fost pus să facă la Pitești e elocventă atitudinea față de unchiul său, frate cu mama: avocatul Pițigoi, pe care l-a bătut el, ca să-și dovedească reeducarea.

Ce s-a ales cu ei și cu ceilalți, am mai arătat: într-o bună zi, directorul Dorobanțu i-a adunat din fabrică – mai era la Aiud și Bogdănescu –, i-a închis într-o cameră și i-a trimis la proces. Un proces tipic pentru perfidia stalinistă. Li s-a pus în sarcină acestor nenorociți vina că ar fi intenționat să compromită partidul, conduși de un oarecare Vică Negulescu, care era izolat, cum am mai arătat, de mulți ani, la cea mai grea închisoare de la Aiud: Zarca.

Multe dintre căpetenii au fost executate. Nu știu dacă

printre ei a fost şi Enăchescu*.

În noua celulă, după a treia intrare în fabrică, aveam să aflu două veşti triste despre moartea a două personalităţi din închisoare: Nicolae Chisălicescu şi Mircea Vulcănescu.

Pe Nicolae Chisălicescu l-au lăsat bolnav în celulă. Mergea la el în fiecare zi directorul Dorobanţu, şi abia când s-a convins că va muri, l-au internat la infirmerie, ca formă pentru justiţie.

– Dar Mircea Vulcănescu?

– Mircea Vulcănescu a însemnat o mare dramă! – m-a informat preotul Gavrilă Zob.

Stătuseră mult împreună, la camera de T.B.C. Ajunsese ca o fantasmă şi-l obseda gândul morţii. Nu al unei morţi care va veni cândva, ci al unei morţi iminente, legate de culcatul în pat, motiv pentru care stătea nopţi întregi cu capul pe mâinile prinse de speteaza de fier a patului şi dormea aşa. Aceasta l-a slăbit şi mai mult şi i-a grăbit sfârşitul, ducând cu sine, într-un mormânt fără cruce, atâtea comori de gând şi bogăţie intelectuală.

O dată cu informaţia despre Mircea Vulcănescu, preotul Gavrilă Zob mi-a vorbit despre lupte politice anterioare momentului istoric cu care începe cartea de faţă, lupte la care participase şi dânsul. Printre acestea, deschiderea anului universitar 1938 la Universitatea din Cernăuţi, în prezenţa

* A fost trecut cu vederea şi eliberat la termen. După eliberare, a devenit medic (*cf.* Gheorghe Boldur-Lăţescu, „Procesele reeducării", în *Puncte Cardinale*, anul XIII, nr. 8/152, august 2003, , pp. 13-15). [*N. ed.*]

autorităţilor, între care şi Mitropolitul Visarion Puiu.

Pentru că studenţii se plasaseră pe o înaltă linie de afirmare a drepturilor naţionale, la 70 dintre ei li s-a intentat proces şi au fost condamnaţi la doi ani închisoare. Au fost eliberaţi în septembrie 1940.

În faţa furiei preşedintelui tribunalului, unul dintre studenţi a luat cuvântul şi a spus: „Nu vă mai necăjiţi, domnule preşedinte! Aveţi toată puterea, scoateţi-ne pe malul Prutului şi daţi ordin să fim executaţi!".

Era un preludiu al celor ce aveau să urmeze.

Între grupurile aduse de la Aiud, aşezate la început pe aceeaşi aripă a T-ului pe care am fost şi noi, era şi grupul constănţenilor. Trei au fost figurile mai importante de care mi-aduc aminte: preotul Ştefan Bumbac şi doctorii macedoneni Zeana şi Cepi.

Culpa şi încadrarea le-au fost asemănătoare cu ale noastre. În plus, ca să aibă şi dovezi materiale pe lângă prezumţiile neacoperite de nici o mărturie, i-au pus în braţe doctorului Cepi, la Securitate, nici mai mult, nici mai puţin decât o mitralieră şi l-au fotografiat cu ea! Nu numai că nu umblase niciodată cu o mitralieră, dar doctorul fiind cel mai mic, mai slăbuţ şi mai prizărit din grup, faptul era de-a dreptul ridicol.

Doctorul Zeana era cu istoria macedonilor. De la dânsul am aflat că în trecut ei dominau aproape întreaga peninsulă, grecii populând doar insulele.

Mai pe urmă, am stat mai multă vreme în celulă cu un macedonean, tot din grupul Constanţa, ţăranul deştept şi sfă-

tos Vasile Chihaia.

O dată cu el, îi mai aveam în celulă pe preotul Luca Popescu, din Eparhia Râmnicului, şi pe muncitorul Vasile Oargă, de pe lângă Alba Iulia.

Figura cea mai interesantă era Chihaia, cu un dar deosebit de povestitor. Povestea, cu un farmec de mare prozator, viaţa petrecută de el în Pind, când păştea turmele de capre. Şi era deosebit de fericit, până când a apărut fantasma: venirea în ţară. Şi a venit ca să-l bage fraţii români în temniţele comuniste!

Zadarnic îl întrebai: „Ce-ai făcut, Vasile? De ce eşti adus aici?". Nu ştia ce să răspundă, aflându-se, de fapt, încadrat după acelaşi principiu de drept al lui Vîşinski: „Decât să scape un vinovat, mai bine să moară 99 de nevinovaţi".

Şi totuşi, Vasile Chihaia n-a stat degeaba la închisoare. Intrat analfabet, a învăţat să citească, iar de la răbojul de pe bâtă, cu care-şi ţinea socoteala caprelor şi a oilor, a deprins aritmetica şi ceva frânturi de geometrie. A profitat de toţi oamenii cu care a ajuns prin celule. Eu făceam acum cu el, ca şi cu întreaga celulă, religie.

De dimineaţă făceam predarea lecţiei, după care unul din celulă repeta. În celula de acum, de cele mai multe ori repeta el, Vasile Chihaia. După-masă urma ascultarea.

Metoda aceasta a însemnat, în primul rând, fireşte, învăţământ, apoi umplere de timp, îndrumare creştină a vieţii şi hrană duhovnicească. Această şcoală am practicat-o în toate celulele unde am fost, în funcţie de preocuparea celor din cameră. Cel mai fidel şi mai destoinic dintre „asistenţi" s-a dovedit un tânăr avocat, Petrugan, de la Oradea. El îi

pregătea pe ceilalţi pentru examinarea de după-masă.

Vasile Chihaia mai era şi un riguros moral şi nu admitea că ar putea greşi ei, macedonenii. Îmi amintesc că-ntr-o zi Vasile Oargă l-a surprins într-o discuţie cu alţi macedoneni care erau la plimbare, în curte. El vorbea de la geam, protejat de jaluzelele orientate în sus, dar cu dopurile din scânduri scoase de către deţinuţi, rămânând destule găuri prin care se vedea tot ce se întâmpla jos, în curte.

– Şi fugí, Vasile, fugí? – îl interogă Vasile Oargă, care începuse să le înţeleagă destul de bine jargonul.

Era vorba de o tânără macedo-româncă ce căzuse în păcat cu un tânăr şi fugise cu el. Chihaia s-a înroşit tot, dar n-a zis nimic. Ne-am făcut şi noi că n-am luat în seamă discuţia, şi am trecut la programul obişnuit, după terci şi după rugăciunea de dimineaţă.

Lecţia la zi era Ispita de pe Munte şi, după predare, a urmat, la repetiţie, Vasile Chihaia. Când a ajuns la cuvintele Mântuitorului: „Du-te de la Mine, Satano!" şi a vrut să arate cât de învins a plecat diavolul, în limbajul său, Vasile a adăugat: „Satana şi-a luat coada-n cur şi-a plecat!". Orice observaţie l-ar fi supărat, în acel moment. Ne-am abţinut cu toţii de la râsul care ne năpădea. La ascultarea de după-masă i-am luat-o însă înainte şi i-am spus: „Vasile, vezi să nu mai zici cum ai zis!". El a înţeles la ce mă refeream şi a izbucnit în râs, iar o dată cu el şi noi, de ne-am răzbunat.

Părintele Luca ne povestea mereu despre două fiinţe, singurele pe care le mai avea afară, soţia şi fiica. Şi trăia numai în speranţa revederii lor. Din auzite, ştiu că soţia i-a murit înainte de eliberarea lui, iar fiica, măritată, nu l-a mai

primit. Şi a murit Părintele Luca cu această durere în suflet, de a fi fost renegat de propria şi unica-i fiică, pentru care s-a rugat tot timpul lui Dumnezeu şi a vărsat atâtea lacrimi.

Un alt grup din apropierea celulei noastre era cel al brăilenilor. Între ei se afla şi preotul Ştefan Cârlan. Ne amuzam, în fiecare seară, la închidere, când unul dintre gardienii de serviciu făcea apelul, să vadă dacă suntem toţi prezenţi. Respectivul nu reuşea nicicum să-i pronunţe numele. „Ştefan Cât-cât... Cât... Cârlig!..." Ca să nu mai aibă probleme, într-una din seri n-a mai încercat să-l strige pe nume, ci pur şi simplu a trecut peste el.

– Pe mine nu m-aţi strigat, domnule gardian!

– De ce-e-e... chiar pe nume vrei să te strig?...

Abia intrasem în celule, veniţi după schimbul doi – ora 10 seara – când ne-am trezit cu nişte împuşcături din direcţia turelelor. Nu ne-am putut da seama ce-ar fi putut fi, şi ne-am culcat cu un mare semn de întrebare şi cu nelinişte în suflete.

A doua zi, când plecam la fabrică, ne-am izbit de o schimbare totală în comportarea gardienilor. Comenzi scurte, date cu mânie, de la micul gardian şi până la şefii cei mai mari.

Ne-au aşezat în rânduri de câte şase oameni, despărţiţi în câteva pachete. Singurii care au rămas să meargă mai lejer pe lângă pachete erau şchiopii şi alţi mutilaţi, ceea ce m-a făcut să şoptesc: „Fericiţi şchiopii!".

De o parte şi de alta a drumului pe care-l aveam de parcurs până la fabrică erau rânduri de gardieni cu bâte zdravene în mâinile ridicate în poziţia de a lovi. Şi loveau, fără să ţină seamă că nimereau în cap, peste ochi, peste urechi, după cum era norocul fiecăruia. M-am mirat că în mine n-a nimerit nici unul, deşi eram al doilea din rândul mare, de câte şase. Şi aceasta nu doar într-o singură zi, ci câteva săptămâni la rând, cât a durat nebunia.

O fi fost mâna ocrotitoare a lui Dumnezeu? Îngerul păzitor? Sufletele celor dragi de dincolo, care ne mai pot ajuta, totuşi, şi aici?... În orice caz, minunea era evidentă şi mi-a dat o mare încredere, nu numai pentru atunci, ci pentru toate zilele câte le mai aveam până la sfârşitul osândei.

Ajunşi în fabrică, toate s-au liniştit şi am intrat în normal. S-a lămurit în acelaşi timp misterul: trei dintre osândiţi încercaseră să evadeze. Îşi procuraseră o scară pentru escaladarea zidului din jurul închisorii. Rămânea însă lumina. Tabloul electric se afla în uscătoria pentru materialul lemnos, o hală destul de mare, aflată la intrarea în fabrică. Cei trei (dintre care unul era ofiţerul Spulbatu), o dată cu intrarea schimbului trei, au intrat şi ei în sala cu tabloul electric. Tocmai intrase şi colonelul Tăutu, deţinut şi el, dar care era şeful de noapte al secţiei de tâmplărie. El intrase să inspecteze uscătoria, unde se mai afla un singur om, deţinut, un bătrân având în grijă lemnăria pusă la uscat. În nebunia lor, cei trei s-au repezit asupra celor doi, să-i omoare. S-au rugat colonelul Tăutu şi bătrânul să nu-i omoare, că ei nu-i vor denunţa, dar aceia nu i-au ascultat şi le-au dat în cap.

Şi ce-au reuşit? Cu scara procurată, după ce au oprit lumina electrică, doi au ajuns să sară zidul. Electricienii însă au reuşit să refacă repede legăturile electrice, încât al treilea

se afla pe zid când a revenit lumina. Soldatul de pe turelă l-a împuşcat în picior, încât a căzut şi a rămas lângă zid.

Spulbatu a reuşit să ajungă până la Blaj, unde avea o logodnică. Fata, care era acum logodită cu altul, l-a primit, dar în acelaşi timp s-a dus şi l-a denunţat. Şeful, care, în nebunia lui, se credea un mare organizator şi spunea că el trebuie să fie afară, să înceapă revoluţia, a fost prins lângă Mureş, nemaiştiind încotro s-o ia. Probabil că ceilalţi doi vor fi crezut că are ceva organizat afară, astfel încât, imediat ce aveau să sară peste zid, să fie luaţi de o maşină şi puşi la adăpost, ca să coordoneze acţiunea.

De el nu s-a mirat nimeni, dar se mirau de ceilalţi doi, cunoscuţi ca oameni normali, cu bună judecată. Toată lumea a detestat fapta lor criminală şi a deplâns tristul sfârşit al celor doi, ştiind că pe colonelul Tăutu îl aştepta acasă fiinţa al cărei chip îl avea necurmat în gând, în vorbă, ca şi în rugăciune: fiica lui.

Pe cei doi ucigaşi i-am mai văzut o dată, după câteva luni, la reconstituirea crimei. Nu cunosc nici la ora aceasta sentinţa în cazul lor. Destul că au adus atâta suferinţă în închisoare şi atâta durere în casele victimelor.

Şi iară şi iară intram în nopţi înfricoşate de urletele lupoaicei, de ţipetele celor de pe turele... „Dreapta!... Ţine dreapta!..", de ţipetele disperate ale bolnavului de la secţia a II-a: „Eu sunt dac!... Eu sunt Decebal!..." Auzeam cererea repetată şi în miez de noapte a doctorului Cazacu: „Lapte!... Lapte!...", ca şi prelunga descriere a lui Nonu Sassu, că avea o barbă albă ca zăpada...

– Dar cine era Nonu Sassu?

– Ştiu doar atât, că era fiul unui fost ministru, liberal mi se pare, de pe vremuri. Nonu Sassu a înnebunit în închisoarea Aiudului şi era obsedat de un complot făcut împotriva lui de către conducerea închisorii, în frunte cu doctorul Ranca. Poate acesta a fost motivul că, la vizita în celulă a doctorului, Nonu Sassu l-a tras înăuntru şi i-a dat o bătaie bună.

Eu personal l-am văzut în două rânduri: o dată la masă, când n-a mâncat din gamelă până când nu i-a văzut pe toţi mâncând din mâncarea care i s-a servit şi lui, iar a doua oară, în drum de la infirmerie la celulă, îmbrăcat în cămaşă de forţă.

Mai târziu am auzit că, după eliberarea din închisoare (1964), Nonu Sassu şi-a revenit pe deplin.

Din grupul petroliştilor, am ţinut legătura cu profesorul Antonescu. De la dânsul am aflat informaţii interesante în legătură cu armistiţiul, la care participase personal.

– Cum a fost cu armistiţiul, Domnule Profesor? Am uitat câteva amănunte din cele ce mi-aţi spus...

– A fost aşa, că delegatul Mareşalului Antonescu la tratativele de pace de la Stockholm, de câte ori mergea sau se întorcea de la tratative, se oprea la Iuliu Maniu. Era, de fapt, omul acestuia. La întoarcerea ultimă, când s-a căzut de acord asupra tuturor condiţiilor, Maniu l-a reţinut pe delegat la el până ce au reuşit ele, partidele, să încheie armistiţiul, pe care-l tratau deosebit, la Cairo, cu mult mai defavorabil decât cel tratat de Antonescu.

– Aveți, Domnule Profesor, o confirmare a acestei situații?

– Firește că am! Că eu am făcut parte din comisia de armistițiu de la Moscova. Comisia l-a întrebat pe Vîșinski de ce i-a acordat lui Antonescu condiții mai bune decât nouă, la care acesta a răspuns: „Pentru că Antonescu reprezenta puterea, pe când voi reprezentați aventura!”.

Și azi mă gândesc cu multă simpatie la figura profesorului Antonescu și parcă-l văd aievea, în hainele vărgate și cu traista pe piept, atârnată de gât. Întotdeauna optimist, apreciat și iubit de toți. La fel, mă gândesc mereu: cum de a putut face Maniu gestul de a-l opri pe omul ce obținuse condiții mai bune de armistițiu, numai ca să intre ele, partidele, în actul istoric al armistițiului?! Cumplită boală este politicianismul pentru istoria unui neam!

O figură interesantă în conducerea fabricii, din punct de vedere tehnic, era subdirectorul Mareș, pe care nu-l interesa decât lucrul. Era un om drept și-i ura pe turnători.

– Spuneți-mi care sunt turnători, că eu i-am bătut pe toți de care am auzit!

Pentru greșeală la lucru nu-ți făcea nimic, ci căuta să te ajute. Eram la un banc de pilit și a venit lângă mine unul nou, care nu mai văzuse și nu mai pusese niciodată mâna pe o pilă. Eu nu l-am observat că ținea pila întoarsă, cu vârful către el. Subdirectorul, care tocmai trecea pe acolo, l-a văzut și m-a apostrofat pe mine, cu o vorbă mai tare decât îi era obiceiul: „Mă, tu nu vezi cum ține ăsta pila?!”.

Îi mustra mai aspru pe meseriașii de profesie. Am lucrat într-o vreme la secția de matrițerie, unde pileam în mare piesele pe care aveau să le lucreze matrițerii. Lângă noi era o bormașină – mașină de găurit – care servea tot la secția de matrițerie. Venise unul nou, care nu mai văzuse niciodată o astfel de mașină. După un sumar și rapid instructaj, s-a așezat la mașină și i-a dat drumul.

Erau de găurit câteva piese de tablă mai groasă. Trebuiau bine fixate, ca să nu scape și să înceapă să se învârtească o dată cu burghiul. Și nu era numai primejdia de a se rupe ceva la mașină, dar îți puteai tăia mâna, dacă te atingea tabla ieșită din fixajul ei.

Cetățeanul i-a dat drumul și s-a întâmplat exact așa. L-a apucat panica și a prins cu mâinile amândouă axul mașinii de sus, și îl scutura de se zgâlțâia întreg eșafodajul. Atunci l-am auzit pe subdirector spunând o vorbă mai dură, în vreme ce s-a repezit și a oprit el mașina. „Mă, boule, dacă nu știi, de ce te bagi să lucrezi?”.

– Constatăm, Părinte, că ați prins bine secretele meseriei! – au încercat să mă măgulească colegii de cameră, când le-am povestit seara toată întâmplarea.

Pentru mine, toată tevatura aceea a însemnat un adaos la drama și umilirea la care eram supuși.

Mă aflam tot la acest atelier, când a intrat, liniștit, un tânăr, care s-a prezentat: Adrian Marino.

Știam despre dânsul că avea îndeletniciri literare. Pe vremea aceea mă preocupa o schiță de roman, la care lucrasem înainte de închisoare, sub titlul *Pravila Pădurenilor*, care voia să cuprindă viața românească dintre cele două răz-

boaie mondiale şi al cărei erou principal se numea Ion Pădure. Eu le mai vorbisem oamenilor, prin celulele prin care am trecut, despre această încercare a mea (care stă şi astăzi scrisă în sertar) şi careva dintre cei ce ştiau îl informase şi pe Adrian Marino.

Într-o zi, am ajuns să am o scurtă convorbire cu dânsul şi m-a întrebat în ce formă literară intenţionez să-mi îmbrac expunerea. Am rămas puţin încurcat. Eu mă gândisem la roman. Poate dânsul a vrut să-mi sugereze un alt gen, cum ar fi memoriile. Îmi amintesc că i-am răspuns confuz: „Aceasta urmează s-o definească, la apariţia cărţii, criticii literari..."

Curând după aceea, o reorganizare a muncii în fabrică ne-a despărţit şi nu ne-am mai văzut niciodată până în ziua de azi.

De o bună bucată de vreme, cei care lucram la fabrică luam masa într-o baracă mai mare din curtea Zarcăi. Într-o zi, nu apucasem să mâncăm când, din dreptul fabricii, am văzut ridicându-se un nor de fum şi săgeţi roşii de flăcări. Ne-am lămurit curând că s-a aprins fabrica. Şi a ars o bună parte din locul sortit să ne omoare prin muncă istovitoare pe cei pe care nu ne-au putut omorî cu foamea.

S-a aflat curând şi numele celui care pusese focul (firește, la comandă), în persoana nenorocitului Chiţimia. Era al treilea naţional-ţărănist pe care l-am întâlnit, în toţi cei zece ani de închisoare la Aiud.

Ştiam de acum un lucru: că nu vom mai intra în fabrică cel puţin o bucată de vreme.

Era evident că focul a fost pus de ei, dar ne întrebam asupra raţiunilor faptei în sine. De ce au socotit de cuviinţă să ne scoată de la muncă? De ce?

Ne aşteptam la o creştere a terorii. Dar nu. După câteva zile, a început să circule printre noi presupunerea că dăduseră foc fabricii ca să arunce apoi vina asupra noastră şi să ne extermine. Până la urmă, ne-am dat seama că fusese tot o măsură pe linie de securitate, fiindu-le teamă de faptul că, prin libertatea de a comunica între noi, am putea organiza o acţiune de anvergură, o evadare. Dovadă faptul că, pentru deţinuţii politici, fabrica a rămas de atunci pentru totdeauna închisă.

– Ursarule!

– Dă-i la Ursar!

Şi întindea Bolovan gamela, să-i mai toarne un polonic, drept răsplată că-şi recunoscuse originea.

Dar cine era Bolovan?

După închiderea fabricii, s-a făcut o nouă pritocire în celule. Am ajuns astfel în cameră cu dr. Take Costache şi dr. Scrob, cu ţiganul Bolovan şi cu alţii.

Bolovan nu-şi recunoştea etnia decât la împărţirea mesei, ca să mai primească un polonic. Era cu patul sub al meu şi era foarte cuviincios. Voia cu tot dinadinsul să ne convingă că nu-i ţigan, dar îl trăda înfăţişarea şi toate gesturile tipic ţigăneşti. Nu-i stătea gura toată ziua şi era mare povestitor. Se înroşea tot când era pe firul propriei familii. Foarte încântat de tatăl său, de la care ştia o mulţime de proverbe şi vorbe înţelepte, i se aprindeau obrajii când amintea

de soția sa, pe care o vedea mereu ba cu unul, ba cu altul...

– Și de ce te-au adus aici, cu politicii?

– Pentru că e trecut în sentință, ca motiv de condamnare, „pentru rebeliune". Dar n-a fost, pe ochii mei, o rebeliune politică!

– Dar ce-a fost?

– A fost o ceartă între noi, o echipă de oameni care ne ocupam cu tăiatul lemnelor în pădure. Și toată vrajba a fost la împărțirea banilor...

– Poți dovedi acestea, ca să nu te mai socotească politic?

A și făcut Bolovan dovada, dar după ce a trecut iarna, ca să nu-l scoată din celula noastră cu atâția domni, care-l ajutau toți pentru momentele distractive pe care ni le oferea.

– **P**ărinte, ați început într-o zi să ne spuneți ceva despre necăjitul care se trezește și strigă noaptea: „Tu, mă, ăla cu trenurile!... Toată ziua dormi și noaptea o iei cu trenul!..."

– Da! E învățătorul Toțea, condamnat, la rebeliune, de Tribunalul Militar Ploiești, de un colonel Manciu (?). Condamnarea inițială fusese de 8 ani, la care i s-a mai adăugaseră, pentru activitate în închisoare. Îi rămăseseră acasă o mamă și o soră, care l-au căutat pretutindeni în închisorile prin care a trecut.

Mi-a povestit despre Toțea un fruntaș țărănist, care-l cunoscut în închisoarea de la Văcărești sau de la Jilava. Tot acolo se afla și călăul, colonelul care-l condamnase și care-i mai condamnase pe mulți, chiar dintre martorii care se prezentau la procese. Dacă depoziția era în favoarea acuzatului,

îi trecea pe loc, fără nici o altă formă, pe banca de acuzare. Acum se târa înaintea victimelor și plângea, că nu și-a dat seama de ceea ce făcea. Îi ruga pe toți să-l ierte. Și nu numai că l-au iertat, dar Toțea a făcut mai mult. Îi venea și acolo pachețelul cu mâncare, trimis din sărăcia mamei și surorii sale. Ei bine, Toțea îi dădea și colonelului din pachețelul lui!

Dar Manciu a murit și a fost așezat la morgă. Domnul care m-a informat i-a zis unui prieten de-al lui: „Hai să vedem cum arată Manciu!". Când au intrat în camera folosită ca morgă, au dat de un spectacol de necrezut, pur și simplu supraomenesc: lângă trupul rece al colonelului era Toțea, în mână cu o mare lumânare aprinsă. Victima se ruga lui Dumnezeu pentru iertarea călăului său!

– Știți cumva, Părinte, de când s-a smintit Toțea?

– Sigur nu știu; în orice caz, are câțiva ani de când e în starea de acum. După declanșarea bolii, l-au lăsat singur în celulă, pe care Toțea a transformat-o într-un fel de grotă primitivă, cu fel de fel de animale, oameni, figuri desenate pe pereți și încadrate cu fel de fel de flori.

– Mă-ă-ă!... Tu, ăla cu trenul!...

– L-ați auzit... Înseamnă că-i târziu și e cazul să punem punct și să ne culcăm și noi.

Încetul cu încetul, foamea începând să se resimtă din nou, se înmulțeau și cazurile tipice de pe urma ei.

– Ați auzit ce s-a-ntâmplat într-o celulă de la II?

– Ce anume? – l-am întrebat toți pe colegul de cameră proaspăt sosit de la infirmerie.

– E vorba de celula în care stau împreună tatăl și fiul,

generalul Ghinăraru cu fiul său, maiorul Ghinăraru.

– Şi?

– La sosirea pâinii – o felie în jur de 80 de grame – tânărul dormea şi tatăl nu numai că i-a luat-o şi pe a fiului, dar a şi mâncat-o toată. Cazul s-a încheiat cu o bătaie bună, dată de fiu tatălui!

Asemenea cazuri au fost multe, unele având şi motive de haz, cum a fost cel al ziaristului Mureşanu de la Braşov (care se pretindea urmaş al autorului imnului *Deşteaptă-te, române*...). Înfometat de multă vreme, se hotărâse să declare greva foamei. Erau mai mulţi în grevă, pentru acelaşi motiv, şi rezistau pe poziţie, cu tot efortul depus de administraţie de a-i hrăni forţat.

Mureşanu a procedat altfel. O dată, că mânca pâinea adusă de colegii de cameră pe ascuns şi, în al doilea rând, nu numai că nu se opunea la hrănirea forţată, dar bătea la uşă şi striga.

– Cine bate în uşă? – întrebau gardienii.

– Aicea-i ăla care trebuie alimentat forţat!...

De obicei, după începerea grevei apărea şi medicul, doctorul Ranca, care-l cunoştea de acum şi-i spunea: „Ce-i, Mureşene, ţi s-a făcut iar poftă de ouă şi lapte?" (acesta era meniul pentru hrănirea forţată).

Un altul, nu-mi aduc aminte numele, de profesiune inginer, a treia zi de la începerea alimentării forţate, când a văzut ouăle şi laptele, s-a repezit hulpav la ele, spunând în acelaşi timp: „Daţi-mi-le să le mănânc aşa!". Şi le-a mâncat cu pofta înfometatului, dar, fireşte, cu aceasta a pus sfârşit grevei.

Lucrurile aveau să culmineze în cea mai mare şi mai generală grevă a foamei din câte cunoscuse Aiudul până atunci.

A fost posibilă datorită multiplelor moduri de comunicare între deţinuţi, dintre care cel mai eficace a fost alfabetul Morse, practicat prin bătăi lungi şi scurte, în loc de linie şi punct.

S-au comunicat din vreme tuturor secţiilor din închisoare – Zarca, secţiile propriu-zise şi Celularul – ziua şi ora începerii.

Momentul începerii a fost anunţat prin bătăi puternice pe o scândură, care s-au auzit pretutindeni. Şi nu s-a mai primit mâncare trei zile de către nimeni, nici măcar de către turnători (aceştia din urmă din teama de a nu se demasca).

Conducerea s-a speriat, dar nu de teama că se puteau îmbolnăvi deţinuţii, ci pentru solidarizarea realizată şi acţiunea dezlănţuită concomitent de către toţi.

Greva a fost un avertisment cu efect, căci regimul alimentar şi disciplinar s-au îmbunătăţit, deşi chingi au mai rămas multe. Nu s-a dat nici carte poştală, nici dreptul la pachet de acasă, nici vorbitor, pentru care avea să treacă multă şi grea vreme.

Tot datorită mijloacelor de comunicare, întreaga închisoare din Aiud devenise o adevărată Universitate. Literatură, poezie, limbi, ştiinţă de tot felul se transmiteau prin bătăile alfabetului Morse sau, când se putea, prin intermediul vorbei, pe ţevile de calorifer sau pe tăblţele de săpun pe

care se scriau poezii şi mai ales cuvinte din limbi străine.

A fost cazul şi în celula noastră, anume cu doctorii Take, Scrob şi Diaconescu.

Acesta din urmă venise mai târziu în celula noastră, aducând cu sine salteaua pe care o avea de acasă. N-a fost interesantă salteaua, ci ce ascundea în ea: părţi dintr-o Biblie engleză, care au circulat în întreaga închisoare. Acum mai avea Evanghelia Sfântului Ioan, Epistolele Sfântului Apostol Pavel şi Apocalipsa.

S-au confecţionat tăbliţele pe care să se scrie cuvintele după textul englezesc al Bibliei. Profesor: doctorul Diaconescu. Şi au început şcoala. Eu n-am zis nimic, dar am luat pe rând textele disponibile. Citeam textul şi mă opream la fiecare cuvânt, să-i găsesc corespondent în limbile franceză, germană şi latină.

Confruntând cu ceea ce-mi aduceam aminte din textul românesc, reuşeam de obicei să înţeleg cuvântul. Privind celelalte limbi de care am pomenit, mi-am dat acolo seama de importanţa celor trei ore de limbă latină pe săptămână pe care le-am avut la liceu.

Văzând că fraţii din cameră mergeau destul de greu cu învăţarea cuvintelor, şi mai ales cu traducerea textelor, am început să le traduc eu. În loc să le pară bine, intervenţia mea i-a demoralizat, şi au renunţat la orice efort. Am încercat şi am reuşit să-i încurajez, explicându-le situaţia favorabilă în care mă aflam eu, cu cunoştinţele din limbile pe care le-am pomenit.

Aşa am început să citesc în limba engleză şi să-i ajut şi pe ceilalţi. Eram în Săptămâna Patimilor şi am reuşit, în

decursul ei, să citesc toate textele pe care le-a adus, ascunse în salteaua sa, doctorul Diaconescu. N-a durat mult şi textele s-au pierdut, o dată cu ridicarea tuturor efectelor personale şi înlocuirea lor cu cele ale închisorii.

Acele puţine texte din Biblia engleză le-am socotit al doilea semn de încurajare din partea iubirii celei mari a lui Dumnezeu, după Biblia românească găsită sub capacul de duşumea din prima celulă în care intrasem în închisoarea de la Aiud.

Şi ceea ce am deprins eu în această binecuvântată săptămână am dat mai departe, tot timpul cât am rămas în închisoare. A intrat, mai bine zis, în orarul zilnic al şcolii de celulă pe care am ţinut-o în toate închisorile mele.

Între timp, directorul Dorobanţu a fost înlocuit cu evreul Koller. Lucrurile au continuat să meargă într-o deteriorare progresivă: tot mai puţină mâncare şi disciplină tot mai severă.

O dată cu înăsprirea condiţiilor de trai, s-au înăsprit şi discuţiile în celule.

– Cum e, Părinte, cu iertarea ca atitudine creştină faţă de ceea ce fac ei?

– Din punct de vedere creştin, problema nu se schimbă prin ceea ce vine din afară, ea depinde numai de puterea noastră interioară de a iubi.

Iertarea e numai o reflecţie a iubirii. De altfel, iertarea ni se impune pentru mai multe motive, şi anume:

Iert, pentru că am şi eu nevoie de a fi iertat – de semeni şi, mai ales, de Dumnezeu. „Şi ne iartă nouă greşalele

noastre, precum iertăm şi noi greşiţilor noştri..."

Iert, pentru că iubesc. Căci Însuşi Domnul Hristos ne-a spus: „Că de veţi iubi pe cei ce vă iubesc, ce plată veţi avea? Şi de veţi face bine celor ce vă fac vouă bine, ce dar vă este vouă? Oare nu fac şi păgânii la fel?".

Iert, pentru desăvârşire, a cărei măsură e la Dumnezeu: „Fiţi dar voi desăvârşiţi, precum şi Tatăl vostru cel din ceruri desăvârşit este" (*Matei* 5, 48).

A exprimat minunat acest raport scriitorul italian Giovanni Papini, în cartea sa despre *Viaţa lui Iisus*. El spune că cei vechi au cunoscut iubirea de familie, de patrie etc., dar n-au cunoscut iubirea faţă de vrăjmaşi.

În raport cu ce a fost înainte de venirea Mântuitorului, s-ar putea concretiza împărţirea istoriei în trei etape mari, şi anume:

Stadiul răzbunării, care s-ar putea rezuma în legea nescrisă: dinţii pentru dinte, sau amândoi ochii pentru un ochi.

Stadiul Vechiului Testament: „Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" – legea talionului, care a depăşit mult stadiul răzbunării, dar nu era definitivă.

Stadiul desăvârşirii, adus de Mântuitorul, în care operează iubirea, dar nu numai faţă de cei ce te iubesc, ci iubirea pentru iubire, până la culmile iubirii faţă de vrăjmaşi.

Dar ce e iubirea în sine, iubirea ca proces sufletesc? Ea are două forme: *iubirea ca lege* şi *iubirea ca putere*. E de atâtea ori enunţată în Sfânta Scriptură ca lege, raport de comportare: Să iubeşti!... Să iubeşti!... Să iubeşti!... Dar ne aflăm cel mai adesea în situaţia tragică de a constata că nu putem. Nu putem îndeplini ceea ce ne dictează legea iubirii

şi, aşa cum spune Sfântul Apostol Pavel, „nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc!".

Ca să pot face binele, e nevoie ca pe albia legii iubirii să curgă iubirea ca putere, a cărei însuşire este de a nu putea trăi o fericire de unul singur şi de a o revărsa şi asupra altora. Abia în această situaţie ajungem la deplina conştiinţă a motivelor iertării în locul răzbunării, şi anume: iert, pentru că am şi eu nevoie să fie iertat; iert, pentru iubire; iert, în ultimă analiză, pentru desăvârşire, aşa cum a iubit şi a iertat Mântuitorul pe tâlharul de pe cruce şi pe cei care L-au răstignit.

Toată această activitate pe linie duhovnicească, pe care a trebuit s-o îndeplinim noi, preoţii, în închisorile comuniste, a culminat cu administrarea Sfintelor Taine: Mărturisirea şi Împărtăşania, la sărbătorile mari. Fireşte, nu ca afară şi nu sub patrafir, ci prin mijloacele de comunicare despre care am arătat. Ca linie de transmitere, cea mai bună era cea a ţevilor noi de calorifer.

Făceam mai întâi un instructaj, după care urma realizarea practică. După atenţionarea cu trei lovituri în ţeava de calorifer, urma spovedania. În camerele cu turnători se lua numai poziţia spirituală.

La a doua atenţionare, ştiau că rostesc rugăciunea de dinainte de spovedanie. La a treia, ştiau că e momentul spovedaniei, şi-şi spuneau păcatele în gând, înaintea lui Dumnezeu. Iar la a patra, ştiau că le zic rugăciunea de dezlegare.

În mod asemănător am procedat la taina Sfintei Împărtăşanii.

Ca prin minune, am găsit asupra mea, cusută într-un

colț de haină, o fărâmitură de Sfântă Împărtășanie. Am cusut-o în colțul unei batiste și aveam, în felul acesta, Sfântul Antimis, socotind că acea fărâmă de cuminecătură înlocuiește Sfintele Moaște, care se cos în pânzătură, ca să devină antimis.

După ce m-am eliberat, am consultat un dogmatist, în persoana acum răposatului profesor Isidor Todoran, care mi-a spus că judecata mea dogmatică a fost bună.

De acum, la Sfânta Liturghie pe care, ca text, o săvârșeam zilnic, când era vorba de împărtășit, procuram vin, din cel tainic, de la farmacia penitenciarului, alături de bucata de pâine (rația zilnică), pe care le puneam pe antimis și slujeam în felul acesta Sfintele Taine. Dacă aveam în cameră vreun turnător, făceam sfințirea noaptea, cu antimisul și elementele pe pieptul meu, stând în pat pe spate și acoperit cu pătura.

O dată făcută Sfânta Împărtășanie, intrau în funcție parașutele, ca s-o trimitem la toate etajele. Pentru fiecare în câte o punguliță, din care cel ce o primea, de la fiecare etaj, o împărțea pe orizontală. Se făceau zilnic pilule de pâine frământată, în care se punea o fărâmă de Sfântă Cuminecătură, ajungând în felul acesta la mai mulți.

Cuminecarea urma același ritual cu bătăile în țeavă. La primele bătăi, se făcea rugăciunea; la următoarele bătăi, fiecare înghițea pilula; iar la bătăile de la urmă, știau toți că, în calitate de preot, rostesc rugăciunile de după Sfânta Împărtășanie.

De aceea am spus că, dacă aș mai trăi o sută de ani de activitate afară, n-aș putea egala ceea ce am făcut în anii de închisoare, ca preot, pentru necăjiții de acolo.

O altă veste a izbit, într-o bună zi, din ușă-n ușă, din zid în zid, în toată închisoarea: a venit o comisie de la București.

– Pentru ce?

– Probabil să ne mai vadă ce facem, ce gândim și, mai ales, dacă nu mai pot recruta „colaboratori" (pe limbajul nostru: turnători).

– Au chemat pe mai mulți până acum, dar nu știm ce i-a întrebat sau din ce categorie au fost cei dintre care au chemat.

N-am terminat bine vorba, când s-a deschis ușa și gardianul a apărut în pragul celulei, cu o înfățișare mai blândă decât altădată.

– E aici unul Zosim Oancea?

– Eu sunt!

– Vino cu mine! Dar fără bagaj.

Cine-o fi? De ce m-o chema și pe mine? Unde mă duce? – măcina mereu moara gândului, până să ajungem la clădirea oficială a Direcției Penitenciarului.

Am intrat într-un birou în care ne așteptau trei militari. Doi au ieșit și am rămas numai cu unul, care era, de fapt, șeful comisiei: maiorul Paul.

Ne-am înțeles bine și mi-am dat îndată seama de două lucruri: că era evreu și că era credincios. Convorbirea noastră a alunecat repede în domeniul religios. De la Cain și Abel, ca punct de declanșare a luptei între bine și rău, am ajuns până la perioada profeților, întârziind, în final, asupra profetului Daniel.

Dintre cei doi care au ieșit din cameră la începutul

anchetei, unul era ofițerul politic. Înainte de a fi ieşit, ținuse să mă prezinte ca element periculos: „Ține conferințe, face propagandă ostilă etc.”. Maiorul Paul n-a ținut însă seama de tot ce îndrugase ofițerul, cu intenția vădită de a-mi îngreuna situația.

Pe scurt, eu i-am spus următoarele: „Pentru mine ordinea valorilor a fost întotdeauna următoarea: întâi e Dumnezeu, în al doilea rând țara, apoi familia mea, şi numai în al patrulea rând propria mea persoană”.

Nu era cu putință să renunțe la întrebarea pentru care fusese trimis: „colaborarea”, afară, adică să le dau informații, să fiu turnător. N-a stăruit, dar eu am ținut totuşi să-i dau un răspuns definitiv, prin cuvintele: „Domnule maior, dacă e cu putință să trăiesc şi eu ca toți oamenii, fără angajament, e bine. Un angajament ar însemna pentru mine o nouă încarcerare. Dacă nu e posibil, şi ar fi o condiție a eliberării mele, atunci prefer să rămân mai departe aici!”.

– Trebuie să ştiți că nu sunt toți preoții aşa!

– Din nenorocire, aşa este! – i-am răspuns cu jumătate de gură, ştiind că înainte de mine tratase cu unul din categoria respectivă.

Între timp, a venit ofițerul politic, împreună cu cel de-al treilea ofițer, şi a trebuit să pună punct discuției noastre religioase, până la o întâlnire viitoare.

Ocazia n-a mai venit la Aiud, dar avea să revină după câțiva ani pe Bărăgan, în satul Bumbăcari, unde am fost trimis cu domiciliu obligatoriu la eliberarea din închisoare.

Într-o perioadă mai puțin strictă, care a durat câteva

săptămâni, în care se puteau face vizite de la celulă la celulă, l-am întâlnit într-o celulă în care am intrat pe profesorul universitar Ion Petrovici. Ştiam că era la Aiud şi aflasem câteva date privind viața dânsului din închisoare; între altele, o scurtă discuție cu furiosul gardian Maier nr. 3 (că mai erau doi frați Maier).

– Tu ce eşti, mă?

– Profesor universitar!

– Dar bacalaureatul îl ai?

Fireşte că nu mai era cazul să continue dialogul.

Cum am mai amintit, în vremea studenției mele la Facultatea de Teologie din Bucureşti, i-am ascultat multe conferințe, la Fundația Carol din Bucureşti şi la Fundația Dalles, aceasta din urmă chiar vis-à-vis de Universitate.

Acum îl ştiam cu o altă preocupare: poezia. Făcea poezii, terminate întotdeauna cu o poantă filosofică. Tocmai citea, venit ca musafir într-o celulă, din aceste poezii, când am intrat şi eu. S-a oprit un moment şi cei din cameră m-au prezentat.

L-am mai văzut la plimbare, la secția a II-a, în cercul care se învârtea în jurul W.C.-ului cu cele trei cabine, înconjurat cu adepți ideologici, aşa cum, de asemeni, am arătat într-un capitol de mai înainte.

Nu ştiu când a fost eliberat şi ce s-a mai ales de dânsul, fiind şi destul de în vârstă. Nu ştiu, de asemenea, ce s-a ales de poeziile sale din închisoare. Bine ar fi – ar merita din plin – dacă s-ar înmănunchea într-un mic volum şi s-ar publica. Ar însemna un adaos interesant la creația filosofică a marelui profesor.

Aşa s-au depănat anii. Zilele treceau greu, dar, o dată trecute, era ca şi când n-ar fi fost. Îmi aduceam aminte de multe ori de cuvintele protopopului Baba de la Alba Iulia, când i-am spus că mi-au dat zece ani de închisoare: „N-o să-i faci, Zosime!". Şi iată cum au trecut, că eram pe sfârşite. Înainte însă de a se apropia ziua, am mai trăit la Aiud un moment dur, cel mai dur din câte trăisem până atunci.

Se înăsprise din nou regimul, atât cel alimentar, cât şi cel igienic. Lipsă de mâncare, lipsă de medicamente, iar pentru cele câteva minute de plimbare se zidise, în cele două sânuri ale T-ului, câte o rozetă rotundă, împărţită în camere triunghiulare, în care să se poată plimba câte o celulă. Pereţii de beton erau atât de înalţi încât nu se putea vedea dintr-o cameră în alta.

Ieşise o cameră la plimbare. Eu mă aflam din nou pe latura scurtă a T-ului din dreapta şi priveam prin găurile jaluzelelor la cei care se plimbau.

La un moment dat, am văzut un deţinut – a cărui cameră ieşise la plimbare în timp ce el se afla la infirmerie – îndreptându-se, mai întâi, spre camera de plimbare, în care se afla celula sa, cum îi indicase de gardianul care-l aducea de la infirmerie, dar apoi făcând o întoarcere bruscă şi îndreptându-se spre gardul de sârmă care înconjura zona de lângă zidul închisorii.

Ajuns la gard, s-a urcat pe el şi privea drept la soldatul de pe turelă, care se aşezase deja în genunchi, cu puşca îndreptată spre el, gata să tragă.

În acelaşi moment, a început strigătul deţinuţilor din celular:

– Nu trage!... Nu trage!... Nu trage!...

Nenorocitul de soldat stătea cu degetul pe trăgaci, dar încă nu trăgea.

– Nu tragi? Stai că tragi tu!

Spunând acestea, deţinutul a sărit de pe gard în zona arătată, fără să facă însă nici un pas mai departe spre zid.

– Nu trage!... Nu trage!... Nu trage!... – urla de acum toată închisoarea. Până şi gardianul care conducea plimbarea striga din toată puterea: „Nu trage!... Nu trage, mă!..."

În zadar. Deşi era cât se poate de evident că, şi dear fi ajuns la zid, ca să treacă peste el avea nevoie de scară. Din poziţia de drepţi, în care s-a aşezat după ce a sărit în arătură, el n-a făcut nici un pas mai departe, ci se uita fix la soldat.

Nenorocitul de soldat român n-a înţeles nimic din toate acestea. Să fi el atât de orbit de vechea zicală a iobagului, că „dacă mi se dă ordin, şi pe tata-l împuşc", încât să nu-şi fi dat seama că cel care-i stătea în faţă voia să se sinucidă?

– Nu trage!... Nu trage!... Nu trage!...

Şi totuşi, a tras. Şi nu mai jos, la picioare, ci drept în piept. Îndată am văzut, din celula din care priveam, pata de sânge din spate şi pe om prăbuşindu-se la pământ.

Din acel moment, strigătul „Nu trage!" s-a preschimbat în urlet de acuză: „Criminalilor!... Criminalilor!... Criminalilor!". Era atât de înfierbântată lumea încât, dacă ar fi venit cineva cu o mitralieră să ne împuşte pe toţi cei din celule, nici unul nu s-ar fi oprit din strigătul: „Criminalilor!".

S-au strâns aiudenii pe podul din faţa închisorii, iar de la etajul III, cineva, care-l cunoştea pe cel împuşcat, striga,

ca să audă cei de pe pod: „Să ştiţi că a fost împuşcat Ioan Popa de la Copşa Mică. Face închisoare din anul 1941, iar acum, fiind greu bolnav, s-a dus la infirmerie să ia medicamente şi nu i-au dat".

– Criminalilor!... Criminalilor!... Criminalilor!...

La un moment dat, au apărut conducătorii penitenciarului, în frunte cu directorul cel nou, Koller, cu gândul să-l ridice de acolo.

– Huo!... Huo!... Huo!... Criminalilor!... Huo!... Criminalilor!... – strigam toţi, din întreg celularul, ca şi de la secţia a doua şi de la Zarca.

Koller cu ai lui au fugit, ca să apară apoi cu doi gardieni cu o targă, care l-au ridicat şi l-au dus, în aceleaşi strigăte indignate ale întregii închisori: „Criminalilor!... Criminalilor!... Criminalilor!..."

Strigătele au durat în jur de o jumătate de oră, ca să se stingă apoi treptat, o dată cu aşezarea umbrelor serii.

Şi a urmat tăcerea preschimbată în priveghere, după străbuna datină românească. N-aş putea spune câţi au dormit în acea noapte din întreaga închisoare. În celula noastră, cel puţin, nu s-a mai închis nici un ochi, toată noaptea. Şi eram şase persoane.

Drama aceasta a avut loc în mai sau iunie 1957. Ceea ce îmi aduc bine aminte e că a fost cea din urmă din cele văzute şi petrecute de mine la Aiud.

Mi se apropia sorocul împlinirii canonului de zece ani, cu scăderea condiţionalului de muncă, după anii lucraţi în fabrica închisorii.

Am început numărătoarea inversă, într-un dualism sufletesc: bucurie şi regret. Bucurie pentru că îi voi vedea pe cei dragi, dar şi un sincer regret al despărţirii de cei care aveau să mai întârzie după zăbrelele închisorii.

Şi ziua a venit – între 8 şi 15 iulie – cu despărţirea în grabă şi cu plecarea în tăcere spre birourile penitenciarului, pentru biletul de eliberare.

Dar, după ce specifica ieşirea, biletul continua cu fixarea domiciliului: nu acasă, la soţie şi copii, ci undeva departe, tocmai pe Bărăgan, în satul nou din judeţul Ialomiţa, Bumbăcari! Adică un domiciliu obligatoriu, cu libertate pe 15 km în jur şi cu dreptul de a-mi putea primi în vizită soţia şi copiii

Şocul neaşteptat m-a zguduit şi ne-a indignat pe toţi, dar faptul că ne-am văzut totuşi mai liberi, în micul orăşel Aiud, că am putut intra, fără gardian la spate, într-o prăvălie, ne-a mai liniştit.

Povestea nu s-a sfârşit, ea a continuat la Bumbăcari, la Noua Culme, lângă comuna Ovidiu, aproape de Constanţa, şi mai pe urmă la Periprava, de unde am ieşit la 12 septembrie 1963.

BĂRĂGAN

La poarta închisorii din Aiud, grupul care trebuia să ia drumul spre Bărăgan a fost întâmpinat de o ființă zâmbitoare. S-a îndreptat spre fratele său, pe nume Spaniolu, de loc din Aiud.

În primul moment, pentru mine a fost o arătare curioasă, cum nu mai văzusem până atunci: femeie în pantaloni. Când am fost scos din viața socială, la arestare, în 1948, nu era încă această modă, şi am făcut, în gândul meu, o caracterizare pripită, cum că ar fi... satana. În foarte scurt timp, „satana" s-a preschimbat însă în „înger păzitor", care ne-a însoțit în tren până la destinație, cu toate atențiile pe care ni le putea face, şi mai ales cu străduința de a ne ajuta să ne bucurăm că, totuşi, scăpasem de închisoare.

Ne dăduse şi Securitatea un însoțitor, un gardian care să ne dea în primire autorităților locale respective, de pe Bărăgan. Pe acesta, deşi nu l-am putut considera „înger păzitor", nu-l puteam asemăna nici cu „cel rău": a fost un om cumsecade, care nu ne-a avut grija, încât ne-am putut împrăştia prin compartimente, care cum am găsit loc.

Se uitau curioşi la noi călătorii din compartimente, fără a îndrăzni să ne întrebe ceva, deşi înțeleseseră că ieşeam de la închisoare, dar că nu mergem acasă, ci la un domiciliu

obligatoriu. Se putea citi în ochi şi pe toată figura lor o duioasă compătimire, reținută de frica de a nu păți şi ei ceva.

Era noapte când ne-am apropiat de Copşa Mică, după care urmează Mediaşul. Cu fiecare învârtire de roată a trenului îmi creştea emoția apropierii de stația satului meu natal, Alma, unde mă condusese, cu nouă ani în urmă, sora mea Maria, ale cărei vorbe îmi stăruiau şi acum în suflet şi în minte: „Vezi tu, bade, că şi vremea e împotriva plecării tale!".

De la Mediaş s-a urcat şi un tânăr ungur, pe care l-am cunoscut, după asemănarea de neam, din ce familie a satului făcea parte. Am găsit degrabă un creionaş şi o bucățică de hârtie şi am scris scurt fraților mei din sat unde mă duc. Pe biletul de eliberare de la închisoare era trecut şi noul domiciliu: Bumbăcari, din raionul Însurăței – Brăila. Am dat biletul băietului, care l-a dus fraților mei în aceeaşi noapte, încât a doua sau a treia zi, fratele meu Onu, acum răposat, a fost la mine, pe Bărăgan.

Era întuneric şi ceață, de nu se vedeau casele, dar am recunoscut conturul satului după lămpile care se zăreau totuşi de departe, lumina lor unindu-se, într-o simfonie de dor, cu emoțiile şi cu lacrimile ce mi se prelingeau pe umerii obrazului.

M-am aşezat de acum liniştit pe bancă, cu dorința de a ajunge cât mai curând la domiciliul impus şi de a vedea apoi ce se va mai întâmpla. M-au năpădit însă gândurile, aceleaşi de fiecare zi şi noapte, legate de cuibul meu de la Sibiu, în care, după şapte luni de la plecarea mea, mai poposise un puişor: Dorin-Zosim. Cum o arăta? Dar Radu – cel mai mare

– cum o fi? Cum s-o fi dezvoltat Magdalena? Cât de mare va fi fiind Horia care, la plecarea mea spre Paloş, în 1948, a fugit pe coridor după mine, ţipând: „Pe mine nu mă pupi?”. Cum s-o fi descurcat soţia mea, Dorina, cu greul creşterii lor?...

Ca un lucru cu totul nou, îmi zâmbea acum bucuria de a fi aproape de răspunsurile la toate neliniştile şi întrebările mele.

Era dimineaţă când am ajuns la Bumbăcari, însoţit de miliţianul de la postul din sat. Nu era vorba de escortă, ci pur şi simplu de conducere la noul domiciliu. S-a dovedit tot timpul un om de omenie şi-mi pare rău că nu-mi mai amintesc numele lui.

Când ne-am apropiat de casele acoperite cu paie, o primă surpriză: porumbul crescut mai sus decât streşinile caselor.

O zi şi o noapte, până când mi s-a găsit un sălaş în sat, am stat la post, în locuinţa miliţianului, cu toată întreţinerea din partea familiei sale. A doua zi, m-am mutat, tot în provizorat, la casa preotului Ioan Popescu, oltean de origine, adus tot cu domiciliu obligatoriu, de unde n-a mai plecat nici la expirare. Şi-a cumpărat o casă şi stătea cu soţia şi fetiţa lor, Ligia. Şi-au înfiripat şi o mică gospodărie, iar părintele a primit de la Episcopie şi misiunea de a da asistenţă religioasă creştinilor din sat.

– Bună ziua, Părinte!

– Bună să vă fie inima, Părinte Zosim!

– Dar... de când şi de unde mă cunoaşteţi?

– Apăi, nu sunteţi dumneavoastră coautorul, împreună

cu Pr. Prof. Cândea, al cărţii de predici *Bune Vestiri* ?

– Eu vă rog să mă iertaţi că vă deranjez.

– Dar n-ar fi fost o mare ruşine pentru noi să vă lăsăm în stradă? Până vă vor găsi dânşii – adică autorităţile – un domiciliu statornic, vă primim cu toată dragostea la noi.

Nu-mi aduc aminte dacă era înfiinţată o parohie. Satul era nou, înfiinţat sub conducerea lui Petru Groza, când Statul a avut intenţia de a înfiinţa o mare cultură de bumbac pe Bărăgan. Cultura n-a reuşit, dar satul a rămas cu numele, iar locuitorii erau, în cea mai mare parte, coborâţi de la munte.

Cei care au înfiinţat satul au fost bănăţenii, aduşi forţat din gospodăriile lor şi aruncaţi, cu câteva lemne de construcţie, pe câmpia Bărăganului. Cu lemnele date şi-au făcut bordeie, săpate în pământ, ca să le folosească până la clădirea caselor din chirpici, acoperite cu paie.

Şi s-au pornit bănăţenii la muncă, în nemaipomenit de bunul pământ al Bărăganului. Aruncaţi aici cu mâinile goale, când s-au întors acasă, în Banat, s-au dus cu câte trei-patru vagoane încărcate cu bucate şi cu de toate.

În casele de chirpici, acoperite cu snopi de paie şi rămase libere la coborârea muntenilor, au fost ocrotiţi, mai pe urmă, noii osândiţi la domiciliu obligatoriu, după ani mulţi şi grei de închisoare comunistă. Precizez că în domiciliul obligatoriu osânditul era liber pe o rază de 15 km, peste care nu se putea trece decât cu aprobare oficială. Favoarea era că se putea primi familia, pe timp nelimitat.

Nu-mi mai aduc aminte după câte zile am fost mutat la un fost dispensar medical, unde mai erau şi alţii din aceeaşi categorie.

Dintre cei cu domiciliu obligatoriu la Bumbăcari, îmi amintesc de următorii:

Nicolae Carandino, de profesiune gazetar. Era de o cultură deosebită şi foarte sociabil. Ţinea oarecum la unitatea şi conducerea grupului.

– Bun venit, Părinte! – m-a întâmpinat dânsul, cu un zâmbet de sinceritate.

– Bine v-am găsit! – i-am răspuns, în timp ce ne strângeam mâinile, ca şi când ne-am fi cunoscut de când lumea.

– Dar să vă fac cunoştinţă cu toţi locatarii!

Locatarii se strânseseră deja în holul dispensarului, curioşi să vadă cine a mai venit.

Mi-am dat seama, din primul moment, că domnul Carandino trebuia să aibă şi o situaţie materială bună, căci n-a fost avizat să se încadreze în muncă. L-au vizitat sora şi soţia, de la Bucureşti, care mi s-au părut de o nobleţe deosebită.

Carandino avea o pasiune: îngrijea doi motani, pentru care cumpăra câţiva litri de lapte. A fost o adevărată dramă când cineva l-a castrat pe motanul galben. La închisoare a stat multă vreme singur în celulă şi a reuşit să îmblânzească o cioară, căreia-i dădea să mănânce din raţia lui de pâine.

Dar să revin la cei pe care mi i-a prezentat, între care cel mai în vârstă era generalul Creţoiu.

– Uite-l pe veteranul, *Generalul fără Mână*, căruia i-a sosit şi soţia de la Bucureşti, încărcată cu toate cele necesare.

Şi era de-a dreptul fericit generalul, care la Aiud făcuse o foame atât de cruntă. Era acum un exemplu de cât de

puţin îi trebuie omului ca să fie mulţumit cu ce-i mai poate da viaţa.

– Dânsul e tânărul şi harnicul muncitor Tilică, cel ce ne-a pus în dugheana noastră de aici, ca să putem lucra şi trăi în ea.

Tilică era de profesie tinichigiu, dar sărea în ajutor la orice era nevoie. Împrietenindu-se cu o fată din sat, s-a căsătorit cu ea şi a rămas acolo.

– S-a îngrijit stăpânirea şi de sănătatea noastră şi ne-a dat şi un medic, pe domnul ..., căruia i-a dat o însărcinare legală, pe linia sa profesională – dovadă şareta, pe care aţi văzut-o afară, ca să poată avea grijă de bolnavii din coloniile apropiate.

Mai erau şi doi studenţi, care stăteau împreună. Unul dintre ei era bolnav de plămâni, şi totuşi fuma. Am căutat în tot chipul să-l conving să se lase de fumat. I-am spus că-i o primejdie pentru sănătate, că-i inestetic, că nu-i economic şi-i păcat, pentru că e o patimă, care te robeşte.

– Aveţi dreptate, Domnule Părinte, dar, în ce mă priveşte, nu ştiu dacă voi putea să mă las de fumat! N-a trecut mult şi s-a lăsat cu totul, şi de fumat, şi de viaţă.

În plus, o surpriză: studentul Axente Păcurariu, o rudenie apropiată a familiei soţiei mele.

Ca oameni de acum liberi, în graniţele arătate, aveam nevoie de buletin de identitate. Pentru aceasta, a trebuit să fac un drum în capitala raionului, la Însurăţei.

Ca la toate oficiile, lume multă, aşteptare, discuţii între oameni, în fel şi fel. Unele de-a dreptul hazlii, precum cea între doi soţi care se ciondăneau întruna:

– Mă! Tu aşa şi-aşa!

– Tu să mai taci, că nu le ştii pe toate!...

În sfârşit, li s-au dat buletinele şi au plecat. Nu s-a închis bine uşa, când a exclamat, cu un accent de nedumerire şi de osândire, o moldoveancă puţin mai în vârstă:

– Auzi, să-i zică la om: Mă!!!...

Dar cum şi din ce să trăim?

Se îngrijiseră autorităţile săteşti şi de loc de muncă. Chiar de a doua zi, am plecat spre comuna vecină, comună veche şi mare, Niculeşti-Jianu (acum se numeşte Dudeşti, după gara care o servea), pentru a fi paznic de zi la o pepenărie.

A însemnat pentru starea mea, ieşit din închisoare aşa de slab şi palid, ceva providenţial. Trei luni în soare, pe câmpia Bărăganului, cu o mâncare mulţumitoare la cantina întreprinderii. Notez că nu m-am atins de nici un pepene decât dacă mi s-a dat de către conducere.

Acolo m-a găsit fratele meu, Onu, şi mi-a adus multe lucruri de care aveam nevoie, dar mai ales dragostea celor de acasă, din Alma. Am stat câteva minute îmbrăţişaţi, fără să ne putem spune ceva.

– Dar cum m-ai putut găsi, Onule? – am rupt-o eu în cele din urmă.

– Cum să te găsesc? Pe biletul adus de copilul căruia i l-ai dat în tren era scris unde vă duceţi, şi eu am tot întrebat. Mai greu i-a fost impiegatului de la gara Aţel până să stabilească legăturile de tren, ca să-mi facă biletul. Tot cu un copil am avut noroc şi aici, el te-a văzut azi-dimineaţă, când

ai venit de la serviciu.

– Şi ce mai fac cei de acasă?

– Ce să facă? Îşi duc în fiecare zi necazul lor, cu muncă neplătită. Grajdurile-s goale, c-o trebuit să dăm toate vitele la colectiv, iar prin şurile altădată pline de nutreţ acum şuieră vântul.

Acolo m-a găsit Athena, soţia vărului soţiei mele, Leonte Radu, aflându-se şi ei amândoi cu domiciliu obligatoriu în localitatea Rubla. N-am întrebat-o niciodată şi nu ştiu nici acum de unde şi cum a aflat atât de repede de sosirea mea în domiciliu obligatoriu, la Bumbăcari. Acum, când scriu, Athena îşi doarme somnul de veci în cimitirul din Sibiu.

Acolo, la Bumbăcari, m-au găsit sora mea Maria şi mătuşa mea Finica.

– Bine, bade, că te-o ţinut Dumnezeu să scapi şi din necazul ăsta şi să te mai vedem! Că, Doamne, multe lacrimi s-au vărsat şi multe rugăciuni s-au făcut pentru dumneata, în tot satul!

– Şi de-ai mei, de la Sibiu, ce mai ştiţi, cum au dus-o? Cum s-a descurcat Pica cu ei?

– Le-o rânduit Dumnezeu şi i-am ajutat şi noi, din puţinul ce-l primeam de la colectiv. Am făcut destule drumuri, eu şi cu badea Alexe, cu desaga pe tren, până la Sibiu. Şi-apăi, tot Dumnezeu le-o trimis o familie fără copii, care le-o fost ca un al doilea rând de părinţi.

– Cum?... Cum îi cheamă?... Eu încă n-am auzit de ei.

– Cum ne-aducem aminte, familiei îi spune Creţu, dar o să vă spună doamna mai pe larg.

Cât o priveşte pe tuşa Finica, de când eram copil mi-a

fost ca o mamă. A avut o mare bucurie că m-a văzut, dar şi o întâmplare neplăcută, că a călcat greşit şi s-a întors de pe Bărăgan cu piciorul scrântit. Era verişoară din fraţi cu mama mea, Anica.

Acolo m-au găsit unchiul meu Alexe, cu care m-am pomenit şi am trăit, până la căsătoria mea, în casa bunicilor mei Zosim şi Fimia.

Şi tot acolo m-a vizitat, de câteva ori, fosta mea elevă de la Şcoala Normală din Sibiu, Victoria Liteanu, cu fiica ei, atunci copilă, Teodora. Din salariul ei destul de mic, având să-şi crească şi fetiţa, Victoria Liteanu găsea totuşi mijloacele necesare de a veni încărcată şi ea cu de toate la Bumbăcari.

Dar fapta cea mai minunată a fost procurarea şi aducerea pentru Bumbăcari a două rânduri de odăjdii, prin care s-a putut uşura slujirea în capela nou înfiinţată.

Şi Athena – cum am arătat mai sus –, şi sora mea Maria, şi tuşa Finica, şi unchiul meu Alexe sunt astăzi dincolo, unde ne aşteaptă şi pe noi, în veşnicele locaşuri ale lui Dumnezeu.

În sfârşit, acolo m-a găsit, foarte curând, soţia mea, Dorina, cu fiica noastră Magdalena. Şi tot acolo m-a găsit, la câteva zile după ele, fiul nostru cel mai mare, Radu. Am dormit cu ei în cămăruţa mică de la fostul dispensar medical din Bumbăcari.

După ce s-au terminat cele trei luni de pază, nu ştiam unde să mai cer de lucru. M-am gândit atunci să încerc meseria pe care am învăţat-o în fabrica de la Aiud: cea de tinichigiu. Între timp, m-am mutat de la dispensar într-o casă cu chirpici, cu două case mai jos de cea a părintelui Popescu.

La noul domiciliu am găsit şi o vietate: o căţeluşă, căreia i-am pus numele: Londra.

– De ce i-aţi pus acest nume? – mă întrebau miraţi vecinii.

– Pentru că latră! – le răspundeam, făcând aluzie la ştirile în româneşte pe care le ascultau atunci toţi românii.

Londra mea lătra de pe vârful acoperişului casei, făcându-şi loc printre snopii de paie.

Acolo aveam loc pentru atelierul de tinichigerie, dar scule? I-am scris cumnatului meu Oros Traian, soţul surorii mele Octavia, la Sibiu. El este meşter strungar şi lucra pe atunci la Arsenal, peste drum de Bolta Rece (restaurantul din parcul Sub Arini). El mi-a făcut şi mi-a trimis pe Bărăgan toate sculele de tinichigerie.

La început am lucrat cu Tilică, la prima comandă: hoarne de sobe, indispensabile pe Bărăgan, unde se făcea – pe atunci, cel puţin – focul cu paie. Mai departe am lucrat singur. Am bătut tablă pe acoperişuri – aproape la toate instituţiile din Bumbăcari; am reparat tot felul de vase, am lipit – în scurt, am devenit Tinichigiul din Bumbăcari, cu comenzi şi din alte sate.

O lucrare specială a fost punerea unor site concentrice la lămpile de petrol, folosite pe Bărăgan la gătit mâncare. Notez că găurile sitelor le făceam tot eu, cu dornul – lucrare destul de minuţioasă, căci găurelele trebuiau să fie egale, altfel, în loc să fie albastră, flacăra devenea galbenă şi scotea fum. Urcată pe aceste site, flăcării îi creştea puterea de fier-

bere până la dublare. Îşi cumpărau sătenii lămpile şi le aduceau la mine, să le aplic dispozitivul de mărire a randamentului caloric. Foarte mulţi le aduceau numai ca să mă ajute pe mine. Pentru acelaşi motiv, mi s-a dat o comandă de la G.A.S. Bumbăcari...

Pe linie preoţească, am slujit, cu aprobarea Episcopiei Galaţi, în capela improvizată de la Niculeşti-Jianu, organizată într-o şcoală veche, acoperită cu tablă.

Un moment dificil pentru mine a fost cea dintâi zi din lună, când se merge acolo cu crucea şi cu apă sfinţită, ca la Bobotează, din casă în casă.

– Cum să merg în zi de lucru?

– Lumea ne aşteaptă, Părinte!

Şi aşa a fost, că am rămas uimit şi foarte mulţumit, nu atât pentru câştigul realizat, cât pentru credinţa şi dragostea găsită de mine în toate casele credincioşilor din parohia Niculeşti-Jianu. În zilele de pomenire a morţilor, mica bisericuţă era plină de colive, nu numai pe măsuţe, ci şi pe jos, încât credincioşii trebuiau să stea afară şi să asculte slujba lângă ferestrele deschise.

Am luat iniţiative.

Întâi, o clopotniţă. Clopotele stăteau pe un dispozitiv de lemn, descoperite, în ploaie, în zăpadă. Am făcut apel, am strâns bani şi am făcut clopotniţa, cu totul nouă. La baterea tablei pe acoperiş am lucrat şi eu, împreună cu meşterii, toţi în mod gratuit.

Am început apoi să strâng un fond pentru zidirea unei biserici, pe acelaşi loc, care, spaţial, era suficient. Oamenii au fost bucuroşi. Şi dacă nu m-ar fi ridicat stăpânirea atee –

de la centru, din Bucureşti – de pe Bărăgan, în anul ce urma începeam zidirea.

Câteva nume mi le mai amintesc din Niculeşti-Jianu: crâznicul clopotar Şeitan şi primul epitrop, tot Şeitan. Îmi aduc aminte de două surori: cea mare, doamna Motoi, care avea un fiu, actorul George Motoi. Cealaltă a avut o boală care se manifesta într-o anumită zi, cu vedenii şi tulburări nervoase. Au venit împreună, de câteva ori, la mine, în Bumbăcari, de i-am făcut rugăciuni. Abia după şase luni a venit de mi-a spus că s-a vindecat, fără să mai ia medicamente, din multele prescrise. Mi-a spus că întârziase... ca să fie sigură de vindecare.

Lucram acum în două sectoare: meseria de tinichigiu şi slujba preoţească. Oamenii ştiau la ce merg, după ţinută. Când mă vedeau cu ciocanul de lemn în mână şi în civil, ştiau că merg la meserie, în Bumbăcari sau în Niculeşti-Jianu, iar când mă vedeau în reverendă, ştiau că merg la slujbă. Mă respectau şi mă ajutau cu tot ce puteau ei.

Dar să revin puţin la familia mea. N-a trecut mult după vizita soţiei cu Magdalena, şi apoi a lui Radu, când soţia a revenit cu cei mici: Horia şi Dorin. În casă aveam acum loc destul. Afară, pe lângă curte, aveam şi o grădină în care am semănat porumb. Tot porumb am mai semănat şi în altă grădină, neclădită încă, dată de comună cu plată, încât mă descurcam. Nu numai că m-am susţinut pe mine, dar i-am putut susţine şi pe ei, când veneau la mine, să le plătesc drumurile şi să-i ajut, pe Radu şi pe Magdalena, cu unele cheltuieli, la Universitatea din Bucureşti, unde erau de-acum studenţi.

La Bumbăcari a fost grea iarna, cu viscolul care a

îngrămădit zăpada cât casele şi frigul mare. M-am îngrijit din vreme şi mi-am adus de la Sibiu o sobă pentru ars rumeguş şi un camion cu saci cu rumeguş.

Zăpada se îngrămădise atât de mult încât se bătuse pe drum, astfel încât căruţele mergeau pe deasupra ei. Era în ajunul Bobotezei.

Se aflau la mine soţia cu cei doi copii mai mici ai noştri: Horia şi Dorin.

Medicul despre care am pomenit că era tot cu domiciliul forţat ne-a făcut într-o zi o vizită cu caleaşca. Calul era obişnuit cu opririle şi plecările.

– Dar... unde-s caleaşca cu calul?!... – a ţipat medicul, când a ieşit din atelier.

– Pe aici trebuie să fie, domnule doctor! – i-am răspuns eu.

– Dar uite că nu-s!

– Văd că nu-s nici copiii pe aici! – replicai eu, gândindu-mă la o nouă poznă de-a lor.

– Ba uite-le, caleaşca şi calul, că vin încoace! Şi cine credeţi că mână?

– Sunt ei, copiii! Horia-i cu hăţurile în mână, iar Dorin cu corbaciul.

– Ho-o-o-p!... – îi opri doctorul, bucuros că-i venise caleaşca, iar eu că nu li se întâmplase nimic copiilor.

Soţia şi copiii au revenit mereu. În vara următoare, în apropierea toamnei, când începeau să se coacă pepenii, m-am uitat să văd cum arătau cei semănaţi de mine în grădina casei. Erau căpăciţi toţi, deşi erau mici. Copiii, în special Horia, care era mai mare, i-a căpăcit pe toţi, adică le-a tăiat

câte un mic pătrăţel, pe care l-a pus apoi la loc, să vadă dacă sunt copţi. Fireşte, pepenii s-au uscat. N-a fost nici o supărare, că era plin Bărăganul de pepeni; a fost mai mult un prilej de râs, de bucurie în faţa naivităţii sfintei copilării.

Culesesem porumbul din ambele grădini, încât era o grămadă mare lângă casă. Aveam şi porc şi câteva găini – gospodărie în regulă – când mi s-a tăiat şi această posibilitate de a trăi liber pe o rază de 15 km, după ce mi-am plătit canonul de condamnare la închisoare şi am împlinit un an şi câteva luni de umilire în domiciliu obligatoriu, pe întinsul Bărăganului.

Nu mai pot preciza exact în ce vreme din acest răstimp ne-a cercetat – trimis de la Bucureşti să vadă ce gândim, cum ne comportăm, ce grad de periculozitate mai prezentăm şi dacă, eventual, suntem dispuşi să „colaborăm", se înţelege, ca informatori – domnul maior Paul, cel pe care îl cunoşteam de la Aiud.

Ca şi întâia dată, de la întrebările pentru care venise am ajuns curând la discuţii despre Sfânta Scriptură a Vechiului Testament. Şi am discutat mult, amândoi cu grija să nu fim auziţi de cineva.

Aveam să ne mai întâlnim la Noua Culme şi la Periprava. Acum ne-am despărţit cu strângere de mână şi cu toată încrederea unuia faţă de celălalt.

Dintre preoţii cu domiciliu obligatoriu pe Bărăgan, după peste zece ani de închisoare, îmi mai amintesc de preotul Ştefan Bumbac, de la Constanţa. A profitat de posibilitatea de a merge acasă, în vizită. A avut însă grijă Securitatea să-l urmărească pas cu pas, fireşte, să-i pună pe urmă informatori,

ca după întoarcere să-l poată duce la un nou proces şi la o nouă condamnare.

Fără să ştiu atunci de cazul lui, a fost teama cea datorită căreia n-am vrut să profit şi eu de posibilitatea de a merge la ai mei, nici la Sibiu, nici în satul natal, Alma.

Noua Culme

Bu!... bu!... bu!... – s-au repetat bătăile în uşa exterioară de scândură, de la intrarea în casă. Era după miezul nopţii. Îl aveam la mine şi pe copilul mai mare, Răducu, şi ne-am trezit speriaţi. Am deschis, ca să vedem năvălind în casă un grup întreg de miliţieni şi soldaţi, conduşi de un ofiţer superior.

Nici o hârtie, nici un ordin, nici o sentinţă... „Staţi nemişcaţi!" – a răcnit şeful bandei.

Era destul de rece şi băiatul era numai în chiloţi, în timp ce ei au făcut o percheziţie de formă.

– Lăsaţi băiatul să se îmbrace! – le-am spus eu cu glas destul de hotărât şi enervat.

Şi l-au lăsat, spunându-mi, în acelaşi timp, să mă îmbrac şi să-mi iau ce mai cred că am nevoie pentru plecare.

De ce?!... Unde?!... Nu mi-au spus nici ei şi n-am întrebat nici eu. Pe mine m-au încărcat într-o dubă, în care mai erau şi alţii, iar copilul a rămas singur, tremurând de spaimă. Am aflat doar după alţi cinci ani, când am ajuns şi eu acasă, că mai mult de o săptămână, de teamă să nu-l ia şi pe el, a dormit pe câmpul Bărăganului, până a venit soţia mea de la Sibiu, să lichideze toată gospodăria şi să-l ia acasă. Fără nici

o îndoială, după avizul medicilor, de la acea spaimă i s-a tras boala de nervi de mai târziu. Criminalii însă n-au fost şi nu sunt cercetaţi, ca să fie judecaţi toţi, de pe tot cuprinsul ţării, până în ziua de azi.

Era noaptea de 12 septembrie 1958.

Drum lung... şi greu!... Până unde?... Nu ni s-a spus nimic...

Răsărise şi se ridicase bine soarele, când am ajuns la o poartă. S-a deschis repede şi am intrat.

Câteva clădiri, sistem baracă, cu o mică terasă la intrare, unde se ajungea pe câteva scări. Nu eram primii ajunşi în baraca în care ne-au băgat. Între cei găsiţi îmi amintesc de preotul tânăr Vladovici, preotul mai în vârstă Opriş, scriitorul Horia Cosmovici.

În sfârşit, acum ştiam: eram la Noua Culme, aproape de comuna Ovidiu, nu departe de Constanţa.

Aveam să aflăm a doua zi că ni s-a fixat loc de muncă – deci, favoare. Şi unde? – Pe albia Canalului, la spart piatră!

Dumnezeu m-a scăpat şi de această osândă, prin acelaşi tremur al mâinilor, interpretat de medici ca Parkinson. Ceea ce însemna scutire de muncă silnică şi folosire numai la munci voluntare, în interiorul lagărului.

Aceasta era legea, dar, pentru că aveau nevoie de cât mai mulţi, intervenea abuzul. Aşa aveam să trăiesc unul dintre cele mai grele momente din viaţa mea de închisoare.

După ce ieşeau dimineaţa cei declaraţi apţi de muncă, se repezeau gardienii la cei declaraţi de medici inapţi de a fi trimişi

la Canal. Fireşte că ofiţerii, conducătorii lagărului, nu se arătau, ci-i trimiteau pe gardieni. „Ieşi!... Ieşi!... Ieşi!!!”...

Şi oamenii ieşeau, de frică. Parcă-l văd şi acum pe unul, căruia-i ieşea intestinul gros, punând mâna la spate ca să-l ţină să nu iasă, cu capul plecat, fugind şi el pe uşă...

Eu n-am ieşit niciodată – şi se vede că am fost reperat.

„Ieşi!”... – s-a repezit într-o dimineaţă la mine unul voinic şi gras. Nu m-am mişcat din loc. A pus mâna pe mine, să mă ia cu forţa. M-am trântit, ba într-o parte, ba în alta a paturilor. A reuşit totuşi să mă scoată până pe terasă, iar de acolo m-a aruncat jos, fără să cobor scările.

Detaşamentul de muncă plecase până când a reuşit gardianul să mă scoată şi pe mine. Furios, m-a dus la izolare. Înainte de a mă băga în camera respectivă, m-a dezbrăcat de mantaua de zeghe şi m-a lăsat numai în haina necăptuşită, fără pulover, fără nimic altceva decât cămaşa subţire, pe pielea goală. A deschis uşa şi m-a împins înăuntru.

„Bună dimineaţa!” – le-am spus celor doi sau trei care erau înăuntru, plimbându-se rebegiţi de frig. Camera era, de fapt, o fostă baie, cu ciment pe jos, peste care curgea apă întruna. Eu m-am mirat la început, înfierbântat de lupta pe care o dădusem, când i-am văzut atât de înfrigurati pe ceilalţi.

– Ce-i cu dumneavoastră de tremuraţi aşa?!

– O să vezi şi dumneata cât de curând!

Şi, într-adevăr, încetul cu încetul, mi s-a strecurat şi mie frigul în tot trupul.

Zdranc! – s-a deschis uşa gheţăriei, şi a intrat pe ea plutonierul de serviciu, cu agentul sanitar al lagărului, venit

tocmai atunci de la Constanța, unde-și avea domiciliul.

– Poate munci? – l-a întrebat plutonierul pe sanitar.

– Nu poate! – i-a răspuns categoric sanitarul, când mi-a văzut mâinile umflate și tremurânde.

Au ieșit și, după ei, pe aceeași ușă deschisă, am ieșit și eu, să merg la grupul de inapți care lucra în apropiere.

Pe drum l-am întâlnit pe gardianul zis Gheorghe Dracu, care se arăta întotdeauna furios și fusese pus să mă arunce de pe terasă. În suflet nu era așa de rău și ținea la mine, poate pentru că știa că sunt preot, sau pentru că la muncile din interior mă vedea silitor.

– Ți-a dat drumul?

– Da, domnule gardian!

Și l-am văzut, într-adevăr, bucuros. Mi-a arătat apoi grupul de inapți la care trebuia să merg.

Bucuroși s-au arătat și câțiva internați, care lucrau la așezarea lemnelor de foc și care, când m-au văzut dus la izolare, au zis: „O să-l scape Dumnezeu pe părintele!".

În legătură cu întâmplarea de mai sus, țin să mai precizez următoarele: eu îmi apăram poziția mea de drept – calitatea de inapt de muncă. Ieșirea voluntară din această poziție însemna să-ți tai craca de sub picioare, în primul rând, și apoi să arăți că a greșit medicul care te-a pus în poziția de inapt.

Cât privește pe cei intrați o dată în camera înghețată de izolare, nu mai aveau scăpare. Erau scoși doar când erau pe sfârșite și duși la infirmerie, unde mureau și din lipsă de medicamente.

Și aici, ca și la Aiud, erau folosiți la infirmerie și medicii internați. Unul dintre aceștia, olteanul surd, Georgescu, i-a răspuns unui avocat din Brăila, care i-a cerut medicamente, următoarele: „Medicamentele se dau numai morților. Când moare omul, trebuie să scrii în condică că l-ai tratat cu medicamente..."

Un caz analog a fost cel al avocatului brașovean Traian Trifan. Era veteranul lagărului și făcea închisoare din 1941. Era trecut în categoria inapților de muncă. Într-o dimineață a fost și el îmbrâncit să iasă „benevol" la muncile de toamnă și, firește, a refuzat. A fost scos cu forța de gardianul de serviciu și pus într-un loc pe unde aveau să treacă brigăzile de muncă – oarecum cu scopul de a-l rușina. Traian Trifan, omul cu o demnitate de puțini ajunsă și cu un curaj exemplar, le-a spus cu glas tare, să fie auzit de toți: „Robu-i rob, el nu poate lucra «benevol», dovadă că m-au pus pe mine aici. Nu fac altceva decât să-și arate «minciuna», care e la baza întregii lor conduceri".

Nu numai că nu l-au rușinat pe veteranul Traian Trifan, dar i-au admirat toți ținuta, demnitatea și curajul cu care a înfruntat toate rigorile închisorilor prin care a trecut.

Populația lagărului se îngroșa din zi în zi cu noi și noi aduși. Într-una din zile, din poziția din care puteam privi plimbarea, l-am văzut pe preotul Zob Gavrilă, de care mă despărțisem la Aiud. Ca să mă recunoască, m-am folosit de o întâmplare povestită de el, pe când stăteam în aceeași celulă. Era vorba de niște țărani, duși de partizanii lor politici la cinematograf. S-au așezat pe primul rând de scaune, ca să fie mai aproape și să vadă mai bine. La un moment dat, a apărut

pe ecran o cireadă de boi care dădeau năvală. Lor li s-a părut că or să dea peste ei, şi unul, lovind cu măciuca în ecran, a strigat: „Gavrilă, Nuţ, perim!” – „Câtu-i lumea n-om peri, că Ghiula-i [Iuliu Maniu] cu noi!”.

Eu i-am strigat de data aceasta doar atât: „Gavrilă, Nuţ, perim!”.

Nu ştia ce să facă de bucurie. Şi-a dus mâinile lui la gură şi le săruta, în semn că le sărută pe ale mele.

Dintre figurile deosebite întâlnite la Noua Culme, îmi mai amintesc de medicul Popescu de la Ploieşti. Mic de statură, serios, gata în orice moment de un sfat, de un ajutor pentru sănătate, încerca mereu să-i determine pe fumători să se lase de patimă. „Omoară inima, plămânii, ficatul, sistemul nervos!... Eu vă spun, faceţi ce vreţi! Eu îmi fac datoria de medic!”.

Disciplina de la Noua Culme era în general destul de aspră. Scularea la ora cinci, cu toate interdicţiile de a mai sta în pat. Oamenii îşi treceau ştergarul pe sub bărbie şi-l legau apoi de speteaza patului, ca să le ţină capul sus, în timp ce ei dormeau. Notez că erau paturi de fier suprapuse. De la uşa barăcii, prin vizetă, nu se vedea că omul doarme. Priviţi de aproape, păreau nişte spânzuraţi. Parcă-l văd şi acum pe Horia Cosmovici în această poziţie. De altfel, aveam noi grijă ca în caz de primejdie – intrarea cuiva de la administraţie – să ne trezim unii pe alţii.

Nici mâncarea nu era mai bună decât la Aiud, încât, comparând toate condiţiile, ne aduceam aminte de Aiud ca de acasă.

Încercau totuşi oamenii să-şi mai înveselească viaţa, prin glume şi povestiri hazlii, de acasă. Era deosebit de talentat în asemenea povestiri preotul Opriş, având şi dânsul un rol în ele, cum e cea care urmează.

Tatăl dumnealui a avut o boală îndelungată, după care a răposat. Fiul, părintele Opriş, fiind la parohie, s-a grăbit totuşi să ajungă la înmormântare. S-a întâmplat, însă, un fenomen deosebit. În timp ce femeile se grăbeau cu cuptorul, mortul s-a trezit, s-a coborât de pe catafalc şi a ieşit în curte! Trocile cu aluat se aflau în curte, în faţa camerei în care era cuptorul. Dospind, aluatul începea să se verse, iar trocile să se dea într-o parte. Bătrânul se opintea să le îndrepte, în momentul în care a intrat în curte fiul, părintele Opriş.

– Ce faci, tată?

– Uite, de ce-or fi făcut atâta pâine muierile astea?

– Dar dumneata ştii de unde te-ai coborât?

Şi l-a dus să-i arate catafalcul. Abia acum şi-a dat şi tatăl seama de situaţie. S-a cutremurat puţin, dar a trăit mai departe, iar pâinea s-a mâncat, cât a fost de multă.

În lagăr erau din toate categoriile sociale: avocaţi, medici, profesori etc., alături de ţărani şi muncitori. Mulţi nu erau deprinşi cu disciplina de închisoare şi îngreuiau îndeplinirea programului. Nu-l uit niciodată pe un gardian foarte simplu. Era întârziat cu programul, el era transpirat tot şi a tras un „Of!...”, completând cu cuvintele: „Greu-i să lucrezi cu omul!”.

Ne-am trezit într-o zi cu o inspecţie mare, însuşi ministrul de Interne, pe atunci Alexandru Drăghici. Intrând şi

în baraca noastră, oamenii au avut curajul şi l-au întrebat: „Domnule Ministru, cum se împacă situaţia noastră de aici cu doctrina partidului dumneavoastră, că «Omul e cel mai preţios capital al ţării?»". „E vorba de «om», dar voi nu sunteţi oameni, voi sunteţi viermi, pe care-i strivesc!", a răspuns, arătând în acelaşi timp, cu degetul mare, acţiunea de strivire a viermelui.

În această situaţie am socotit necesar să-mi reiau lucrarea sufletească de la Aiud. Comunicarea era acum mai uşoară, de la om la om, în baracă, ca şi în curte, la plimbare.

Tot printr-o lucrare de taină şi de minune, am păstrat la mine batista cu „Sfintele" de la Aiud, încât am slujit Sfânta Liturghie – cu mare grijă de a nu observa turnătorii. În felul acesta, i-am putut spovedi şi cumineca pe credincioşi, explicându-le, în acelaşi timp, multe nelămuriri pe care le aveau în legătură cu credinţa şi învăţăturile creştine.

Din toamna anului 1959, cei „apţi de muncă" au început să fie transferaţi. Unde? Nu ştia nimeni şi nu spunea nimeni. Plecarea celor „apţi" a însemnat îngreunarea celor „inapţi". Li se cerea acum inapţilor să îndeplinească muncile restante de toamnă: curăţirea şi săparea viilor, întărirea parilor. Se foloseau de faptul că la culesul viilor se duseseră, în mod voluntar, şi unii inapţi. Acum le spuneau tuturor: „Strugurii v-au plăcut, acum să-i şi săpaţi!".

Le-au plăcut cărora le-au plăcut şi au ieşit la muncă pentru ei, dar atâţia dintre noi nici nu i-am gustat...

La Noua Culme am avut cu noi un om cu totul deosebit, pe moş Varga – aşa-i spuneau toţi – din Banat. Statură mijlocie, om blând şi cu o faţă luminoasă. Într-o zi, a venit la mine, să-mi spună unele lucruri.

– Domnule Părinte, aş vrea să vă spun ceva, aşa, ca la o spovedanie...

– Bine, moş Varga, poftesţe aici, pe patul meu!

S-a suit mai greu, că eram pe patul suprapus, dar asta îţi dădea posibilitatea de a nu te auzi şi alţii. Era ca un adevărat scaun de spovedanie.

– Domnule Părinte, uite, aşa cum te văd pe dumneata, aşa Îl văd pe Domnul Hristos.

– Când, moş Varga?

– De cele mai multe ori dimineaţa, după terci, după deschidere, când oamenii stau pe paturile lor...

– Şi cum?

– De multe ori stă în picioare, rezemat de speteaza patului meu, şi mă priveşte cum stau, iar împrejurul capului are o strălucire de raze cum n-am văzut în nici o icoană.

– Nu ţi-ai pus problema că e vis?

– Tocmai asta o fac, că mă uit şi la vecini ca să-i văd şi pe ei; în acelaşi timp, mă pipăi pe mine, ca să-mi dau seama că sunt treaz. De asemenea, apar nişte mirosuri care nu sunt din cele pe care le cunoaştem noi, din florile pământului...

Într-o zi s-a rugat lui Dumnezeu să-i facă şi pe ceilalţi să le simtă. La scurt timp, după rugăciunea lui, au început toţi să spună: „Ce miroase atât de frumos? Că nu seamănă cu mirosurile pe care le cunoaştem noi. De unde poate să vină, că nu avem în cameră nici o floare?". Iar afară era în toiul iernii, cu frig şi zăpadă.

Moş Varga şi-a dat seama că Dumnezeu i-a împlinit rugăciunea. Şi-a dat pătura peste cap şi a început să plângă de bucurie.

Nu ştiu dacă mai trăieşte azi moş Varga şi dacă, ieşind din închisoare, a mai continuat minunea...

PERIPRAVA

C am aşa s-au depănat toamna şi iarna 1959-1960, pentru ca în apropierea primăverii să ne încarce pe toţi şi să ne ducă şi pe noi, ca în sfârşit să aflăm şi noi unde fuseseră duşi toţi, la Periprava, în Deltă, pe Braţul Chilia.

Exista şi satul Periprava, iar colonia de muncă cu acelaşi nume era alături. Spaţiu larg, cu barăci mari şi cu mai multă libertate pentru cei internaţi decât la Noua Culme.

„Apţii" lucrau acum demult la stuf, cu cizme de cauciuc până peste genunchi – era mare noroc dacă se nimereau negăurite – şi cu tot instrumentajul de tăiat stuful. Muncă cu mult mai grea – spuneau oamenii – decât pe albia canalului.

Îi duceau pe bieţii olteni la muncă şi cu 40° temperatură, şi-i aduceau seara pe targă morţi.

La infirmerie lucrau şi medici dintre deţinuţi, ca şi la Noua Culme, dar nu aveau medicamente. A fost solicitat şi doctorul Take Costache, pe care îl cunoscusem la Sibiu şi îl întâlnisem apoi la Noua Culme, dar el n-a vrut să meargă până n-aveau să se dea medicamente. Medicamentele au venit abia când s-au înmulţit morţii, probabil la sesizări din afara ţării.

Atunci a primit şi doctorul Take să meargă să lucreze la infirmerie, şi i-a salvat pe mulţi.

Spuneau cei din anturajul lui că-i ţinea pe bieţii olteni pe braţe când le făcea tratamentul. Ştiam acum cu toţii vina lor: se opuseseră colectivizării agricole, nu voiseră să se despartă de glia strămoşească. Unii avuseseră parte de un proces, alţii fuseseră băgaţi direct în lagărele de muncă: Noua Culme şi apoi Periprava.

Era şi lucrul la câmp, destul de greu, pe un pământ din care au încercat să extirpe stuful. Făcea parte din planurile stăpânirii să redea agriculturii zeci de hectare. Cunoscătorii în problemă spuneau că se face o mare greşeală, pentru că erau în ţară atâtea terenuri agricole necultivate, iar stuful este o mare bogăţie a ţării.

Fireşte că, datorită pământului excepţional de bun, culturilor le mergea foarte bine, atât că se ducea o luptă acerbă cu stuful, care nu voia să cedeze. Pe unele terenuri se semăna ceapă, care, fiind rudenie cu stuful, cu greu se deosebea unul de cealaltă. Era şi un medic tânăr, din Bucureşti, în brigada de săpat la ceapă. Gardianul care-i păzea şi le supraveghea, în acelaşi timp, munca, a văzut că pe urma lui nu mai rămânea ceapă.

– Măi, tu ce tai? Tai stuful ori ceapa?

– În definitiv, care-i stuful şi care-i ceapa? – i-a răspuns medicul tânăr din Bucureşti, care lucra de două săptămâni la prăşitul cepei!

M-am dus şi eu într-o zi la apelul inapţilor, ca să văd cum decurge lucrarea. Spectacolul m-a îngrozit: Oameni, sub a căror zeghe se ascundeau medici, avocaţi, judecători, preoţi şi toate categoriile de intelectuali, alături de muncitori şi ţărani, erau flancaţi de gardieni cu puştile încărcate şi înconjuraţi de câini-lup, dresaţi să sară pe ei la cea mai mică abatere din rând.

În afară de brigăzile de câmp, mai era la Periprava şi o brigadă de construcţii, care a clădit imobilele coloniei de muncă, condusă de minunatul inginer constructor Constantin Slătineanu din Ploieşti, care mai avea darul de a fi şi un bun creştin, îndemnându-i pe mulţi spre cele ale credinţei.

Inapţii ne-am continuat şi aici viaţa şi munca noastră, în interior, între care şi cea de la bucătărie: curăţat de legume, cartofi etc. Aşa am cunoscut berbecul năzdrăvan, lăsat liber să circule în întreaga colonie.

Care era povestea lui?

Fiind vorba de mâncare pentru mii de oameni, se tăiau pe zi zeci de animale, de obicei oi, din rasa aceea mare, de Dobrogea. Când i-a venit rândul berbecului, acesta a ieşit din grămada oilor aduse pentru tăiere, s-a dus în faţa măcelarului, care stătea cu securea în mână, gata să înceapă lucrul, a îngenuncheat înaintea lui şi au început să-i curgă din ochi şiroaie de lacrimi. Văzându-l, măcelarul a aruncat securea şi n-a vrut să-l mai taie. Berbecul era acum liber în întreaga colonie.

Viaţa spirituală din colonie a continuat ca şi la Aiud, ca şi la Noua Culme. Era Duminica Floriilor 1962 – după cât îmi amintesc. Am slujit Sfânta Liturghie într-un colţ al barăcii şi am pregătit anafură pentru cât mai mulţi. Între cei cărora le-am dat ca să împartă şi altora, din alte baraci, era şi fostul deputat naţional-ţărănist Ilie Lazăr. Acesta a început

să strige: „Veniți de luați anafură de la părintele Oancea!”.

Noroc că l-au potolit repede cei din jurul lui, între care se vede că nu era nici un turnător. Eram de multă vreme sub permanenta observație a ofițerului politic, care știa că cineva dintre preoți face slujbe, ține meditații, spovedește și cuminecă.

Așa am intrat în Săptămâna Patimilor, în care i-am ajutat sufletește pe mulți.

În aceeași săptămână, a revenit și domnul maior Paul. Am fost cel dintâi dintre chemați. Ca și la Bumbăcari, ca și la Noua Culme, a început și el să facă o spovedanie, ca să-și întocmească raportul despre ce fac, ce gândesc deținuții. Dacă și-au schimbat sau nu atitudinea față de stăpânire etc., etc. – și dacă, eventual, putea să mai recruteze ceva „colaboratori”.

Cu mine a fost același, ca și la Bumbăcari și la Noua Culme, unde ne văzusem din nou.

Se afla la Periprava și cel mai mic dintre frații Codreanu, care se numea Decebal. Era harnic la lucru și foarte discret în privința gândurilor și concepțiilor sale politice. Unii îl bănuiau chiar – fără nici un temei – că ar da și informații.

După Paști, în tentativa de a descoperi cumva preotul, ofițerul politic l-a luat la întrebări:

– Ei, Codrene, te-ai spovedit și tu săptămâna trecută?

– Da, m-am spovedit!

– Cum, la ce preot?

– La un preot venerabil și cu multă iscusință!

– Cum?... Care?... Cum îl cheamă? – îl întrebă înfierbântat ofițerul politic, crezând că în sfârșit a pus mâna pe el.

– Domnul maior Paul – a răspuns apăsat și demn de numele pe care-l purta.

Din multele pătimite de către mulți, nu pot trece peste drama tânărului, s-ar putea spune copilului Nicolae din Târgoviște – atât știam despre el.

Fusese arestat când avea 16 ani și nu mai avea mult până la eliberare când s-a îmbolnăvit de o boală psihică, pe care medicii n-o puteau defini. Era o coborâre înapoi, pe firul vieții lui, până la vârsta copilăriei. Vorbea ca un copil; mai corect spus, cum vorbise probabil când era copil. Curios că spunea acum și câte un cuvânt în ungureşte, ca să aflăm că în ascendența mamei lui era și o unguroaică!

La un moment dat, n-a mai vrut să se îmbrace, încât a trebuit să i se lege mâinile la spate. Îi purta de grijă în ale trupului – îmbrăcare, mâncare – un inginer din Ploiești, Jijie, iar eu m-am apropiat de el cu un tratament psihic, duhovnicesc, așa cum începusem înainte de a se fi îmbolnăvit.

Eram singurul pe care îl cunoștea și îl simțea, chiar dacă mă aflam la spatele lui. Am intrat odată în baracă și el era cu spatele spre ușa de intrare.

– Părintele! – a strigat și a sărit stânga-mprejur, spre direcția din care veneam.

În cele din urmă, nici n-a mai vorbit. Stăteam acum continuu lângă el și mai multe zile i-am șoptit un singur cuvânt: „Mama!... Mama!... Mama!... Nicolae, mama te așteaptă! Mama ta e bună... Mama!... Mama!... Mama!...”

La un moment dat, i-am surprins o strălucire în ochi.

Şi am continuat, până ce a început reversul procesului, revenirea.

Mai avea vreo două săptămâni până la eliberare. Pentru mine însemna o mare durere sufletească să-l ştiu că merge aşa la mama lui. Cum îl va primi, sărmana?... Ce durere va însemna pentru ea?...

Şi m-am rugat într-o noapte pentru el, cum nu m-am putut ruga niciodată pentru copiii mei.

Dimineața, ca de obicei, inginerul Jijie s-a dus să-l îmbrace.

– De ce-ai venit, domnule Jijie? Ce vrei să faci?

– Am venit să te ajut, Nicolae, să te îmbraci!

– Dar eu nu mă pot îmbrăca singur?

– Bine, Nicolae, numai îmbracă-te repede, că vine acuşi ceaiul!

– Dar Părintele unde-i?...

Şi a început să strige:

– Părintele!... Părintele!... Părintele!...

– Da, Nicolae, sunt aici! Vin acum la tine!

M-am dus repede la el, ca să-l aduc lângă mine. Şi am mâncat amândoi, pe aceeaşi dungă de pat, ca şi înainte de a se îmbolnăvi, când venea să-i mai spun câte ceva despre Domnul Iisus Hristos.

Rar am fost în viața mea atât de fericit ca în acea dimineață. I-am mulțumit lui Dumnezeu că S-a milostivit de Nicolae şi de mama lui, care avea să-şi primească copilul, după trei ani de dor, de durere şi de lacrimi.

În ceasurile de meditație, am mai reluat şi am mai

adâncit o teză organicistă, care m-a preocupat încă de la Aiud, socotind-o o cale fără greş în aflarea adevărului despre existență. Nu stărui prea mult asupra ei, căci s-a publicat într-o carte aparte*, cu aprecierea, în loc de prefață, făcută de răposatul filosof şi scriitor Constantin Noica.

Doar câteva cuvinte, legate de ceea ce am numit *adevărul funcțional al trupului*, care se află în întreaga existență, sub aspectele respective, ca lege, şi care este *iubirea*. În piatră, în floare, în toate regnurile existenței, în infinitatea galaxiilor, ca şi în inima fetiței, se află ca lege şi putere iubirea, iar poziția ei supremă e Dumnezeu, aşa cum s-a descoperit în revelația Sfintei Scripturi: „Dumnezeu este iubire!" (*I Ioan* 4, 8).

Aşa s-au scurs cea mai mare parte din zile, cu muncile din exterior şi interior, cu rugăciunile fiecăruia în parte, ca şi în comun, cu oamenii de încredere totală şi cu meditații, de zi şi de noapte, asupra adevărului creştin.

Iernile au fost mai grele, cu crivățul şi vânturile dinspre mare. Şi a fost şi lunga iarnă 1962-1963. A venit mai târziu şi primăvara, cu muncile specifice ei, ca să ancoreze, pe tăcute şi aproape fără să ne dăm seama, în cele din urmă şi vara, cu frumusețea florilor, cu toată truda şi dogoarea ei.

În toiul verii am fost şi noi, inapții, aplicați la o muncă pe care eu n-o mai practicasem niciodată, doar că o văzusem la ciobani: tunsul oilor. Nu erau oile coloniei, ci ale cui-

* *Trup şi existență sau Organicismul*, cu o prefață de Constantin Noica, Liga Română de Misiune Creştină (col. "Popas teologic"), Cluj-Napoca, 1998.

va care plătea coloniei preţul tunsului. Şi cine alţii să o facă decât inapţii (că nu-i puteau opri pe apţi de la munca lor)?!

De fapt, pentru noi a fost o destindere. Să te vezi în câmp deschis, lângă acele oi mari, cu lână încreţită, moale ca mătasea, şi cu blândeţea lor specifică. Mărimea acestora contrasta cu blândeţea lor, care le făcea să stea, fără să mişte, la tuns. Fireşte, dacă le mângâiai întâi, încât să le convingi că nu le faci nici un rău. Poate e adevărat ceea ce nu ştim noi – aşteptau şi ele tunsul, ca să scape peste vară de greutatea şi căldura lânii...

Aproape că o terminasem pe a noastră, când auzim mai jos un adevărat scandal. Era Ilie Lazăr, cu încă doi, la o oaie. Oaia sărea, iar tunzătorii o croiau cu o vergea de salcie verde. De la început voiseră s-o culce cu vergeaua.

– Staţi, măi, oameni buni, şi luaţi-o cu binele! – le-am zis.

Şi nu i-au trebuit oii multe, numai câteva mângâieri peste ochii şi faţa speriată, ca să stea frumos şi să scape şi ea de povară şi de căldură.

Ca şi oile, aşteptam şi eu clipa să mă scap de o povară şi de o căldură. De povara anilor – se împlineau 15 – petrecuţi în umiliri şi suferinţe, şi de căldura dorului de cele patru minuni, cu mama lor, care-l aşteptau pe tata.

Am început numărătoarea inversă şi, cu puţin înainte de ziua eliberării – 12 septembrie –, ne-am trezit în colonie din nou cu domnul maior Paul.

Am fost printre primii chemaţi la cercetare. M-a însoţit până la dânsul ofiţerul politic, care a ţinut să-mi facă şi de data aceasta prezentarea: ţine conferinţe, face slujbe, stă de

vorbă cu unul şi cu altul, şi alte recomandări negative, pe care eram însă convins că maiorul nu le va mai lua în considerare.

Dânsul, de altfel, avea un mandat precis pentru cei care urmau să se elibereze: să-i angajeze, pentru afară, într-un proces de colaborare.

Deşi era convins că nu voi accepta, după discuţiile prieteneşti de totdeauna, mi-a plasat problema. I-am răspuns ca de fiecare dată:

– Domnule maior, eu m-am condus şi mă conduc în viaţă după o scară de valori: pentru mine, întâi e Dumnezeu, în al doilea rând – Neamul şi Ţara, în al treilea rând – Familia, iar abia în al patrulea rând sunt eu. Dacă se poate să trăiesc şi eu afară, liber ca şi ceilalţi, bine. Dacă nu, stau mai departe aici.

Ultima strângere de mână şi am ieşit. Referatul, sunt convins, a fost mai mult decât favorabil.

Dacă azi am un regret, e că nu ştiu unde mai trăieşte şi unde se află, să-l caut şi să-i strâng încă o dată mâna domnului maior Paul.

Ne-am sculat de dimineaţă în ziua de 12 septembrie. Ne-au condus la port şi ne-au îmbarcat, ca să plecăm pe apele Dunării, de la Periprava la Tulcea.

În momentul de faţă, în care scriu, nu-mi amintesc, dintre cei cu care plecam, decât de inginerul Constantin Slătineanu.

Era o zi frumoasă şi am putut vedea încă o dată toată frumuseţea traseului, în legănatul lin al vasului care ne purta

spre libertate.

În sfârşit, iată-ne la Tulcea! Coborâm, dar unde să mergem? Noroc că l-am avut cu mine pe inginerul Costică Slătineanu (trecut la cele veşnice la sfârşitul anului 1994). Aveam şi ceva bani, încă de la Aiud, din fabrică, şi primul gând: telefonul. Aveam numărul telefonului de la Sibiu şi ştiam, după ce ne-am informat, şi trenul şi ora când vom ajunge la Bucureşti.

La telefonul de la Sibiu, soția. „Vin acasă!" – atât i-am putut spune. Ea, cum m-a informat mai pe urmă, a căzut pe scaun şi câteva clipe n-a putut spune nimic.

Apoi i-am completat informațiile despre drum, cu oprirea la Bucureşti, şi am închis.

Şi tot cu Costică Slătineanu, am pornit spre tren.

Pe peronul din Bucureşti aşteptau: fiul cel mai mare, Radu, cu soția lui, Carmen, căsătoriți de curând; Magdalena cu Sorin şi cu părinții lui; şi Horia – în primul lui an de studenție.

Întâlnirea tăcută şi înlăcrimată, căci vorbele erau prea neputincioase să exprime marea fericire a unui tată care-şi strângea la piept copiii şi a unor copii care-şi îmbrățişau tatăl, după atâția ani de despărțire.

Pentru noapte, m-am dus la Radu şi Carmen, a căror locuință era cea mai apropiată. N-am întârziat mult. Radu îmi cumpărase şi un rând de haine, cu care să mă îmbrac pentru Sibiu. A doua zi, drumul mai departe...

M-au aşteptat şi la Sibiu şi am luat-o spre casă, dar nu spre cea de la care am plecat, după ce-l sărutasem pe Horia,

ci la casa pe care am cumpărat-o în acea vară a arestării mele, 1948.

Mi-a fost mare bucurie că, în afară de soție şi de cel mic, i-am găsit şi pe cei care au ajutat-o să-i crească pe toți: mama Livia şi fiul ei, văr primar cu soția, Cornel Timariu – acum răposați amândoi.

Şi încă o bucurie, la care nu m-am putut aştepta: soții Crețu – Ioan, acum răposat, cu soția sa, Maria, pe care o socotim şi azi ca pe o soră a noastră – care de asemenea i-au ajutat pe ai mei „ca un al doilea rând de părinți".

Şi am dat mărire lui Dumnezeu că am ieşit destul de sănătos şi i-am găsit şi pe ei tot aşa. Şi I-am mulțumit Lui de câte mi-a ajutat să fac, pentru sufletul omenesc, în **Mormântul fără cruce** al generației noastre şi al tinereții mele.

Anexă editorială

Mic dicționar de personalități menționate în text*

Antonescu, Ion (1882-1946) – general și apoi mareșal (1941) al Armatei Române, conducător al Statului între 14 septembrie 1940 și 23 august 1944, inițial apropiat de Mișcarea Legionară, apoi mare adversar al acesteia (după așazisa „rebeliune" din ianuarie 1941), aliat politic și militar – din rațiuni conjuncturale – al celui de-al treilea Reich, judecat sumar de Tribunalul Poporului, condamnat la moarte și executat la Jilava (1 iunie 1946).

Baba, ? – protopop la Alba Iulia până în 1948, originar din Bistrița-Năsăud, închis din motive politice la Alba Iulia și Aiud. A murit în 1955.

Banea, Dumitru (1911-2002) – țăran din Vurpăr-Sibiu, comandant legionar, fratele lui Ion Banea și cumnatul lui Nicolae Petrașcu, vădind daruri de scriitor în volumul *Acuzat, martor, apărător în procesul vieții mele* (Ed. Puncte Cardinale, Sibiu, 1995), cu scene memorabile din închisorile pe unde a trecut între 1948 și 1964 (precum cele de la Sibiu, Galați sau Codlea).

---

* Acest dicționar, alcătuit de editor în sprijinul cititorilor, este unul selectiv: nu figurează în el, prezentate pe scurt, decât acele *personalități românești contemporane autorului* care au *o pondere deosebită în economia cărții* sau care au jucat *un rol mai important în viața publică* a epocii. Din păcate, în unele cazuri, n-am putut afla decât informații incomplete și uneori contradictorii. O listă a principalelor surse utilizate (la care uneori se face trimitere directă în text) se află la finele acestui mic dicționar.

Banea, Ion (1905-1939) – medic şi jurist, originar din Vurpăr-Sibiu, comandant legionar din 1932, şef al regiunii Ardeal, considerat „cel mai admirabil om al Legiunii, după Codreanu" de către istoricul evreu Nicholas M. Nagy-Talavera. A fost asasinat în lagărul de la Rm. Sărat, în noaptea de 21 spre 22 septembrie 1939 (noaptea românească „a cuţitelor lungi"), când fruntaşii legionari internaţi în lagăre (dar şi câte 2-4 legionari din fiecare judeţ al ţării) au fost executaţi fără judecată, din ordinul lui Carol II, numărul victimelor ridicându-se la aproape trei sute.

Biro, ? – subofiţer de Securitate de origine maghiară, gardian la închisoarea de la Aiud între 1950-1958. Un alt Biro, probabil frate al celui dintîi (cf. *Lexiconul negru*), răspundea de Zarca Aiudului în anii '70.

Brătianu, Gheorghe I. (n. 1898, la Ruginoasa-Iaşi) – nepotul lui Ion C. Brătianu şi fiul lui Ion (Ionel) I. C. Brătianu, cu studii de Drept, Filosofie şi Istorie la Bucureşti şi Paris, specialist în medievistică şi bizantinologie, profesor universitar la Iaşi şi Bucureşti (îndepărtat de la catedră în 1947), membru al Academiei Române (1942), lider al unei aripi dissidente a Partidului Naţional Liberal („georgiştii"), a semnat, cu Maniu şi Codreanu, pactul de neagresiune electorală din 1937. A fost arestat în 1950 şi închis la Sighet, unde a murit la 24 aprilie 1953. Autor, între altele, al celebrei cărţi *O enigmă şi un miracol istoric: poporul român* (reed. în 1988 la Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică din Bucureşti).

Bumbac, Ştefan (n. 1908, constănţean) – preot ortodox, condamnat iniţial la 9 ani (în 1948), trimis un an (1957-1958), cu domiciliu obligatoriu, în Bărăgan (com. Măzăreni), apoi condamnat din nou la 20 de ani muncă silnică (în 1958) şi eliberat în urma decretului din 1964. A trecut prin închisorile de la Constanţa, Aiud, Peninsula.

Carandino, Nicolae (1905-1996) – brăilean de origine, gazetar (*Facla*, *Curentul*, *Rampa*, *Bis*, *Dreptatea* etc.), memorialist (*Zile de istorie*, Ed. Dreptatea, New York, 1986) şi traducător, vice-preşedinte al Uniunii Ziariştilor Profesionişti (1938-1944), cu studii de Drept la Bucureşti şi Paris. Membru al PNŢ, a încercat să părăseacă ţara, la sfatul lui Iuliu Maniu, dar a fost prins la Tămădău (1947) şi a făcut aproape 9 ani de închisoare (Sighet, Galaţi etc.), după care a avut domiciliu obligatoriu în Bărăgan (Rubla, Bumbăcari) până în 1962.

Carol II (1893-1953) – rege al României între 1930 şi 1940, fiul lui Ferdinand I şi al Mariei, tatăl lui Mihai I (născut din căsătoria cu Ileana a Greciei). Iniţial a renunţase la tron şi optase pentru o viaţă de aventurier la Hollywood, sub numele de Carol Caraiman. A avut-o ca amantă, încă din 1925, pe evreica Elena Lupescu şi a acţionat adeseori împotriva intereselor naţionale ale României. Între 1938 şi 1940 şi-a instaurat dictatura personală, desfiinţând partidele politice (înlocuite cu caricatura numită Frontul Renaşterii Naţionale) şi ordonând lichidarea fizică a Mişcării Legionare. În 1940 a cedat fără luptă Uniunii Sovietice teritoriile de peste Prut. În septembrie 1940, mai ales sub presiunile legionarilor, este silit să abdice, numindu-l în fruntea Statului pe generalul Ion Antonescu. Părăsind definitiv ţara împreună cu Elena Lupescu, se va stabili, în cele din urmă, la Lisabona (unde a şi murit).

Călinescu, Armand, zis „Chiorul" (1893-1939) – politician propulsat de PNŢ, unealtă docilă şi călău de serviciu al regelui Carol II, ministru de Interne la data asasinării lui Corneliu Codreanu, apoi prim-ministru în perioada martie-septembrie 1939, asasinat de o echipă legionară („Răzbunătorii") la 21 septembrie 1939, la Bucureşti

Cândea, Spiridon (1902-1990) – preot ortodox, profesor al Academiei Teologice „Andreiane" (ulterior: Institutul Teologic Universitar) din Sibiu, arestat politic în anii 1967-68.

În 1944, la Sibiu, a publicat un volum de predici – *Bune vestiri* – în colaborare cu părintele Zosim Oancea.

Cârjan, Ştefan – cunoscut fotbalist al echipei Unirea Tricolor şi titular al naţionalei României, condamnat pentru manifestări ostile regimului comunist. A trecut pe la Jilava, Aiud, Gherla şi Baia Sprie

Cârlan, Ştefan (n. 1913, la Gropeni-Brăila) – preot ortodox, condamnat la 7 ani închisoare (1948-1955) pentru „uneltire împotriva ordinii sociale". La Aiud (de unde s-a eliberat) a fost închis în celula 64. Un alt Cârlan, tot preot, a fost condamnat în 1948 şi a făcut Piteştiul, murind în închisoare, după 1950 (cf. *Victimele terorii...*).

Chioreanu, Nistor (1907-1998) – avocat, comandant legionar (şef al regiunii Ardeal în 1940-41), arestat în 1948 şi deţinut până în 1964 (Jilava, Aiud, Gherla, Rm. Sărat). În 1992 a publicat, la Institutul European din Iaşi, volumul de memorii intitulat *Morminte vii*.

Chisălicescu, Nicolae (n. 1904, bucureştean) – avocat, simpatizant legionar, judecat în 1946 în procesul „Sumanelor negre" şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. A murit în celula 353 de la Aiud, în 1951. Un alt Chisălicescu, colonel, condamnat în 1947, a trecut pe la Aiud, Baia Sprie şi Piteşti (cf. *Victimele terorii...*).

Cioran, Aurel (1914-1997, fratele filosofului Emil Cioran) – avocat, aderent legionar, mai tîrziu apropiat al filosofului Constantin Noica, a fost condamnat de comunişti în 1948 la 7 ani de închisoare, pe care-i execută în cea mai mare parte la Aiud.

Codreanu, Corneliu Z. (1899-1938) – întemeietorul şi şeful Legiunii Arhanghelul Mihail (1927-1938), supranumit „Căpitanul", absolvent al Liceului Militar de la Mănăstitrea Dealu şi al Facultăţii de Drept din Iaşi, anticomunist radical, tipul liderului harismatic. Cărţile sale (mai ales *Pentru legionari* şi *Cărticica şefului de cuib*) constituie baza doctrinară

şi organizatorică a Mişcării, cu ecouri până azi în mai toate cercurile dreptei tradiţionale europene. După Mircea Eliade (el însuşi adept, în tinereţe, al crezului legionar), Codreanu vedea Legiunea mai mult ca pe un ordin mistic decât ca pe un partid politic (el vorbise de „o şcoală spirituală" de eroism jertfelnic). Condamnat, într-o parodie de proces (în mai 1938), la 10 ani de închisoare, avea să fie asasinat în detenţie, alături de alţi 13 camarazi, în noaptea de Sfântul Andrei a anului 1938, din ordinul regelui Carol II şi prin grija ministrului de Interne Armand Călinescu. Orice s-ar spune despre el, Codreanu rămâne cel mai mare martir al românismului din secolul XX şi una dintre cele mai originale figuri conducătoare din istoria dreptei europene.

Codreanu, Decebal – unul dintre fraţii Căpitanului, arestat în 1948 şi eliberat în 1963 din lagărul de la Periprava. A murit în 1963, la Spitalul Colţea din Bucureşti (cf. *Victimele terorii...*).

Cosmovici, Horia (1909-1998) – născut ortodox, avocat celebru, apoi preot greco-catolic (ucenic al Monseniorului Vladimir Ghyka), aderent şi ideolog al Legiunii, apărător al lui Corneliu Codreanu în procesul din mai 1938. După 1944, arestat în 6 rânduri, ultima oară în 1948, când a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică. A trecut pe la Jilava, Aiud, Ocnele Mari, Gherla şi Periprava, eliberându-se în 1964. A publicat mai multe cărţi sau broşuri, pe teme politice sau religioase, ultima fiind *Manualul omului politic creştin* (Ed. Crater, Bucureşti, 1995) – un fel de catehism extins şi asupra aspectului civico-politic, ghidat de principiul *Homo homini Christus*.

Crainic, Nichifor (1889-1972) – pe numele adevărat Ion Dobre, originar din Bulbucata-Vlaşca, celebru teolog (nehirotonit), poet şi eseist, profesor universitar la Chişinău şi Bucureşti, membru al Academiei Române (1941), mentorul celebrei reviste *Gândirea* (al cărei director a fost între 1926

şi 1944), teoretician al statului etnocratic (*Ortodoxie şi etnocraţie* – 1937; reed. Ed. Albatros, Bucureşti, 1997), ministru în guvernele Gigurtu şi Antonescu (1940-41), întâi aliat, apoi adversar al legionarilor, mare admirator al lui Mussolini. Între 1944-1947 a stat ascuns prin părţile Transilvaniei, apoi a fost arestat şi deţinut în închisorile comuniste (Văcăreşti, Aiud) timp de 15 ani, fără sentinţă judecătorească. După eliberare (1962), a acceptat colaborarea la oficina securistă *Glasul Patriei* (publicaţie destinată mistificării exilului românesc).

Dorobanţu, Mihai (n. 1909, originar din Slănic-Prahova) – ofiţer de Securitate, comandant al închisorii de la Aiud între 1951 şi 1952. A mai fost, ulterior, director de penitenciar la Mislea şi Miercurea Ciuc, iar în 1959 a trecut şi pe la Gherla. Din simplu sondor, a ajuns treptat la gradul de general.

Drăghici, Alexandru (n. 1913, într-o familie ţărănească din părţile Buzăului) – membru al PCR din 1934, ministru de Interne şi şef al Securităţii Statului între 1952 şi 1965, vicepreşedinte şi preşedinte al Consiliului de Miniştri (1961-1965, revenit meteoric în 1967-1968). În 1991 s-a refugiat în Ungaria, unde a murit în 1993.

Farcaş, Alexandru – inspector general în MAI, unul dintre responsabilii de experimentul Piteşti. Între 1948-1950, pe când avea gradul de maior, a fost director al închisorii de la Aiud.

Florea, Octavian (Tavi) – legionar din Sibiu, prigonit sub toate cele trei dictaturi (Carol II, Antonescu, Dej), arestat de comunişti la 15 mai 1948, deţinut la Sibiu, Aiud etc.

Gheorghiu-Dej, Gheorghe (1901-1965) – bârlădean de origine, de profesie electrician, a fost lider comunist şi credincios Moscovei încă din ilegalitate (anii '30). După comunizarea forţată a ţării, a fost secretar general (1945-1954) şi prim-secretar (1955-1965) al CC al PCR, prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1948-1952) şi prim-ministru

(1952-1955), iar în cele din urmă preşedinte al Consiliului de Stat (1961-1965). Sub el s-au comis cele mai cumplite represiuni politice din istoria modernă a României (asasinate, închisori, lagăre de muncă, domicilii obligatorii, urmăriri, epurări etc.). După moartea lui I. V. Stalin, a deschis calea naţional-comunismului românesc (continuată de succesorul său, Nicolae Ceauşescu), îndepărtând în mare parte cadrele evreieşti (majoritare între 1947-1953).

Grebenea, Nicolae (n. la 25 octombrie 1905) – originar nu din Bacău, cum greşit indică majoritatea surselor (*Biserica întemnişată*, *Preoţi ortodocşi...*, *Victimele terorii...* etc.), ci din Răşinari-Sibiu, preot ortodox, aderent al Mişcării Legionare, a făcut în total 18 ani de detenţie politică, fiind închis sub comunişti la Aiud, Baia Sprie, Cavnic (eliberat în 1964). A scris un substanţial volum de memorii (*Amintiri din întuneric*, ediţia a II-a completată, Ed. Scara, Bucureşti, 2000), prefaţat de Protos. Iustin Pârvu de la Petru-Vodă (la rândul său, fost deţinut politic).

Groza, Petru (1884-1958) – bogătaş şi politician transilvănean, de mai multe ori deputat sau ministru între 1919 şi 1927. În 1933 a întemeiat organizaţia Frontul Plugarilor, absorbită treptat în Partidul Comunist. Din răzbunare faţă de lumea politică interbelică, dar şi din oportunism, a trecut complet în tabăra comuniştilor, fiind, după 23 august 1944, mai întâi vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, apoi preşedinte al primului guvern „revoluţionar-democratic" (1945-1952) şi, în cele din urmă, preşedinte al Prezidiului Marii Adunări Naţionale (1952-1958).

Gyr, Radu (Radu Demetrescu: 1905-1975) – poet şi eseist de origine olteană, profesor universitar la Bucureşti, adept cultural al gândirismului şi adept politic al legionarismului (este autorul mai multor imne şi marşuri legionare, printre care şi *Sfântă tinereţe legionară*), a făcut închisoare politică sub toate cele trei dictaturi (carlistă, antonesciană şi comu-

nistă). A fost, alături de Nichifor Crainic, cel mai influent poet al închisorilor („Azi-noapte Iisus mi-a intrat în celulă", „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!", „Întoarcerea din cruciadă", „Noi nu am avut tinerețe" etc.)

Imbrescu, Ilie (n. 1909, la Dalboșeț, în Caraș-Severin) – preot ortodox, aderent al Mișcării Legionare (*cf.* cartea sa *Biserica și Mișcarea Legionară*, Ed. Cartea Românească, București, 1940), paroh la Balcic (până în 1940) și apoi la București (Icoanei, Boteanu), inspector general al Cultelor (1940-41), arestat în 1948 și condamnat la 10 ani temniță grea (pentru „crimă de complot") și 15 ani de muncă silnică (pentru organizație „de tip fascist"). A trecut pe la Jilava și a murit în închisoarea de la Aiud, se pare la 19 noiembrie 1949 (alte surse indică 1952 sau 1953 – cf. *Biserica întemnițată*).

Ionescu, Marin (n. 1891, la Deagu-Argeș) – preot ortodox (parohia Sf. Ștefan-Cuibul cu Barză) și profesor universitar la București (specialist în sectologie și pedagogie creștină), președinte al Asociației Profesorilor de Religie (până în 1948), deținut între 1951 și 1954 (pentru activitatea publicistică de dinainte de 23 august 1944), trecut pe la Aiud și eliberat de la Ocnele Mari. Decedat în 1965.

Iorga, Nicolae (1871-1940) – istoric, scriitor și om politic, mare profesor și academician, liderul naționalist al generației post-eminesciene, principalul îndrumător ideologic al tradiționalismului sămănătorist, inițiatorul „Cruciadei românismului" (mai ales în coloanele ziarului său, *Neamul românesc*) și unul dintre artizanii Marii Uniri. După primul război mondial, deși o legendă vie, este tot mai mult depășit de vremuri, are prestații politice ineficiente și versatile, intră în conflict (ca și A. C. Cuza) cu tânăra generație naționalistă și devine treptat o simplă unealtă politică a regelui-călău Carol II, mai ales după ce acesta a instaurat dictatura personală (februarie 1938). A fost principalul responsabil moral de

arestarea, condamnarea abuzivă și asasinarea în detenție a lui Corneliu Codreanu, iar în septembrie 1939 comite actul incalificabil de a lovi cu piciorul în cadavrele expuse pe caldarâm ale „pedepsitorilor" lui Armand Călinescu (*cf.*, de pildă, N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, ed. 1991, p. 387). Cu toate acestea, asasinarea sa la Strejnicu, în toamna lui 1940, de către un grup legionar rebel, rămâne unul dintre actele cele mai odioase din istoria politică a secolului XX.

Jijie, Gheorghe (n. 1920) – inginer, legionar, trecut prin închisorile comuniste de la Jilava, Gherla, Aiud (1948-1964), îngrijitorul unei monografii *George Manu* (Ed. Elisavaros, București, f. a. [2002?], scoasă sub egida Fundației „Profesor George Manu"). Fratele său, **Ion Jijie** (n. 1922), sprijinitor al partizanilor din munți, arestat în 1949 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică, a murit în timpul detenției (1960), după repetate torturi bestiale. Părinții celor doi – Gheorghe și Virginia – au fost și ei arestați.

Koller, Ștefan (n. 1916, la Huedin) – locotenent-colonel de Securitate, evreu de origine, a făcut parte din Direcția Generală a Lagărelor și Coloniilor de Muncă, iar între 1954 și 1957 a fost comandantul închisorii de la Aiud. Numele apare în diferite grafii (Koller, Koler, Coller, Coler), iar uneori este indicat prenumele Jean. S-ar putea să nu fie vorba despre una și aceeași persoană care s-a stabilit ulterior în Statele Unite (în urma intervenției pe lângă Ceaușescu a unei înalte oficialități americane).

Langa, Tertulian (n. 1922, la Tg. Mureș) – preot greco-catolic și cadru universitar, arestat în 1948 și condamnat la 20 de ani muncă silnică („lacheu al Vaticanului și dușman al clasei muncitoare" – cf. *Victimele terorii...*, vol. 5). A trecut pe la Jilava, Văcărești, Gherla, Aiud, Lugoj, Salcia etc., fiind eliberat în 1964. După 1989, a fost primul decan al Facultății de Teologie Greco-Catolică de la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj.

Lazăr, Ilie A. (n. 1895, la Giuleşti-Maramureş) – avocat, combatant în primul război mondial, cel mai tânăr dintre semnatarii actului Marii Uniri de la Alba Iulia (1 decembrie 1918), fruntaş ţărănist, arestat în mai multe rânduri, condamnat în 1947 la 12 ani muncă silnică (Malmaison, Sighet, Galaţi, Rm. Sărat etc.), iar din 1959 (când i-a expirat condamnarea) până în 1964 reţinut abuziv în lagăr (Periprava) sau domiciliu obligatoriu (Bărăgan).

Lechinţan, Grigore (n. 1913, la Lepindea-Mureş) – judecător, invalid de război decorat cu „Coroana României", membru al Mişcării Legionare, arestat şi condamnat de comunişti în 1948 la 20 de închisoare (Jilava, Aiud, Periprava etc.) şi eliberat în 1964. A scris volumul *Table cerate* (schiţe de penitenciar).

Luca, Damaschin (n. 1918, în Caraş-Severin) – avocat la Bucureşti, refugiat în Germania în anii războiului, apoi întors în ţară (1949), unde comuniştii l-au vârât imediat în închisoare (Jilava, Aiud etc.).

Maier – fraţii Maier (doi Gheorghe şi un Vasile) erau originari din Păjida-Arad şi s-au numărat printre cei mai temuţi gardieni de la Aiud. O soră a lor (cf. *Lexiconul negru*) a fost gardiancă la închisoarea de femei de la Mislea.

Maniu, Iuliu (1873-1953) – ilustru om politic şi unionist, lider al Partidului Naţional din Transilvania, apoi al Partidului Naţional Ţărănist (PNŢ), după fuziunea din 1926 cu Partidul Ţărănesc al lui Ion Mihalache. A prezidat mai multe guverne (între 1928 şi 1933) şi a fost implicat în actul de la 23 august 1944 (cu consecinţe dezastruoase pe toate planurile). În urma înscenării judiciare din toamna lui 1946 (aşa-numitul „proces al clicii conducătoare a PNŢ") a fost condamnat la închisoare pe viaţă. A murit în închisoarea de la Sighet, iar mormîntul nu i-a fost identificat nici până azi.

Manu, George (1903-1961) – ilustru savant cu sânge cantacuzinesc, doctor în Fizică nucleară la Paris, profesor universitar la Bucureşti, aderent legionar, arestat în 1948 şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. A trecut prin închisoare (Aiud, Baia Sprie, Gherla) cu o rectitudine exemplară. Se pare că lui i se datorează inventarea scrierii în alfabetul Morse pe firul de aţă (procedeu larg folosit de deţinuţi). A murit la Aiud, în 1961, de meningită, după ce i s-a refuzat tratamentul medical. Pentru informaţii mai bogate, cf. *George Manu. Monografie*, ediţie îngrijită de Gh. Jijie (vezi mai sus).

Marino, Adrian (n. 1921, la Iaşi) – critic, istoric şi teoretician literar, monograf şi editor al lui Al. Macedonski, fost asistent al lui George Călinescu (1945-1948), mai târziu coordonator al revistei *Cahiers roumains d'études littéraires* (1973-1980). Între 1949 şi 1957 a suferit opresiunea regimului comunist, trecând o vreme şi pe la Aiud.

Medrea, Victor (1904-1978) – vâlcean de origine, profesor şi gazetar (*Curentul*, *Cuvântul*, *Buna Vestire* etc.), unul dintre apropiaţii lui Corneliu Codreanu şi ai generalului Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul, director al Direcţiei de Presă şi şef al Protocolului de Stat în timpul guvernării legionare (septembrie 1940-ianuarie 1941), deţinut sub comunişti între 1948 şi 1964.

Micescu, Istrate (1881-1951) – faimos avocat şi om politic al perioadei interbelice, ministru de Externe în guvernul Goga-Cuza (decembrie 1937-februarie 1938) şi ministru de Justiţie în cabinetul Tătărăscu (noiembrie 1939-iunie 1940), autorul Constituţiei carliste din 1938, arestat în 1948 şi decedat la Aiud.

Mihalache, Ion (1882-1963) – învăţător din Topoloveni-Argeş, întemeietor în 1918 al Partidului Ţărănesc (care în 1926 a fuzionat cu Partidul Naţional al lui Iuliu Maniu), de mai multe ori ministru al Agriculturii. A preluat conducerea PNŢ în 1931, la plecarea în străinătate a lui Iuliu Maniu, apoi l-a condus efectiv între 1933 şi 1937, când Maniu, în

semn de protest, s-a ținut departe de scena politică. A fost întemnițat de comuniști în 1947.

Mironovici, Radu (1899-1979) – avocat bucovinean, s-a numărat printre întemeietorii Legiunii Arhanghelul Mihail (1927) și a fost Comandant al Bunei Vestiri (rang legionar onorific). În timpul scurtei guvernări legionare, a fost prefect al Poliției Capitalei. A făcut ani grei de închisoare sub comuniști, fiind considerat, alături de Nicolae Petrașcu, principalul șef legionar rămas în țară.

Negulescu, Valeriu (Vică) (1905-1958) – avocat din București, comandant legionar (cf. *Gazeta de Vest* din aprilie 1993, p. 35), după alte surse – doar simplu membru al Mișcării (cf. *Intelectualii și Mișcarea Legionară*, p. 325), asasinat de comuniști în închisoarea de la Jilava.

Noica, Constantin (1909-1987) – filosof din școala lui Nae Ionescu, mai târziu mentor aproape mitizat al faimosului „grup de la Păltiniș" (Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Sorin Vieru etc.), autorul unei vaste opere filosofice (integral reeditate, începând din 1990, la Editura Humanitas), astăzi superficial calificat drept „protocronist" de către politrucii „politicii corecte". După asasinarea lui Codreanu, s-a apropiat de Mișcarea Legionară. A fost hărțuit de comuniști începând din 1949 (arestări, domiciliu obligatoriu) și, condamnat în cele din urmă la 25 de ani muncă silnică, a stat în închisoare (Uranus, Jilava, Aiud) din 1958 până la grațierea generală din 1964.

Oancea, Zosim-Dorin (n. 13 februarie 1949) – fiul cel mai mic al autorului, născut după arestarea tatălui său (7 iulie 1948), este astăzi preot și cadru universitar la Sibiu.

Pauker, Ana (1893-1960) – la naștere Hannah Rabinsohn, fiică de rabin, căsătorită cu evreul comunist Marcel Pauker, fugită în Uniunea Sovietică și revenită în România pe tancurile rusești (1944), ca și alți exilați comuniști, evrei sau neevrei (Emil Bodnăraș, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Valter Roman etc.), a ajuns membră a Biroului Politic Executiv al PCR și ministru de Externe, dar s-a ocupat cu maximă duritate și de faza inițială a colectivizării Agriculturii. Căzută în dizgrație după moartea lui Stalin și acuzată de "deviationism", a sfârșit ca simplă traducătoare la Editura Politică din București.

Petrașcu, Nicolae (1907-1968) – profesor făgărășean, vechi membru al Legiunii (1928), comandant legionar din 1936, secretar general al Mișcării în 1940, exilat în Germania în anii războiului, apoi trimis în țară de Horia Sima pentru reactivarea Mișcării. Prin „pactul de neagresiune" cu comuniștii (tratat cu Ana Pauker), Petrașcu a încercat să amâne dezlănțuirea marii prigoane care se profila, dar în 1948 a fost arestat el însuși și condamnat la muncă silnică pe viață, făcând închisoare până în 1964. Asupra morții sale – 4 ani după eliberare – plutesc până azi suspiciuni (sinucidere sau asasinat?).

Petrovicescu, Constantin (1883-1949) – militar de carieră, ajuns până la gradul de general, simpatizant al legionarismului și titular al Ministerului de Interne în perioada Statului Național-Legionar (destituit de Ion Antonescu la 20 ianuarie 1941). A rămas neîntrerupt în temniță din 1941 (când a fost condamnat la 7 ani de temniță grea, sub pretextul fals că i-ar fi înarmat pe „rebelii legionari") până în 1949 (în 1946 fusese condamnat la închisoare pe viață, în procesul guvernanților regimului antonescian), când a murit la Aiud.

Petrovici, Ion (1882-1972) – filosof, poet și memorialist, decan al Facultății de Litere și Filosofie din Iași (1923-1926), apoi profesor de istoria filosofiei moderne la Universitatea din București, membru al Academiei Române (1927 – corespondent, 1934 – titular), colaborator al revistei *Gândirea*, de mai multe ori ministru între 1921 și 1941 (Învățământ, Lucrări Publice, Cultură Națională, Culte și Arte), cu o orientare de dreapta moderată, mai degrabă în spiritului

vechiului conservatorism (a scris, între altele, o monografie *Titu Maiorescu*, apărută în 1931). A fost unul dintre cei mai vârstnici deţinuţi politici din România „obsedantului deceniu".

Popescu, Ioan – preot ortodox, a funcţionat la Rotbav-Braşov (cf. *Biserica întemnițată*...) şi a avut o vreme domiciliu obligatoriu în Bărăgan (Bumbăcari), unde Episcopia îi încredinţase misiunea de a acorda asistenţă religioasă localnicilor.

Popescu, Luca (n. 1910, la Zlătărei-Vâlcea) – preot ortodox, paroh la Zlătărei, arestat în 1952 şi condamnat la 17 ani de temniţă grea pentru „uneltire contra ordinii sociale" (a trecut, ca deţinut, pe la Craoiva, Aiud, Gherla, Jilava, Periprava).

Protopopescu, Dragoş (1892-1948) – literat şi cel mai mare anglist român al perioadei interbelice, colaborator al revistei *Gândirea* şi aderent legionar, unul dintre fondatorii şi codirectorii publicaţiei *Buna Vestire*, iar în 1940 ataşat de presă la Londra. Îndepărtat de la catedra universitară în 1947, s-a sinucis – după unele surse, într-un spital din Bucureşti (cf. *Radiografia*..., p. 130), după altele, chiar în incinta Facultăţii de Litere (cf. *Intelectualii*...).

Puiu, Visarion (1879-1964) – Mitropolit al Bucovinei (1935-1940) şi al Transnistriei (1942-1944), refugiat în Occident după venirea comuniştilor (care l-au condamnat la moarte în contumacie, în 1946), reabilitat oficial în 1990. Este înmormântat la Cimitirul Montparnasse din Paris.

Ranca, ? – medic civil la închisoarea de la Aiud până spre 1960. *Lexiconul negru* îl defineşte drept „colaborator asiduu al administraţiei".

Trifa, Iosif (1888-1938) – preot ortodox, duhovnic al Institutului Teologic din Sibiu (1921-1922), redactor al foii religioase *Lumina satelor* (1922-1935), poet şi mare animator al mişcării religioase „Oastea Domnului". N-avea cum să fi

trecut prin închisorile comuniste, cum greşit afirmă unele surse (*Biserica întemnițată*, p. 433, sau *Preoţi ortodocşi*..., p. 253), confundându-l probabil cu fiul său, **Titus Trifa**.

Vîşinski, Andrei Ianuarevici (1883-1954) – diplomat sovietic, responsabil direct de bolşevizarea României (a patronat mistificarea alegerilor, în 1945, şi abolirea monarhiei, în 1947), ministrul de Externe al lui Stalin între 1949 şi 1953.

Vladovici, Ioan (n. 1920, la Şeica Mare-Sibiu) – preot greco-catolic revenit la Ortodoxie, arestat în 1948 şi condamnat la 15 ani de închisoare (a trecut pe la Aiud, Ocnele Mari, Canal, Noua Culme, Periprava etc.).

Vulcănescu, Mircea (1904-1952) – filosof, sociolog, economist, discipol şi monograf al profesorului Nae Ionescu (*Nae Ionescu aşa cum l-am cunoscut*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992), circumspect faţă de legionarism, dar nu mai puţin om de dreapta şi profund gânditor creştin, subsecretar de stat în Ministerul de Finanţe între 1941 şi 1944. S-a apărat singur în procesul pe care i l-au intentat comuniştii şi a fost condamnat în 1948 la 8 ani de temniţă grea, murind în detenţie, la Aiud (ultimele sale cuvinte ar fi fost: „Să nu ne răzbunaţi!").

Zeana, Ion (1912-2003) – medic de origine macedo-română (născut în comuna aromânească Doleani, din părţile Salonicului), dar şi talentat poet (*Golgota românească* – 1995) şi prozator (*Vulturii Pindului* – 2002), membru marcant al Mişcării Legionare. A fost arestat la Constanţa, în 1948, judecat şi condamnat la 10 ani de temniţă grea, trecând pe la Văcăreşti, Jilava şi Aiud. Deoarece a refuzat să colaboreze cu Securitatea, a mai primit şi o „pedeapsă administrativă" de 5 ani (Noua Culme, Periprava), eliberându-se abia în 1963. Uneori numele îi apare grafiat Ziana sau Zeană.

Zob, Gavrilă (1915-1997) – preot ortodox (Gherla, Silivaş, Hăşdate) condamnat în 1949 la 14 ani de închisoare pentru „uneltire contra ordinii sociale", s-a eliberat în 1961 (cf.

Preoţi ortodocşi...). A trecut, ca deţinut, pe la Aiud (unde a stat la Zarca, printre alţii, cu poetul Radu Gyr) şi Periprava. A primit, în urmă, distincţia bisericească „Crucea Patriarhală".

Principalele surse consultate:

Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (eds.), *Dicţionarul scriitorilor români*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1995 (A-C), 1998 (D-L), 2001 (M-Q), 2002 (R-Z); Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia dreptei româneşti (1927-1941)*, Editura FF PRESS, Bucureşti, 1996; Pr. Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996; Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *Biserica întemniţată. România: 1944-1989*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1998; Fundaţia Buna Vestire, Fundaţia Prof. George Manu (eds.), *Intelectualii şi Mişcarea Legionară*, Editura Fundaţiei Culturale Buna Vestire, f. l. [Bucureşti], 2000; Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste*, Editura Maşina de Scris, f. l. [Bucureşti], 2000 (A-B), 2002 (C, D, F-G), 2003 (H-I-J-K-L); Răzvan Codrescu, *În căutarea Legiunii pierdute*, Editura Vremea, Bucureşti, 2001; Doina Jela, *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, ed. a II-a revăzută şi adăugită, Editura Patmos, f. l. [Cluj-Napoca?], f. a. [2001]; Răzvan Codrescu, „Drepţii de lângă noi. Mărturisitori ai dreptei credinţe sub prigoana comunistă", în *Cartea îndreptărilor. O perspectivă creştină asupra politicului*, Editura Christiana, Bucureşti, 2004, pp. 159-181; colecţia revistei *Puncte cardinale. Periodic independent de orientare naţional-creştină* [Sibiu], anii I-XIII, numerele 1-156, 1991-2003.

De acelaşi autor :

Bune Vestiri
(în colaborare cu Pr. Prof. Spiridon Cândea)
Sibiu, 1944

Preotul din Bonnal.
Pestalozzi şi ridicarea poporului
Sibiu, 1945

Popasuri omiletice
Sibiu, 1976

Trup şi existenţă sau Organicismul
(cu o prefaţă de Constantin Noica)
Cluj-Napoca, 1998

Muzeul de icoane pe sticlă
"Zosim Oancea" din Sibiel
(2 volume)
Sibiu, 2001-2002

integrala christiana

1992-2004

Carte medicală

- ✓ Dr. Pavel Chirilă, Dr. Maria Chirilă, *Terapie naturistă*
- ✓ Dr. Pavel Chirilă și col., *Rețetar selectiv de etnofitoterapie*
- ✓ Dr. Pavel Chirilă și col., *Medicină naturistă. Fitoterapie. Acupunctură. Homeopatie.*
- ✓ Robert Tisserand, *Arta aromaterapiei*
- ✓ Biol. Nicoleta Macovei, *E-urile și problemele de sănătate* (2 ediții)

Carte teologică

- ✓ Episcop Kallistos Ware, *Puterea Numelui. Rugăciunea lui Iisus* (2 ediții)
- ✓ Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale* (2 ediții)
- ✓ Paul Evdokimov, *Taina iubirii. Sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe* (2 ediții)
- ✓ Paul Evdokimov, *Femeia și mântuirea lumii*
- ✓ Paul Evdokimov, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*
- ✓ Michel Quenot, *Învierea și icoana*
- ✓ Episcop Kallistos Ware, *Împărăția lăuntrică*
- ✓ Olivier Clément, *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*
- ✓ Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Șapte tâlcuiri biblice despre Maica Domnului*
- ✓ Maica Taisia, *Scrisori către o începătoare* (2 ediții)
- ✓ Ierom. Serafim Rose, *Descoperirea lui Dumnezeu în inima omului*
- ✓ Pr. Ioan C. Teșu, *Teologia necazurilor*
- ✓ Pr. Ioan C. Teșu, *Din iadul patimilor spre raiul virtuților*
- ✓ Ieroschimonahul Daniil Tudor, *Scrieri 1*
- ✓ Părintele Daniil de la Rarău (Sandu Tudor), *Caiete 1, Dumnezeu-Dragoste* (2 ediții)

Ieroschimonahul Daniil de la Rarău
Caiete 4. Ce e omul?

Îngrijitorul ediției: Alexandru Dimcea
Serie editată cu binecuvântarea
Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura
Christiana,
București,
2003

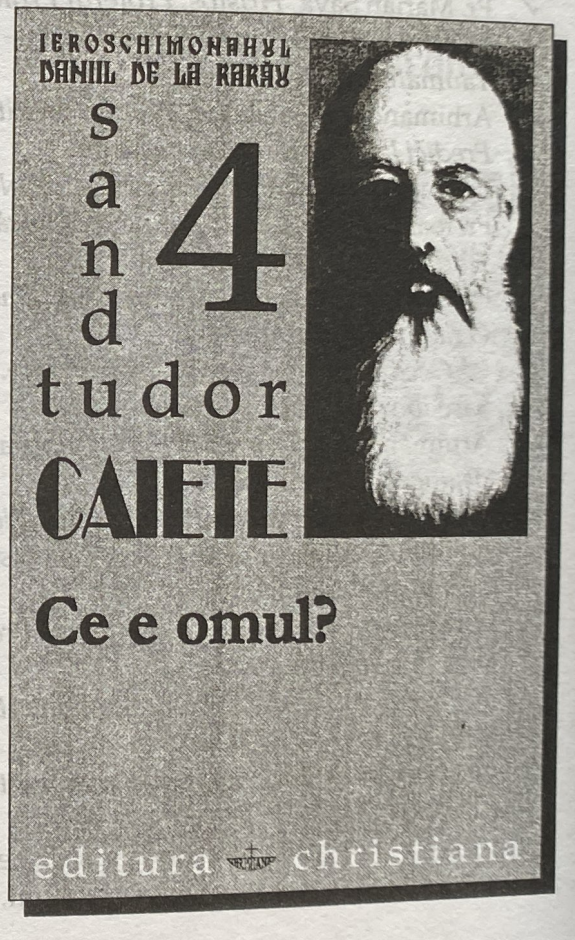

- ✓ Părintele Daniil de la Rarău (Sandu Tudor), *Caiete 2, Sfinţita rugăciune*
- ✓ Părintele Daniil de la Rarău (Sandu Tudor), *Caiete 3, Taina Sfintei Cruci*
- ✓ Părintele Daniil de la Rarău (Sandu Tudor), *Caiete 4, Ce e omul?*
- ✓ Antonie Ieromonahul, *File de pateric din Împărăţia Monahilor – Sfântul Munte Athos. Cuvioşi părinţi athoniţi ai veacului al XIX-lea* (2 ediţii)
- ✓ Pr. Marian Sava, *Hristos, Profetul Profeţilor*
- ✓ *** *Un preot de mir cu Sfinte Moaşte – Sfântul Iona Taumaturgul din Odessa*
- ✓ Arhimandrit Ilie Cleopa, *Predici inedite (1). Predici la Sărbătorile de peste an*
- ✓ Pr. Dan Bădulescu, *Împărăţia răului: New Age*
- ✓ Pr. Ioan C. Teşu, *Omul – taină teologică. Studii de spiritualitate filocalică*
- ✓ Pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa, *Homo americanus. O radiografie ortodoxă*
- ✓ *** *Occidentali convertiţi la Ortodoxie. Şase ipostaze mărturisitoare*
- ✓ Arhimandrit Grigorie Băbuş, *Bibliografia tipăriturilor psaltice ale lui Anton Pann.*
- ✓ Arhim. Grigorie Băbuş, *Izvoare liturgice şi pastorale*
- ✓ Costion Nicolescu, *Cine se teme de Biserică? Studii şi articole teologice*
- ✓ Pr. Prof. Acad. Niculae M. Popescu, *Preoţi de mir adormiţi în Domnul*
- ✓ Pr. Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi. I. Facerea*
- ✓ Pr. Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi. II. Ieşirea*
- ✓ Prof. Ana Usca, Pr. Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi. III. Leviticul*

Costion Nicolescu
Teologul în cetate.
Părintele Stăniloae şi aria politicii

Volum apărut cu binecuvântarea
Î. P. S. Bartolomeu Valeriu Anania,
Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului

Editura
Christiana,
Bucureşti,
2003

- ✓ Prof. Ana Usca, Pr. Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți. IV. Numerii*
- ✓ Prof. Ana Usca, Pr. Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți. V. Deuteronomul*
- ✓ Prof. Ana Usca, Pr. Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți. VI. Iosua*

Carte de rugăciune

- ✓ Ieroschimonahul Daniil Tudor, *Acatiste*
- ✓ *** *Acatiste* (3 ediții)
- ✓ *** *Canon de rugăciune pentru copilul bolnav și povățuiri pentru folosul copilului*
- ✓ *** *Rugăciuni pentru bolnavi și învățături de credință ortodoxă despre boală*
- ✓ Arhim. Paulin Lecca, *Rugăciunea vameșului*
- ✓ *** *„Biserica de acasă". Rugăciuni și rânduieli pentru căsătorie și binele familiei*

Teologie aplicată

- ✓ Dr. Pavel Chirilă, Pr. Mihai Valică, *Meditație la medicina biblică*
- ✓ Părintele Amédée și Dominique Megglé, *Monahul și psihiatrul. Convorbiri despre fericire*
- ✓ Dr. Pavel Chirilă, *Conceptul de medicină creștină. I. Sfânta Scriptură citită de un medic ortodox*
- ✓ Dr. Pavel Chirilă, *Concept of Christian Medicine. I. The Holy Scripture read by an Orthodox Physician*
- ✓ *** *Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința mărturisitoare*
- ✓ Răzvan Codrescu, *Teologia sexelor și Taina Nunții. O introducere ortodoxă în antropologia conjugală*
- ✓ Răzvan Codrescu, *Recurs la Ortodoxie*
- ✓ Pr. Dr. Vasile Gordon, *Biserica și Școala. Analize omiletice, catehetice și pastorale*

Preot Ioan Sorin Usca

Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți. VI. Iosua

Serie apărută cu binecuvântarea
Î. P. S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului

Editura Christiana, București, 2003

- ✓ Flavia Florea, *Manual de limba engleză pe texte biblice, patristice și liturgice*
- ✓ *** *„Fiecare în rândul cetei sale". Pentru o teologie a neamului: Nichifor Crainic, Dumitru Stăniloae, Răzvan Codrescu, Radu Preda*

Poezie creștină

- ✓ Răzvan Codrescu, *Răsăritenele iubiri. Fals tratat de dezlumire*
- ✓ Sfântul Ioan al Crucii, *Integrala operei poetice, cu fragmente din comentariile teologice în proză*

Creștinul în cetate

- ✓ Gabriel Constantinescu, *Gâlceava anticomunistului cu lumea. Cronica unui deceniu de tranziție (1991-2001)*
- ✓ Costion Nicolescu, *Teologul în cetate. Părintele Stăniloae și aria politicii*
- ✓ Răzvan Codrescu, *Cartea îndreptărilor. O perspectivă creștină asupra politicului*

Răzvan Codrescu

Cartea îndreptărilor.

O viziune creștină asupra politicului

Cu o postfață de Părintele Galeriu despre Ortodoxie și neam

Editura Christiana, București, 2003

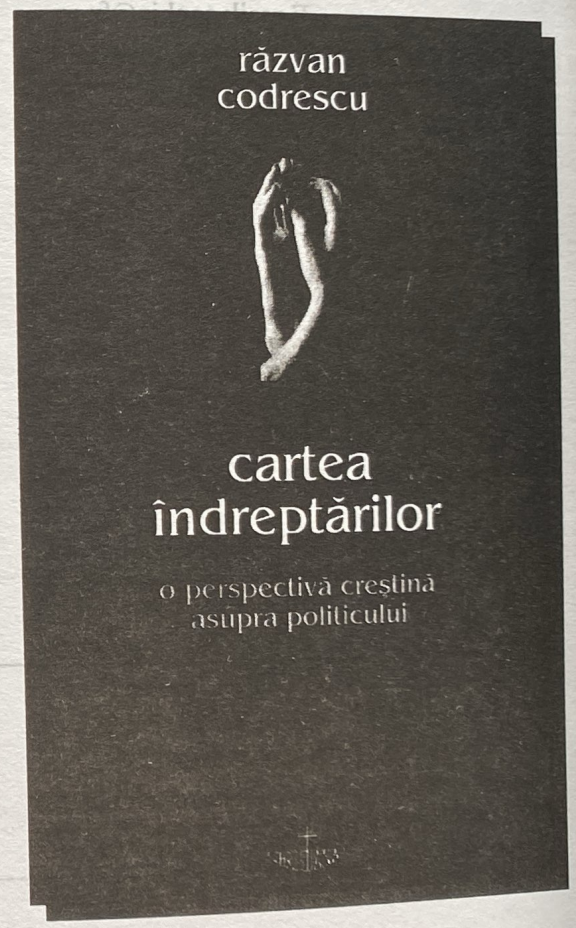

DIFUZARE:

S.C. Supergraph S.R.L.
Str. Biserica Alexe 24, sector 4,
040269 Bucureşti
Tel./fax: (021) 336 79 13
E-mail: sophia@fx.ro
www.sophia.ro

Tipografia MULTIPRINT Iaşi
Calea Chişinăului 22, et. 6, Iaşi 700264
tel. 0232-211225, 236388, fax. 0232-211252

editura christiana

Părintele Zosim Oancea, ctitorul faimosului muzeu de icoane pe sticlă de la Sibiel, a fost deținut politic timp de 15 ani (1948-1963), trecând prin închisorile și lagărele de muncă de la Aiud, Noua Culme sau Periprava. Astăzi, cu vocea sa în același timp fermă și domoală, ne vorbește fără emfază de *răscumpărarea vremurilor* și de *cuminecarea prin icoană*: „Eu și generația mea am dus o viață de suferință și jertfă, dar nu ne-am pierdut încrederea în valorile noastre eterne. Ceea ce am reușit să fac, cu ajutorul lui Dumnezeu și al atâtor oameni de bună-credință, e într-un fel o revanșă asupra călăilor generației mele. Am învățat mărturisirea, dar și iertarea, iar icoana mi s-a părut dintotdeauna o împărtășire a ochilor și a sufletelor din bunătatea și frumusețea care ne leagă și ne poartă pe toți spre Cel ce a biruit lumea". Părintele este el însuși o icoană: *icoana datoriei împlinite*. Prin ochii de o albastră limpezime ai nonagenarului puțin la trup, dar încă drept, ne privește, certându-ne blând puținătatea, însăși conștiința creștină și națională a unei întregi generații mucenicite, sufletul ortodox al Ardealului nostru, despre care dă mărturie și acest cutremurător memorial.

Răzvan Codrescu